T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ALAMANYA AĞITLARI

Dicle DEMİRBAŞ

DOKTORA TEZİ

KIRŞEHİR-2023

©2023-Dicle DEMİRBAŞ

T.C.

KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ALAMANYA AĞITLARI

LAMENTATIONS OF GERMANY

Hazırlayan

Dicle DEMİRBAŞ

DOKTORA TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

KIRŞEHİR-2023

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı doktora öğrencisi Dicle DEMİRBAŞ tarafından hazırlanan "*Alamanya Ağıtları*" adlı tez çalışması 07.03.2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile ***DOKTORA TEZİ*** olarak kabul edilmiştir.

Danışman …….(İmza)

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Üye…..…….(İmza)

Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Üye…..…….(İmza)

Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

Üye…..…….(İmza)

Doç. Dr. Ezgi METİN BASAT

Üye…..…….(İmza)

Doç. Dr. Cavit GÜZEL

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

…/…/2023

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir

☐ Tezimin …… yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27/03/2023

Dicle DEMİRBAŞ

ÖZET

ALAMANYA AĞITLARI

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan: Dicle DEMİRBAŞ

Danışman: Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

2023 – xxiv+355 sayfa

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

Doç. Dr. Ezgi METİN BASAT

Doç. Dr. Cavit GÜZEL

Ağıt denildiği zaman akla ilk olarak ölüm gelse de, gurbet ve özlem başta olmak üzere pek çok konu ve durum üzerine ağıtlar yakıldığı görülmektedir. Gurbet, göçle bağlantılı bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. 1950'li yıllarda kırdan kente gerçekleşen göçleri, 1960'lı yıllarda Batı Avrupa'nın işgücü talebiyle birlikte gerçekleşen dış göçler izlemiştir. İşgücü göçü ile birlikte pek çok Türk, başta Almanya olmak üzere, Batı Avrupa ülkelerinin yolunu tutmuştur. İlk zamanlarda, ağırlıklı olarak erkeklerden oluşan Türk işgücünün göçü geçici olarak düşünülmesine rağmen ilerleyen süreçte kalıcılığa evrilmiş, durum böyle olunca da pek çok Türk işçisi ailesini yanına almış ve Avrupa ülkelerindeki Türk sayısı artış göstermiştir. Avrupa ülkelerinde yabancı olarak nitelenen Türkler, Türkiye'de Alamancı olarak ifade edilmişler ve pek çok konuda farklılık göstermeleri sebebiyle ötekileştirilmişlerdir.

Arkasında sevdiklerini bırakarak farklı bir kültürün içine düşen, ağır iş koşullarında çalışan, ırkçı saldırılara maruz kalan ve sılada kalan sevdiklerine özlemi her dakika artan Alamancılar, yaşadıkları sıkıntıyı, özlemi ve hüznü ağıtlar yoluyla dışa vurmuşlardır. Sadece Alamanya'da olanlar değil sılada kalan anne-babalar, eşler ve çocuklar da yaşadıkları hüznü ve özlemi ağıtlar aracılığıyla dile getirmişlerdir. Alamanya ağıtları ilk başlarda sadece gurbet ve özlemi dile getirirken zaman içerisinde Alamanya'da ve Türkiye'de gerçekleşen ölümler de ağıtların ana yakılma sebepleri arasına girmiştir.

Tüm Avrupa ülkelerindeki Türklerin ve sılada kalan sevdiklerinin yaktıkları ağıtları kapsayacak şekilde kullanılan "Alamanya Ağıtları" başlıklı çalışma, bugüne kadar konu ile ilgili kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış olmasından yola çıkılarak hazırlanmıştır. Çalışma için yazılı kaynaklar taranmış, sözlü kaynaklarla görüşülmüş, YouTube üzerinden Alamanya ile ilgili kayıtlar dinlenmiş ve toplamda yüz altmış altı (166) ağıt metnine ulaşılmıştır. Çalışmada ağıt metinleri şekil, içerik, dil ve üslup yönlerinden incelenmiştir. Ayrıca ağıtların bölgesi, kimden kime yakıldıkları, ağıt yakıcıların cinsiyeti, ağıtların isimlendirilmesi ve ağıtların muhatabı ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ağıt, Almanya/Alamanya, gurbet, işgücü göçü.

ABSTRACT

LAMENTATIONS OF GERMANY

Ph. D. Thesis

Preparer: Dicle DEMİRBAŞ

Advisor: Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

2023- xxiv+355 pages

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

Turkish Language and Literature Department

Jury

Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ

Assoc. Prof. Dr. Ezgi METİN BASAT

Assoc. Prof. Dr. Cavit GÜZEL

Although death comes first to mind when it's called lamentation, it is seen that lamentations are sang on many subjects and situations, especially homesickness and craving. Homeisckness appears as an event related to migration. Migrations from village to city in the 1950s were followed by international migrations that happening with the labor demand of Western Europe in the 1960s. With labor migration, many Turks had gone to Western European countries, especially Germany. Although in the early times the migration of the Turkish labor force, consisting mainly of men, was considered, it later evolved into permanent, and as a result, many Turkish workers took their families with them, and the number of Turks in European countries increased. When this is the case, many Turkish workers had taken their families and the number of Turks had increased in European countries. Turks who had been qualified as foreingners in European countries, had been expressed as Alamancı in Turkey and they had marginalized due to their differences in many issues. –Turks who work and live in European countries are called "Alamancı" in our country and we can also call them as German Turks.-

German Turks who fell into a diffirent culture leaving their loved ones behind, worked in heavy working conditions, were exposed to racist attack and their craving for their loved ones left behind is increasing every minute had expressed their distress, craving, sadness through lamentations. Not only those in Germany, but also the parents, husbands-wifes and children who stayed at home had expressed their sadness and craving through lamentations. While Germany lamentations intially expressed only homesickness and craving, over time, deaths in Germany and Turkey had became one of the main causes of lamentations.

In this study that titled "Lamentations of Germany" which we use to cover the lamentations of Turks in all European countries and their loved ones had prepared on the basis of the fact that no comprehensive study had been done on the subject so far. For this study written sources had been

scanned, oral sources had been interviewed, records about Germany had been listened to on YouTube and total of one hundred and sixty six (166) lamentations texts had been reached. The lamentation texts had been examined in terms of form, meaning, language and wording. In this study, it had also been studied to give information about the region of the lamentations, to whom the lamentations are sung, the gender of the lamenters, the naming of the lamentations and collocutor of the lamentations.

Keywords: Lamentation, Germany, homesickness, labor migration.

ÖN SÖZ

Farklı sebeplerle gerçekleşen göçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkan gurbet, halk şiiri başta olmak üzere pek çok edebiyat ve sanat türünde konu olarak yer almış ve çokça işlenmiştir. 1960'lı yıllarda Batı Avrupa ülkelerine gerçekleşen işgücü göçü sonucunda ortaya çıkan gurbet olgusu da, sinemaya ve edebiyata kaynaklık etmiş bir konu olarak karşımızda durmaktadır. İşgücü göçü, hem Avrupa ülkelerine gidenleri hem de sılada kalanları olumsuz yönde etkilemiş, bunun sonucu olarak insanlar özlemlerini, hüzünlerini, acılarını şiirler ve türküler vasıtasıyla dile getirmişlerdir. Ağırlıklı olarak ölüm şiirleri/türküleri olarak bilinen ağıtlar da bu ihtiyacı karşılamak üzere devreye girmiştir. Avrupa ülkelerinde ve sılada ölenler için yakılan ağıtlarla birlikte Avrupa ülkelerindekilerin ve sılada kalan sevdiklerinin gurbet ve özlem üzerine söyledikleri şiirler/türküler "Alamanya Ağıtları" dediğimiz bir repertuvarın oluşmasına kaynaklık etmiştir. İşgücü alımını başlatan ve Türk nüfusunun en yoğun olduğu Avrupa ülkesi olarak öne çıkan Alamanya, insanlar arasında işgücünün bulunduğu tüm Avrupa ülkelerini kastetmek üzere genel bir ifade olarak kullanılmış ve bu genel kullanımdan dolayı çalışmaya, "Alamanya Ağıtları" denmiştir.

Çalışma yedi bölüm, "Sonuç" ve "Kaynakça"dan oluşmaktadır. "Ağıt Hakkında" başlığını taşıyan birinci bölümde, kısaca İslamiyet öncesi yuğ törenleri ve sagulardan söz edildikten sonra ağıt kelimesinin kökenine dair görüşlere yer verilmiştir. Daha sonra farklı araştırmacılar tarafından yapılan ağıt tanımları verilmiş ve en sonda genel anlamıyla bir ağıt tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Bölüm içerisinde ayrıca ağıtın özellikleri ile ilgili bilgiler verilmiş daha sonra ağıtın manzum ve mensur türlerle ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bölüm sonunda ise farklı bölgelerdeki ağıt söyleme gelenekleri hakkında bilgiler verilip geleneğin günümüzdeki durumuyla ilgili bir çıkarımda bulunulmaya çalışılmıştır.

"Avrupa'daki Türkler" başlığını taşıyan ikinci bölümde, göç tanımları ile birlikte işgücü tanımı verilmiş, daha sonra işgücü göçünün aşamaları, Heuss Türkler, Avrupa ülkeleriyle yapılan işgücü anlaşmaları ve işgücü göçü ile ilgili sayısal verilere yer verilmiştir. Bölüm içerisinde ayrıca, Alamanya ve Alamancı tabiri ile ne anlatılmak istendiği, Alamancıların sosyo-ekonomik durumu ve işgücü göçünün sinemaya ve edebiyata yansıması ele alınmıştır. İşgücü göçünün edebiyata yansıması Avrupa'da oluşan âşıklık geleneği çerçevesinde ayrıca incelenmiştir.

"Ağıtların Şekil Özellikleri" başlıklı üçüncü bölümde, ağıtların ölçüsü ve hacmi ile ağıtlarda kullanılan kafiye ve ayaklar hakkında bilgiler verilmiştir. Bölüm içerisinde ayrıca,

ağıtların bentlerinin kaç dizeden oluştuğu, bağlantılarının bulunup bulunmadığı, varsa hangi konumlarda bulunduğu gibi özellikleri dikkate alınarak nazım birimleri belirlenmeye çalışılmıştır.

"Ağıtların Dil ve Üslup Özellikleri" başlığını taşıyan dördüncü bölümde ağıtların dil özellikleri "ses değişimleri", "ses düşmeleri ve türemeleri", "Almanca kelimeler", "yöresel kelimeler" ve "kelimelerin farklı söylenişleri" açısından incelenmiştir. Ağıtların üslup özellikleri hakkında bilgiler ise "kalıp ifadeler", "tasvir", "öyküleme", "güzelleme", "eleştiri", "yakınma", "benzetme", "kişileştirme", "vasiyet", "dua-beddua", "atasözleri, deyimler, özlü sözler" gibi yirmi beş (25) alt başlık altında örneklerle verilmiştir.

"Ağıtların İçeriği" başlığını taşıyan beşinci bölümde, ağıtların konusundan başlanmak üzere, ölüm üzerine yakılan ağıtlarda ölüm nedeni, yeri, zamanına dair bilgiler; ağıtlarda geçen isimler, lakaplar, mahlaslar; ağıtlarda geçen kişilerin özellikleri; ağıtlarda zaman, mekân, kozmik unsurlar; dini unsurlar, yas ile ilgili bilgiler; âdetler, gelenekler; hayvan, bitki, eşya ve âletler ile renkler; ağıtlarda Almanlar ve Alamanya ile Alamancılığa ve Alamanya'ya gidişe dair bilgiler ele alınmıştır.

"Diğer Bilgiler" başlığını taşıyan altıncı bölümde ise ağıtların bölgeleri, ağıt yakıcıların cinsiyetleri, ağıtların isimlendirilmesi, ağıtların kimden kime yakıldığı, ağıtların muhatabı ve ağıtların sahipleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

"Metinler" bölümünde yüz altmış altı (166) ağıt metni, konularına göre başlıca "ölüm", "gurbet ve özlem", "Alamanya'nın kurumları" ile "sosyal olaylar" üzerine yakılan ağıtlar olmak üzere dört ana başlık altında alt başlıklara ayrılarak sıralanmıştır. Genel bir değerlendirmenin yapıldığı "Sonuç" bölümünden sonra faydalanılan kaynakların listesi yazılı, elektronik ve sözlü kaynaklar şeklinde üçe ayrılarak verilmiştir.

Kırşehir-2023 Dicle DEMİRBAŞ

TEŞEKKÜR

Lisans eğitimimin ilk gününden itibaren kendisini hayranlıkla izlediğim ve örnek aldığım, bu alana yönelmemde çok büyük etkisi olan, konunun belirlenmesinden başlamak üzere tezin her aşamasında büyük desteğini gördüğüm değerli hocam Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ'ye çok teşekkür ederim.

Değerli katkıları için Tez İzleme Komitesi üyesi hocalarım Prof. Dr. Veli ÜNSAL ve Doç. Dr. Ezgi METİN BASAT'a, tezimi değerlendirme lütfunda bulunan jüri üyesi hocalarım Prof. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ ve Doç. Dr. Cavit GÜZEL'e ayrıca teşekkür ederim.

Çalışma için bilgisine müracaat ettiğimiz kaynak kişiler ile kendi memleketindeki kaynak kişilerden derlediği ağıt metinleriyle çalışmaya katkı sunan Leyla UÇAR'a teşekkür ederim.

Ayrıca, hayatımın her alanında olduğu gibi eğitim hayatımda da bana sonsuz güvenen, maddi ve manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen annem Aysel DEMİRBAŞ'a, babam İsmet DEMİRBAŞ'a ve kardeşim Süleyman Fırat DEMİRBAŞ'a teşekkürü borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY i
BİLDİRİM ii
ÖZET iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ vi
TEŞEKKÜR viii
İÇİNDEKİLER ix
TABLOLAR LİSTESİ xx
GRAFİKLER LİSTESİ xxi
RESİMLER LİSTESİ xxii
KISALTMALAR xxiii
GİRİŞ 1
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ 1
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ 2
KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR 4
BÖLÜM I 7
1. AĞIT HAKKINDA 7
1.1. AĞIT TÜRÜ VE ÖZELLİKLERİ 8
1.1.1. Ağıt Kelimesinin Kökeni 8
1.1.2. Ağıt Nedir? 9
1.1.3. Ağıtın Özellikleri 14
1.2. AĞITIN DİĞER TÜRLERLE İLİŞKİSİ 18
1.2.1. Ağıtın Manzum Türlerle İlişkisi 18
1.2.1.1. Ağıt-Türkü İlişkisi 18
1.2.1.2. Ağıt-Destan İlişkisi 19
1.2.1.3. Ağıt-Mani İlişkisi 20
1.2.1.4. Ağıt-Ninni İlişkisi 20
1.2.2. Ağıtın Mensur Türlerle İlişkisi 21
1.2.2.1. Ağıt-Masal İlişkisi 21
1.2.2.2. Ağıt-Halk Hikâyesi İlişkisi 21
1.2.2.3. Ağıt-Efsane İlişkisi 21

1.2.2.4. Ağıt-Fıkra İlişkisi ... 22
1.2.2.5. Ağıt-Köy Orta Oyunu İlişkisi ... 22
1.3. AĞIT SÖYLEME GELENEĞİ ... 22
BÖLÜM II ... 25
2. AVRUPA'DAKİ TÜRKLER ... 25
2.1. İŞGÜCÜ GÖÇÜ ... 27
2.1.1. İşgücü Göçünün Aşamaları ... 30
2.1.2. Heuss Türkler ... 32
2.1.3. İşgücü Anlaşmaları ... 33
2.1.4. İşgücü Göçüyle İlgili Sayısal Veriler ... 36
2.2. "ALAMANYA" VE "ALAMANCI" TABİRİ ... 49
2.2.1. Al(a)manya ... 49
2.2.2. Al(a)mancı ... 50
2.3. ALAMANCILARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMU ... 57
2.3.1. Dil Sorunu ... 58
2.3.2. Çocukların Eğitimi ... 60
2.3.3. Ailelerin Özellikleri ... 62
2.3.4. Gettolar ... 63
2.3.5. Irkçı Saldırılar ... 66
2.3.6. Vatandaşlık Durumu ... 67
2.3.7. Dini Yaşam ... 69
2.3.8. Ekonomik Durum ... 72
2.3.9. İletişim ... 73
2.3.9.1. Mektup-Kaset Mektup ... 74
2.3.9.2. Telefon ... 77
2.3.9.3. Gazete, Radyo ve Televizyon ... 78
2.4. İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN SİNEMAYA VE EDEBİYATA YANSIMASI ... 81
2.4.1. İşgücü Göçünün Sinemaya Yansıması ... 81
2.4.2. İşgücü Göçünün Edebiyata Yansıması ... 82
2.4.2.1. Avrupa'da Âşıklık Geleneği ... 84
BÖLÜM III ... 90
3. ALAMANYA AĞITLARININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ ... 90
3.1. AĞITLARIN ÖLÇÜSÜ ... 90

3.2. AĞITLARIN HACMİ 92
3.3. AĞITLARIN NAZIM BİRİMİ 94
3.4. AĞITLARDA KAFİYE VE AYAK KULLANIMI 96
BÖLÜM IV 100
4. ALAMANYA AĞITLARININ DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ 100
4.1. AĞITLARIN DİL ÖZELLİKLERİ 100
4.1.1. Almanca Kelimeler 100
4.1.2. Ses Değişmeleri 101
4.1.3. Ünlü Düşmesi / Ünsüz Düşmesi 105
4.1.4. Ünlü Türemesi / Ünsüz Türemesi 105
4.1.5. Kelimelerin Farklı Söylenişi 106
4.1.6. Yöresel Kelimeler 107
4.2. AĞITLARIN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ 109
4.2.1. Kalıp İfadeler 109
4.2.2. Tasvir 111
4.2.3. Öyküleme 113
4.2.4. Güzelleme 115
4.2.5. Eleştiri 116
4.2.6. Aşağılama 117
4.2.7. Sitem / Yakınma 118
4.2.8. Benzetme 120
4.2.9. Kişileştirme 120
4.2.10. Talep / Vasiyet 121
4.2.11. Dua / Beddua 122
4.2.12. Atasözleri, Deyimler ve Özlü Sözler 124
4.2.13. Yemin / Söz Verme 126
4.2.14. Öğüt 127
4.2.15. Dilek / Beklenti 127
4.2.16. Yakarış / Yalvarma 127
4.2.17. Nidâ 128
4.2.18. Tehdit 128
4.2.19. Teselli / Kabullenme 128
4.2.20. Pişmanlık 129
4.2.21. Mübalağa 129

4.2.22. İstifham 129
4.2.23. Telmih 130
4.2.24. Mecaz 131
4.2.25. Alıntı 131
BÖLÜM V 134
5. ALAMANYA AĞITLARININ İÇERİK ÖZELLİKLERİ 134
5.1. AĞITLARIN KONUSU 134
5.2. ÖLÜM NEDENİ, YERİ VE ZAMANI İLE İLGİLİ BİLGİLER 137
5.3. İSİMLER, LAKAPLAR VE MAHLASLAR 138
5.4. KİŞİLERİN ÖZELLİKLERİ 140
5.4.1. Erkeklerin Özellikleri 140
5.4.2. Kadınların Özellikleri 141
5.5. MEKÂNLAR 142
5.6. KOZMİK UNSURLAR 143
5.6.1. Gökyüzüne Ait Unsurlar 143
5.6.1.1 Güneş 144
5.6.1.2. Bulut / Yağmur / Sel 144
5.6.1.3. Yel / Rüzgâr 144
5.6.1.4. Kar / Gıcı / Tipi 145
5.6.2. Yeryüzüne Ait Unsurlar 145
5.6.2.1. Dağ / Kaya 146
5.6.2.2. Ova / Yayla 146
5.6.2.3. Deniz / Göl / Irmak 146
5.7. ZAMAN 146
5.7.1 Sabah 146
5.7.2. Akşam 147
5.7.3. Gece / Gündüz 147
5.7.4. Ay 147
5.7.5. Yıl / Sene 147
5.7.6. Mevsim 148
5.8. DİNİ UNSURLAR VE İNANIŞLAR 148
5.9. YAS İLE İLGİLİ UNSURLAR 150
5.10. ÂDETLER VE GELENEKLER 152

5.11. HAYVANLAR **152**
5.12. BİTKİLER **154**
5.13. EŞYA VE ÂLETLER **154**
5.13.1. Hatıra Eşya 156
5.14. RENKLER **157**
5.15. AĞITLARDA ALMANLAR VE ALAMANYA **159**
5.16. AĞITLARDA ALAMANCILIĞA VE ALAMANYA'YA GİDİŞE DAİR BİLGİLER **160**
BÖLÜM VI **166**
6. AĞITLAR İLE İLGİLİ DİĞER BİLGİLER **166**
6.1. AĞITLARIN BÖLGELERİ **166**
6.2. AĞITLARIN İSİMLENDİRİLMESİ **168**
6.3. AĞITLARIN SAHİPLERİ **169**
6.4. AĞITLARI YAKANLARIN CİNSİYETLERİ İLE İLGİLİ BİLGİLER **170**
6.5. AĞITLARIN KİMDEN KİME SÖYLENDİĞİ İLE İLGİLİ BİLGİLER **171**
6.6. AĞITLARIN MUHATABI **174**
BÖLÜM VII **175**
7. AĞIT METİNLERİ **175**
7.1. ŞAHISLARIN ÖLÜMÜ ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR **175**
7.1.1. ALAMANYA'DA ÖLENLER İÇİN YAKILAN AĞITLAR **175**
7.1.1.1. Erkekler İçin **175**
1. Ağıt 175
2. Ağıt 176
3. Ağıt 177
4. Ağıt 178
5. Afşar Söğütlü Köyünden Kemal'in Ağıdı 178
6. Ahmet Dündar'a Ağıt-1 180
7. Ahmet Dündar'a Ağıt-2 181
8. Aklını Yitiren Yusuf'un Ağıdı 182
9. Almanya Yolları 183
10. Başgan Mustafa'nın Ağıdı 184
11. Ceylan Çelikler'in Ağıdı 185
12. Çolak Mehmet Oğlu Ramazan Türel İçin Söylenen Ağıt 185
13. Dom Kilisesinde Kılındı Namaz 186

14. Dostluk 186
15. Döndü Kızın Ağıdı 188
16. Durdu'nun Ağıdı-1 189
17. Durdu'nun Ağıdı-2 189
18. Durdu'nun Ağıdı-3 190
19. Ecelde İnsaf Yok 1-2 190
20. Efe Dayı'ya Ağıt-1 192
21. Efe Dayı'ya Ağıt-2 194
22. Garip Tepeköylü'nün Ağıdı 194
23. Gurbetçi Eşe Ağıt 195
24. Halid Saygılı'nın Ağıdı 196
25. Hoşçakal Oyun Arkadaşım 199
26. Hüseyin Gazel'in Ağıdı 200
27. İsmail Vural'a Gurbet Ağıtı 201
28. Kara Duran'ın Ağıdı 202
29. Kemal ile Hamdi'nin Ağıdı-1 203
30. Kemal ile Hamdi'nin Ağıdı-2 204
31. Küçükyapalak Köyünden Ağa Öztürk'ün Ağıdı 205
32. Mehmet Eroğlu'nun Ağıdı (V1) 206
33. Memed'in Ağıdı (V2) 209
34. Zelfin Köyünden Mehmet'in Ağıdı (V3) 210
35. Memmed'in Ağıdı (V4) 212
36. Mehmet Tapmaz'ın (Öşgen) Ağıdı 214
37. Oğlu Fransa'da Ölen Anne 215
38. Oktay'a Ağıt 215
39. Olmadı 216
40. Sarızlı Nişanlı Gencin Yurt Dışında Ölümü Üzerine Söylenen Ağıt 216
41. Seydi Tapmaz'ın Ağıdı-1 217
42. Seydi Tapmaz'ın Ağıdı-2 218
43. Yusuf'a 218
44. Zelfin Köyünden Cihan'ın Ağıdı 219
7.1.1.2. Kadınlar İçin 220
45. Ağıt 220
46. Ağıt 221

47. Almanya'da Ölenler 221
48. Fadiliş'in Ağıdı 222
49. Gelin 223
50. Genç Yaşta Öldüğüme Yanarım 224
51. Gurbette Ölenlere Ağıt 227
52. Hamit'in Anasına 228
53. Karısına Ağıt 230
54. Selbi Sezgin'in Ağıdı 231
55. Suna Özsoy'a Ağıt 231
56. Ülkü'ye Ağıt 233
7.1.1.3. İş Kazalarında Ölenler İçin 234
57. Ağıt 234
58. Ağıt 235
59. Canfes Bibi'nin Oğlu Ali'ye Ağıdı 237
60. Cuma Uğur'a Ağıt 239
61. Suat'ın Ağıtı 240
7.1.2. SILADA ÖLENLER İÇİN YAKILAN AĞITLAR 240
7.1.2.1. Erkekler İçin 240
62. Babam'a 240
63. Babaya Ağıt 241
64. Mustafa Şahin'in Ağıdı 241
65. Ömer'e Ağıt 242
66. Tutunamadım 242
7.1.2.2. Kadınlar İçin 243
67. Afide'nin Anasına Ağıtı 243
68. Anaya Ağıt 244
69. Anasının Ağıdı 246
70. Garip Anam 246
71. Memnune'nin Ağıdı-1 248
72. Memnune'nin Ağıdı-2 250
73. Selvinaz'ın Ağıdı 251
7.1.3. TRAFİK KAZALARINDA ÖLENLER İÇİN YAKILAN AĞITLAR 252
74. Ağıt 252
75. Ağıt 252

76. Ağıt 253
77. Almanya'dan Çıktım 254
78. Almanya'ya Ağıt 255
79. Anasının Kızına Yaktığı Ağıt 256
80. Dahar'ın (Tahir) Ağıdı 257
81. Emine'nin Ağıdı 260
82. Getir Onu 263
83. Hasan'ın Ağıdı 265
84. Sultan Yurtseven İçin Söylenen Ağıt-1 266
85. Sultan Yurtseven İçin Söylenen Ağıt-2 266
7.2. GURBET VE ÖZLEM ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR 267
7.2.1. ALAMANYA'YA GİDENLERİN ARDINDAN YAKILAN AĞITLAR 267
7.2.1.1. Erkekler İçin 267
86. Aslan Yârim Gidiyo 267
7.2.1.2. Kadınlar İçin 268
87. Benim Döndü'm Almanya'ya Gidiyor 268
88. Zeyneb'e Ağıt 268
7.2.2. ALAMANYA'DA OLANLAR İÇİN YAKILAN AĞITLAR 269
89. Ağıt 269
90. Ağıt 270
91. Ağladım 270
92. Almanya (Oğuldan Babaya) 271
93. Alamanya Gardaşımı Geri Ver 273
94. Almanya Hasreti 274
95. Anadan Almanya'ya Mektup 274
96. Dalakçılı Mahire Özdemir'in Hasretlik Türküsü 275
97. Dön Baba (Almanya'ya Ağıt) 276
98. Erkeğimi Alan Almanya 276
99. Gurbet Kuşu 277
100. Hüsne'nin Ağıdı 279
101. Oğlum Oğlum 279
102. Sen Almanya'da Kaldın 280
103. Sultan Ananın Ailesi İçin Yaktığı Ağıt 281
104. Yalnızlığa Ağıt 281

105. Yaralar Türlü Türlü 282
106. Yavrusundan Ayrı Kalan Annenin Ağıdı 283
107. Zalim Almanya 284
7.2.3. SILADA KALANLAR İÇİN YAKILAN AĞITLAR 285
7.2.3.1. Eşler İçin 285
7.2.3.1.1. Kadınlar İçin 285
108. Ağıt 285
7.2.3.2. Anne-Baba İçin 285
109. Annem 285
7.2.3.3. Çocuklar İçin 286
110. Almanya (Babadan Oğula) 286
7.2.4. MEMLEKET HASRETİ ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR 288
111. Gurbete Ağıt 288
112. İzin Ver Meister Köye Gideyim 289
113. Vatanımı Özledim 289
7.2.5. GURBET ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR 291
114. Ağıt 291
115. Ağıt 291
116. Ağıt 292
117. Ağıt 293
118. Acı Bana Gurbet 294
119. Alamanya 295
120. Alamanya Türküsü (V1) 295
121. Alamanya Türküsü (V2) 296
122. Almanya 296
123. Almanya 297
124. Almanya Türküsü 298
125. Almanya Yolları 299
126. Almanya'ya Ağıt 300
127. Almanya'ya Mecbur Ettin 301
128. Almanyalarda 301
129. Anam Anam 302
130. Âşık Hayri'den Ağıt 303
131. Bir Mektup Gönderdim Almanya'dan 303

132. Çok Çektirdin Almanya 304
133. Çürütmüş Ömrümü Zalim Almanya 305
134. El Kapısında 306
135. Eyvah 306
136. Geçti Gider Yadellerde Ömrümüz 307
137. Gözümün Yaşı Kan Oldu Benim 308
138. Gurbet 309
139. Gurbet 309
140. Gurbet Ağıdı 310
141. Gurbet Bayramları 311
142. Gurbette Ayrılık 312
143. Hapisliğe Ağıt 313
144. İşçi 313
145. Neden 314
146. Olmaz Olsun Zalim Gurbet 314
147. Öpemez Oldum 315
148. Satılanlar 316
149. Sıla Özlemi 317
150. Soldum Almanya 317
151. Verem Oldum Hasta Düştüm Köln'de 318
152. Warte Mein Land Warte 319
153. Yaktın Beni 320
154. Yiğit Durak'tan Şiir 320
155. Yol Vermez Almanya 321
156. Zalim Almanya 322
157. Zalim Almanya 322
7.3. ALAMANYA'NIN KURUMLARI ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR 323
158. Alman Hastanesi 323
159. Zalim Gardiyan 323
7.4. SOSYAL OLAYLAR ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR 324
160. Ağıt 324
161. Ağıt 325
162. Almanya'da Namus Uğruna Çekinmeden 2 Alman Gencini 7 Kurşunla Öldüren Türk Kadınının Destanı 325

163. Namurlu Gelin 328
164. O Gelin 329
165. Sakat Oldu da Gitti 332
166. Yaşanan Bir Olaya Dayanan Türkü 332
SONUÇ 334
KAYNAKÇA 338
A. YAZILI KAYNAKLAR 338
A.1. Kitaplar / Kitap Bölümleri 338
A.2. Tezler 341
A.3. Makaleler 344
A.4. Bildiriler 346
A.5. Gazete Haberleri 347
A.6. Sözlükler ve Ansiklopedi Maddeleri 348
B. ELEKTRONİK KAYNAKLAR 349
C. SÖZLÜ KAYNAKLAR 352
ÖZ GEÇMİŞ 355

TABLOLAR LİSTESİ **Sayfa**

Tablo 2.1. Avrupa Ülkelerine Giden İşçilerin Mesleki Bilgileri 39
Tablo 6.1. Türkiye'den Giden İşgücünün Hangi Bölgelerden Olduğuna Dair Bilgiler 167

GRAFİKLER LİSTESİ **Sayfa**

Grafik 2.1. 1961 Yılında Avrupa Ülkelerine Gönderilenlerin Sayısı 36
Grafik 2.2. 1978 Yılında Avrupa Ülkelerine Gönderilenlerin Sayısı 37
Grafik 2.3. 1961'den 1978 Yılı Sonuna Kadar Yurtdışına Gönderilenlerin Sayısı 38
Grafik 2.4. Avrupa Ülkelerine Giden İşçilerin Mesleki Dağılımı 39
Grafik 2.5. 1961-2020 Yılları Arasında Almanya'ya Göçün Seyri 41
Grafik 2.6. 1961-2020 Yılları Arasında Avusturya'ya Göçün Seyri 42
Grafik 2.7. 1963-2020 Yılları Arasında Belçika'ya Göçün Seyri 43
Grafik 2.8. 1963-2020 Yılları Arasında Fransa'ya Göçün Seyri 43
Grafik 2.9. 1963-2020 Yılları Arasında Hollanda'ya Göçün Seyri 44
Grafik 3.1. Ağıtların Hece Ölçülerine Göre Dağılımı 91
Grafik 3.2. Ağıtların Bent Sayılarına Göre Dağılımı 93
Grafik 3.3. Ağıtların Dize Sayılarına Göre Dağılımı 96
Grafik 3.4. Ağıtların Kafiye Çeşitlerine Göre Dağılımı 98
Grafik 4.1. Üslup Grafiği 132
Grafik 5.1. Ölüm Ağıtları ile İlgili Sayısal Veriler 135
Grafik 5.2. İsimlerin ve Lakapların Cinsiyete Göre Dağılımı 139

RESİMLER LİSTESİ **Sayfa**

Resim 2.1. Almanya'ya Giden İşçiler 28
Resim 2.2. Türk-Alman İşçi Anlaşması İmzalandı 33
Resim 2.3. B. Almanya Çalıştırmak İçin 1500 Çoban İstedi 34
Resim 2.4. Almanya'ya 45 Bin İşçi Gitmek İstiyor 34
Resim 2.5. Almanya'ya Her Hafta Üç İşçi Kafilesi Gönderilecek 35
Resim 2.6. Avusturya On Bin İşçi İstiyor 35
Resim 2.7. Rizeli Selâmet Almanya Sırası Beklerken İhtiyarladı 46
Resim 2.8. Bademler Köyünün Son Erkeği de Gurbete Gitti 46
Resim 2.9. Türk İşçisi ve Onu Muayene Eden Alman Doktor 47
Resim 2.10. Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Göçün 60. Yıldönümü Nedeniyle Hazırladığı Tren Biletleri 49
Resim 2.11. Video ve Renkli TV Gümrükte Satılsın 55
Resim 2.12. Bir Süre Avusturya'da İşçi olarak Çalışan Süleyman Demirbaş'ın 1976'da Getirdiği Radyo. 56
Resim 2.13. Yurda Gelen Alamancılar 56
Resim 2.14. Alamanya'ya Dönen Alamancılar 56
Resim 2.15. Derdini Almanca Anlatamayan İki Türk İşçisine Ameliyat Yapıldı Fakat Öldüler. 59
Resim 2.16. Der Spiegel Dergisi 1973 Temmuz Sayısı 62
Resim 2.17. Der Spiegel Dergisi 2021 Ocak Sayısı 62
Resim 2.18. Almanya'da Türkler Bir Kiliseyi 100 Seneliğine Kiralayıp Cami Yaptılar 70
Resim 2.19. Fransa'da Bir Türk Pidecisinin Tanıtım Kartı 73
Resim 2.20. Metin Türköz'e Ait Albüm Kapak Resmi 89
Resim 2.21. Ozan Ata Canani'ye Ait Albüm Kapak Resmi 89

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

AB: Avrupa Birliği

AKÜ AMADER: Afyon Kocatepe Üniversitesi Akademik Müzik Araştırmaları Dergisi

AÜ: Ankara Üniversitesi

bk: Bakınız

CÜ: Cumhuriyet Üniversitesi

Ed: Editör

E.T: Erişim Tarihi

haz: Hazırlayan

IOM: International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)

İİBK: İş ve İşçi Bulma Kurumu

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu

İTÜ: İstanbul Teknik Üniversitesi

K.K: Kaynak Kişi

MÖ: Milattan önce

SEFAD: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi

SSK: Sosyal Sigortalar Kurumu

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı

TODAİE: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

TULLIS: The Journal of Turkic Language and Literature Surveys

TÜBAR: Türklük Bilimi Araştırmaları

ty: tarih yok

WDR: Westdeutscher Rundfunk (Batı Alman Radyo ve Televizyon Kurumu)

YTB: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı

yy: yayımcı yok

ZfWT: Zeitschrift für die Welt der Türken (Türklerin Dünyası Enstitüsü)

GİRİŞ

İnsanlar doğumdan ölüme kadar hayatın her aşamasında duygularını çeşitli şekillerde ifade etmektedir. Sözler, kimi zaman ninni, kimi zaman türkü, kimi zaman ağıt olarak dillerden dökülmekte; kimi zaman sevinci, kimi zaman hüznü, sitemi, özlemi, kimi zaman da normal zamanlarda dillendirilemeyen konuları dile getirmeye yarayan bir araç görevi görmektedir.

İnsanların hüznünü, acısını, özlemini ve normal zamanlarda dillendiremediği konuları dile getirdiği araçların başında ağıt gelmektedir. Sözlü edebiyat ürünü olup sözlü olarak gelişimini sürdüren, ezberlenerek hafızalara kazınan ve sözlü kültür ortamında aktarılarak gelecek nesillere ulaştırılan ağıt günümüzde, yapılan derleme çalışmaları ile yazılı ve görsel/işitsel olarak kayıt altına alınarak korunmaya ve yaşatılmaya çalışılmaktadır. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak da kimi ağıtlar elektronik kültür ortamında paylaşılmakta ve daha geniş kitlelere ulaştırılmaktadır. Özellikle âşıklar başta olmak üzere şiir yazma, türkü söyleme, ağıt yakma yeteneği olan kişiler de yayımladıkları kitaplarda, yayınladıkları müzik albümlerinde ağıtlara yer verebilmektedir.

Ağıt denince akla ölüm olayı gelse de ailede kayıp hissi yarattığı için gelin olan kızın, askere giden gencin ve gurbete çıkan kişinin arkasından da ağıtlar yakıldığı/söylendiği görülmektedir. Gurbet teması, halk şiiri geleneğinde sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Sevdiklerini arkasında bırakarak gurbete çıkan kişi ile sılada kalan sevdikleri, özlemlerini ve hüzünlerini ağıt yoluyla dışa vurmaktadır.

Bu çalışmada da 1961'den itibaren, ikili anlaşmalar sonucu ağırlıklı olarak Batı Avrupa'ya gerçekleşen işgücü göçüyle ortaya çıkan gurbet olayıyla bağlantılı özlem ve hüzünlerin dışa vurulduğu ağıtlar ile yine gurbetteki ve sıladaki kişilerin ölüm karşısında yaktıkları/söyledikleri ağıtlar incelenmiştir.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ, AMACI VE ÖNEMİ

Göç, toplumların hayatında köklü değişimler yaratan bir olay olarak dikkat çekmektedir. Kişilerin eğitim, seyahat ve iş durumundan kaynaklı gerçekleştirdiği kişisel göçlerle birlikte toplu şekilde gerçekleştirilen göçler de bulunmaktadır. Türkiye özelinde bakıldığında, göçebe toplum özelliği taşıyan Türklerin geçmişten günümüze çeşitli sebeplerle göç ettiği görülmektedir. Cumhuriyet dönemi sonrasına bakıldığında ise kitlesel olarak gerçekleştirilen işgücü göçü dikkat çekmektedir.

Avrupa ülkelerinin işgücü talebiyle birlikte 1960'larda yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde başlayan işgücü göçü erkek ağırlıklı olarak gerçekleşmiştir. Geçici olarak planlanan göç, ilerleyen süreçte kalıcılığa evrilmiş; Türk işçiler ailelerini de yanlarına alarak kendi yaşam alanlarını oluşturmuş ve Türkiye'de Almancı/Alamancı, Avrupa'da ise yabancı olarak nitelenmişlerdir. Avrupa ülkelerinde farklı bir dünya oluşturan Alamancıların kendilerine ait edebiyatları da oluşmuştur. Gurbet ve özlem üzerine kurulu edebi yaratmalar, Alamancılar hakkında bilgi edinme araçları olmuştur. Bu edebi yaratmalar içerisinde, gerek âşıklar gerekse ağıtçılar tarafından yaratılan ağıtlar ayrı bir yere sahiptir. Ağıtlar Alamanya'daki ve sıladaki kişilerin ölüm ve gurbet karşısındaki acılarını, hüzünlerini dışa vurma aracı olarak dikkat çekmektedir. Tüm Avrupa ülkelerindeki Türklerin ve sılada kalan sevdiklerinin ağıtlarını kapsayacak şekilde kullanılan "Alamanya Ağıtları" başlıklı çalışmada, "Alamanya ağıtları hangi konular üzerine şekillenmiştir?", "Alamanya ağıtlarının şekil ve içerik özellikleri nasıldır?" şeklindeki sorulara cevap aranmıştır.

Çalışma ile halk şiirinde önemli bir yere sahip olan gurbet olgusunun -dış göç kaynaklı oluşumu üzerinden- insanların duygu durumu üzerinde yarattığı etki hakkında bilgi sahibi olmak, Alamancı olarak ifade edilen grubun ve sılada kalan sevdiklerinin edebi yaratmalarının nasıl şekillendiğine ışık tutmak amaçlanmıştır.

Daha önce Ali Osman Öztürk (2001) tarafından Alamancıların türküleri üzerine, Yeliz Saygılı Savaş (2021) tarafından ise Kırşehir özelinde ağıtlardaki Alamanya imgesi üzerine birer çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda az sayıda ağıta yer verilmesinden yola çıkılarak hazırlanan bu çalışmanın, alana önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Büyük örneklemler yerine daha küçük çalışma gruplarından elde edilen verilere odaklanan nitel araştırmada genellikle gözlem, görüşme, doküman ve söylev analizi gibi nitel veri toplama teknikleri kullanılmaktadır (Baltacı, 2019: 369-370). Bu çalışmada da nitel veri toplama tekniklerinden doküman analizi ve görüşme teknikleri kullanılmıştır.

Nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan bir teknik olan görüşme, "*araştırma örnekleminde yer alanların, araştırma konusu hakkında bilgi, duygu ve düşüncelerini aktif olarak açıkladığı, yaşam öyküsünü anlattığı veri toplama tekniği*" (Baltacı, 2019: 374) olarak tanımlanmaktadır.

Çalışma için 11 kaynak kişi ile görüşülmüş ve derlenen 22 ağıt metni çalışmaya dâhil edilmiştir. Kaynak kişilerden derlenen ağıtlar yazıya geçirilirken kaynak kişilerin söyleyiş şekli esas alınmış, hiçbir müdahalede bulunulmamıştır.

Çalışma için daha çok doküman analizi yöntemi tercih edilmiştir. Araştırılan konu ile ilgili literatür taramasını da kapsayan doküman analizi, "*araştırmada incelenen olgu veya olaylarla ilintili bilgiler içeren yazılı belgelerin ayrıntılı olarak taranması ve bu bilgilerden yeni bir bütünlük oluşturulması*" (Creswell'den aktaran Baltacı, 2019: 376) olarak tanımlanmaktadır.

Çalışmanın teorik bölümü için ağıtlarla ilgili yayımlanmış -öne çıkan- çalışmalar ile işgücü göçünü konu alan –öne çıkan- çalışmalar temin edilmiş ve teorik bölüm detaylarıyla verilmeye çalışılmıştır.

Ağıt metinlerinin tespiti için ise ağıtlarla ilgili yayımlanmış kitap, makale ve bildiriler; Ulusal Tez Merkezinde yer alan ağıt ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri; Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi bünyesinde hazırlatılan araştırma projeleri ile TRT Türk Halk Müziği repertuvarındaki türküler incelenmiştir. Ayrıca Ulusal Tez Merkezi'nden "monografi" anahtar kelimesiyle ulaşılan 26 tez, "folklor" anahtar kelimesiyle ulaşılan 28 tez, "halk kültürü" anahtar kelimesiyle ulaşılan 24 tez, "halk bilimi" anahtar kelimesiyle ulaşılan 5 tez, "halk edebiyatı" anahtar kelimesiyle ulaşılan 13 tez, yöresel söyleme özellikleriyle ilgili 1 tez incelenmiştir.

Avrupa'daki âşıklık geleneğinin temsilcisi âşıklardan Yüksel Pazarkaya'nın (1979), Ozan Dursun Çelebi'nin (1999), Fakı Edeer'in (1997), Gurbetçi Bektaş'ın (2003), Habib Bektaş'ın (1983), Gurbetçi Âşık Ali Kabadayı'nın (2009), Sıtkı Salih Gör'ün (1987) şiir kitapları ile Yaşar Miraç'ın (1985) ve Gültekin Emre'nin (1993) şiir kitapları incelenmiştir. Bunların dışında Fatma Ahsen Turan ve Ezgi Bolçay tarafından yayımlanan "Sazın Sözün Sultanları: Belçika'da Yaşayan Halk Şairleri" (2010) başlıklı kitap, Dilaver Düzgün tarafından yayımlanan "Âşık Yaşar Reyhani" (1997) başlıklı kitap ile "Arguvan Türküleri" (2004) başlıklı kitap da incelemeye tabi tutulmuştur.

YouTube üzerinden "Almanya, Alamanya" anahtar kelimesi ile yapılan aramalar sonucunda ulaşılan türküler bir seçmeye tabi tutulmuş ve 22 ağıt metni çalışmaya dâhil edilmiştir. Ağıt metinleri, âşıkların söylediği şekilde yazıya geçirilmiştir.

KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Alamanya ağıtları ile ilgili kapsamlı çalışmalar olmamakla birlikte, konu ile ilgili iki çalışma dikkat çekmektedir.

Çalışmalardan ilki Ali Osman Öztürk (2001) tarafından yayımlanan "*Alamanya Türküleri*" adlı kitaptır. "Alamanya Ağıtları" başlıklı çalışmanın hazırlanmasına da kaynaklık eden bu çalışma, "Türk Göçmen Edebiyatının Sözlü/Öncü Kolu" alt başlığı ile okuyuculara ulaştırılmıştır. Giriş, 7 Bölüm ve Sonuç'tan oluşan çalışmanın giriş bölümünde (s. 1-6) "Sözlü Türk Göçmen Edebiyatı" başlığı altında Türkiye'den Veyis Güngör'ün "Batı Avrupa Edebiyatı" olarak nitelediği bu sözlü edebiyat üzerine ilk dikkatleri çeken isim olduğu belirtilmiştir. Göçmen edebiyatı üzerine yapılan çalışmaların çoğunlukla yazılı ürünler üzerine olduğunu ifade eden Öztürk, birkaç makale dışında sözlü ürünler üzerine çalışmanın yapılmadığını da sözlerine eklemiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde (s. 7-17) Almanya türküleri üzerine araştırmalar yapan Robert Anhegger, Nevzat Gözaydın, Haydar Avcı, Ursula Reinhard, Hamdi Tanses, Otto Holzappel ve Mustafa Boz gibi isimlerden söz edilmiştir.

Öztürk, Türkülerin Özgeçmişi başlığını taşıyan ikinci bölümde (s. 18-39) türkülerin en çok 1976 yılında yoğunlaştığını, söz yazarı olarak en fazla türküsü bulunan kişinin Dervişcan olduğunu ve anonim türkülerin sayısal olarak en fazla olanlar olduğunu belirtmiş, bölüm içerisinde ayrıca âşıklar hakkında da bilgiler vermiştir. Türkülerin yorumcuları cinsiyete göre ele alındığında ise erkek yorumcuların sayıca fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca, türkü kişilerinden çoğunun erkek olduğu, türkülerin muhatabının çoğunlukla Türkler olduğu, dil olarak ise çoğunlukla Türkçenin tercih edildiği tespit edilmiştir.

Türkülerin Anatomisi başlığını taşıyan üçüncü bölümde (s. 40-64), türkülerin ezgi yönünden çoğunlukla tempolu kırık hava olduğu, 11 heceli türkülerin diğer hece sayılarına göre ön planda olduğu, türkülerin ağırlıklı olarak dörtlüklerle oluşturulduğu ve dörtlüğün son dizesinin kavuştak olarak söylendiği sonucuna ulaşılmıştır. Türkü metinleri içerisinden 15 metnin resitatif metinler olduğuna ve türkülerde ön söz, diyalog, montaj, hitap bölümleriyle rap metinlerin varlığına ayrıca dikkat çekilmiştir.

Metinlerin Üslubu başlıklı dördüncü bölümde (s. 65-78) taşlama ve yakınma ağırlıklı bir üslup tercih edildiği, genel anlamda didaktik üslubun hâkim olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Türkülerin Konuları başlıklı beşinci bölümde ise (s. 79-94) 4 dönem halinde

türkülerin konularına yer verilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda birinci dönemin uyum zorluğu (1972-75), ikinci dönemin iki kültürün karşılaşması (1976-79), üçüncü dönemin iki kültürün arasında (1980-90), dördüncü dönemin ise Almanya acı vatan şeklinde isimlendirilmesi uygun görülmüş, dönemlere göre konular ve üslup özellikleri ele alınmıştır.

Altıncı bölümde (s. 95-105) türküler konularına göre gurbet türküleri, Almanya'da durumu anlatan türküler, Türk işçisinin vatansızlığını anlatan türküler, Almanya'ya eleştiri türküleri, Alman kızına aşk türküleri, dön çağrısı yapan türküler, Almanya'da evlilik türküleri, Alman özelliklerini tarif eden türküler, mektup türküleri, "Gelme" uyarısı yapan türküler, Almanya'da değişimi anlatan türküler, "Şirin'in Düğünü" türküleri ve Alman dilinden yakınan türküler olmak üzere sınıflanmıştır. Türkülerde en fazla işlenen konunun ise Almanya gurbeti olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Türkülerde Alman ve Türk imgesi başlığını taşıyan yedinci bölümde ise (s. 106-122) Almanlar ve Türkler dış görünüşleri, meslekleri, kişilikleri, kadınların özellikleri, erkeklerin özellikleri, yiyecekler, sosyal sınıf ve dil yönlerinden ele alınmışlardır.

Türkü metinlerine yer verilen EK: 2 başlıklı bölümde ise Haydar Avcı'nın yayımladığı 31 türkü metni, Mustafa Boz'un aktardığı 56 türkü metni, Ursula Reinhard'ın yayımladığı 7 türkü metni, Hamdi Tanses'in yayımladığı 1 türkü metni, Derdiyoklar'dan 2 türkü metni, Nevzat Gözaydın tarafından yayımlanan 9 türkü metni, Yüksel Özkasap'ın kasetinden yazılan 1 türkü metni, Abdullah Eryılmaz'ın kasetinden 6 türkü metni, Yüksel Özkasap'ın künyesi tespit edilemeyen kasetinden 1 türkü metni ve Karakan'dan 1 türkü metni olmak üzere toplam 115 türkü metnine yer verilmiştir.

Bir diğer çalışma ise Yeliz Saygılı Savaş (2021: 681-702) tarafından makale formatında hazırlanmıştır. Göçün kültüre etkisinden bahseden Saygılı Savaş, dış göç olgusunun sinemaya ve edebiyata yansımalarının olduğunu belirtmiştir. "Konuk işçi edebiyatı, yabancılar edebiyatı, Türk Alman edebiyatı, göçmen edebiyatı" gibi pek çok isimle anılan edebi ürünlerde vatan hasreti, zorlu iş koşulları, dil sorunu, uyum problemi, yalnızlık ve yabancılaşma gibi pek çok konuya değinildiğinin de altı çizilmiştir.

Türkiye'den gerçekleşen işgücü göçünde Kırşehir'in de yer aldığı belirtildikten sonra, özellikle 1964-1990 yılları arasında Kırşehir'den sayıca fazla göçün gerçekleştiği vurgulanmıştır. Çalışma için, Kırşehir üzerine yapılmış araştırma projeleri, lisansüstü tezler, kitaplar, makaleler, bildiriler ve televizyon programları taranmış ve 11 adet ağıt

metnine ulaşılmıştır. 11 ağıt metninde Alamanya imgesi incelenmiş ve Alamanya'nın sıladaki kişi ile Alamanya'daki kişi arasında engel olduğu, Alamanya'da gerçekleşen ölümlerden dolayı Alamanya'nın sorumlu tutulduğu ve Alamanya'nın sitem dolu sözlerden nasibini aldığı belirtilmiştir. Çalışmada, Alman kadınlarını görünce âşık olan ve karısını küçük görüp terk eden erkekler de farklı bir imge olarak ele alınmıştır. Çalışmanın sonunda ise Alamanya imgesinin irdelendiği 11 ağıtın metnine yer verilmiştir.

BÖLÜM I

1. AĞIT HAKKINDA

Türkler, doğum, askere gitme, evlenme ve ölüm gibi hayatın geçiş dönemlerinde törenler düzenlemekte, bu törenlerde de duygularını çeşitli şekillerde ifade etmektedir. Türklerin İslamiyet öncesinde "sığır", "şölen" ve "yuğ" olmak üzere üç önemli törenleri vardı. Yazılı ilk şekline Orhun Abidelerinde rastlanan "ölü gömme" merasiminin Türk dilindeki en eski karşılığı "yog/yuğ"dur. Abidelerde kimi yerlerde yogçı (yasçı) ve sıgıtçıların (ağlayıcı) gelerek ölen kişinin ardından ağlayıp yas tuttuğu "sıgta- ve yogla-" şeklinde ifade edilmiş (Ergin, 2008: 9), kimi yerlerde de düzenlenen yoğlardan (yas törenlerinden) söz edilmiştir (Ergin, 2008: 29). Türklerin görenekleri arasında yer aldığı belirtilen ve "*Ölü gömüldükten sonra üç yahut yedi güne kadar verilen yemek.*" (Kaşgarlı Mahmut, 1985/III: 143) şeklinde ifade edilen yoğ törenlerinde atlıların ölünün bulunduğu çadırın etrafında 7 defa dönerek kurt gibi sesler çıkarıp ağlaşıp bağrıştığı aktarılmaktadır (Kaya, 2007: 30).

Bu törenlerde ayrıca, ozanlar tarafından, "sagu" adı verilen ve ölen kişinin kahramanlıklarının, başarılarının ve ölümünden duyulan acının anlatıldığı manzumeler söylenmektedir (Aslan, 2010: 161). Yuğ törenlerinde söylenen saguların günümüzdeki karşılığı, divan edebiyatındaki mersiyeler ve halk şiirindeki ağıtlardır (Aslan, 2010: 161).

Sagu yerine mersiye tabirini kullanan M. Fuad Köprülü, "*Önceleri Yuğ'larda, umumî toplantılarda –ilk zamanlarda sırf dinî, sonraki devirlerde daha çok bedîî bir gâye gözetilerek- 'kopuz'ların eşliğinde terennüm olunan 'mersiye'ler eski Türk şiirinin belki en mühim kısmıdır.*" (1980: 75) şeklinde görüş bildirdikten sonra, belli vezin ve şekille tertip edilen bu mersiyelerin genellikle uzun olduğunu, ölünün faziletlerinin, katıldığı cenklerin safhalarının ve düşmana nasıl saldırdığının, kahramanın nasıl öldüğünün ve ölen kişi için, mensubu olduğu kavmin hatta tabiatın nasıl müteessir olduğunun anlatıldığını ifade eder (1980: 75).

Hunlardan ve Kök Türklerden itibaren ölü gömme ve "yuğ" törenlerine bağlı olarak gelişen ve günümüze kadar gelen ağıtların, ölen kişi için söylenen bir methiye olduğunu ifade eden Şükrü Elçin, ağıtların mahiyetinin zamanla değiştiğini, pek çok olay, durum ve hikâyenin ağıtlara yansıdığını şu şekilde açıklamıştır:

> "*Cihanın faniliği, ömrün kısalığı, ihanet, kıskançlık, sadakatsizlik, feleğin sitemleri, ayrılık, yurdun istila görmesi, kaybedilen toprakların millet*

vicdanında uyandırdığı acı, büyük ve tanınmış şahsiyetlerin ölümleri, yurt uğruna şehid düşenler, zelzele, yangın, suda boğulma gibi âfetler ve hâdiseler, kocasının ölümü üzerine çocuk yaştaki kaynı ile evlenmeğe zorlanan dul kadınla Yemen'e gidip de dönemeyenlerin verdiği ıztıraplar; kına yakma sırasında baba evinden uzaklaşırken gelinin ruhunda düğümlenen sevinçle keder, yavrularını kaybeden anneler, geyikler, koyunlar veya karakuş tarafından kanadı kırıldığı için uçamayan leyleğin dram gibi pek çok vak'a, hâdise, hâl, durum, âdet, tasavvur ve hikâyeler ağıtın mânâ ve mahiyetini değiştirmiş oldu" (1990: 1)

Geçmişi eskilere dayanan ağıtın, bulunabilen en eski örneğinin MÖ 119 yılında Hunların, Ordos'un kuzeyindeki topraklarını Çinlilere kaptırınca, büyük çölün kuzeyine çekilmeleri üzerine söylendiği ifade edilmektedir (Görkem, 2001: 35; Kaya, 2007: 35; Şimşek, 1993: 2). Yine ölümü Türkler arasında büyük üzüntüye sebep olan Alp Er Tunga için söylenen ve Divanü Lûgat-it-Türk'te farklı maddeler altında parça parça verilen ağıt da en eski Türk ağıtlarından biri olarak kabul edilmektedir (Kaşgarlı Mahmut, 1985/I: 41; Artun, 2012: 59; Kaya, 2007: 35).

1.1. AĞIT TÜRÜ VE ÖZELLİKLERİ

1.1.1. Ağıt Kelimesinin Kökeni

İslamiyet öncesi dönemlerdeki saguların halk şiirindeki karşılığı olan ağıt hakkında yapılan tanımlara geçmeden önce, kelimenin kökeni hakkında bilgi vermek faydalı olacaktır. Kelime ile ilgili, "ağla-" ve "yüksel-" anlamındaki "ağ-" fiilinin baz alındığı köken tahlillerinin yapıldığı görülmektedir.

Etimolojik sözlüklerde "ağ-" fiilinin "*yüksel-, tırman-, çık-, toplan-*" (Eyuboğlu, 1991: 13; Gülensoy, 2007: 51) şeklinde verildiği görülmektedir. Elçin, İslamiyet'ten önceki devirlerde "sagu" olarak ifade edilen ağıt kelimesinin "*sıgtamak: ağlamak*" fiilinden türediğini ifade eder (1990: 1; 2004: 290). Pertev Naili Boratav da Anadolu Türkçesinde ağıt ve bozlak olarak ifade edilen kelimenin kökünün "*ağlamak, bozlamak*" filleri olduğunu belirtir (1997a: 14).

Ağıt sözcüğünü, ağla-, agu ve yüksel-, yukarı kalk- anlamındaki "*ağmak*" fiili ile ilişkilendiren Ensar Aslan, kelimenin agu, acı, feryat, ağlaşma ve haykırışların yükselmesi anlamlarına geldiğini belirtir (2010: 161). İsmail Görkem ise ağıt kelimesinin kökenini "ağ-" fiiline bağlamakla birlikte bu fiilin göğe yükselmeyi ifade ettiğini belirtir (2001: 43). Bu köken tahliliyle ölen kişilerin ruhunun göğe yükselmesine vurgu yapıldığı anlaşılmaktadır.

Songül Çakmak'ın, ağıtın ortaya çıkışı ile ilgili verdiği bilgide de sesin yükselmesine vurgu yaptığı görülür: "*Ağıtın ilk ortaya çıkışı konusunda net bir bilgimiz olmasa da, insanoğlunun olağanüstü bir acı karşısında, olağan konuşmalarının ve aktarımlarının birbirlerini etkilemede yeterli gelmediğini ve bu yüzden seslerini yükselterek o duyguyu daha anlaşılır kılmaya zorladığını söyleyebiliriz.*" (Çakmak, 2016: 37-38).

Nilgün Parlak, kelimenin kökeni ile ilgili görüşünü şu şekilde açıklar: "'*Iġ*' *bir ses taklidi düşünüleceği gibi 'ağlama, ağlayış', 'yıġı' ise 'gözyaşı' manasındadır. Türkçede '-le' eki isimden fiil yapma eki olduğuna göre 'ıġ, aġ, yıġ veya yıġı' şekilleri isim olmalıdır ki, -la, -le ekiyle bu isim köklerinden fiil türemiş olsun. Ağıt şekli bu fiilden –t ile yapılmış isim olduğunu düşündürmektedir. Bu durumda ağıt 'aġ-ı-t' olmalıdır.*" (1999: 4).

Kelimenin kökeni ile ilgili bir başka görüş ise Şaban Sözbilici'ye aittir. Kelimenin "a-" fiilinden gelebileceği gibi "sıg-", "ıg-" veya "ag-" fiilerine "-ı-" yardımcı sesi ve isimden isim yapma eki "-t"nin getirilmesiyle türetildiğini ve "agla-" fiilindeki "-la" isimden fiil yapan ekin bu durumu desteklediğini ifade eder (Sözbilici, 2002: 331).

Görüldüğü gibi ağıtın, "ağla-" ve "yüksel-" anlamlarına gelen fiillerden türetilmiş bir kelime olduğu savunulmaktadır. Ağıtın acıklı olaylar karşısında, çoğunlukla duyguların yükseldiği durumlarda ağlanarak söylenmesi, bu görüşleri desteklemektedir.

1.1.2. Ağıt Nedir?

Ağıt, İslamiyet öncesi dönemdeki saguların, divan edebiyatındaki mersiyelerin[1] halk şiirindeki karşılığıdır. Genel kabul olarak halk arasında ağıt kelimesi kullanılsa da, isimlendirme konusunda bazı yörelere göre farklılaşmalar görülmektedir. Yörelere göre isimlendirme farklılıklarını Doğan Kaya şu şekilde vermiştir (2007: 28):

bayatı *→ Kars*	***dil*** *→ Doğanşar-Sivas*	***sızılama*** *→ Doğu Anadolu*
deme *→ Sivas*	***las*** *→ (Doğanşar-Sivas)*	***şin*** *→ Elazığ*
deşet *→ Adana*	***lâvik*** *→ Kırşehir*	***şivan*** *→ Diyarbakır*
deyiş *→ Malatya*	***ölgülü*** *("ölüm" anlamında) →* ***Burdur***	***yakım*** *→ İçel, Isparta*

[1] Her ne kadar mersiyenin, ağıtın Divan edebiyatındaki karşılığı olduğu söylense de ikisinde ortak olan nokta, hüzün ve kederi ortak tema olarak kullanmalarıdır. Bunun dışında, yapı, mahiyet ve söylenişleri bakımından birbirlerinden farklıdırlar. Ayrıca mersiye sadece ölen kişiler için söylenirken, ağıt, ölüm dışında doğal afetler, gelin olan kızlar ve hapse düşen biri için de söylenebilmektedir (Şenel, 1988).

deyişet → *Samsun* ***sabu*** → *Muş* ***yas*** → *Antalya, Balıkesir, Burdur, Karaman, Muğla*

Ağıt teriminin Türk dünyasındaki adlandırmaları ise şu şekildedir:

mâtemnâme → *Özbekler* ***ağı, tavş, tavşa*** → *Türkmenler*

coktav → *Kazaklar* ***bozlau, bozlaw*** → *Nogaylar*

coktav, cır, koşok → *Kırgızlar* ***tagmag*** → *Kırım Türkleri*

(Görkem, 2001: 50-62).

Ağıt dendiği zaman "ağıt yakmak" deyimi ön plana çıkmakta ve "Neden ağıt söylemek değil de ağıt yakmak deyimi kullanılmıştır?" sorusu akıllara gelmektedir. Bu noktada, kısaca ağıt yakmak deyimi üzerinde durmanın faydalı olacağı düşünülmektedir. Anadolu insanının asla "ağıt söylemek" deyimini kullanmadığını, bunun yerine "ağıt yakmak" deyimini kullandığını ifade eden Banu Mustan Dönmez bu durumu, Anadolu tasavvufunda derdin ateşe benzetilmesine bağlar (2008: 146). Mustan Dönmez yanmak ve yakmak kelimesinin ağıt ile bağlantısını daha detaylı olarak şu şekilde anlatır: "*Ağıt ya da türkü performansçısının kendisi (bağrı), derin kederden dolayı yanmıştır, (dertlidir) dertli olduğundan ağıtı ya da türküyü yakar (yani derdini, performans gösterdiği müziğe yansıtmak suretiyle, dinleyiciyi de derde sokar) böylelikle bu ağıt ya da türküden başkaları da yanar (dertlenir).*" (Mustan Dönmez, 2008: 146-147).

Etimolojik sözlüğe göre "yakmak" fiili "*(türkü, ağıt vb. için) düzenlemek, bestelemek*" (Gülensoy, 2007: 1033) anlamlarına gelmektedir. Mehmet A. Özbek de "ağıt yakmak" ifadesini "*Ağıt söyleme, yeni ağıtlar düzme, ağıt tutturma*" (1998: 7) olarak tanımlamış ve farklı bir çalışmasında "ağıt yakmak" ifadesinin karşılığı olarak kullanılan "*ağıtlamak*" terimine dikkat çekmiştir (2009: 55). Özbek yine bir başka çalışmasında "yakmak" fiilini türkü ile birlikte vermiş ve "türkü yakmak" ifadesini "*Türkü bestelemek, türkü koşmak, türkü bağlamak.*" şeklinde açıklamıştır (1998). Acı ile yanan insanın içindeki yangını sözlere dökmesi ve bu yangının pek çok kişiyi yakması doğru bir yaklaşım olabilir. Fakat özellikle türkü için de "yakmak" fiilinin kullanılıyor olması, olayın sadece acı ile ilişkilendirilemeyeceğini göstermekte, dolayısıyla da "bestelemek" anlamındaki kullanımın daha doğru olabileceğini düşündürmektedir.

Ağıt denildiği zaman insanların aklına çoğunlukla, ölüm olayı gelmektedir. Bazı araştırmacıların da ağıtların sadece ölüm olayı karşısında yakılmasına odaklandığı görülür.

Yaşar Kemal, "*Ağıt da ölüme karşı insanlığın yaratıp sığındıklarından biridir.*" (1992: 19) diyerek ağıtın ölüm olayı karşısındaki çaresizlik sonucu yakıldığını ifade eder. Ensar Aslan ağıtın, ölüm olayı karşısında, ölen kişinin yakınları veya ağıtçı kadınlar tarafından çoğunlukla doğaçlama olarak, basit ezgilerle ve ağlamaklı söylendiğini, ana temasının ise ölen kişiye övgü ve yazgıdan şikâyet olduğunu belirterek ağıtın ölüm olayı karşısında söylendiğini açıklar (2010: 161).

Ağıtların uzun hava olarak kabul edildiğini ve usulsüz türküler içinde yer aldığını belirten Nevzat Gözaydın ağıtı, "*Genellikle bir kişinin zamansız sayılan ölümünden sonra yakınları veya bir ağıtçı tarafından söylenen türkü türüdür.*" (1989: 30) şeklinde tanımlar. İlhan Başgöz de "*Ölü getirilirken yahut ölü kalktıktan sonra edilen ağıtlar, etrafındakilerin hafızasında yaşıyor.*" (1986: 245) diyerek ağıtları ölüm olayıyla ilişkilendirir.

Ağıt yakma geleneğinin binlerce yıl öncesinden günümüze kadar gelen bir gelenek olduğunu ifade eden Tahir Kutsi Makal, ölen kişinin ardından ağıt yakılmazsa ve ağlanmazsa, ölenin acısının insanları boğacağını belirtir (URL-1). Bu ifadeden de anlaşılmaktadır ki Makal da ağıtları sadece ölüm olayına bağlamaktadır.

Ağıtı kelime anlamı olan "ağlama" ile ilişilendiren Süleyman Uludağ, bu anlamından yola çıkarak yas törenine katılanları ağlatmak amacıyla ağlanarak söylenen sözlere ve bu sözleri söyleme fiiline "ağıt" dendiğini belirtir (1988).

Fuzuli Bayat'ın, bir kimsenin ölümü üzerine veya acı ve üzücü bir olayı dile getirmek için ağıt söylendiğini belirttiği tanımından yola çıkarak onun, ağıtları sadece ölüm üzerine yakılmadığını savunduğu izlenimi oluşmaktadır (2011: 257). Fakat yazısının devamında, ağıtların önemli işlevlerinden birinin ölen insanın öz geçmişi ve yaşam öyküsü olduğunu belirtmesi (Bayat, 2011: 258), onun da ağıtları ölüm şiiri/türküsü olarak kabul ettiğini gösterir.

Ağıtın ölüm ile ilgili olduğunu savunan bir isim de Mehmet Nuri Parmaksız'dır. Tarihin başlangıcından itibaren, insanların ölüm karşısındaki hislerini, yazdıkları şiirlerle dile getirdiklerini ifade eden Parmaksız, ölenin arkasından söylenen şiirlerin ağıt olarak adlandırıldığını belirtir (2010: 13). Parmaksız'ın tanımında dikkat çeken nokta ise ağıt olarak nitelendirilen şiirlerin yazılı olarak ifade edilmesidir ki bunda, çalışmasının temelini oluşturan ağıt-destanların çoğunlukla âşıklar tarafından söylenmesi ve bastırılması etkilidir.

Ağıt denilince akla ölümün geldiğini ve ölüm için söylenen ağıtların en yaygın olanları olduğunu ifade eden Hasan Köksal,

> "*Cinayete kurban gidenler, evlenmelerinden kısa bir süre sonra ölenler, düğünlerini görememiş nişanlılar, asker ocağında düşmana karşı canını siper edenler, gurbetteyken ata ocağına hasret gidenler, iş veya trafik kazalarında ölenler gibi sırasız ölümlerin yanı sıra; savaş, deprem, sel ve çığ felâketi, giruzu patlaması, toprak kayması gibi toplu ölümler*"in ağıtta işlenen konular olduğunu belirtir (1999: 137).

Ağıtlar, ağırlıklı olarak ölüm olayı karşısında söylense de pek çok konu ve olay üzerine ağıt yakıldığı görülmektedir. Ağıtlar, kimi zaman evlenip baba ocağından ayrılan gelin kızın ardından, kimi zaman askere giden gencin ardından, kimi zaman da çeşitli sebeplerle gurbete çıkan kişilerin ardından söylenebilmektedir. Yine tüm bunların dışında, doğal afetler, hayvanlar ve bitkiler gibi pek çok farklı olay ve konu üzerine ağıt yakıldığı görülebilmektedir. Pek çok araştırmacı da ağıtın farklı konu ve olaylar üzerine yakılmasından hareketle tanımlar yapmıştır.

Ağıtın ölüm olayıyla ilişkilendirildiğini belirten Esma Şimşek, doğal afetler, kaza ve hastalıklar, askere veya gurbete giden yakınlar ile kaybedilen eşya veya hayvanlar için de ağıt söylendiğini ifade etmektedir (1993: 1). Yavrusunu yitiren anne kadar, sevgilisine kavuşamayan âşık, yataktaki hasta ve sıla hasreti çeken garip de duygu ve ıstıraplarını ağıtlarla dile getirmektedir (Şimşek, 1993: 1).

Ağıtların dini törenlerin birer kalıntısı olduğunu savunan İsmail Görkem, ağıtların icrasının cenaze, evlenme ve askere yollama gibi geçiş törenlerinde olduğunu ifade ederek ağıtların sadece ölüm olayı karşısında değil, pek çok farklı olay karşısında söylendiğini savunanlar arasında olduğunu gösterir (2001: 11).

Elçin, "*İnsanoğlunun ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığını kaybetme üzüntü, telaş, korku ve heyecan ânındaki feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, şikâyetlerini düzenli-düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülere Batı Türkçesinde umumiyetle 'ağıt' adı verilir.*" (1990: 1) şeklinde yaptığı tanımla, ağıtın temelde bir "kaybetme" olayına dayandığına ve kişinin bu olay karşısındaki duygularını ezgilerle ifade etmesine vurgu yapar.

Ağıt yakma geleneğinin, bir acı karşısında üzülen, ağlayan insanın hüznünü sözlere dökmesi ve bunu çevresiyle paylaşması olarak ifade eden Mehmet Naci Önal, ağıtın sadece ölüm için değil, ayrılık zamanlarında da söylendiğini belirtir (2011: 4). Önal ayrıca,

ağıtların, ortamın hüzünlü bir hale getirilmesinin enstrümanı olduğunu ve insanların içlerindeki acıyı ağıt sayesinde cesurca dışa vurduklarını ifade eder (2011: 8).

Acı, hüzün ve kederin ağlamayla karışık türkü şeklinde dile getirilmesine ağıt denildiğini belirten Aysel Özen, ağıtın, genç ölümler ve yakın akrabaların ölümleri ile ayrılıklar, sıla hasreti ve beklenmeyen acı olaylar karşısında söylendiğini ifade eder (2011: 83).

Doğan Kaya ağıtı tanımlarken ölüm olayının ardından yakılmasına vurgu yapmakla birlikte bir ayrılık olayının veya yaşanan üzüntünün sonucu olarak lirik ve manzum nitelikteki ağıtların söylendiğini belirtir (2007: 28).

Ağıtların, başta ölüm olmak üzere acı bir olayın ardından söylenen halk türküleri olduğunu belirten Erman Artun, "*Önceleri yalnızca ölülerin ardından söylenen ağıtlar, zamanla çeşitli konularda söylenmeye başlanmış; dünyanın faniliği, ömrün kısalığı, ihanet, kıskançlık, sadakatsizlik, feleğe sitem de ağıt konusu olmuştur.*" (2012: 60) diyerek ağıtların sadece ölüm üzerine değil pek çok konu üzerine söylendiğini vurgular.

Ağıtın tanımına halk şairlerinin özelinde yaklaşan Ömer Faruk Yaldızkaya, ağıtı ölümle ilişkilendirse de, halk şairlerinin doğal afetler, salgın hastalıklar, kaybedilen iller ve gidip de dönmeyen sevgililer için de ağıtlar yazdıklarını belirtir (2018: 23).

Ağıtın daha çok ölüm karşısındaki çaresizliğin ve üzüntünün bir sonucu olarak ortaya çıktığını vurgulayan Salahaddin Bekki ise

> "*Gurbete çıkma, umutsuzluk, çaresizlik, kimsesizlik, sıla özlemi, hapishaneye düşme, ihanete uğrama, savaş, sel, deprem, yangın ve yoksulluk gibi insanı sarsan ve derinden etkileyen her olay karşısında ağıt yakılacağı gibi, baba evinden uzaklaşırken gelinin ruhunda ortaya çıkan karmaşık duyguları ifade etmek için söylenen kına türküleri de ağıt içinde düşünülebilir.*" (2004: 100)

şeklinde bir tanım yaparak ağıtın kapsamını detaylı şekilde dile getirir.

Nilgün Çıblak, büyük çoğunluğu ölüm olayının ardından söylenmiş olmakla birlikte ayrılığı ve acıklı bir olayı konu edinen, içeriği ve ezgisiyle olayı yoğun bir şekilde yaşatan lirik ürünlere ağıt dendiğini belirtir (2005: 202).

Süleyman Şenel, ölüm başta olmak üzere, askere giden oğul, kaza sonucunda sakat kalan genç, yenilgi ile sonuçlanan savaş, ayaklanma, göç, yangın, kıtlık, hastalık gibi konularla birlikte isteği yerine getirememe, sevdiğine kavuşamama gibi durumlar ve sevilen hayvanların ölümü üzerine de ağıt yakıldığını ifade eder (1988).

Ağlama anlamında kullanılan ağıtın, bir ölümün veya üzücü olayın ardından söylendiğini belirten Hasan Korkmaz, ölüme ek olarak hastalık ve doğal afetler gibi çaresizlikler karşısında üzüntünün ve isyanın ezgilerle birlikte ağıt şeklinde ifade edildiğini sözlerine ekler (2015: 16).

Mehmet Gözükara ve Ömer Hakan Özalp tarafından yapılan tanım da şu şekildedir:

> "*Duyguları en yalın, sade ve samimi bir şekilde ortaya koyan; 'Paylaşıldıkça azalacağı' esasından hareketle, bir bakıma sahibinin yükünü hafifletmek, bir bakıma da hem-cinslerinin dertlerini paylaşmak üzere elem, özlem, kaygı ve dertlerin mısralara döküldüğü şiirler, ağıtlardır; ki toplumsal olaylar için söylenenleri daha ziyade destan şeklinde tanımlanır.*" (Gözükara ve Özalp, 2011/I: 15).

Bu tanımda dikkati çeken, "hem-cinsler"in dertlerini paylaşmasıdır. Burada cinsiyet belirtilmese de özellikle cenaze törenlerinde ağıt yakma görevinin kadında olması, "hem-cinsler" ifadesinin kadınlar için kullanıldığını düşündürmektedir. Tanımda dikkat çeken bir başka nokta ise toplumsal olaylar üzerine söylenen ağıtların "destan" olarak ifade edilmesidir.

Banu Mustan Dönmez de, şimdiye kadar birçok tanımda görüldüğü gibi, ağıtın en çok ölüm olayı karşısında yakıldığını söyledikten sonra doğal afetler, trajik olaylar ya da duygular ile kız evladın evliliği ve benzeri olaylar nedeniyle de ağıt yakıldığını sözlerine ekler (2008: 140).

Toparlayacak olursak ağıtın, temelinde bir kaybediş veya ayrılık bulunan, yoğun duygularla doğaçlama olarak söylenen, belirli bir kalıba sığdırılması söz konusu olmayan, acı, hüzün, özlem ve sitemlerin rahat bir biçimde dışa vurulduğu yaratmalar olduğu şeklinde bir çıkarımda bulunabiliriz.

1.1.3. Ağıtın Özellikleri

Gelenekte önemli bir yere sahip olan ağıtın, duyguların doğal bir şekilde dışavurumu olduğu bilinse de kimi özellikleri ile ön plana çıktığı görülmektedir.

Ağıtlar ile ilgili söylenmesi gereken ilk özellik, kim tarafından yakıldığıdır. Ağıtlar, ağırlıklı olarak kadınlar tarafından –kimi zaman ölen kişinin yakını olan kadınlar tarafından, kimi zaman da yörede tanınmış ağıtçı kadınlar tarafından- yakılmaktadır (Artun, 2012: 61; Aslan, 2010: 161; Bayat, 2011: 257; Bekki, 2016: 909; Boratav, 1997a: 15; Elçin, 1990: 4; Kalkan, 2012: 21; Yaşar Kemal, 1992: 20; Korkmaz, 2015: 17; Mustan

Dönmez, 2008: 141; Şimşek: 1993: 13; Turan ve Bolçay, 2010: 56; Uludağ, 1988; Ulusan Öztürkmen, 2019: 591).

Ağıtın, kadın yaratıcılığın ürünü olması, bir bakıma kadının doğası ile ilgili bir durumdur. Yapı gereği daha duygusal olan kadınlar, duygularını dışa vurma konusunda erkeklerden daha rahattır, dersek abartmış olmayız. Türk aile yapısının ataerkil olduğu ve erkeklerin duygularını açıkça ifade etmesinin çok da olumlu karşılanmadığı düşünüldüğünde, ölüm veya ayrılıkla sonuçlanan olaylar sonucu hüznünü, acısını ifade etme görevi kadına kalmıştır. Bu durum, toplum tarafından duyguları dile getirme görevinin kadına yakıştırılması, kadının başta erkeğe daha sonra da çocuğuna bağımlı bir birey olarak kabul edilmesi ve dolayısıyla erkeğin veya evladın ölümü üzerine kadınların psikolojik olarak daha fazla yıpranması ile açıklanabilir (Tahtaişleyen, 2013: 19). Kadınların, eğlenceli müzik pratiklerinin içerisinde bulunmasının hemen hemen yasak olduğu, hoş karşılanmadığı Anadolu'da, kadınların ağıt yakmalarının serbest hatta zorunlu olduğu görülmektedir (Mustan Dönmez, 2008: 146).

Salahaddin Bekki ise konuya farklı açıdan yaklaşmaktadır. Bekki, kadın yaratıcılığının, mahlas kullanımının ihmal edildiği mani, türkü, ağıt, masal, bilmece gibi türlerde toplandığını ve bunun kadına yönelik tabulardan –kadının isminin eserlerde yer alamaması- kaynaklandığını ifade etmektedir (2016: 910).

Ağıtlar ağırlıklı olarak kadınlar tarafından yakılsa da kimi zaman erkeklerin –kimi zaman yakın akraba, kimi zaman da bir âşık olabilir- de duygularını ağıt yoluyla dışa vurduğu görülür (Çıblak, 2005: 204; Köksal, 1999: 149; Önal, 2011: 4; Yöntem ve Yaşar, 2019: 9). İncelenen ağıtlardan yola çıkarak da söylenebilir ki, ağıtlar sadece kadınlar tarafından değil erkekler tarafından da yakılmaktadır.

Ağıtılar ile ilgili verilebilecek başka bir bilgi ise kimin ağzından söylendiğidir. Özellikle ölüm üzerine yakılan ağıtlar söz konusu olduğunda, ölen kişi ve ölen kişiye yakınlık derecesine göre bir sınıflamanın yapıldığı görülmektedir. Ölen kişilerin ardından yakılan ağıtlar, ölen kişilerin yakın akrabaları tarafından –anne, baba, eş, kardeş, evlat, akraba, komşu- söylenebileceği gibi, ölenin ağzından, para karşılığında tutulan özel ağıtçılar tarafından ve çevredeki âşıklar tarafından da söylenebilmektedir (Şimşek, 1993: 14; Elçin, 1990: 4; Bayat, 2011: 262; Kaya, 2007: 34; Artun, 2012: 65; Kalkan, 2012: 21; Köksal, 1999: 149). Alamanya ağıtları özelinde bakıldığında da ağıtların büyük bölümünün (72 ağıt) ağıt yakıcılar tarafından yakıldığı görülmektedir. Ağıtlar içerisinden 13 ağıtın (4,

9, 13, 15, 22, 24, 43, 47, 50, 56, 66, 77, 78 numaralı ağıtlar) ise ölen kişilerin ağzından söylendiği; kişilerin yaşadıklarının, vasiyetinin ve ölüme giden sürecin aktarıldığı görülmektedir.

Konuya ağıt-destan özelinde yaklaşan Parmaksız, başlangıçtan günümüze para karşılığı veya bir menfaat beklemeden kadınlar tarafından yakılan ağıtlar olduğu gibi, bazen siparişle bazen de ölü sahiplerinin haberi olmadan, âşıkların matbaalarda tek sayfa halinde bastırdığı ve cüzi bir ücret karşılığında sattığı ağıt konulu destanların olduğunu belirtmektedir (2010: 174). Burada, ağıtların sadece sözde kalmadığı, yazılıp bastırılarak satıldığı vurgulanmış olmaktadır.

Tüm bunların dışında, başlangıçta söyleyeni belli olsa da zamanla söyleyeni unutulan ve anonimleşen ağıtlar da olabilmektedir.

Ağıtlar, şekil olarak dörtlük esasına dayanmakta, halk şiiri geleneğine uygun olarak hece ölçüsüyle kurulmakta ve 7, 8, 11'li hecelerden oluşmaktadır (Artun, 2012: 66; Bayat, 2011: 257; Boratav, 1997a: 22-23; Eke, 2011: 238; Elçin, 1990: 2; Şimşek, 1993: 14). Fakat ağıtlarda şekilden ziyade duygu ön planda olduğu için mısra sayıları ile hece sayıları artıp azalabilmekte, kimi zaman bir tutarlılık sağlanamamaktadır. Elçin, özellikle anonim ağıtlarda tam bir vezin uygunluğunun bulunamayabileceğini belirttikten sonra nesir şeklinde söylenen ağıtların varlığına dikkat çekmektedir (1990: 2).

8 heceli ağıtlar mani şeklinde kafiyelenirken -*aaxa* veya *aaba*, *ccdc*-, 7 veya 11 heceli ağıtlar koşma şeklinde kafiyelenmektedir -*xaxa/abab*, *cccb*… veya *abcb/aaab*, *dddb*…-[2]. (Bayat, 2011: 267; Boratav, 1997a: 21-23; Şimşek, 1993: 14). Boratav, sekiz heceli olup uyak düzeni -*aaab*, *cccb*…- şeklinde olan kimi ağıtların da derlenmiş olduğunu belirtirken (1997a: 22), Şimşek, farklı şekillerde kafiyelenmiş ağıtların varlığına dikkat çeker –*aaaa/xxxx* veya *aabb*,…-. (1993: 14). Kafiye şeması ile ilgili farklı şekillerin olması, ağıtta şeklin geri planda tutulması ile açıklanabilir.

Ağıtlar, halkın duygularının doğal bir şekilde dışavurumu olduğu için, dil sade ve anlaşılırdır (Elçin, 1990: 2). Ağıtlar, acı ile birlikte, bir yakınma, öfke ve başkaldırıdır. Bu acının sonucu olarak duyguların kelimelere dökülmesi düz, yalın ve konuşur şekilde olmaktadır (Yaşar Kemal, 1992: 32). Ağıtın ölüm anında, irticalen bir ezgi eşliğinde uzun hava olarak söylenmesi, sanat yapma kaygısını geri plana iter (Eke, 2011: 238).

[2] Boratav, on bir heceli olup abcb/aaab, dddb… şeklinde kafiyelenen ağıtların, ağıtlarla ortak konuları olan türküler olduğunu savunur (1997a: 23).

Dolayısıyla, ağıtlar, "*Süslü anlatımdan uzak, karmaşık ifadelerin yer almadığı, duygunun söz ve anlam sanatıyla boğulmadığı edebi ürünlerdir.*" (Çağımlar, 2011: 161). Ayrıca ağıtlar, söyleyen kişinin yöresinin ağız, üslup, tavır, ritim ve melodi özelliklerini taşır (Eke, 2011: 238).

Birçok araştırmacı, ağıtların, sanat yapma kaygısının arka planda olmasından kaynaklı edebi özellikler taşımadığını savunsa da Emir Kalkan, ağıtlarda edebi sanatların en güzel ve en yoğun şekillerini görebileceğimizi ifade eder. Kalkan, sözlerine şu şekilde devam eder: "*Bu acı yüklü dizeler arasında bazen, hiçbir edebi eserde görülmeyecek derecede yüksek bentlere, cinas ve tasvir örneklerine, sürrealizmi zorlayan beyitlere ve eşi az bulunur sehl-i mümtenilere rastlanır.*" (Kalkan, 2012: 13). Ağıtların yoğun duygularla söylendiği düşünüldüğünde, ağıt söyleyen kişinin sanat gayesi taşıması mümkün değildir. Fakat ağıtlarda Kalkan'ın ifade ettiği gibi edebi sanatlara rastlamak mümkündür. Bu sanatlar ise sanat yapma gayesi ile değil duyguların doğal dışı vurumu neticesinde oluşmaktadır. Fakat âşıklar veya şairler tarafından söylenen kimi ağıtlarda, beğenilme kaygısı ile çeşitli söz oyunlarının ve sanatlarının kullanıldığını da görmek mümkündür.

Mustan Dönmez de, ölüm ağıtlarından yola çıkarak ağıtların tarihsel bir olayı ya da unutulmaması gereken bir bilgiyi gelecek kuşaklara aktarma görevinin bulunmadığını, dolayısıyla ağıtın unutulmaması için özel bir yöntem geliştirilmediğini ve bu yüzden ağıtların serbest formda ve doğaçlanarak oluşturulduğunu belirtir (2008: 143).

İnsanlar, sitemlerini, taleplerini, serzeniş ve intikam isteklerini (Ulusan Öztürkmen, 2019: 582) dua, beddua, atasözleri, deyim ve yeminlere (Kaya, 2007: 40) müracaat ederek ağıt yoluyla dışa vurmaktadır. Ağıtlarda ayrıca, öyküleme, betimleme, tanımlama, açıklama ve örnekleme gibi anlatım tarzları kullanılmaktadır (Ok, 2014: 68).

Ağıtlarda söyleyişle ilgili dikkat çeken husus, bazı ünlemlerin, seslenmelerin kullanılmasıdır. Dizelerde "ah, oy, of, aman, yavrum, anacığım, kuzum, babamın oğlu" (Eke, 2011: 239; Şenel, 1988) gibi ifadeler dikkat çeker. Alamanya ağıtları içerisinde de 30, 45, 47, 52, 55, 80, 81, 88, 90, 98, 107, 108, 113, 119, 137, 148, 151, 159 ve 164 numaralı ağıtlarda "bre, oy, ah, ey/hey, hele" gibi nidâları görmek mümkündür.

Son olarak ağıtın ezgisel yönüne de değinmek gerekecektir. Günümüzde pek çok âşık ve şair tarafından şiir şeklinde ağıtlar söylense de, ağıtın bir de ezgi boyutu bulunmaktadır. Ağıta ezginin eşlik etmesini birçok sebebe bağlayan Mustan Dönmez, bu nedenleri şu şekilde ifade eder:

"*Ölüm gibi yoğun bir acıyı ifade edebilmek için şiirin yetersiz kalması nedeniyle, 'ezgi' de iletişim gereci olarak kullanılır. Ölenin yakını olan kadınların müzik yapma pratikleri olmasa da, ağıt yakarken doğaçlayarak müzik yapmış olurlar. Ağıt ve ezginin birbirinin ayrılmaz bir parçası olmasının diğer bir nedeni de, müziğin iletişimi ve empatiyi kolaylaştırmasıdır.*" (Mustan Dönmez, 2008: 143).

Ağıtları diğer halk kültürü ürünlerinden ayıran unsurun ezgi olduğunu ifade eden Evrim Ulusan Öztürkmen, ağıtlardaki ezgilerin yöresel olduğunu ve bu ezgilerin üzerine sözlerin döşenmesiyle ağıtların oluştuğunu ifade eder (2019: 593). Ağıtlar, serbest ağızla ve serbest bir ritimle söylenmeleri sebebiyle "uzun hava" içinde değerlendirilmektedir (Şenel, 1988).

Genel olarak bakıldığında ağıtların halk şiiri geleneğine uygun şekilde, çoğunlukla dörtlüklerden oluştuğu, ölçü olarak 8'li ve 11'li hecelerin ön plana çıktığı, çoğunlukla belirli bir ezgi ile söylendiği, dilinin sade ve anlaşılır olduğu, süsten uzak bir anlatımın tercih edildiği fakat duyguların iletilmesi sırasında, kendiliğinden pek çok üslup özelliğinin ortaya çıktığı ve ağırlıklı olarak kadınlar tarafından yakılmakla birlikte erkekler tarafından da yakıldığı şeklindeki sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

1.2. AĞITIN DİĞER TÜRLERLE İLİŞKİSİ

Ağıt, manzum ve mensur pek çok tür ile ilişki içerisindedir. Bu ilişki, kimi zaman etkilenme biçiminde olurken kimi zaman da başka türlerin içerisinde yer alma şeklinde olmaktadır.

1.2.1. Ağıtın Manzum Türlerle İlişkisi

Çoğunlukla nazım şeklinde yaratılan ağıt, yine nazım şeklinde yaratılan pek çok tür ile etkileşimde bulunabilmekte, farklı türlerle benzerlikler gösterebilmektedir. Bu bölümde ağıtın türkü, destan, mani ve ninni ile ilişkisi ele alınmıştır.

1.2.1.1. Ağıt-Türkü İlişkisi

Ağıtın en fazla etkileşimde bulunduğu, daha doğrusu en fazla birlikte anıldığı tür türküdür. Pek çok araştırmacı da ağıtın türkünün bir çeşidi olduğu konusunda hemfikirdir.

Türkünün nazım şekli de nazım türü de olmadığını belirten M. Öcal Oğuz, "türkü" tabirinin "Türklere mahsus ezgiler" olduğunu; koşmanın da, ağıtın da, ninninin de, varsağının ve semainin de ezgilerine göre birer türkü olduğunu savunur (2001: 16). Bu tanımlamayla, ağıtın türkünün bir türü olduğu net bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bekki, "*Nihayet mezar başında ağıt olur bizim türkülerimiz.*" (2004: 38) şeklindeki ifadesiyle ağıtın, türkünün bir çeşidi olduğunu belirtir.

Kimi araştırıcılar, ağıtın türkülerin ortaya çıkmasında etkili olduğunu, bazı ağıtların zamanla türkü haline geldiğini savunmaktadır (Altınkaynak, 1997: 95; Artun, 2005; Bayat, 2011: 263; Görkem, 2001: 29; Şenel, 1988; Yaldızkaya, 2018: 24). İlhan Başgöz, merasim türküleri grubuna giren ağıtları, lirik türkü grubuna dâhil etmektedir (1986: 246). Nihan Tahtaişleyen ise ayrılık durumundan ötürü çekilen acılar sonucu söylenen kına, düğün ve gurbet türkülerinin bir kısmının hem türkü hem de ağıt özelliği taşıdığını ifade eder (2013: 66).

1.2.1.2. Ağıt-Destan İlişkisi

Ağıtın, türküden sonra en fazla anıldığı, etkileşimde bulunduğu tür destandır.

Araştırmacılar, ağıt destan ilişkisine farklı açılardan bakmışlardır. "*Epopenin temelinde ağıt yok mu?*" şeklinde bir soru yönelten Yaşar Kemal, destanlarda ağıt niteliğinin görüldüğünü ifade etmektedir (1992: 27). Zekiye Çağımlar, ağıtların şekil ve içerik olarak destan unsurlarını taşıdığını ve destanlarda olduğu gibi ağıtlarda da konunun giriş, gelişme ve sonuç şeklinde hikâye edildiğini belirtmektedir (2011: 156). Sedat Veyis Örnek ise hayat destanlarının bir bölümünün tümüyle ölüm olayına, ağıtlara ayrıldığını ifade etmektedir (2016: 314).

Bir de âşıklar tarafından söylenen destanlar vardır ki, bunda da ağıt özelliklerini görmek mümkündür. Ölen kimsenin ardından, kimi zaman ısmarlama kimi zaman da âşığın kendi isteğiyle söylediği, bazen bastırdığı ağıt konulu destanlar görülmektedir. Parmaksız, bu tür ağıtların, kadınlar tarafından yakılan ağıtlarla nitelik ve işlev açısından aynı hizmeti gördüğü kanaatine varmıştır (2010: 174).

Âşıklar özelinden gidilecek olursa, teknolojik gelişmelere paralel olarak elektronik kültür ortamının âşıklar için oldukça önemli ve vazgeçilmez olduğu zamanlarda ağıt ve destan terimlerinin birlikte, hatta birbirlerinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Diğer bir ifadeyle, "*Elektronik kültür ortamında ağıt terimi anlam genişlemesine uğrayarak destan teriminin karşılığı olarak kullanılmaya başlanmıştır.*" (Çobanoğlu, 2000: 240). Âşıkların bu konudaki görüşlerini yansıtması açısından, Murat Çobanoğlu, Âşık Mahzuni ve Ali Kızıltuğ'un düşüncelerini Özkul Çobanoğlu'nun verdiği şekilde aynen aktarıyoruz:

Murat Çobanoğlu: "*Şimdi destan yazanlar, bastırıp satmazlar. Artık kasetler var. Kasetlerin çoğusu destan türüdür ya methiyedir ya da ağıt. Biz ona methiye türü veya destan türü deriz.*" (Çobanoğlu, 2000: 240).

Âşık Mahzuni: "*Ağıtla destan yan yana gider. Yahut, destanın içinde ağıt da bulunur. Yani kısaca destan ağıtı ihtiva edebilir ama ağıt destanı ihtiva etmez.*" (Çobanoğlu, 2000: 240).

Ali Kızıltuğ: "*Destan geleneği yok olmadı adı değişti. Eskiden destan denirdi şimdi ağıt deniyor.*" (Çobanoğlu, 2000: 240).

1.2.1.3. Ağıt-Mani İlişkisi

Bazı halk edebiyatı ürünleri vardır ki, bunlar ağırlıklı olarak kadın yaratıcılığının ürünü olarak karşımıza çıkar. Ağıt ve mani de -ağırlıklı olarak- kadın yaratıcılığının ürünü olan iki türdür. Dolayısıyla bu iki tür arasındaki etkileşim kaçınılmazdır. Ağıt ve mani yaratıcısı olan kadının, dağarcığındaki hazır mani kalıplarını ağıtlarda kullanması beklenen bir durumdur (Boratav, 1997b: 30). Ayrıca ağıt dizelerinin biri veya birkaçı mani düzeninde olabilir (Boratav, 1997b: 35). Artun da, bazı yörelerde ağıtların, art arda gelen mani kıtalarının ezgiyle söylenmesinden oluştuğunu ifade eder (2012: 66). Doğu Anadolu Bölgesi ve Azerbaycan'da söylenen ağıtların tamamen mani özelliği taşıması da bu iki tür arasındaki benzerliği göstermesi bakımından dikkat çekicidir (Şimşek, 1993: 44).

Manilerin çoğunluğunda, ilk dörtlüğün ilk dizesini veya ilk iki dizesini doldurma işlevi gören ve konuyla çok da alakası olmayan dizeler kullanılmaktadır (Akün'den aktaran Görkem, 2006a: 218). Ağıtta da bu kullanıma benzer bir kullanım söz konusudur. Ağıtın konusuyla uzaktan yakından ilgisi olmayan bu dizelerin tek işlevi dörtlüğü doldurmak ve kafiyeyi haber vermektir (Boratav, 1997b: 36).

1.2.1.4. Ağıt-Ninni İlişkisi

Bilindiği gibi ninniler, çoğunlukla annelerin, çocuklarını uyutmak için manzum veya mensur bir şekilde söyledikleri ezgili bir türdür. Annenin, derdi, acısı, özlemi varsa çocuğu ile baş başa kaldığı zaman diliminde söylediği ninniler ile bu duygularını açığa vurabilmektedir. Kaya'nın, konularına göre tasnif ettiği ninnilerin içerisinde verdiği "Efsane ve Ağıt Türünden Ninniler" (2007: 577) başlığı da ninnilerde ağıt özelliklerinin görüldüğünü teyit etmektedir.

Ağıtın ninni ile ilişkisine ezgi yönüyle yaklaşan Artun ise bazı ağıtların ninni ezgisiyle ninni şeklinde söylendiğini belirtir (2012: 66).

1.2.2. Ağıtın Mensur Türlerle İlişkisi

Ağıtın manzum türlerle olduğu kadar mensur türlerle de bir etkileşimi vardır. Özellikle anlatmaya dayalı mensur ürünlerin içerisinde ağıt parçalarını görmek mümkündür. Bu bölümde ağıtın masal, halk hikâyesi, efsane, fıkra ve köy orta oyunları ile ilişkisi ele alınmıştır.

1.2.2.1. Ağıt-Masal İlişkisi

Önceki bölümde bazı ağıtların zamanla türküleştiğinden söz edilmişti. Türkü olarak söylenen bazı ağıtlar masallara kaynaklık edebilmektedir (Görkem, 2001: 32). Şimşek, bazı bulgulardan yola çıkarak masallarda ağıt metinlerine rastlanmadığını belirtmiş ve "*Müstakil olarak verilmese de, bir ağıt metni içerisinde masal motiflerine; masal metinleri içerisinde ise ağıt veya ağıdı hatırlatan dörtlüklere rastlayabiliriz.*" (Şimşek, 1993: 38) şeklinde bir çıkarımda bulunmuştur.

1.2.2.2. Ağıt-Halk Hikâyesi İlişkisi

Ağıtın mensur türler içerisinde belki de en fazla ilişkili olduğu tür halk hikâyesidir. Nazım ve nesir karışık olarak vücuda getirilen halk hikâyelerinin nazımla yazılmış bölümlerinde ağıt şeklinde söylenmiş bentlere rastlamak mümkündür. Muhan Bali'nin ağıtlar üzerine hazırlamış olduğu çalışmasında "Halk Hikâyelerinde Ağıtlar" başlıklı bir bölüm açması ve 6 hikâyeden ağıt örnekleri vermesi de ağıt-halk hikâyesi ilişkisini açıklaması bakımından önemlidir (1997: 273-279).

Halk hikâyeleri, manzum ve mensur söylenmesinden dolayı içerisinde pek çok türü barındırabilen bir türdür. Sonu ayrılık veya ölümle biten halk hikâyelerinde ağıtların söylendiğini görmek mümkündür (Şimşek, 1993: 32). Halk hikâyelerinde ölüm başta olmak üzere çeşitli acılar üzerine söylenen şiirler, "matemli konuları" ve "makamları" ile ağıt karakteri göstermektedir (Görkem, 2001: 33).

1.2.2.3. Ağıt-Efsane İlişkisi

Efsane ile ilişkisi konusunda da, yine ağıtın türküleşmesinden yola çıkılarak, uzunca bir süre türkü şeklinde söylenen ağıtların zamanla efsane haline geldikleri ifade edilmektedir (Görkem, 2001: 33). Kimi ağıtların hikâyesi efsane özelliği gösterebilmekte, ağıtların bir kısmında efsanelerde görülen motifler görülebilmektedir (Şimşek, 1993: 36).

Efsanelerin en önemli özelliklerinden olan olağanüstü hadiseler, ağıt metinlerinde de karşımıza çıkabilmektedir (Şimşek, 1993: 37).

1.2.2.4. Ağıt-Fıkra İlişkisi

Ağıt ve fıkra birbirinin zıttı olan iki tür olsa da –birinin ağlatma birinin güldürme işlevi vardır- bazı ağıtlarda fıkra esintileri görmek mümkündür (Şimşek, 1993: 42). Yine bazı fıkralarda da ağıt türü metinlerin yer aldığı belirtilmektedir (Görkem, 2006b).

1.2.2.5. Ağıt-Köy Orta Oyunu İlişkisi

Ağıt ve köy orta oyunu arasındaki ilişki, ağıtın türküleşmesinden yola çıkılarak açıklanmış ve türküleşen ağıtların seyirlik halk oyunları için malzeme oluşturduğu ve oyunlarda ölenler için ağıt yakıldığı belirtilmiştir (Görkem, 2001: 33).

1.3. AĞIT SÖYLEME GELENEĞİ

Çalışmalar incelendiğinde, daha çok ölüm üzerine yakılan ağıtlar söz konusu olduğunda bir ağıt söyleme geleneğinden söz edildiği görülmektedir.

İslamiyet öncesi dönemlerde yuğ adı verilen törenlerde cenazenin çadıra yatırılmasından ve ölen kişinin yakınlarının çadırın etrafında 7 kez döndükten sonra yüksek sesle ağlayarak yakalarını ve yüzlerini yırttıklarından bahsedilmektedir (Aslan, 2010: 18). İslamiyet öncesi dönemdeki bu gelenek, İslamiyet sonrasında değişerek devam etmiştir. Sevdikleri kişinin kaybıyla büyük bir duygusal yıkım yaşayan insanlar, ağlayarak ve acılarını sözlere dökerek bu zorlu süreci atlatmaya çalışmaktadır. Hangi sosyal veya kültürel konumda olursa olsun insanlar acısını ağıtlar ve ağıtlara eşlik eden kimi hareketlerle hafifletmeye çalışmakta, uzun zamandır süregelen bu uygulamalar birer gelenek haline gelebilmektedir. İslamiyet öncesi dönemden başlayıp günümüze kadar gelen ve değişime uğrayarak devam eden ağıt geleneği, daha çok ölen kişinin yakını olan kadınlar tarafından yürütülmekte kimi zaman da para ile tutulan ağıtçı kadınlar devreye girmektedir. Sadece varlıklı kişilerin veya iç sızlatan bir olay sonucunda ölenlerin cenazesine giden ağıtçı kadınlar, kendilerine gönderilen siyah yün iple başörtüsü veya peştamal ile cenazeye davet edilirler (URL-1). Daha cenazeye gelmeden önce ölen kişi hakkında detaylı bilgilere sahip olan ağıtçı kadınlar, ölen kişilerin kıyafetlerini sırasıyla ellerine alarak ağıtlarını söylerler ve daha sonra bu kıyafetler köyün fakirlerine dağıtılır (URL-1). Ağıt söyleme geleneği zamanla değişimler gösterse de farklı bölgelerde benzer şekilde devam ettirilmiştir.

Çukurova bölgesinde, üzerinde beyaz çarşaf örtülü olan ve ortaya alınan ölünün etrafına toplanan kadınlar, başta ölen kişinin yakınları olmak üzere, ağıtlar yakarak ağlarlar (Yaşar Kemal, 1992: 24). Yörede ayrıca, ölü defnedildikten günler ya da aylar sonra dahi ağıt törenleri yapılabilmektedir. Burada da ölen kişinin giyim-kuşamları ortaya konularak kadınlar tarafından ağlayarak ağıtlar yakılmaktadır (Yaşar Kemal, 1992: 25).

Yine Çukurova bölgesinde, ölen kişinin soyka adı verilen giyisilerinin elden ele dolaştırılması sırasında, her eline alanın birer dörtlük söylediği belirtilmektedir (Şimşek, 1993: 18).

Ölü defnedildikten sonra ağıt yakımının başladığı Emirdağ yöresinde, ölü evine gelenlerin dizlerini dövüp ağladıkları ve ağıt yakanların ölenin soykasını gördükten sonra duygularının daha da kamçılandığı, ölü sahibi ağıt yakmayı biliyorsa ağıtın karşılıklı diyalog şekline dönüşebildiği ifade edilmektedir (Yaldızkaya, 2018: 134-135).

Toroslar'da, Gaziantep'te, Siirt'te, Erzurum'da ve Kozan'da ise can çekişen hastanın başında Kur'an okunduğu ve kişi ölünce elbiseleri ortaya konarak etrafında halka oluşturulduğu belirtilmektedir. Daha sonra ise elbiselerin bulunduğu bohçayı getirenden başlamak üzere bohçayı eline alan her kişinin uzun veya kırık hava olarak ağıtlar söylediği ifade edilmektedir (Elçin, 1990: 4-5).

Farklı bölgelerden ağıt söyleme geleneği örnekleriyle sayı artırılabilir fakat bu kadar örnekten de anlaşılmaktadır ki bölgeler farklılaşsa da gelenek az çok benzer şekilde sürdürülmektedir.

Alamanya ağıtlarının ölümle birlikte gurbet ve özlem üzerine söylenmiş/söyleniyor olmasının, âşıkların daha çok edebi özellikleri ağır basan ağıtları türkü şeklinde söylemesinin ve yazılı şekilde yayımlamasının bir sonucu olarak genel anlamda bir ağıt söyleme geleneğinden söz etmek güçleşmektedir. Alamanya ağıtlarının söyleme geleneği ile ilgili söylenebilecek hususlar ancak, halk şiiri geleneğine uygun oldukları, ağıtların sadece kadınlar tarafından değil erkekler tarafından da söylenebileceğini gösterdikleri, sadece ölüm üzerine değil gurbet ve ayrılık üzerine de olabildikleridir. Ölüm ağıtlarının Türkiye'nin farklı bölgelerindeki ve Alamanya'daki icrasına şahit olunmadığı için bir çıkarımda bulunmak güçtür fakat bir gerçek vardır ki acıyla sarsılan insan çareyi ağlamakta ve ağıtlarda bulmakta, acıyla birlikte çeşitli hareketlere başvurmaktadır.

Geçmişten günümüze gelenekler değişmekte, dönüşmektedir. Ağıt söyleme geleneği de bu değişimlerden nasibini almaktadır. Genç nesil arasında geleneksel anlamda

bir ağıt yakma geleneğinden –en azından gözlemlediğimiz kadarıyla- söz edilemese de icra ettikleri çeşitli müzik türlerinde ve şiirlerde ağıtı anımsatan işaretleri görmek mümkündür. Gençler arasındaki ağıt söyleme geleneği ile ilgili Alamanya özelinde gidilecek olursa, rap müzik ön plana çıkmaktadır.

Rap müzik, "*kafiyelerle ve ritmik tınılarla, melodik bir biçimde genellikle eleştirel tarzda hızlı söyleme sanatı.*" (URL-2) olarak tanımlanmaktadır. Bulundukları yerde uyum sorunları yaşayan ve ötekileştirilen gençler Alman hükümetinin 1990'lı yıllarda entegrasyon politikalarına ağırlık vermesi sonucunda seslerini duyurma ihtiyacı hissetmiş ve bu ihtiyacı rap müzik ile karşılamışlardır (Güney, Pekman ve Kabaş, 2013: 257). Rap müziğin yaygın olduğu kesim ele alındığında, göçmenlerin ağırlıkta olduğu dikkat çekmektedir. Yaşadıkları toplumlarda ötekileştirilen göçmen kesim gençleri, "*marjinalleştirme, ayrımcılık ve toplumsal adaletsizilğe*" karşı bu tarz parçaları yapmış ve seslendirmişlerdir (Kemper, 2021). Rapin temelinde bir başkaldırma, düzene boyun eğmeme vardır. Alamancı gençleri de maruz kaldıkları ötekileştirmeye ve ırkçı saldırılara karşı rapi kullanmış, isyanlarını, öfkelerini rap aracılığıyla dile getirmişlerdir.

Alamancı gençler arasında ilk Türkçe rap şarkısı 1991'de Alper Ağa takma adını kullanan bir genç tarafından kayıt altına alınmış ve bunu, yine Alamanya'da yaşayan Boe-B, Fuat Ergin, Erci-E, Kabus Kerim, Bektaş ve Killa Hakan gibi isimler izlemiştir (Sandıkçı, 2020). Yine 90'lı yılların ilk yarısında birçok grubun bir araya gelerek oluşturduğu Cartel grubu Türkçe rapin sembol ismi olarak dikkat çekmektedir (Kemper, 2021). Alamancı gençleri "*sosyal hayattan ekonomiye, vatan özleminden kimlik problemine, yabancı kültürden gençlik sorunlarına vb. kadar birçok konuyu şarkılarında ele almışlardır.*" (Şentürk, 2020: 100).

Ağıt (gurbet üzerine yakılanlar) ve rap müzik arasındaki ilişkiye bakıldığında ise ilk dikkati çeken husus konular olmaktadır. Her iki türde de gurbet yaşamının insan üzerinde yarattığı olumsuz etkilerin işlendiği görülmektedir. Kendilerini sevdiklerinden ayıran gurbet de kendilerine zulmeden Almanlar ve Alamanya da sitem ve yakınmalardan nasibini almaktadır. Yine her iki türde de şekilden ziyade konunun ön planda olduğu görülmektedir. Çünkü her iki türde de gurbete ve gurbetin zorluklarına dikkat çekmek, Alamancıların durumunu gözler önüne sermek esas gayedir. İki tür arasında, başta konu olmak üzere, bazı benzerliklerin bulunması, rap müziğin ağıtın değişime uğramış, modernize edilmiş şekli olabileceğini düşündürmektedir.

BÖLÜM II

2. AVRUPA'DAKİ TÜRKLER

Halk şiiri geleneğinde gurbet olgusu önemli bir yere sahiptir. Kişinin gurbet macerası ise çeşitli sebeplerle gerçekleştirdiği göçler ile başlamaktadır. Gurbet, "*sıladan gayri, uzak diyarların adıdır.*" (Bekki, 2004: 99). İnsan gurbete, savaş, kıtlık, coğrafi sebepler, ekonomik sıkıntılar ve eğitim gibi nedenlerle ya da keyfi olarak çıkabilir.

Çalışmanın temelini oluşturan Avrupa'daki Türkler de göç yoluyla Avrupa'ya gitmiş, gurbeti yaşamış ve yaşamaya devam eden kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada göçün tanımı ile birlikte çalışmayı yakından ilgilendiren göç çeşitleri ile ilgili bilgi vermenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

Genel anlamıyla göç, "*Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi.*" (IOM, 2013: 36) şeklinde tanımlanmaktadır. Göç, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı gerçekleşmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 164). Göçün temelinde insanın bulunduğu koşullardan daha iyi koşullarda yaşamaya olan isteği yatmaktadır. Bu istek sebebiyle de insanoğlu geçmişten günümüze, sürekli göç etmek durumunda kalmıştır. Göçebe topluluk özelliği taşıyan Türkler de geçmişten günümüze sürekli göç etmiştir. Türklerin en büyük kitlesel göç hareketleri ise başta kuraklık sebebiyle Orta Asya'dan batıya, sonra yeni yerler fethetmek düşüncesiyle farklı bölgelere, daha sonra ise özellikle Osmanlı'nın çöküşü ile birlikte Anadolu'ya dönmek şeklinde olmuştur (Göksu, 2000: 33). Yakın zamanlarda ve günümüzde, bu göç hareketlerini kırdan kente, kırdan kıra, kentten kente ve kentten kıra göçler, Batı Avrupa'ya gerçekleşen işgücü göçleri ve gençlerin eğitim amacıyla farklı şehir ve ülkelere gerçekleştirdiği göçler takip etmektedir. İbrahim Sirkeci vd. Türk göçünü altı aşamada ele almıştır. İlk aşama, 1950'lerde yaşanan kentleşmenin etkisiyle; ikinci aşama, 1960'lı yıllarda yurtdışına (ağırlıklı olarak Batı Avrupa) işgücünün gönderilmesiyle; üçüncü aşama, yurtdışındaki Türklerin, Türkiye'de kalan ailelerini yanlarına alması yani aile birleşmesiyle; dördüncü aşama, 1980'lerdeki mülteci akınlarıyla; beşinci aşama, 1990'larda sığınma talebiyle; altıncı aşama ise 2000'li yıllardaki düzensiz göçmenler ile karakterize edilmiştir (Sirkeci vd. 2012: 375).

Göç, genel anlamda iç göç ve uluslararası göç (dış göç) olarak ikiye ayrılmaktadır. İç göç, "*Yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak*

şekilde insanların aynı ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine göç etmeleri." (IOM, 2013: 43) şeklinde ifade edilmektedir. Türkiye özelinde bakılacak olursa, sanayi devrimi ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak kırsal bölgelerde, özellikle tarımda, makine kullanımının yaygınlaşması, insan gücüne olan ihtiyacın azalmasına sebep olmuş, bu da kırsal bölgelerdeki insanların yeni iş imkânları için kentlere göç etmesine neden olmuştur. Kentlere göçün sebebi bununla sınırlı kalmamış, köylerde artan nüfus, toprağın mirasla parçalanması, toprağın yetmemesi ve verimin düşmesi, doğal afetler ve kan davaları, kentin cazibesi, kentlerdeki yüksek hayat standardı, ulaşım imkânları, daha iyi ve ileri eğitim gibi sebepler de kırdan kente göçü hızlandırmıştır (Bayhan'dan aktaran Avşar ve Türkmen, 2013: 70).

1950'li yıllarda başlayan iç göçler, dış göçün gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır. Özellikle kırdan kente olan göçlerin plansız bir şekilde, sanayileşmeye paralel olarak gerçekleştirilmemesinden kaynaklı işsizlik sorunu baş göstermiş ve bunun sonucu olarak Almanya'dan gelen işgücü talebi büyük umutlarla kabul edilmiştir (Avşar ve Türkmen, 2013: 70). Türklerin başta Almanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine gerçekleştirdikleri göç, dış göç olmakla birlikte daha çok işgücünün göçü şeklinde olduğu için "İşgücü Göçü" başlıklı bölümde detaylı şekilde ele alınmıştır. Bu noktada, dış göçün diğer bir deyişle uluslararası göçün tanımını yapmak faydalı olacaktır. Uluslararası göç, "*Kişilerin geçici veya daimi olarak başka bir ülkeye yerleşmek üzere menşe ülkelerinden veya mutat olarak ikamet ettikleri ülkeden ayrılmaları.*" (IOM, 2013: 88) şeklinde tanımlanmaktadır.

Daha önce, göçün kimi zaman ekonomik, coğrafi, savaş, kıtlık ve eğitim gibi sebeplerden ötürü; kimi zaman da kişinin kendi isteğiyle keyfi olarak gerçekleştiği belirtilmişti. Bu noktada gönüllü göç ve zorunlu göç kavramları karşımıza çıkmaktadır.

Gönüllü göç, kişilerin yaşadıkları yeri beğenmemeleri, yeni yerler görme isteği, ekonomik kaygılara paralel olarak daha iyi iş imkânlarına sahip olma isteği, ailesinin geleceğini düşünme gibi şahsi arzulardan kaynaklanmaktadır (Irmak, 2018: 14). Zorunlu göç ise daha çok, baskı, savaş, doğal afetler, işsizlik, temel ihtiyaçlara ulaşmadaki zorluk ve güvenlik ihtiyacı gibi sebeplerden kaynaklanmaktadır (Irmak, 2018: 15). Batı Avrupa'ya gerçekleşen işgücü göçü ele alındığında, bu göçün gönüllülük esasına dayalı olduğu ve insanların daha iyi iş imkânlarına sahip olmak, ailesinin geleceğini garanti altına almak için göç ettiği çıkarımında bulunulabilir.

Göç konusunda ele alınması gereken bir başka başlık da, göç tanımlarında sıkça geçen geçici ve kalıcı göçtür. "*Geçici göçte insanların tarım, hayvancılık ve turizm gibi faaliyetler nedeniyle bir süreliğine yer değiştirmeleri söz konusu iken kalıcı göçte; siyasi, sosyal, ekonomik veya doğal nedenlerle yaşadıkları yeri geri dönmemek üzere terk etmeleri söz konusudur.*" (Irmak, 2018: 15). Türkler, Batı Avrupa'ya göçlerinin geçici olacağını; bir tarla, bir traktör veya bir ev parası biriktirip geri döneceklerini düşünmüşler fakat zamanla, geçici olacağını düşündükleri göçün, ailelerini de yanlarına almalarıyla birlikte artık kalıcı olduğunu görmüşlerdir. Dolayısıyla, Türkiye ile bağlarını koparmasalar dahi Batı Avrupa'ya gerçekleşen işgücü göçü, geçici değil kalıcı göç başlığı altında ele alınabilir.

Çalışmanın konusu, daha çok işgücü göçüyle ilgili olduğu için işgücü göçüyle ilgili ayrı bir başlık açılmış ve konuyla ilgili detaylı bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

2.1. İŞGÜCÜ GÖÇÜ

İşgücü göçü, adından da anlaşılacağı üzere, ekonomik nedenlerin etkili olduğu, çalışan kesimin, yeni iş imkânları için bulunduğu yerden başka yere geçici veya kalıcı olarak göçünü ifade etmektedir. Göç Terimleri Sözlüğünde işgücü göçü şu şekilde tanımlanmaktadır: "*İstihdam amacıyla kişilerin ana vatanlarından ayrılarak başka bir devlete gitmeleri. İşgücü göçü, çoğu devletin göç kanunlarında ele alınmaktadır.*" (IOM, 2013: 49).

İşgücü göçü, özellikle 1960'lı yıllarda Batı Avrupa ülkeleriyle yapılan ikili anlaşmalarla birlikte başlamıştır. Türkiye'deki işgücünün, Batı Avrupa ülkelerinden gelen işgücü taleplerini büyük bir umutla kabul etmesi birçok sebebe bağlıdır. Bunlardan başlıcaları; hızlı nüfus artışı, kırsal kesimdeki ekonomik ve sosyal durum, iç göçler ve şehirleşmedir (Yılmaz, 1992: 22-26). Ahmet Aker, Nisan 1970 ile Nisan 1971 arasında Almanya'ya giden Türk işçiler ile ilgili yaptığı araştırmada gidiş nedenlerinin en önemlisinin geçim sıkıntısı olduğunu tespit etmiş, bunu sırasıyla para biriktirme isteği, iş kıtlığı ve tahsil takip etmiştir (1972: 94-96). Araştırmada, gidenlerin büyük kısmının işsiz olmadığını da tespit eden Aker, bu durumdan yola çıkarak işgücü göçünün işsizlik sorunundan kaynaklanmadığı çıkarımında bulunmuştur (1972: 97).

Göçe neden olan durumların önde geleni ekonomik nedenler olmakla birlikte, insanların bulundukları koşullardan daha iyi koşullarda yaşama istekleri ve Avrupa ülkelerine karşı olan merakları da göçü tetiklemiştir.

25 Şubat 1961 tarihli Hürriyet gazetesinde yayımlanan "Almanya'ya giden işçiler" başlıklı haberde, 38 kişiden oluşan ve Almanya'ya giden ilk kafile olma özelliği taşıyan kafiledekilerin daha önce hiç yurtdışına çıkmadıkları ve bazı aracılar vasıtasıyla Almanya'da iş buldukları belirtilmiş. Haberde dikkat çeken nokta ise işçi kafilesinin Almanya'ya gitme nedenleridir. Halil adlı işçi, "Niyetimiz, üç sene sonra birer araba ile dönmek." derken kafiledeki en yaşlı işçi olan Hüseyin Topçu, niyetinin zengin olmak olduğunu ve kazandığı paranın bir kısmını ailesine gönderip biriktirebildiği kadar parayla da marangoz takımı alacağını belirtir. Topçu ayrıca, para biriktiremese dahi orada görgü ve bilgisini artırarak yurda döneceğini ifade eder (Hürriyet, 25 Şubat 1961).

Topçu'nun ifadesinde dikkat çeken nokta, Almanya'da görgü ve bilgisini artıracağına olan inancıdır. Faruk Şen, özellikle 1930'lu ve 1940'lı yıllarda doğanlarda bir Alman hayranlığı olduğunu ve Almanlara çalışkan, nitelikli, sözünün eri doğru insanlar olarak bakıldığını belirtmiş ve bu sebeplerle 1960'lı yıllarda Türklerin Almanya'ya büyük bir zevkle gittiğini ifade etmiştir (2017: 113).

Kafiledeki başka işçilerden Yusuf ve Ali de para biriktirme ve bir araba alma niyetiyle Almanya'ya gittiklerini belirtmiştir (Hürriyet, 25 Şubat 1961).

İlk kafile : Almanya'da çalışmak üzere ilgili makâmlara müracaatla muamelelerini tamamlayan işçilerden ilk kafile dün özel bir otobüsle hareket etmiştir. Bu ilk kafilede 38 kişi mevcuttur. İlk menzile Stuttgart şehridir. Burada evvelâ bir kursa devam edecek lüzumu kadar almanca öğrenecekler, bundan sonra kabiliyetlerine göre çeşitli işlerde çalıştırılacaklardır. Kafilede ilk kafile otobüste seyahat ediliyor.

Almanyaya giden işçiler

Neşe içinde hareket eden kafiledekilerin hepsi para biriktirip birer otomobil almak niyetinde

Almanya'ya yeni yılın ilk Türk işçi kafilesi dün Mühendis Tarık Kadam'ın getirdiği otobüsle hareket etmiştir. Sabahın erken saatlerinden itibaren İş ve İşçi Bulma Kurumu Teşhane Şubesinin önü meraklılar ve geçirmeye gelenlerle dolmuştur.

Saat 9 da hareket edecek kafile Ahmet Sener ve Müthat Coşkun isimli işçilerin son anda tereddüt etmeleri yüzünden 3 saat gecikerek 12 de hareket edebilmiştir. Tereddüt eğenler de son anda kafileye iltihak etmişlerdir.

İlk kafilede bulunan 38 işçinin ekseriyeti Trabzon, Erzincan, Gümüşhane ve Bursa civarından gelmiş olup, daha evvel hiç yurt dışına çıkmamışlardır. Kimi tesadüfen, kimi de uzun bir uğraşmadan sonra Almanya'ya

(Devamı Sa. 3, Su. 6 da)

(Baştarafı 1 inci Sahifede)

gitmekte olan işçiler arasına katılan Bursalı Halil Özler, Ali Sanlier, Fikret Dolan, İsmet Candır isimli dört şoförün maceraları bir hayli eski. Halil bu mevzuda arkadaşlarına önderlik yapmış, kendisi bu mevzuda:

— "Bir iki senedir Almanyaya gitmek istiyorduk. Bursa Sümerbank'ta çalışırken maça gelen bir Alman takımı idarecisinin yardımı ile iş bulduk. Ankara'ya git, gel bin lira harcadık. En nihayet şimdi gidiyoruz. Niyetimiz üç sene sonra birer araba ile dönmek. Rüyalara istikbalimizi sağlarız." diyor.

Gidenlerin içinde en yaşlısı Erzincanlı Hüseyin Topçu, olup niyeti ihtisaslığında para kazanarak, zengin olmak. Halıcıoğlu'nda oturan allesi ve iki çocuğunu memleketine göndermiş "Kazandığım paradan bir parasını onlara göndereceğim. Biriktirirsem marangoz takımı alır gelirim. Olmazsa görgümü, bilgimi artırır, yurda dönerim." diyor.

Bir diğer kafilesi olarak giden Trabzonlu Yusuf Yıldız ve Gümüşhanelî Ali Havalî'nin ikisi de bekâr "Almanya'da çalışanın çok para varmış. Biz de çok çalışacağız. Keviften ziyade ihtisada bakarak para biriktireceğiz. Araba alarak dönmek istiyoruz." diyorlar.

Neşe içinde, Dağ Başını Duman Almış marşını söyleyerek yola çıkan işçiler, "Birbirimizden ayrılmıyacağız. Birlikten kuvvet doğar" diye bağırarak öğle vakti Edirne'nin yolunu tutmuşlardır.

Resim 2.1. *Almanya'ya Giden İşçiler (Hürriyet, 25 Şubat 1961)*

Çalışma için bilgisine müracaat ettiğimiz, aynı zamanda Belçika'da yaşayan işçi ve şair Hakiki Kabakçı tarafından söylenen "Gâvura Gönder Beni Baba" başlıklı şiirde de yurtdışındaki hayat şartlarının Türkiye'ye göre daha iyi olmasının, yurtdışındaki tanıdıkların kaldıkları ülkeyi olumlu şekilde anlatmasının ve yurtdışında yaşayanların yaşam standartlarının yüksek olmasının yurtdışına gitme isteğinde önemli bir etkiye sahip olduğu görülür. Özellikle işçi olarak gitme umudu, imkânı olmayanların, "ithal damat" veya "ithal gelin" olarak gitmeye razı oldukları da şiirde net bir şekilde dile getirilmektedir:

Gâvura Gönder Beni Baba

Diyorlar, kocadan çıkmış İbili'nin kızı
Telefon edelim, beklemeyelim yazı
De ki, bizim oğlan çocukluya da razı
Gel etme, gâvura gönder beni baba

Emmi, dayı vermedi kızlarını bana
Satalım ahırda ne varsa; inek dana
Varır varmaz yollarım parasını sana
Gel etme, gâvura gönder beni baba

Anamı da seni de aldırırım oraya
Hacca gidersiniz, takılmadan kur'aya
Askerliği de yaptırırım Euro'ya
Gel etme, gâvura gönder beni baba

Geçen Hamık aradı Gent'ten dedi ki, kardeş
Burada hayat, Türkiye'ye göre beleş
İş güç çok, sen hele buraya yerleş
Gel etme, gâvura gönder beni baba

Dört çocuk varsa en küçüğü üç yaşında
Çocuk parasını, vali alamaz maaşında
Tatil parası var yazın, primi yılbaşında
Gel etme, gâvura gönder beni baba

Gâvur bitti diyen, fesatlığından diyor
Öğretmen-polis, gitmek için istifa ediyor

Millet akın akın niye gâvura gidiyor
Gel etme, gâvura gönder beni baba

Buradan giden bütün berduş, serseri
Varınca oraya açmış hepsi birer işyeri
Söyle bana, benim onlardan neyim geri
Gel etme, gâvura gönder beni baba

Üç katlı ev yaptık mı dibine küllüğün
Ağzı tam bir karış açık kalır köylünün
Gördünüz mü derler, oğlunu Süllü'nün
Gel etme, gâvura gönder beni baba

Sevdiğim bile gâvurcu oldu on beşinde
Gidip de oturum alan var yetmişinde
Bir bit yeniği var ama oranın işinde
Gel etme, gâvura gönder beni baba

Gel gönder gayrı inat etme hacı peder
Yoksa Kabakçı bu yolda olacak heder
Binmezsem BMW'ye gözlerim açık gider
Gel etme, gâvura gönder beni baba (K.K: Hakiki Kabakçı)

2.1.1. İşgücü Göçünün Aşamaları

Batı Avrupa ülkelerine işgücü göçü, 1950'li yıllarda başlamış ve yakın zamana kadar devam etmiştir.[3] Nermin Abadan Unat, Türk dış göçünün aşamalarını, 1950'li yıllardan başlamak üzere 2000'li yıllara kadar 5 dönem şeklinde ele almıştır:

1950'li Yıllar: *Bireysel Girişimler ve Özel Aracılar*

1960'lı Yıllar: *İkili Anlaşmalara Dayanılarak Devlet Eliyle Düzenlenen "Artan İşgücü İhracı"*

1970'li Yıllar: *Ekonomik Kriz, Yabancı İşçi Alımının Durdurulması, "Turist" (İllegal) Göçmenlere Yasal Bir Statü Kazandırılması, Ailelerin Birleşmesi, Çocuk Paraları*

[3] Günümüzde, toplu şekilde işgücü göçü gerçekleşmemekle birlikte, insanların Avrupa ülkelerini hâlâ umut kapısı olarak gördükleri ve Avrupa ülkelerinde çalışabilmek için fırsat bekledikleri, gerek Avrupa ülkelerinden kişilerle evlenerek gerekse turist olarak Avrupa ülkelerine göç ettikleri görülmektedir. Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) aracılığıyla ise en son 2020'de Almanya'ya 2.566 erkek işçinin gönderilmiş olması dikkat çekmektedir. (İŞKUR 2020 İstatistik Yıllığı).

1980'li Yıllar: *Çocukların Eğitim Sorunları, Getto Yaşamı, Dernekleşme Hareketleri, Sığınma İsteklerinin Artması, Vize Zorunluluğu, Dönüşü Özendiren Yasalar*

1990'lı Yıllar: *Yabancılar Yasası, Yabancıların Kimlik Kazanması, Artan Yabancı Düşmanlığı, Etnik İşletmelerin Yaygınlaşması, Etnik ve Dinsel Derneklerin Yaygınlık Kazanması, Siyasal Hakların İstenmesi* (Abadan Unat, 2017: 81).

Turgut Göksu, başladığı tarihten itibaren göçü 3 aşamada incelemiştir. Birinci dönem, işçilerin geri dönme umuduyla Almanya'da bulunduğu 1960'lı yıllardan 1970'li yılların başına kadar geçen süreyi kapsarken 1970'lerin ortasından 1980'lerin ortasına kadar devam eden ikinci dönemde aile birleşimi ve adaptasyon ön plana çıkmıştır. 1980'lerin ortasından itibaren oluşan üçüncü dönem ise gidilen ülkede sürekli kalma ve hak arama dönemi olarak ifade edilmiştir (Göksu, 2000: 39).

Ahmet Atilla Doğan ise işgücü göçünün aşamalarını, işçilerin duygusal durumları ve çektikleri sıkıntılara göre 1961'den başlamak üzere 10'ar yıllık 4 dönem şeklinde ele almıştır. 1961 ve 1971 yılları arasındaki zaman dilimini kapsayan birinci dönem, Almanya'ya giden işçilerin gurbeti derinden hissettikleri, özlem ve umut dolu günler yaşadıkları dönemi karşılamaktadır. 1971 ve 1981 yılları arasındaki süreyi kapsayan ikinci dönem, işçilerin Almanya'da yerleşik duruma geçme mücadelesi verdiği fakat olumsuz politikalarla karşılaştıkları bir dönem olarak ifade edilmektedir. Türk işçilerin Almanya'da kalıcı olacağının anlaşılması ile birlikte yabancı düşmanlığının artması, iş yerini kaybetme ve geri gönderilme korkusu, bu dönemin olumsuzlukları arasında gösterilmektedir (Doğan, 2001: 20-22).

1981 ile 1991 yılları arasındaki üçüncü dönem, işçilerin geri dönmeleri için zorlandıkları, dışlandıkları ve düşmanlıklarla karşılaştıkları bir dönem olarak görülmektedir. Fakat işçiler, tüm bu zorluklara göğüs germişler ve Almanya'da kalma kararından vazgeçmemişlerdir (Doğan, 2001: 24). 1991 ile 2001 yılları arasındaki süreyi ifade eden dördüncü dönem ise Almanya'daki Türklerin zor da olsa Almanlar tarafından kalıcı olduklarının kabul edildiği fakat Türkler için oldukça zor ve acılı geçen, kimliksizleştirme çalışmalarının ön planda olduğu bir dönem olarak ifade edilmektedir (Doğan, 2001: 29).

Araştırmacılar tarafından işgücü göçünün aşamaları verilirken başlangıç yılı olarak 1960'lı yılları aldıkları görülmektedir ki bunda Batı Avrupa ülkeleri ile yapılan ikili anlaşmaların başladığı tarih etkili olmaktadır. Avrupa ülkelerine düzenli olarak gerçekleşen

işgücü göçü 1961'de Almanya ile yapılan işgücü anlaşması ile başlamakla birlikte daha 1950'lerde de Türklerin Almanya'ya işçi olarak gittiği görülmektedir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ikiye bölünen Almanya'nın Batı kısmında ekonomi odaklı girişimler başlamış ve önce ortak pazar ülkesi olan İtalya'nın güneyinden, daha sonraları ise İspanya ve Yunanistan gibi Akdeniz ülkelerinden vasıflı ve vasıfsız işçiler alınmaya başlamıştır (Abadan Unat, 2017: 82). Bu gelişmelerden haberdar olan Türk işçiler de başlarda bireysel girişimler ve özel aracılar vasıtasıyla Almanya'ya işçi olarak gitmişlerdir. Türk işçilerin Almanya'ya gidişinde İstanbul'da faaliyet gösteren ve eşleri Alman olan iş insanları ve o dönemde Almanya'da çalışan Türk serbest meslek mensupları ile merkezi Hamburg'da bulunan Zentralverband des Deutschen Handwerks (Alman Sanatkârlar Genel Merkezi) ve Türkiye Esnaf ve Sanatkârlar Konfederasyonu arasındaki işbirliğinin etkisi olmuştur (Abadan Unat, 2017: 83-84).

1957 yılına gelindiğinde, Demokrat Parti Hükümeti Almanya'nın gelişen iş pazarından ve işgücü alımlarından haberdar olmuş, dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu vasıtasıyla Türk işçilerin Almanya'ya gönderilmesi talebini Alman tarafına iletmiştir (Irmak, 2018: 37).

Aynı yıl Mayıs ayında Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştiren Alman Cumhurbaşkanı Theodor Heuss, Türk işgücünün Almanya'ya göçü noktasında önemli adımlar atmıştır.

2.1.2. Heuss Türkler

Almanya Federal Cumhurbaşkanı Theodor Heuss 5-13 Mayıs 1957 tarihleri arasında Türkiye'ye bir ziyaret gerçekleştirmiş (URL-3) ve bu ziyaret, Türk-Alman işbirliğinin geliştirilmesi yönünde atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir (Karavar, 2021: 9-10). 8 Mayıs 1957'de Türkiye ile Almanya arasında Türk-Alman Kültür Anlaşması imzalanmış; anlaşmaya göre, orta ve yüksek öğretimdeki Türk ve Alman öğrenciler ile öğretim personelinin karşılıklı mübadeleye ve ilim alanında karşılıklı işbirliğine teşvik edilmesi kararlaştırılmıştır (Karavar, 2021: 10). Heuss'un, aynı gün Ankara'da yaptığı konuşmada, Endüstri Meslek Lisesi mezunu 150 gence Almanya'da staj görme imkânı verileceğine dair verdiği söz (Çelik, 2012: 151), Türk işgücünün Almanya'ya gönderilmesi noktasında önemli adımlardan olmuştur. Kısa bir süre sonra 150 Türk genci Almanya'ya giderek –yarıdan fazlası Köln Ford fabrikasında olmak üzere- staj yapmış ve staj bittikten sonra usta işçi olarak çalışmaya başlamıştır (Çelik, 2012: 151). İlk

defa Türklerle çalışma fırsatı bulan Alman işçiler, Türk işçilerin çalışkanlığını görmüşler ve yıllarca onları "Heuss Türkler" olarak nitelemişlerdir (Çelik, 2012: 151).

Türk işçilerin çalışkanlığının Alman işverenler tarafından görülmesi, ilerleyen süreçte Türk işçilere olan rağbetin artmasına neden olmuştur.

2.1.3. İşgücü Anlaşmaları

Başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkeleri işgücü açığını Türkiye'den gelen işgücü ile karşılamak istemiştir. İşgücü göçünün en yoğun olduğu dönem olan 1961-1973 yılları arasında işçiler başlıca İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla, isme çağrılı olarak, aile birleşmesi yoluyla, Köy Kalkınma Kooperatifleri yoluyla ve turist olarak Avrupa ülkelerine gitmişlerdir (Yılmaz, 1992: 31).

İşgücünün göçü, Türkiye'nin Avrupa ülkeleriyle yaptığı ikili anlaşmalarla yasal bir zemine oturtulmuştur.

İşgücü anlaşmasının yapıldığı ilk Avrupa ülkesi, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra büyük bir ekonomik hamle yapan ve işgücüne fazlasıyla ihtiyaç duyan Almanya olmuştur. 30 Ekim 1961'de BadGodesberg'de imzalanan ve yurtdışına işçi göndermeye yönelik ilk anlaşma olan Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması 12 maddeden oluşmaktadır (Aydın, 2014: 16).

Türk - Alman işçi anlaşması imzalandı

Ankara, 1 (Hususi) — Almanya'ya giden işçilerimizin orada karşılaştıkları güçlükleri önlemek, Alman işçisine verilen imkânların, Türk işçilerine de sağlanmasını temin etmek maksadiyle bir müddetten beri Bonn'da yapılan müzakereler sona ermiş. Türk - Alman İşçi Anlaşması, teati edilen notalarla bugünden (dünden) itibaren yürürlüğe girmiştir.

Resim 2.2. *Türk-Alman İşçi Anlaşması İmzalandı (Hürriyet, 2 Kasım 1961)*

Resim 2.2'deki haberden de anlaşıldığı ve daha önce de belirtildiği üzere, daha anlaşma imzalanmadan Türk işçiler Almanya'ya gitmeye başlamıştır.

Hürriyet gazetesinin 1961 yılı Eylül ve Ekim ayı sayıları incelendiğinde Almanya'nın Türkiye'den işçi istediğine ve Türk işçilerin Almanya'ya gitmek istediğine dair haberlerin yayımlandığı görülmektedir.

B. Almanya çalıştırmak için 1500 çoban istedi

Anlaşmaya göre ilk işçi kafilesi 10 gün sonra gidiyor

Federal Almanya, büyük baş hayvanların bakımında çalıştırılmak üzere memleketimizden 1500 kadar çoban istemiştir.

Türkiye ile Federal Almanya arasında geçenlerde imzalanan işçi mübadelesi protokolu gereğince, Almanya'ya sevkedilecek olan ilk kafile, 10 gün sonra şehrimizden ayrılacaktır. 50 motor ve montaj işçisinden müteşekkil bu ilk kafile, Köln şehrine gidecektir. Vapur veya trenle gidecek olan bu kafilevi mütaakıp, çeşitli meslekerden istenen işçiler, bilahara gene 50 şer kişilik gruplar halinde olmak üzere, Almanya'ya sevkedilecekerdir.

Türkiye'den Almanya'ya işçi sevkiyatını idare eden İş ve İşçi Bulma Kurumu Tophane Şubesi Müdürü İhsan Tanrıöver, şu izahatı vermiştir:

— "Şimdiye kadar Kurumumuza yapılan müracaatlar, 40 bin civarındadır. Müracaatlar, aralarında doktor, mühendis de olmak üzere, çeşitli meslek erbabındandır. Mesleki seçimi yeni teşkil edilen bir Türk komisyon yapmakta, daha sonra Alman İrtibat Komisyonuna bildirmektedir. Son olarak, Almanya'dan istenen elemanlar arasında kasaplar ve çobanlar da bulunmaktadır. Alman İrtibat Komisyonu şehrimizden müracaat edenleri suhben görmekte, tasra müracaat sahiplerinin ise, resimleri ve evsaf dosyaları tetkik edilmektedir...

İhsan Tanrıöver, Almanya'ya işçi sevkiyatı işinin, yakında bir firmaya verileceğini söylemiştir.

GÜVENTÜRK'ÜN AÇIKLAMASI

İstanbul Garnizon Kumandanı Tuggeneral Faruk Güventürk, dün yaptığı açıklamada, Bulgaristan'da corap kaçakçılığı yaparken yakalanan sporcu ile hiçbir akrabalığı olmadığını bildirmiştir.

Güventürk, bahsi geçen sporcunun, aynı soyadını taşımasını bir tesadüf olarak göstermiştir.

VASITALAR İÇİN VERGİ DAİRESİ KURULDU

Defterdarlıkta dünden itibaren, Nakil Vasıtaları Vergi Dairesi Müdürlüğü ihdas edilmiştir. Müdürlük vazifesini Muzaffer Evrenkaya yapacaktır.

Müdürlük, Karaköy'deki Maliye binasında çalışmaktadır.

Resim 2.3. *B. Almanya Çalıştırmak İçin 1500 Çoban İstedi (Hürriyet, 2 Eylül 1961)*

Resim 2.3'teki haberde iki nokta dikkat çekmektedir. Birincisi, Almanya'nın, büyükbaş hayvanlara bakması için çobanları dahi Türkiye'den istemesidir ki bu, Almanya'nın savaşta çok kayıp verdiği ve ayağa kalkmak için en basit işlerde dahi dışarıdan gelecek işçilere bel bağladığı şeklinde okunabilir. İkincisi ise Almanya'ya gitmek isteyen işçiler arasında doktor ve mühendislerin olmasıdır. Bu durum, göç için sadece işsiz kesimin başvurmadığı, eğitimli ve belli bir işi olan kesimin de Avrupa ülkelerine gidecek işçiler arasında yer almak için çaba sarf ettiği şeklinde yorumlanabilir. Bu durum da göstermektedir ki, Almanya'ya olan işgücü göçü sadece işsizlik yüzünden değil daha iyi yaşama koşulları, merak vb. gibi çeşitli sebeplerden de kaynaklanmaktadır.

Almanya'ya 45 bin işçi gitmek istiyor

Tesviyecilerden bir kafile, yarın trenle hareket edecek

Türkiye ile Federal Almanya arasında geçenlerde imzalanan işçi mübadelesi protokolundan sonra, memleketimizden Almanya'ya çalışmak üzere gitmek isteyen işçilerin adedi, bütün Türkiye'de 45 bine yükselmiştir.

Protokol imzalandıktan sonra şehrimizdeki İş ve İşçi Bulma Kurumu, üç parti halinde Almanya'ya 153 işçi göndermiştir. Yarın sabah da dördüncü 70 kişilik kafile, bir kısmının pasaport ve vize muameleleri ikmal edilemediğinden, 45 kişi olarak Almanya'ya müteveccihen şehrimizden trenle ayrılacaktır. Dokuma, madenî eşya imâl işçisi, torna ve tesviyecilerden müteşekkil olan bu dördüncü grup, Almanya'dan gönderilen husûsî bir vagonla seyahat edecektir.

Öte yandan, işçi mübadelesinde yardımcı olmak üzere şehrimize gelerek çalışmalara katılan Alman İrtibat Bürosu ve Tophane'deki İş ve İşçi Bulma Kurumu personelinin, gece - gündüz faaliyetlerine rağmen, formalitelerin uzunluğu sebebiyle sevkiyatta mühim gecikmeler olmaktadır. Halen Almanya'dan yapılan talep kadrosunda 2200 mütehassıs işçi istedi olmasına rağmen, sağlık muayenelerinin süratle yapılmaması, 3 konsolosluktan vize alınması, sert sevkiyatı akaatmaktadır. Bu konu ile ilgili olarak İstanbul İş ve İşçi Bulma Kurumu Müdürü İhsan Tanrıöver, her vilâyette Emniyet müdürlüklerinin Almanya'ya gidecek işçilere pasaport verebilmeleri gerektiğine ehemmiyetle işaret etmiştir.

TEŞEKKÜR

Sevgili annemiz

ZEKİYE BİLMEN'in

vefatı dolayısiyle cenaze merasimine iştirâk eden, çelenk gönderen, telgraf ve telefonla bizi teselli eden dost ve akrabalara, ayrı ayrı teşekkûre acımız mâni olduğundan sayın gazetenizin delâletini rica ederiz.

Evlâdları

İL: 9276 - 7973

Resim 2.4. *Almanya'ya 45 Bin İşçi Gitmek İstiyor (Hürriyet, 17 Ekim 1961)*

Almanyaya her hafta üç işçi kafilesi gönderilecek

Bilhassa gemi inşaat işçileriyle kaynakçılar isteniyor

Mahalif sanayi kollarında ve iş piyasasında bir müddetlenberi görülen durgunluk ve işsizliğe rağmen, 1961 yılının ilk gününden Eylül ayı sonuna kadar şehrimiz İş ve İşçi Bulma Kurumu, merkez ile 4 şubesine yazılan 31 bin 73 müracaattan 13 bin 423'üne iş bulmuştur.

Şehrimiz İş ve İşçi Bulma Kurumu Müdürü İhsan Tanrıöver'in belirttiğine göre, mütehassıslarla, büro işlerinde çalışmak isteyenler ve vasıfsız işçilerin, iş müracaatlerini karşılamak müşkül olmaktadır. Ceman 6 ay içinde müracaatlerin yüzde 35 ini, son üç ay içinde de yüzde 50 sini, müspet olarak neticelendirmek mümkün olmuştur.

Öte yandan, Almanya'ya çalışmak üzere muvafakatleriyle ikmal eden 45 kişilik grup, dün Almanya'dan gönderilmiş olan özel vagonla şehrimiz-

DOĞUM

MELEK ve FETHİ ASOL, oğullarının doğumunu akraba, dost ve arkadaşlarına müjdelerler.

16.10.1961 İstanbul

HÜRRİYET - 8096

den ayrılmıştır. Giden 45 işçi, mesleki esaya ve dokuma sanayii işçileridir. Ayrıca son zamanlarda, Almanya'dan bilhassa tahmil - tahliye, otojen ve elektrik kaynakcısı, genel inşaat işçileriyle, yardımcı vasıfsız işçi talep edilmektedir. Talepler, Taksim'deki Kurum binasında özel ekip tarafından tetkik edilerek, tasnifendirilmektedir. Pasaport, sıhhi muayeneler ve vize işlemleri daha da süratlendirildiği takdirde, önümüzdeki aydan sonra haftada üç posta halinde Almanya'ya işçi sevkiyatı yapılacağı ilgililerce ifade edilmektedir.

VAPURDA KRİZİ TUTTU

Kalb krizi tutan yaşlı bir şahıs, dö Kanlıca vapurunda, yolcular arasınd heyecana sebep olmuştur.

Kadıköy'den saat 13 de kalkan Kanlıca vapuru yolcularından 76 yaşında Hamit Akman'ın kalb krizi tutmuş ve Hamit olduğu yere yığılmıştır. Bunun üzerine bazı yolcular, vapura dönerek doktor aramışlardır.

Hastanın durumunun ağırlaştığı kanısında, yolcular arasında bulunan Ali Nazım Köseoğlu adındaki doktor imdada yetişerek, ilk müdahaleyi yapmış ve ihtiyarın hayatını kurtarmıştır.

Resim 2.5. *Almanya'ya Her Hafta Üç İşçi Kafilesi Gönderilecek (Hürriyet, 15 Ekim 1961)*

Batı Avrupa ülkelerinin işçi alımını durdurduğu 1973-74 yıllarından itibaren bu anlaşma kapsamında Almanya'ya işçi gönderilmemektedir.

Almanya ile yapılan işgücü anlaşmalarını diğer Avrupa ülkeleri izlemiştir. 15 Mayıs 1964'te Viyana'da Türkiye ile Avusturya arasında 17 maddeden oluşan işgücü anlaşması imzalanmıştır (Aydın, 2014: 37). Hürriyet gazetesinin 18 Mart 1962 tarihli sayısı incelendiğinde ise Avusturya'nın, anlaşma imzalanmadan 2 yıl önce Türkiye'den işçi talebinde bulunduğu ve istediği işçilerin inşaat işlerinde çalışacak işçiler olduğu görülmektedir. Ayrıca, o dönem için Batı Almanya'da on bine yakın Türk işçisinin olduğu ve Avusturya'nın da kırk bin işçi talebi olduğu belirtilmiştir.

Avusturya onbin işçi istiyor

Ankara, 17 (Hususi) — Batı Almanya'dan sonra Avusturya'nın da Türkiye'den 10 bin işçi istediği öğrenilmiştir. Türk makamlarına intikal eden talebe göre, Avusturya daha ziyade, inşaat işçisine ihtiyaç göstermiştir. Bu talep tetkik edilmektedir. Kabul edildiği takdirde, Avusturya Hükümetinin burada temsilciliği olacak ve işçilerin gidişi, temsilcilik ile aramızdaki temaslara göre ayarlanacaktır.

Bugün Batı Almanya'da on bine yakın Türk işçisi vardır. Bu memleketin talebi ise, 40 bindir.

Resim 2.6. *Avusturya On Bin İşçi İstiyor (Hürriyet, 18 Mart 1962)*

16 Temmuz 1964'te Brüksel'de imzalanan Türkiye-Belçika İşgücü Anlaşmasını, 19 Ağustos 1964'te Lahey'de imzalanan ve 25 maddeden oluşan Türkiye-Hollanda İşgücü Anlaşması ile 8 Nisan 1965'te Ankara'da imzalanan ve 12 maddeden oluşan Türkiye-Fransa İşgücü Anlaşması izlemiştir (Aydın, 2014: 45-67).

Bu dönemde imzalanan anlaşmalar, işçinin bir yıllığına yurtdışına gitmesi ve bu sürenin sonunda memleketine geri dönmesi varsayımına dayalıydı (Abadan Unat, 2017: 86). Fakat işçiler bu süre sonunda memleketlerine dönmemiş, tam tersi bulundukları ülkeye yerleşmişlerdir. İşçilerin memleketlerine dönmemelerinde Alman işverenlerin Türk işçileri bırakmak istememesi ve Türk işçilerin ikâmetlerini uzatmaları etkili olmuştur (Abadan Unat, 2017: 87).

2.1.4. İşgücü Göçüyle İlgili Sayısal Veriler

15 Temmuz 1961'de Alman İrtibat Bürosu'nun açılmasıyla ilk olarak 3 Kasım 1961'de 68 işçi Köln'deki Ford fabrikasında çalışmak üzere yola çıkmıştır (Irmak, 2018: 39). İlerleyen süreçte ise kadın erkek pek çok işçi Avrupa ülkelerine göç etmiştir. 1978 yıllığını esas alarak oluşturduğumuz, göçün başladığı 1961 yılı ile 1978 yılını baz alan göç edilen ülkelere ve cinsiyete göre dağılım grafikleri şu şekildedir:

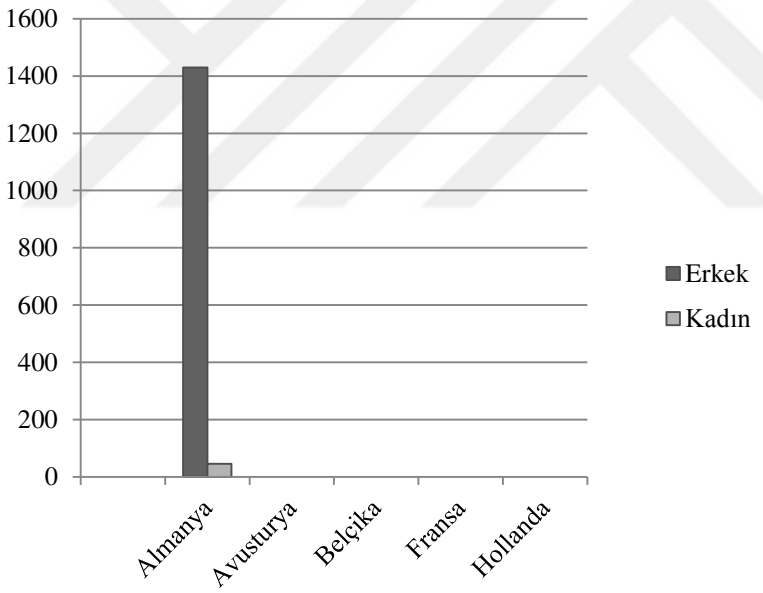

Grafik 2.1. *1961 Yılında Avrupa Ülkelerine Gönderilenlerin Sayısı*

Yıllık incelendiğinde, 1961 yılında 1430'u erkek, 46'sı kadın olmak üzere toplam 1476 işçinin Almanya'ya gönderildiği, diğer Avrupa ülkelerine ise işçi gönderiminin olmadığı görülmektedir (İİBK, 1980).

Aynı yıllığa göre, Avusturya'ya ilk işçi göçünün 1962'de olduğu ve 160 erkeğin işçi olarak gönderildiği görülmektedir. İlk işçi kafilesinde yer almayan kadın işçiler ise ilk olarak 1963'te 36 kişiyle işçi kafilesinde yer almıştır (İİBK, 1980).

Belçika'ya ilk işçi göçü 1963'te olmuş ve 5605 erkek işçi Belçika'ya gönderilmiştir. Belçika'ya gerçekleşen göçlerde kadınlar uzun süre yer alamamış, ilk olarak 1970'de 1 kadın işçi Belçika'ya gidebilmiştir (İİBK, 1980).

Fransa ve Hollanda'ya olan göçler de 1963'te başlamış, Fransa'ya 63 erkek, Hollanda'ya 251 erkek, işçi olarak gönderilmiştir. Fransa'ya ilk olarak 1969'da 7 kadın işçi, Hollanda'ya ilk olarak 1964'te 8 kadın işçi gönderilmiştir (İİBK, 1980).

1978 yılında Avrupa ülkelerine gönderilen işçilerin ülkelere ve cinsiyete göre dağılımı ise şu şekildedir:

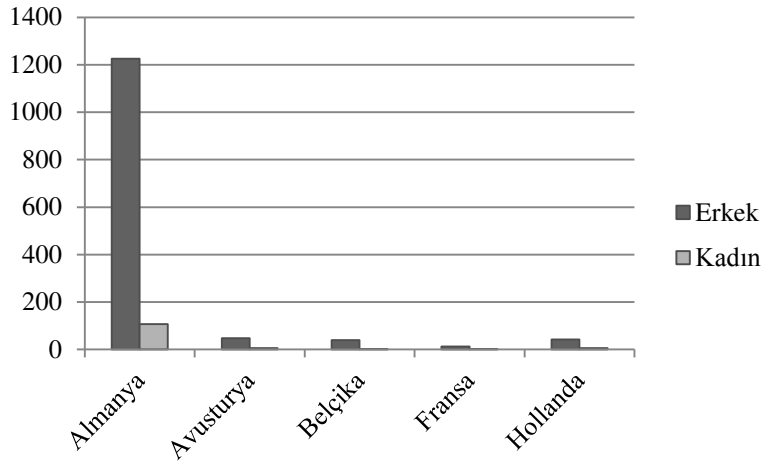

Grafik 2.2. *1978 Yılında Avrupa Ülkelerine Gönderilenlerin Sayısı*

Bilgiler incelendiğinde 1978'de de en fazla işçi gönderilen ülkenin Almanya olduğu ve yine kadın işçilerin sayısal olarak geride kaldığı görülmektedir. Almanya'ya 1226'sı erkek 107'si kadın olmak üzere toplam 1333 işçi gönderilmiştir (İİBK, 1980).

1961 ile 1978 yılları arasında Avrupa ülkelerine gönderilenlerin tablosu incelendiğinde, toplamda 655.744 işçiyle Almanya'nın ilk sırada olduğu, onu sırasıyla 56.002'lik sayıyla Fransa'nın, 38.495'lik sayı ile Avusturya'nın, 25.123'lük sayıyla Hollanda'nın ve 16.081'lik sayı ile Belçika'nın takip ettiği görülmektedir (İİBK, 1980).

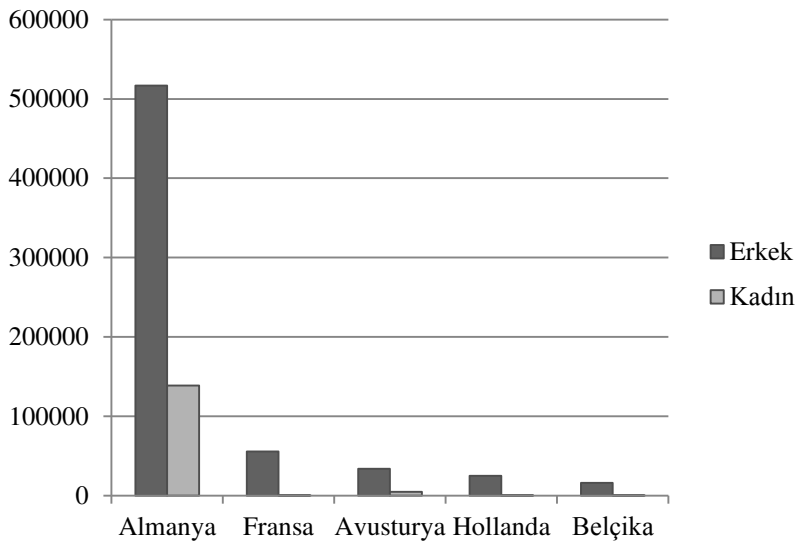

Grafik 2.3. *1961'den 1978 Yılı Sonuna Kadar Yurtdışına Gönderilenlerin Sayısı*

Türk işçilerin hangi ülkelere kaç kişi gittikleri kadar, hangi mesleğe mensup oldukları da oldukça önemlidir. Göçün önde gelen nedeninin işsizliğe bağlı ekonomik durum olduğu ve Avrupa ülkelerinin ağırlıklı olarak sanayi kuruluşları ile madenlerde çalıştırmak üzere işçi talebinde bulunduğu düşünüldüğünde, işçilerin el becerisi gerektiren mesleklerden ve madencilerden oluşması beklenmektedir. 1978 yıllığında yer alan ve o yılın mesleki bilgilerini içeren tablo incelendiğinde (Tablo 16), işçilerin çok büyük bölümünün vasıfsız işçi olduğu, onu, diğer olarak ifade edilen mesleklerin izlediği görülmektedir (İİBK, 1980).

1973 yılında baş gösteren petrol krizinin neden olduğu ekonomik bunalım, Avrupa ülkelerinde işsizlik sorununa neden olmuş; bu durum, yabancı işçi alımının durdurulması ve önceden gelen işçilerin de ülkelerine dönmeleri için teşvik edilmesi ile sonuçlanmıştır (Abadan Unat, 2017: 89). Bu durum göz önüne alındığında, 1978 yılında giden işçi sayısının azalması olağandır. Her ne kadar, bu dönemde gönderilen işçi sayısının azlığı, mesleki durumların anlaşılması açısından yetersiz kalsa da -işçi gönderiminin yoğun olduğu yıllarda gidenlerin mesleki verilerinin verilmemesinden dolayı-, 1978 verileri üzerinden işçilerin mesleki durumları ile ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Sayısal veriler yıllara göre değişmekle birlikte, Avrupa ülkelerine işçi olarak giden Türklerin genel anlamda bu mesleklere mensup olduğu söylenebilir.

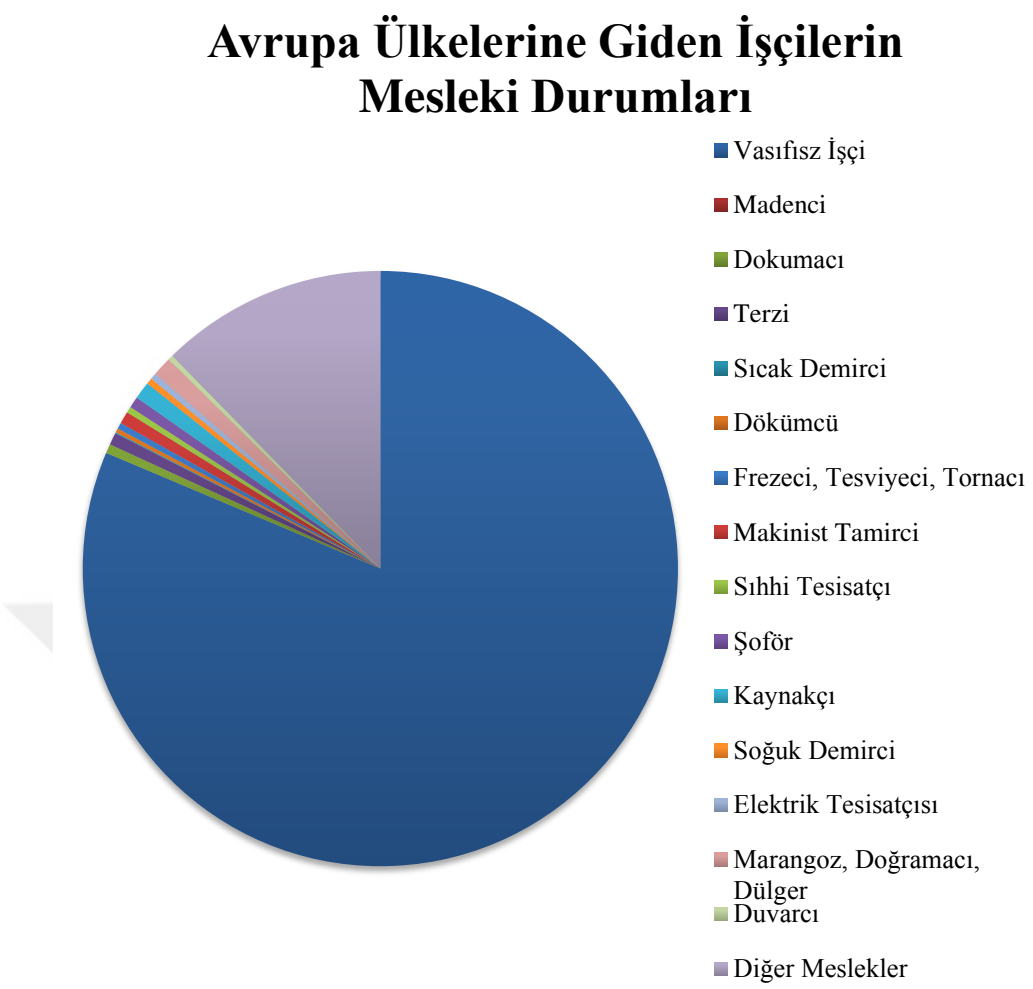

Grafik 2.4. *Avrupa Ülkelerine Giden İşçilerin Mesleki Dağılımı*

Tablo 2.1. *Avrupa Ülkelerine Giden İşçilerin Mesleki Bilgileri*

Meslekler	**Almanya**		**Avusturya**		**Belçika**		**Hollanda**	
	E	**K**	**E**	**K**	**E**	**K**	**E**	**K**
Vasıfsız İşçiler	1023	99	7	2	33	1	25	3
Madenci	-	-	-	-	-	-	-	-
Dokumacı	3	-	-	-	-	-	-	-
Terzi	-	-	1	-	-	-	-	-
Sıcak Demirci	1	-	-	-	-	-	-	-
Dökümcü	2	-	-	-	-	-	-	-

Frezeci, Tesviyeci, Tornacı	5	-	-	-		-	-	-
Makinist Tamirci	12	-	-	-	-	-	-	-
Sıhhi Tesisatçı	6	-	-	-	-	-	-	-
Şoför	7	-	-	-	1	-	2	-
Kaynakçı	16	-	-	-	1	-	-	-
Soğuk Demirci	6	-	-	-	-	-	-	-
Elektrik Tesisatçısı	6	-	-	-	-	-	-	-
Marangoz, Doğramacı Dülger	14	-	2	-	-	-	-	-
Duvarcı	4	-	-	-	-	-	-	-
Diğer Meslekler	121	8	38	4	5	-	15	3

Göçün başladığı 1961'den en son istatistik yıllığının yayımlandığı 2020'ye kadar Avrupa'ya gönderilenler hakkındaki sayısal veriler incelendiğinde, bu zaman zarfında (59 yıl) en çok işçi gönderilen ülkenin yine Almanya olduğu görülmektedir (İŞKUR, 2020 İstatistik Yıllığı). Bu 59 yıllık zaman zarfında Almanya, Avusturya, Belçika, Fransa ve Hollanda'ya olan göçlerin yıllara göre seyir grafikleri ise aşağıdaki gibidir[4]:

[4] Grafikler, İŞKUR tarafından yayımlanan 2020 İstatistik Yıllığındaki "Tablo 32: Yurt Dışına Yapılan Göndermeler" başlıklı tablo esas alınarak oluşturulmuş; konu, Avrupa'ya göç ile ilgili olduğu için sadece tabloda yer alan 5 Avrupa ülkesi incelenmiş, Avusturalya, Irak, Kuveyt, Libya, S. Arabistan, Ürdün, Yemen ve Diğer Ülkeler incelemeye alınmamıştır.

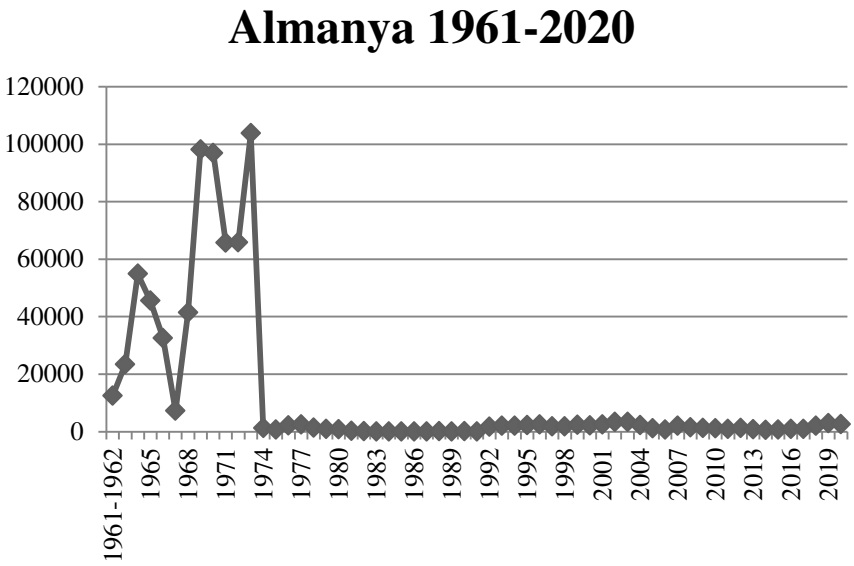

Grafik 2.5. *1961-2020 Yılları Arasında Almanya'ya Göçün Seyri*

Almanya'ya en fazla işgücü göçü (erkek-kadın toplam) 103.793'lük bir sayıyla 1973'te gerçekleşmiş, bu sayıya en yakın sayı 1969'da kaydedilmiştir (98.142 işçi). 1982 ile 1992 yılları arasındaki zaman diliminde Almanya'ya giden işçilerin sayısı 100'ün altına inmiş, en az işçi (17) 1984 yılında gönderilmiştir. Göç eden kişilerin sayısı 1992'den itibaren 1000'in üzerinde seyretmeye başlamış, ara ara 1000'in altına düşse de 2021'e kadar devam etmiştir (2020'de 2.566 işçi gönderilmiştir). Kadın işçiler özelinde bakıldığında, en fazla göçün 24.267'lik bir sayıyla 1973'te gerçekleştiği; 1997, 1998, 2001, 2003, 2006, 2013, 2017 ve 2020 yıllarında hiç işçi gönderilmediği görülmüştür. 1961-2020 yılları arasında ise toplam 568.123 erkek işçi ile 140.703 kadın işçi Almanya'ya gönderilmiştir. (İŞKUR, 2020 İstatistik Yıllığı).

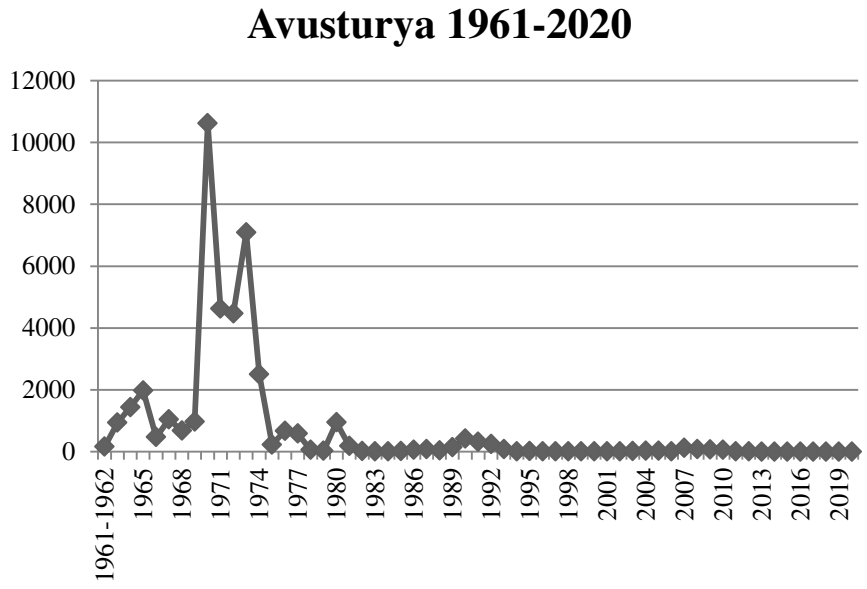

Grafik 2.6. *1961-2020 Yılları Arasında Avusturya'ya Göçün Seyri*

Avusturya'ya ait bilgiler incelendiğinde, en fazla işçi gönderimi 1970'de (10.622 işçi) gerçekleşmiş ve sonraki yıllarda bu kadar fazla sayıda işçi gönderilmediği görülmüştür. 1970'den sonra en fazla işçi 1973'te gitmiş (7.083 işçi) ve en fazla işçi gönderilen dönemin 1970 ile 1974 yılları arasını kapsadığı görülmüştür. Kadın işçiler özelinden bakıldığında, en fazla kadın işçi 1973'te (2.140 işçi), en az kadın işçi ise 1985, 1995, 1999 ve 2001 yıllarında (1 işçi) gönderilmiştir. 1983, 1984, 1986, 1987, 1996, 1997, 1998, 2000, 2002, 2006, 2011 ve 2012 yıllarında ise hiç kadın işçi gönderilmemiştir. 1961 ile 2020 yılları arasında Avusturya'ya 36.421'i erkek, 5.044'ü kadın olmak üzere toplam 41.465 işçi gönderilmiş, 2013'ten itibaren ise ne kadın ne de erkek işçi gönderildiği görülmüştür. (İŞKUR, 2020 İstatistik Yıllığı).

Grafik 2.7. *1963-2020 Yılları Arasında Belçika'ya Göçün Seyri*

İlk olarak 1963'te işçi gönderiminin başladığı Belçika'ya en fazla işçi (6.651 işçi) 1964'te gönderilmiştir. Bu sayıya en yakın sayı ise 1963'te, 5.605 olarak kayıtlara geçmiştir. Ara ara hiç işçi gönderilmeyen ülkeye kadın işçilerin de bazen hiç gönderilmediği bazen de çok az gönderildiği görülmektedir. En fazla 2007'de 30 kadın işçinin gönderildiği ülkeye, 1963-2020 yılları arasında toplam 126 kadın işçi ile 16.296 erkek işçi gönderilmiştir. Ülkeye en son 2019'da 20 erkek işçi gönderilmiştir. (İŞKUR, 2020 İstatistik Yıllığı).

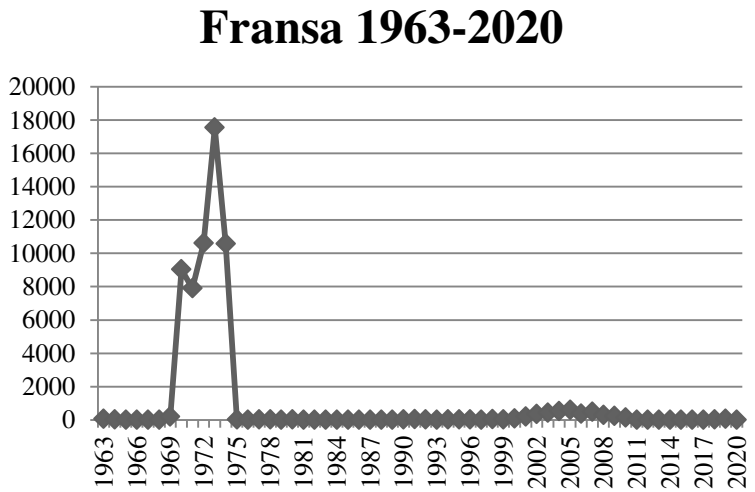

Grafik 2.8. *1963-2020 Yılları Arasında Fransa'ya Göçün Seyri*

1963'te az sayıda işçinin Fransa'ya gönderilmesiyle başlayan süreçte en fazla işçi 1973'te gönderilmiş (toplam 17.544 işçi), bu sayıya en yakın sayı 1972'de (10.610 işçi) kaydedilmiştir. 1968 yılına kadar hiç kadın işçinin gönderilmediği ülkeye en fazla kadın işçi (197 işçi) 2007 yılında gönderilmiştir. Ara ara işçi gönderiminin durduğu ülkeye 1963-2020 yılları arasında 59.230'u erkek, 847'si kadın olmak üzere toplam 60.077 işçi gönderilmiştir. Ülkeye en son 2020'de 7 erkek işçi gönderilmiştir. (İŞKUR, 2020 İstatistik Yıllığı).

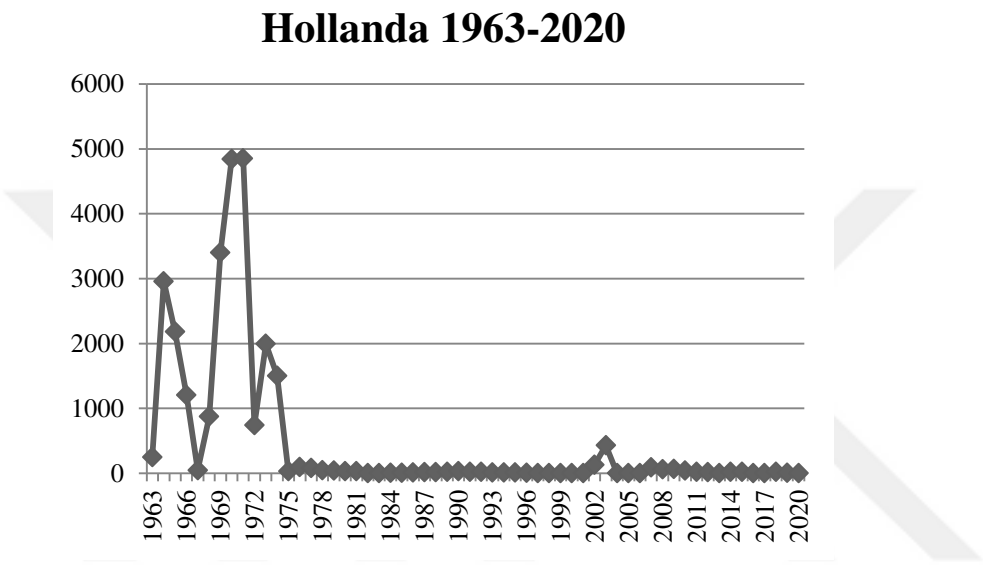

Grafik 2.9. *1963-2020 Yılları Arasında Hollanda'ya Göçün Seyri*

İşçi gönderiminin 1963'te başladığı bir başka ülke olan Hollanda'ya en fazla işçi gönderimi 1971'de (4.853 işçi) olmuş, bunu 4.843'lük bir sayı ile 1970 yılı takip etmiştir. Kadın işçi gönderiminin 1964'te 8 işçiyle başladığı ülkeye en fazla kadın işçi, 1972'de (74 işçi) gönderilmiştir. 1963-2020 yılları arasında 25.957'si erkek 419'u kadın işçi olmak üzere toplam 26.376 işçinin gönderildiği ülkeye en son 2019'da 5 erkek 1 kadın olmak üzere 6 işçi gönderilmiştir. (İŞKUR, 2020 İstatistik Yıllığı).

Göçün resmi olarak başladığı 1961'den en son istatistik yıllığının yayımlandığı 2020'ye kadarki 59 yıllık süreçte en fazla işçi gönderilen ülke açık ara farkla Almanya olmuştur ve bu ülkeye toplamda 708.826 işçi gönderilmiştir. İkinci sırada olan ülke Fransa'ya toplam 60.007 işçi gönderilmiş onu sırasıyla, toplam 41.465 işçiyle Avusturya, 26.376 işçiyle Hollanda ve 16.422 işçiyle Belçika takip etmiştir.

59 yıllık zaman zarfında erkek işçilerin çok fazla tercih edildiği görülmektedir. 5 ülke arasından en az kadın işçi (126 kadın işçi) Belçika'ya gönderilirken en fazla kadın işçi (140.703 kadın işçi) Almanya'ya gönderilmiştir.

İstatistiklerden çıkan bir başka sonuç da işçilerin, daha ikili anlaşmalar imzalanmadan Avrupa ülkelerine gittikleridir. Almanya'ya olan göçlerin 1961'den önce de gerçekleştiği bilinmektedir. Avusturya, Belçika ve Hollanda ile ikili anlaşmalar 1964'te imzalanmasına rağmen bu ülkelere, 1963'te ilk işçilerin gittiği görülmektedir. Yine Fransa ile ikili anlaşma 1965'te imzalanmasına rağmen ilk işçi göçü 1963'te başlamıştır.

İstatistiklerde dikkat çeken bir başka nokta ise en fazla işçi gönderiminin özellikle 1970 ile 1973 arasında olmasıdır ki bu, ekonomik bunalımdan önceki son büyük gönderim olmuştur. 1973'ten itibaren işçi alımının durdurulacağı söylense de az da olsa işçilerin Avrupa ülkelerine gidebildikleri görülmektedir.

Son olarak dikkat çeken bir başka nokta ise 2020'de, Almanya ve Fransa'ya işçi gönderildiğidir. 2020'de Almanya'ya 2.566 erkek işçi gönderilirken Fransa'ya 7 erkek işçi gönderilmiştir.

Genel olarak istatistiklerden çıkan sonuç, en fazla işçinin Almanya'ya gönderildiği ve kadın işçilerin sayısal olarak geri kaldığıdır.

Verilerde sadece, işçi olarak gönderilenlerin sayısı mevcuttur. İlk başlarda ailelerini götürmeyen işçiler zamanla ailelerini yanlarına almışlar ve geçici olarak gittikleri Avrupa ülkelerinde kalıcı olmuşlardır. Yurtdışında yaşayan 6,5 milyonu aşkın Türk vatandaşının 5,5 milyonu Batı Avrupa ülkelerine yerleşmiştir (URL-4). Son verilere göre Avrupa ülkelerindeki Türk nüfusuna ilişkin bilgiler şu şekildedir (URL-5):

Almanya	2 Milyon
Fransa	700 Bin
Hollanda	500 Bin
İngiltere	400 Bin
Avusturya	250 Bin
Belçika	240 Bin
İsviçre	130 Bin

2.1.5. Alamanya'ya Gitme Süreci

1960'lı yıllar ile 1970'li yıllarda, Avrupa ülkelerine göç etmek isteyenlerin sayısı zirve yapmıştır. Avrupa ülkelerine gitmek için başvuranların sayısı o kadar fazladır ki, 20 Ağustos 1972 tarihli Hürriyet gazetesinde, Selâmet adlı kişinin 10 yıl boyunca sıra beklediği ve 10 yılın sonunda yaşının elverişli olmaması sebebiyle reddedildiği haberi yapılmıştır.

10 yıl önceki müracaatı için; "Yaşın doldu, Allah selâmet versin,, dendi

Rizeli Selâmet Almanya sırası beklerken ihtiyarladı

İŞSİZLİK yüzünden karısını ve küçük çocuğunu alıp Rize'deki köyünden İstanbul'a gelen Selâmet Güçlü, Almanya'ya işçi olarak gitmek için 5 Şubat 1962 tarihinde İş ve İşçi Bulma Kurumu'na baş vurmuş, on yıl sonra gelen cevapta, "Yaşının 35'i geçtiği, bu sebeple kaydının silindiği,, bildirilmiştir.

Kuruma baş vurduğu tarihte 26 yaşında güçlü kuvvetli bir genç olan Selâmet Güçlü, "Sıran gelince seni çağıracağız,, denildiği için Baltalı- (Devamı Sa. 7. Sü. 6 da)

ALMANYA'YA gitmek için müracaat ettiği zaman 26 yaşında olan Selâmet Güçlü şimdi 36 yaşında.

Resim 2.7. *Rizeli Selâmet Almanya Sırası Beklerken İhtiyarladı (Hürriyet, 20 Ağustos 1972)*

Yine bir başka gazete haberinde Bademler adlı köydeki son erkeğin de Mark getirmek için Almanya'ya gittiği belirtilir. Bir köydeki erkeklerin tamamının gurbette olması da işsizliğin geldiği noktayı ve Avrupa ülkelerine olan talebin ne kadar yüksek olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Almanya'dan mark getirmek için

BADEMLER KÖYÜNÜN SON ERKEĞİ DE GURBETE GİTTİ

Yakışıklı Mehmet Ali, 'Hatice çok gözyaşı döktü Ama köyde onun gibi kalanlar çok fazla,, diyor

İZMİR'in 30 kilometre [illegible] Bademler Köyünün son erkeği Mehmet Ali Bi

Resim 2.8. *Bademler Köyünün Son Erkeği de Gurbete Gitti (Hürriyet, 31 Ocak 1966)*

Kayıtların tutulduğu liste uzadıkça bir tedbir alınması zorunluluğu hissedilmiş ve Türkiye'nin az gelişmiş bölgelerinden kişilere, Köy Kalkınma Kooperatifine üye olan kişilere ve afet bölgesi ilan edilen bölgelerden gelen başvurulara öncelik tanınması kararlaştırılmıştır (Martin, 1991: 31-34).

Herhangi bir Avrupa ülkesine –işgücü anlaşmalarının yapıldığı ülkeler- gitmek isteyen Türk işçiler, öncelikle bulundukları bölgedeki İş ve İşçi Bulma Kurumuna başvurularını yaptıktan sonra Alman İrtibat Bürosu'ndan gelecek cevabı beklerler. Olumlu cevap alanlar için yeni bir süreç başlar (Nocera, 2018: 81).

Türk işçiler önce, Alman memurlar tarafından el becerilerinin ölçüldüğü bir sınava tabi tutulurlar. Örnek olarak, işçilerin önüne tuğlalar koyularak bunu harçsız bir şekilde duvar örer gibi örmeleri istenir (Duman, 2019: 12).

Türk işçilerde aranan nitelikler, sağlıklı, dirençli ve güçlü olmalardır. Doktorlar "*Alman sanayisinin büyük çarkları ve dişlileri arasında ezilmeyecek, dayanıklı ve sağlıklı bedenleri*" (Duman, 2019: 9) aramak üzere görevlendirilmiştir ve artık sıra, Türk işçiler için oldukça güç olan bölüme gelmiştir. Alman doktorlar, kıyafetlerini çıkarttırdıkları işçileri muayene etmeye başlarlar. İnsan onurunu aşağılayıcı nitelikte olduğu belirtilen muayene ile amaç, seçilen işçiler için hastalık vb. nedenlerle sağlık sigortası ödemenin önüne geçmektir (Dağhan, 2012: 55). Fakat sağlık muayenesi aşamasının pek çok ülkede uygulanmadığı ve Türkiye'ye negatif yönde bir ayrımcılık yapıldığı da belirtilmektedir: "*Türkiye, keza sağlık muayenelerinde bulaşıcı hastalık tehlikesinin önlenmesi gerekçesi ile ayrımcı bir tavırla karşı karşıya bırakılmıştır. Diğer sözleşmelerde bu türden bir önyargıya dayalı ibareye yer verilmediği anlaşılmaktadır.*" (Ünver, 2012: 191).

ALMANYA'ya gitmek istiyen motor tamircisi Server Kamur, Alman doktoru Stark tarafından dikkatle muayeneye tâbi tutuluyor. (Foto: Hürriyet - A. Büte)

Almanya'ya 150 kişilik bir işçi kafilesi gidiyor

İmtihanda kazanan motor tamircilerini Alman doktoru da muayene etti

Türk ve Federal Almanya Hükûmetlerinin Çalışma Bakanlıklarınca imza edilen "İşçi Mübadelesi,, protokulü hükümlerine uyularak seçilen, 150 kişilik ilk işçi kafilesi, bu ayın içinde Almanya'ya hareket edecektir. Motör tamircisi olarak Köln şehrindeki Ford firması tarafından istenen 250 işçiden, İstanbul'da (Devamı Sa. 5, Sü. 2 de)

Resim 2.9. *Türk İşçisi ve Onu Muayene Eden Alman Doktor (Hürriyet, 13 Eylül 1961)*

İşin ilginç tarafı, sağlık muayenesinde erkeklere uygulanan muamelenin benzer şekilde kadınlara da uygulanıyor olmasıdır. Almanya İrtibat Bürosu İstanbul Müdürü Teodor Marquarol, kadınların kıyafetlerinin çıkarılarak muayene edilmesini şu şekilde

açıklar: "*Bunun sebebi vücutlarında herhangi bir ârıza, yara-bere, ameliyat veya gebelik hallerinin mevcut olup olmadığını anlamaktır. Ayrıca, kadınların mütenasip olmalarını istiyoruz. Misal, 1.60 metre boyunda bir kadın işçinin 60 kilo, 1.50 metre boyundakinin 50 kilo olmasını isteriz. Kiloları fazla olanların zayıflamaları gerekmektedir.*" (Hürriyet, 23 Nisan 1966). Bunların dışında kadın işçilerde, ellerinin çabuk olması, iyi görmeleri, genç ve bekâr olmaları da aranan nitelikler arasındadır (Nocera, 2018: 96). Bu nitelikler, genç kadınlara ödenen ücretin düşük olması, işi çabuk öğrenmeleri ve ailelerini Almanya'ya getirme ihtimallerinin olmaması sebebiyle öne sürülmüştür (Nocera, 2018: 96).

Muayene aşamasını da geçen işçi için artık nihai sonucun açıklanacağı gün gelir ve işçiler Alman İrtibat Bürosu'nun önünde toplanırlar. İsimleri okunanlar için artık Almanya yolu görünmektedir. Kimi hemen, kimi ise bir hafta sonra Sirkeci'den kalkan trenle Münih'e gidecektir (Duman, 2019: 15). İşçiler, eşyalarıyla birlikte geride bıraktıklarına duydukları özlemi de içine koydukları bavullarla Alman İrtibat Bürosu'na gelirler. Daha işçiler gitmeden, hangi fabrikada çalışacakları, kim tarafından karşılanacakları belirlenir, Türkçe ve Almanca olarak hazırlanan sözleşmeler imzalatılır, pasaportları onaylanır ve yol harçlıkları verilir (Duman, 2019: 16).

İşçiler yola çıkmadan birkaç gün önce Türk memurlar tarafından öğütler verilir, hatta bu öğütlerin sözde kalmaması için işçilerin eline öğütlerin yazılı olduğu bir kâğıt tutuşturulur. İlk defa yabancı bir memlekete gidecek olan işçilere bu öğütlerin verilmesi, olumlu bir durum olarak değerlendirilebilir. Verilen öğütlerle işçilerin, Türk insanının çalışkanlığını, temizliğini, görgüsünü, dürüstlüğünü yansıtmasının beklendiği ve ileride oluşabilecek olumsuzlukların (geride kalan ailesini unutmak gibi) önüne geçmenin amaçlandığı, şeklinde bir çıkarımda bulunulabilir.

İş ve İşçi Bulma Kurumu tarafından verilen öğütler şu şekildedir:

> "*İşçi kardeşim, yabancı ilde yapacağın iyi iş de, kötü iş de şahsına yüklenmez, memleketimize ait olur. Attığın her adımı ülkeni, bayrağını, şeref ve namusunu düşünerek at. İşini çabuk öğren. Vaktinde git. Bilmediğini sormaktan çekinme. Tembellik etme. Verilen işi zamanında ve muntazam bitir. Aileni, evini unutma. Sürekli mektup yaz, kendini merak ettirme. Tutumlu ol, paranı sokağa atma. Artırabildiğini evine gönder. Ama para biriktireceğim diye de gerektiğinden aşağı bir şekilde yaşama. Kimseden öteberi isteme, muhtaç olsan da belli etme. Parayla olacak işleri parasız yapmaya kalkma. Cimrilik bize yakışmaz, cömert ol. Sağlığını koru. Sarhoş olma. Uçkuruna sahip çık. Sık sık yıkan. Saçlarını daima taranmış tut. Her gün sakal tıraşı ol. Temiz giyin. Ayakkabılarını boyat. Elbisende yırtık, sökük olmasın. Yemeğini yerine göre çatal, bıçak, kaşık kullanarak ye. Yemeğin suyuna ekmeğini banma.*

Bağırarak konuşma, Türk'e yakışan, güler yüz ve tatlı dildir. Haksızlık karşısında hakkını ara ama kavga etme. Yalan söyleme. Harama el uzatma. Verdiğin sözü tut. Uyku saatinde uyu. Yolun ve bahtın açık olsun." (aktaran Duman, 2019: 17).

İşçiler, Sirkeci'den düzenli olarak kalkan ve ileriki günlerde sefer sayısı artan trenlerle, Münih'e yol alırlar. Ve Sirkeci'den kalkan trenin ilk düdüğüyle, ileride şiirlere, türkülere, ağıtlara konu olacak gurbet macerası başlar.

2021'de 60 yılı geride bırakan gurbet macerası, kimileri için son bulmuşken kimileri için de hala devam etmektedir. Tek bir farkla. Önceden misafir olarak bulundukları ülkelerde artık ev sahibi olarak.

Resim 2.10. *Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığının Göçün 60. Yıldönümü (30 Ekim 2021) Nedeniyle Hazırladığı Tren Biletleri*[5]

2.2. "ALAMANYA" VE "ALAMANCI" TABİRİ

2.2.1. Al(a)manya

İşgücü göçünün başladığı ilk andan itibaren Türk işçilerin en fazla göç ettiği Avrupa ülkesi olan Almanya, günümüzde de Türk nüfusunun en yoğun olduğu Avrupa ülkesi olma özelliğini taşımaktadır. İlk işgücü alımını başlatan, bu alımlarla birlikte adı halk arasında sıklıkla dillendirilen ve Türklerin yoğun olarak göç ettiği bir ülke olan Almanya, ilerleyen süreçte tüm Avrupa ülkelerinin ismini kendi adı altında toplamış ve Türk insanı Avusturya'ya da gitse, Hollanda'ya, Belçika'ya, Fransa'ya da gitse, gittiği

[5] İlk resim, Alamancıların izne gelirken kullandıkları araçları simgelerken ikinci resim, Münih Tren İstasyonunu göstermektedir.

ülkeye hep Almanya demiştir. Bu çalışmanın başlığı da bu genel kullanımdan dolayı "Alamanya" olarak verilmiştir. Bu noktada, "Neden Almanya değil de Alamanya?" sorusu akıllara gelmektedir.

"Alamanya" tabiri, "*Alamanya Türküleri*" şeklinde bir eserin başlığında (Öztürk, 2001), "*Alamanya Alamanya Türk gibi işçi bulaman ya*" (URL-6) mısraında olduğu gibi türkülerde, "*Alamanya Allah'ından bulasın*" (Gözükara ve Özalp, 2011/II: 360) mısraında olduğu gibi ağıtlarda kullanıldığı gibi, halkın günlük konuşmasında da kullanılmaya devam etmektedir.

Gözyadın'ın, "*Almanya, Alamanya, El-aman ya…*" (1982: 209) şeklinde verdiği kelimelerden Almanya'nın farklı şekillerde kullanımı görülmektedir. Alamanya kullanımının halkın ağız özelliklerinden kaynaklı olduğu düşünülmektedir. İstanbul Türkçesinin çok da yaygın kullanılmadığı Anadolu'da, kelimelerin söylenişinde farklılıklar olduğu bilinmektedir. Halk, bazı kelimeleri daha kolay söyleyebilmek için bazen ses üretirken bazen de ses düşürebilmektedir. Alamanya kullanımında da "l" ve "m" ünsüzleri arasına "a" ünlüsü getirilerek söyleyişte kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır.

Alamanya kullanımı ile aynı olan bir de Alamancı kullanımı vardır. Bu kelimede de halkın söyleyiş kolaylığını esas alarak ünlü türetme yoluna gittiği görülmektedir.

2.2.2. Al(a)mancı

1960'lı yıllarda Batı Avrupa'ya başlayan göç sürecinde ilk zamanlarda sadece erkekler veya kadınlar tek başlarına gitmiş, ailelerini yanlarında götürmemiştir. Misafir işçi olarak Almanya'nın yolunu tutan Türk işçiler, yanlarında aileleri bulunmadığı için barakalarda, çatı katlarında, bodrum katlarında, kullanılmayan atölyelerde, depolarda (Irmak, 2018: 43) ve heimlarda[6] kalmışlardır.

İşçiler, geçici olarak geldikleri Avrupa ülkelerinden kısa bir süre sonra dönecekleri umuduyla yaşarken zamanla, bunun böyle olmayacağı anlaşılmaya başlamıştır. Türk işçilerin yurtlarına dönüşünü ertelemesinde, Türkiye'de artan işsizlik, şiddet olaylarının artması ve siyasi istikrarsızlık etkili olmuştur (Abadan Unat, 2017: 91). Dönüşün ertelenmesiyle birlikte devreye aile birleşimi girmiş ve Türk işçiler ailelerini yanlarına getirmeye başlamıştır.

[6] İşçilerin kaldığı yurt benzeri yer.

1973 yılında patlak veren ekonomik bunalımla birlikte işçi alımları durdurulmuş ve çoğu işçinin memleketlerine gönderilmesi söz konusu olmuştur. Memleketine dönmeyen işçiler ise ailelerini yanlarına almaya başlamış ve başta geçici olarak düşünülen göç, kalıcı olma yönünde ilerlemiştir. 1974'te başlayan aile birleşimini ise 1982'den günümüze kadar devam eden evlilik göçü takip etmiştir (Irmak, 2018: 47). 1982 yılından günümüze kadar gelen evlilik göçü, Avrupa ülkelerinde yaşayan ikinci ve üçüncü kuşak göçmenlerin nüfusunun artmasıyla birlikte ortaya çıkmış ve göçmenlerin, kendi ülkelerinden seçtikleri eşlerle evlenmesini ifade etmiştir (Irmak, 2018: 49). Bu noktada, Türkiye'den gelen eşler için kullanılan "ithal gelin/ithal damat" ifadeleri ortaya çıkmıştır. Evlilik yoluyla gerçekleşen göçlerde, eşlerin akrabalardan seçildiğini belirten Yılmaz Irmak, ithal gelin ve damatların, daha çok muhafazakâr aileler tarafından getirildiğini ve akrabalar arasından seçilen ithal gelin ve damatlar sayesinde de akrabalık bağlarının güçlendiğini, geniş aile ile hemşehriliğin önem kazandığını vurgulamıştır (2018: 128).

Evlilik göçleri, kimi zaman da Avrupa'ya gidişin bir yolu olarak görülmüş ve "*Diyorlar, kocadan çıkmış İbili'nin kızı / Telefon edelim, beklemeyelim yazı / De ki, bizim oğlan çocukluya da razı / Gel etme, gâvura gönder beni baba* (K.K: Hakiki Kabakçı) mısralarında görüldüğü gibi, önceden kabul edilmeyecek durumların (kadının çocuklu olması gibi) dahi Avrupa'ya gitmek için kabul edilmesine neden olmuştur.

Avrupa ülkelerine gidip rahat bir hayat yaşayacağını düşünen ithal damatlar ve gelinler için durum pek de öyle olmamış, "*Oturma hakkı için sen nelere göz yumdun / Neler umuyordun amma velakin ne buldun / Haşa! Bakıyorum da kimlere kul oldun / Vay benim millî damadım, garip damadım vay*" (Kocabaş'tan aktaran Turan ve Bolçay, 2010: 256) mısralarında görüldüğü gibi türlü zorluklara katlanmak zorunda kalmışlardır. Kimi damatlar da Avrupa'ya geldikten sonra, "*Gün geçtikçe evi işi boşladın / Aylak aylak gezmelere başladın / Doğru sözü söyleyeni haşladın / Arın gitti Avrupalı olunca*" (Cırık'tan aktaran Turan ve Bolçay, 2010: 351) mısralarında olduğu gibi yanlışa sapmış ve kendinden uzaklaşmıştır.

İthal gelin ve damatların, geldikten sonra yaşadığı sıkıntıları bilenler de "*Ankara'ya gidip aldılar vize / Ben gelin mi yoksa köle miyim size / Şansı olan gelinler gelmesin göze / N'olur Avrupa'ya gelin gelmeyin / ... / Ekmeğim ağu oldu içtiğim zehir / Kadın anam artık ben çekemem kahır / Gönül hoş değilse saray da ahır / N'olur Avrupa'ya gelin gelmeyin*" (Cırık'tan aktaran Turan ve Bolçay, 2010: 361) ve "*Kurmamıştım ben böyle bir hayal / Be aslanım dedim nedir bu hal / Avrupa denilen yer güzel bir masal / N'olur Belçika'ya damat*

gelmeyin / ... / Neler neler vaat ettiler bize / Yardım edecekti hala ve teyze / Biz bilmeyiz diye başladılar söze / N'olur Belçika'ya damat gelmeyin" (Cırık'tan aktaran Turan ve Bolçay, 2010: 363) mısralarında görüldüğü gibi, çekilen sıkıntılardan söz ederek Türkiye'dekileri Avrupa'ya gelin ve damat olarak gelmemeleri konusunda uyarmışlardır.

Gerek aile birleşimi ile gerekse Türkiye'den yapılan evlilikler ile Avrupa'daki Türk nüfusu artmış ve önceden barakalarda, depolarda kalan Türk işçiler ailelerinin de gelmesiyle yerleşik ve düzenli bir hayata geçmiş, kendi evlerini kurmuşlardır. Zamanla, Duisburg-Marxloh gibi belirli bölgeler tamamıyla Türk semti haline gelmiştir (Şen, 2017: 116). Avrupa'da "misafir işçi" ve "yabancı" olarak adlandırılan Türkler, özellikle Türkiye'de "***Almanyalı***" (Abadan-Unat, 2017: 119), "***gurbetçi***" (Karagöz, 2007: 18) ve "***Almancı/Alamancı***" (Başkurt, 2009: 84; Gelekçi, 2014; Irmak, 2018; Tezcan, 1993; Yasa, 1979; Zeyneloğlu ve Sirkeci, 2014) gibi farklı şekillerde adlandırılmışlardır. Bu kullanımlardan en yaygını ise "Almancı/Alamancı" olmuştur.

"Almancı aile", yurda kesin dönüş yapmış olsun ya da olmasın, bir süre Avrupa ülkesinde çalışmış işçilerin oluşturduğu bir aile türü olarak ifade edilmektedir (Yasa, 1979: 84). Mehmet Akif Korkmaz da, Avrupa'daki Türklerin bireyci ve maddiyatçı yönünün Türkiye'dekilere oranla daha fazla ön plana çıkmasının, Almanlaştıkları yönünde yorumlanması sonucu "Almancı" olarak adlandırıldıklarını ifade etmektedir (2012: 13-14). İrfan Başkurt ise Avrupa ülkelerinde yaşayan Türklerin değişik giysi ve davranışları, zengin oluşları ve şımarık, yukarıdan bakan tavırları sebebiyle Alamancı olarak adlandırıldıklarını ifade etmektedir (2009: 84).

Başta sadece Almanya'ya giden aileleri ifade etmek için kullanılan tabir, zamanla tüm Avrupa ülkelerindeki Türkleri karşılayacak şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Bu genel kullanımın da, Türklerin en yoğun olduğu bölgenin Almanya olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Her ne kadar Avrupa ülkelerinde yaşayanlar için Almancı/Alamancı tabiri kullanılsa da, çoğu kişi bu kullanımdan rahatsız olmaktadır (Irmak, 2018: 60). Çalışma için bilgisine müracaat etmek istediğimiz kişilerden bazılarının da "Almancı/Alamancı" ifadesinden rahatsız olduklarına bizzat şahit olduk. Alamancı ailelere göre, Alamancı kimliği aşağılayıcı olmasının yanı sıra Almanlaşmış Türk olmalarına vurgu yapmakta ve maddi olarak sömürülmelerini ifade etmektedir (Irmak, 2018: 60-61). Türkiye'ye geldikleri

anda, Alamancı olarak maruz kaldıkları ötekileştirme ve Alamancı isimlendirmesinden kaynaklı memnuniyetsizlik birçok şiir ve türküye de konu olmuştur.

Ozan Arif "Alamancı Deme" başlıklı şiirinde, Alamancıların çektikleri zorluklara ve Alamancıların Türk olduğuna değinerek bu kullanımın yanlış olduğuna vurgu yapmıştır:

"Alamancı" deme inan hayattan
Yılarak kazandım ben bu parayı
Şu halime bir bak koldan kanattan
Olarak kazandım ben bu parayı

Mark'ı görür görmez Alamancı deyip
Soymaya kalkmayın ayıptır ayıp
Zannetme ki Almanya'da oynayıp
Gülerek kazandım ben bu parayı

…

Ne demek Almancı mert olalım mert
Türk oğlu Türk'tür be karşındaki fert
Bir değil hemşerim bin bir çeşit dert
Bularak kazandım ben bu parayı

…

Ter kokar hemşerim bu para ter
Söyletme Arif'i yeter be yeter
Hülasa hayatı ölümden beter
Bilerek kazandım ben bu parayı (URL-7)

Alamancıların Türkiye'ye geldiklerinde, Alamancı olmalarının anlaşılmasıyla birlikte karşı karşıya kaldıkları bazı olumsuz muameleler olmaktadır. Özellikle esnafın fiyat artırması, giyim kuşamlarından ve konuşmalarından dolayı yabancı görülmeleri, getirilen hediyelerin akrabalar tarafından beğenilmemesi gibi pek çok durum Alamancıların şikâyet ettiği konuların başında gelmektedir.

Sefa Avcı tarafından söylenen "Almancıyız Ya" başlıklı şiirde de Alamancıların şikâyetlerini görmek mümkündür:

Uçağım inmiştir valiz taşırım
Heyecan dorukta başım kaşırım

Taksici yapışır birden şaşarım
Kazığı başlatın Almancıyız ya

…

Kalabalık dönem yaza mahsustur
Fiyatın artışı bize mahsustur
Enayi avlamak size mahsustur
Utanmayın satın Alamancıyız ya

…

Tipimiz değişik giyim kuşamlar
Oluyor bizden de haddi aşanlar
Yabancıyız bize ey tartışanlar
Sayıp sövün çatın Almancıyız ya

Akraba kazığı yemeyen yoktur
Beğenmez hediye bahane çoktur
Lafını yutturur karnı da toktur
Efendinin zâtın Almancıyız ya

Bu kaçıncı kuyruk acısı bilmem
Soyar teyze hacı amcası gülmem
Seneye yeminle bir daha gelmem
Almancıdır adım Almancıyız ya

... (URL-8)

Günümüzde teknolojik ürünlere erişimin kolaylaşması, ekonominin gelişmesi ve insanların artık daha hızlı biçimde tüm yenilik ve gelişmelerden haberdar olmasıyla Türkiye'de yaşayanlar ile Alamancılar arasında büyük bir farklılık göze çarpmasa da, özellikle göçün ilk yıllarında bazı özellikleri sebebiyle Alamancıların farklı bir konumda oldukları görülmektedir. Kırsal özellikleri ağır basan bir kurum olarak ifade edilen Alamancı aileyi (Irmak, 2018: 58) diğer kırsal ailelerden ayıran birtakım özellikleri vardır.

Alamancı aileleri diğer ailelerden ayıran özelliklerden bazıları, özellikle genç kadınların giyim-kuşamlarının modernleşmeye başlaması (Yasa, 1979: 85), kısmen de olsa erkeklerin katı tutumunun yumuşaması ve kadınların artık daha özgür olması şeklinde sıralanabilir (Irmak, 2018: 59). Alamancı ailelerin göze çarpan en önemli özelliği ise

Avrupa'dan etkilenerek yaptırdıkları yeni konutlarıdır. Bulundukları yere göre oldukça büyük ve gösterişli olan Alamancı evleri, genellikle geniş bir alana yayılmış, iki katlı, çatısı yüksek, odaları geniş, pencere ve kapıları kemerli; çevresi taş duvarla çevrili ve ağaçlandırılmış, bazılarında köpek kulübesi ve havuz bulunan bahçeye sahiptir (Tezcan, 1993: 56).

Alamancı aile, evin döşemesini de Avrupai zevke göre yapmıştır. Alamancı ailelerin evinde, sandalyeler, masalar, koltuklar, halı-kilimler, radyo ve televizyon, buzdolabı, çamaşır makinesi, sofra takımları gibi araç-gereçler ile mobilyalar bulunmaktadır (Yasa, 1979: 85).

Elektronik araç-gereçler özelinde bakıldığında, renkli televizyonlar, radyolar ve müzik setleri kırsal kesime Alamancılar tarafından getirilip yaygınlaştırılmıştır (Tezcan, 1993: 56). Bu noktada, 8 Mayıs 1982 tarihli Hürriyet gazetesinde yayımlanan "Video ve renkli TV gümrükte satılsın" başlıklı haber dikkat çekmektedir. İzin dönemi olan yazın yaklaşması ile birlikte Alamancıların Türkiye'deki akrabalarına götürecekleri hediyelik eşyalar arasına renkli televizyon ve videoların da girdiğinin belirtildiği haberde, gümrüklerdeki vergilerden çekinen Alamancıların, video ve renkli televizyonların gümrükte satılmasını istediği belirtilmektedir.

Yurda izinli gelecek
gurbetçilerimizin bir isteği var

"Video ve renkli TV gümrükte satılsın"

Yurt dışında çalışan yurttaşlarımız elektronik eşyaların Türkiye'deki gümrük kapılarında satılmasını istediler. Yurttaşlarımız böylece ülkeye büyük çapta döviz girmiş olacağını ifade ettiler. (Foto: Hürriyet)

●Yollardaki güçlükler emniyet ve taşıma zorluğundan yakınan yurttaşlarımız "Bu sayede gönderilerimize büyük ölçüde döviz girecek" diyorlar.

İbrahim GÜL

FRANKFURT-(Hürriyet)- Yaz mevsiminin yaklaştığı bugünlerde gurbette alış veriş hızlandı. Yurttaşlarımızı izin heyecanı sardı. Bu yıl anaya babaya, eşe, dosta götürülecek hediyelik eşyaların yanı sıra, renkli televizyon ve videolar da "armağanlar" arasına girdi.

Bu nedenle, izin sezonunda Türkiye'de kentler, köyler, renkli TV ve videolarla donanacak. Son çıkarılan gümrük kararnamelerinde videoların ve renkli televizyonların yurda ithalinin serbest bırakılması üzerine Avrupa'nın çeşitli yörelerindeki yurttaşlarımızı bir anda saran "video salgını" bu malları satan mağazaları Türklerle doldurdu.

Buradaki salgın, izinle birlikte Türkiye'ye taşınacaktı. Ancak gurbetçiyi korkutan çeşitli engeller de birlikte geliyordu bu salgınla. Örneğin Avusturya'nın transit geçiş yolcularının beraberindeki elektronik eşyaların bedelini ülkeden çıkarken geri ödemek üzere "depozit" olarak talep etmesi, verilen markaların şiling olarak iade edilmesi yurttaşlarımızı düşündürmeye başladı.

(Devamı Sa. 15, Sü. 1'de

Resim 2.11. *Video ve renkli TV gümrükte satılsın (8 Mayıs 1982, Hürriyet)*

Alamancıların kanuni ve kaçak yollardan getirdikleri radyo, pikap ve kasetçalarlar sayesinde, âşık tarzı edebi ürünlerin elektronik kültür ortamında yaygınlaşmasının önü de açılmıştır (Çobanoğlu, 2000: 154).

Resim 2.12. *Bir süre Avusturya'da işçi olarak çalışan Süleyman Demirbaş'ın 1976'da getirdiği radyo.*

Alamancılar ile ilgili söylenebilecek bir başka husus da arabalarıdır. Alamancıların Alamanya'da kiraladığı veya satın aldığı ve memleketine getirdiği arabalar, onlara saygınlık kazandırmıştır (Tezcan, 1993: 56). Yılın belli dönemlerinde –yaz aylarında- tatillerini memleketlerinde geçirmek isteyenler, arabalarıyla yollara düşmekte, yurda gelişte ve Alamanya'ya dönüşte kara yollarında, gümrüklerde yoğunluk oluşturmaktadır. Resim 2.9'da görüldüğü üzere, kimi arabalar da Alamancıların simgesi haline gelmiştir.

Resim 2.13. *Yurda Gelen Alamancılar (6 Temmuz 1984, Hürriyet)*

Resim 2.14. *Alamanya'ya Dönen Alamancılar (27 Ağustos 1986, Bulvar)*

Daha önce de belirtildiği gibi Alamancılar, bu kullanımdan rahatsız olmaktadır. Çünkü bu kullanım, zaten Alamanya'da yabancı olan insanların kendi yurtlarında da yabancı olarak görülmelerinin ifadesi olmaktadır. Türklerin, yabancı, gurbetçi ve Alamancı olarak görülmeleri, kalıcı olmalarına rağmen bu yönde bir gelişim göstermemelerine

bağlanmaktadır (Karagöz, 2007: 18). Alamanya'daki yaşamlarında 60 yılı geride bırakan Alamancılar, artık ne gurbetçidir ne de yabancı. Çünkü Alamanya onlar için artık yeni bir yurt olmuştur. Alamancı kullanımından rahatsız olan ve artık gurbetçi de yabancı da olmayan Türkler, farklı şekillerde isimlendirilmek istemektedir. Bu noktada araştırmacıların da bazı önerileri olmuştur. Yılmaz Irmak, gurbetçi ve Almancı söylemleri yerine "Euro-Türkler"i kullanmanın uygun olacağını belirtirken (2018: 151) Recep Karagöz, "Batı Avrupa Müslümanları" isimlendirmesini uygun görmüştür (2007: 20). Mehmet Akif Korkmaz da, "Avrupa Türkleri, Euro-Türkler, Fransa Türkleri, Belçika Türkleri, Hollanda Türkleri ve Almanya Türkleri" isimlendirmelerinin kullanılabileceğini ifade etmiştir (2012: 35).

Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB) tarafından Avrupa'da yaşayan Türkler ile yapılan bir alan araştırmasında ise görüşülen kişilerden büyük bir bölümünün (%31,4) "Avrupalı Müslüman-Türk" isimlendirmesini benimsedikleri, bunu sırasıyla kendisini "Avrupa'da Yaşayan Türk (%24,5)", "Göçmen (%7,6)", "Avrupalı Türk (%7,5)", "Gurbetçi (%3,8), "Avrupalı Müslüman (%3,1), "Avrupalı (%1,9)" ve "Avrupa Türk'ü (%1,4) şeklinde tanımlayanların izlediği görülmektedir (YTB, 2011: 39).

Bizce, 60 yılı aşkın süredir Avrupa ülkelerinde yaşayan, artık orada ev sahibi olan Alamancılar için "Avrupa'daki Türkler" ya da "Avrupa Türkleri" isimlendirmesi daha uygun görünmektedir. Fakat çalışmanın genelinde, artık yerleşmiş bulunan genel kullanımdan yola çıkılarak "Alamancı" ifadesi kullanılmıştır.

60 yılı aşkın süredir Avrupa ülkelerinde yaşayan Alamancılar, bu zaman zarfında sosyo-ekonomik yönden önemli bir yol kat etmiştir. Bu noktada, Alamancıların sosyo-ekonomik durumları üzerinde ayrıca durmak faydalı olacaktır.

2.3. ALAMANCILARIN SOSYO-EKONOMİK DURUMU

60 yılı aşkın süredir Avrupa ülkelerinde bulunan Alamancıların, yaşadıkları ülkelerin kültürüne, diline alışmaları pek kolay olmamış, özellikle Anadolu'nun kırsal kesimlerinden gelen ve daha önce büyük şehirleri dahi görme fırsatı olmayan Türk işçisi için gurbette yaşam, katlanması güç bir hal almıştır. Özellikle 1. ve 2. nesil Türk işçisi ve aileleri söz konusu olduğunda dil bilmeme, kültür farkı, eğitim problemi, ırkçı saldırılar, uyum sorunu gibi sorunlar ön plana çıkarken sonraki nesillerde kimi sorunlar bitmiş kimi sorunlar da –özellikle ırkçı saldırılar- devam etmiştir.

YTB tarafından yapılan araştırmada Alamancıların yaşadığı en önemli sorunun "yabancı düşmanlığı (%54,1)" olduğu görülürken bunu sırasıyla "işsizlik (%45,7)", "dil sorunu (%32,7)", "fırsat eşitliği (%26,9)", "çocukların eğitimi (%12,6)", "kuşak çatışması (%11,2)", "aile birleşimi (%10,1)", "uyuşturucu ve alkol kullanımı (%9,5)" ve "örgütlenme eksikliği (%6)" gibi sorunların izlediği görülmektedir (YTB, 2011: 34).

2.3.1. Dil Sorunu

Özellikle 1. ve 2. nesil Türk işçiler söz konusu olduğunda, en büyük problem olarak dil sorunu göze çarpmaktadır. Büyük bir bölümü Anadolu'nun kırsal bölgelerinden gelen ve okuma-yazma konusunda eksikleri olan Türk işçilerin yeni bir dil öğrenmesi çok da kolay olmamıştır. Elbette bunda, işçilerin geçici olarak geldiklerini düşünmeleri ve kısa bir süre sonra ülkelerine döneceklerine olan inançları ile başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerinin dil eğitimi konusunda bir girişimde bulunmamaları da etkili olmuştur.

Yabancı bir ülkede para kazanma mücadelesi veren ve ilk zamanlarda çok da sosyalleşme imkânı bulamayan Türk işçisi, kendisi gibi memleketini bırakıp para kazanmak için yabancı diyarlara gelen Türklerle yakın dostluklar kurmuş ve çevresi Türklerden ibaret olmuştur. İşten eve evden işe bir hayat süren ve iletişimi, kendisinin kurduğu küçük dünyayla sınırlı kalan Türk işçisinin kullandığı dil de bu yaşam alanıyla bağlantılı olarak Türkçeden ibaret olmuş, durum böyleyken de Almanca öğrenmeye gereksinim duymamıştır. Türklerin, özellikle memleketlerine ve sevdiklerine hasret kalmalarının sorumlusu olarak Almanya'yı görmeleri ve Almanlara ait her şeye direnç göstermeleri (Kırmızı, 2016: 150) de Almancayı öğren(e)memelerinde etkili olmuştur.

Türk işçilerinden "*İki yıllığına geldik, öğrenmesek ne olur, hem zaten Türkçeyi zor belledim, Almancaya ne hacet?*" (Duman, 2019: 44) diyenler olduğu gibi konuya farklı açıdan yaklaşanlar da olmuştur. 11 Mart 1964 tarihli Milliyet gazetesinden alındığı belirtilen diyalogda Türk işçisine sorulan "*Neden Almanca öğrenmiyorsun?*" sorusuna "*Aman abi, Almanca öğrenenlerin hali meydanda. Ellerinde bir fenik para kalmıyor. Para tutamıyorlar.*" (Duman, 2019: 44) şeklinde verilen cevap, Almancayı öğrenen Türk işçisinin Almanlarla dostluklar kurması ve onların yaşantısına ayak uydurması, bunun sonucunda da daha fazla para harcaması ve Almanya'ya geliş gayesini unutması –para biriktirmek- korkusunu yansıtmaktadır.

DERDİNİ ALMANCA ANLATAMAYAN İKİ TÜRK İŞÇİSİNE AMELİYAT YAPILDI FAKAT ÖLDÜLER

HANNOVER, ASLAN AKINER bildiriyor

Bir Alman firmasında çalışan iki Türk işçisi, doktora dertlerini dil bilmediklerinden anlatamamışlar ve yapılan ameliyat sonunda ölmüşlerdir.

Kırşehirli Abdullah Türker 27 yaşında ve Nevşehirli Sabri Şimşek 30 yaşında, imdelerinin şişkinlik yapmasından ötürü doktora gitmişler, ancak dil bilmediklerinden el işaretleriyle midelerinin ağrıdığını anlatmışlardır. Alman doktorlar ise iki Türk işçisini derhal ameliyat etmiş, fakat ameliyattan sonra Sabri Şimşek ile Abdullah Türker ölmüştür. Ameliyatı yapan ilgililerin açıklamasına göre iki Türk işçisinin de mideleri sağlam çıkmıştır.

Resim 2.15. *Derdini Almanca Anlatamayan İki Türk İşçisine Ameliyat Yapıldı Fakat Öldüler (27 Ekim 1970, Milliyet)*

Almancayı öğrenmeme konusunda direnişler olsa da, çoğu işçi dil bilmemenin zararlarını yaşayarak görmüştür. Dil bilmemekten kaynaklı sıkıntılar, moral bozukluğuna ve sağlık sorunlarına neden olabilmekte, yaşanan sağlık sorunları anlatılamamaktadır (Gözaydın, 20 Mayıs 2011 tarihli Dünya Hali Programı). 27 Ekim 1970 tarihli Milliyet gazetesinde yayımlanan haber, dil sorununu en iyi şekilde yansıtmaktadır. Kırşehirli ve Nevşehirli iki işçinin, Almanca bilmemeleri sebebiyle mide şişkinliği şikâyetini el işaretleriyle anlatmaya çalışmaları ve bunun sonucunda Alman doktorların derhal ameliyata alması şeklinde ilerleyen süreç, iki işçinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Bu örnek Türk işçisinin, bulunduğu ülkenin dilini bilmesinin hayati önem taşıdığını göstermesi bakımından önemlidir.

Dil sorunu, gündelik hayatta da özellikle yiyecek-içecek alışverişi noktasında sıkıntılara sebep olmuştur. Dil bilmeyen Türk işçisi, markete gittiğinde ne alacağını bilememiş, paketlerin üzerindeki resimlerden yola çıkarak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmıştır. 8 Temmuz 1972 tarihli Milliyet gazetesinde yayımlandığı belirtilen mektup da bu durumu en iyi şekilde yansıtmaktadır. Mektupta kısaca, bir Türk işçisinin, üzerindeki tavuk resmini görerek aldığı konservenin içinden çıkan parça parça etlerden kuşkulanıp bir Alman'a bunun ne olduğunu sorması ve bunun köpek maması olduğunu öğrenmesi; bunun üzerine de Almanya'da yaşayan kardeşini bu konuda uyarması anlatılmaktadır (Duman, 2019: 42).

İlk nesiller için bulunduğu ülkenin dilini bilmemek/öğrenmemek pek çok soruna neden olmuşken sonraki nesillerde durum tersine dönmüştür. Küçük yaşta Avrupa ülkelerine gelen veya orada doğan Türk çocukları ve gençleri hem Türkçeyi hem de Almancayı –Avrupa ülkelerinde konuşulan diğer dilleri- öğrenme imkânına sahip olmuşlardır. Okullarda derslerin Almanca verilmesi, arkadaş çevresinin çoğunlukla Almanlardan oluşması ve bulunulan ortamlarda Almanca konuşmak zorunda olunması gibi nedenlerden dolayı ise özellikle 3. nesil ve sonrası Türk diline yabancı kalmıştır (Kırmızı, 2016: 53).

Türk işçilerin, özellikle 1973'ten itibaren ailelerini yanlarına almalarıyla birlikte daha farklı sorunlar ortaya çıkmıştır. Bunların başında da, dil bilmeme ile yakından bağlantılı olan çocukların eğitimi ile ilgili sorunlar gelmektedir.

2.3.2. Çocukların Eğitimi

Aile birleşmesi yoluyla Avrupa ülkelerine gelen Türk çocukların dil bilmemelerinden ve geldikleri yabancı topluma ayak uydurmaya zorlanmalarından kaynaklı olarak eğitim süreçleri de oldukça sorunlu geçmiştir.

Eğitimin Almanca olarak verilmesi ve dersleri takip edememelerinin sonucu olarak başarısız olan Türk çocuklar, zekâ engelli çocukların gittiği *Sonderschule*'lere (özel okul) gönderilmeye başlanmıştır (Abadan Unat, 2017: 93). Sırf dil bilmedikleri için öğrencilerin başarısız kabul edilmesi ve zekâ engeli olanların gittiği okullara gönderilmesi, yapılan ayrımcılığı açık bir şekilde göstermektedir. Bu sorunun farkında olan Frankfurt Başkonsolosluğu, Türk çocuklarının başarısızlığının zekâ probleminden değil dil bilmeme ve evlerinde yeterli ilgi görmemelerinden kaynaklı olduğunu ispatlamak için birtakım girişimlerde bulunmuştur. 13 Mayıs 1985 tarihli Güneş gazetesinde Frankfurt Başkonsolosluğuna dayandırılarak verilen bilgide, ilk olarak 30 Türk çocuğun, haftada iki kez olmak üzere 3 ay kursa tabi tutulacağı, süre sonunda yapılan sınavlarla, başarısızlıklarının zekâ geriliğinden kaynaklanmadığının ispatlanacağı belirtilmiştir (Güneş, 13 Mayıs 1985).

Bu haberden yaklaşık 8 ay sonra Tercüman gazetesinde yayımlanan haberde ise bir Türk öğrencinin ilkokuldayken Almancaya dilinin dönememesi sebebiyle Sonderschule'ye gönderilmesi, evlerine misafir olarak gelen Alman bir kadının öncülük etmesi ile Türk öğrencinin zekâ testlerine tabi tutulması, testler sonucunda zekâ yüzdesinin yüksek çıkmasıyla normal bir ortaokula gönderilmesi ve orada sınıf birincisi olması anlatılmaktadır (Tercüman, 10 Ocak 1986). Bu örnek de göstermektedir ki, Alman okullarının yanlış uygulamasıyla çoğu Türk öğrenci hak etmediği okullarda okumak zorunda bırakılmış ve belki de pek çok alanda üstün başarılar elde edecek kişilerin önü kapatılmıştır.

Aile birleşiminin gerçekleştiği ilk dönemlerde, Türk çocukların büyük bir kısmı (% 60'ı) normal çocuklara eğitimin verildiği Hauptschule'yi terk etmiş, 15-21 yaş arasındaki gençlerin ancak %18'i mesleki öğrenimi tamamlama fırsatı bulmuştur (Abadan Unat, 2017: 93). Kız çocukları özelinde bakıldığında ise özellikle Alman makamların çocukların

zorunlu eğitime katılıp katılmadıkları noktasındaki denetimleri yapmamasından dolayı kız çocukları eğitimsiz kalmıştır (Abadan Unat, 2017: 94).

1965'ten itibaren ise Avrupa ülkelerindeki Türk çocuklarına gerekli eğitimin verilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından görevlendirilen Türk öğretmenler gönderilmiştir (Nocera, 2018: 212).

İlerleyen süreçte, aile birleşmesinin ilk zamanlarında görülen eğitim sorununun azaldığı görülmektedir. Avrupa ülkelerinde doğan veya küçük yaşta bu ülkelere gelen Türk çocukları dil konusunda kendini geliştirmiş ve içinde bulundukları topluma ayak uydurmaya başlamıştır. Durum böyle olunca da eğitim konusunda önemli bir yol kat etmişlerdir. Türk çocukları artık üniversitelere gidebilmekte ve üst düzey iş kollarında kendilerini gösterebilmektedir. Başta sadece beden gücü gerektiren işlerde çalışan Türkler artık siyasetten ekonomiye, sanattan spora pek çok alanda kendini göstermekte hatta yılın işvereni, yılın sanatçısı, yılın başarılı girişimcisi gibi sıfatlara sahip olmaktadır (Yaprak, 2013: 868). Bu konuda en güzel örnek, 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan koronavirüse karşı oldukça etkili bir aşı geliştiren Özlem Türeci ve Uğur Şahin'dir. Daha 1973 Temmuz sayısında kapağına Türk bir ailenin fotoğrafını koyup "*Die Türken kommen – rette sich, werr kann (Türkler geliyor, yapabilen kendini kurtarsın.)*" şeklinde bir yazı yazan Der Spiegel dergisi, 2021 yılının Ocak ayına gelindiğinde Özlem Türeci ve Uğur Şahin'i kapak yapmış ve geliştirdikleri aşı sayesinde milyonlarca hayatın kurtulacağını aktarmıştır. İlk zamanlarda sırf dil bilmedikleri için zekâ geriliği olan öğrencilerin öğrenim gördüğü okullara gönderilen Türkler artık insanlık için faydalı işler yapan, pek çok alanda kendini geliştiren bir pozisyonda bulunmaktadır.

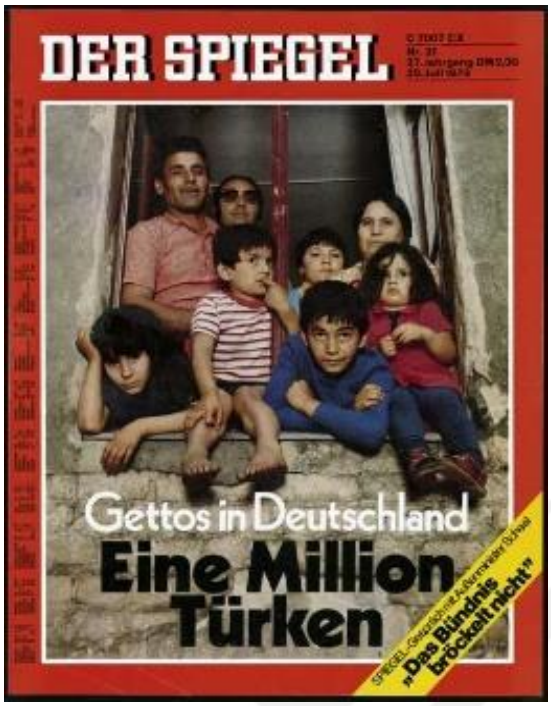

Resim 2.16. *Der Spiegel Dergisi 1973 Temmuz Sayısı*

Resim 2.17. *Der Spiegel Dergisi 2021 Ocak Sayısı*

2.3.3. Ailelerin Özellikleri

Daha önce de belirtildiği gibi Türk işçiler Avrupa ülkelerine ilk zamanlarda yalnız gelmiş, ailelerini çok daha sonra yanlarına almıştır. Aileler aile birleşimi yoluyla Avrupa'ya getirilmiş, ilerleyen zamanlarda ise aile birleşiminin yerini Türkiye'den yapılan evliliklerle ortaya çıkan evlilik göçü almıştır.

Avrupa'daki Türk nüfusunu artıran nedenlerden biri de, özellikle geçmiş yıllardaki yüksek doğurganlık oranıdır. Günümüzde ise Avrupa'daki Türklerin doğurganlık oranının Batılı ülkeler seviyesine gerilediği, ortalama aile büyüklüğünün ise çekirdek aile yönünde gelişmekte olduğu görülmektedir (Yılmaz, 1996: 139). Çekirdek aileye geçişle birlikte ihtiyaçlar ve tüketim değişmiş -ayrı ev, ayrı araba, ayrı eşya ve tatil- dolayısıyla da Alamancıların tasarruf oranı ile Türkiye'ye getirdikleri döviz miktarı azalmıştır (Yılmaz, 1996: 139). Bağımlı nüfus ve refah düzeyi açısından Türkiye ile bir karşılaştırma yapıldığında ise Avrupa ülkelerindeki bağımlı nüfus miktarının Türkiye'ye oranla düşük olduğu, refah düzeyinin ise gerek gelir seviyesinin yüksek olması gerekse nerdeyse tüm aile fertlerinin çalışması nedeniyle yüksek olduğu görülmektedir (Yılmaz, 1996: 139).

Alamancılar giyim-kuşam yönünden ele alındığında ise geleneksel ve yöresel tarzların çoğu kişi tarafından evlerde kullanılıyor olsa da gündelik yaşamda ve iş yaşamında çoğunlukla modanın takip edildiği ve tarzı olan markalara yöneliş olduğu dikkat çekmektedir (Korkmaz, 2012: 94). Alamancıların Türkiye'ye geldiklerinde -özellikle ilk dönemlerde- giyim-kuşamlarının yadırganması da, Avrupa'ya uyum sağlamaları ile ilişkilidir.

Alamancı ailelerin, yeme-içme kültürü kendilerinden oldukça farklı olan Avrupa'ya ayak uydurmaları ise pek kolay olmamıştır. Özellikle et konusundaki ve işyerlerinde çıkan yemeklerin içindeki ürünlerin haram ürünler olup olmadığı konusundaki endişeler, Türkleri çoğu zaman et dışındaki gıda ürünlerine yönlendirmiştir. Türklerin gıda konusundaki sıkıntısı, kendi damak zevklerine uygun gıda türlerini ithal ettikleri ve Türk bakkallarını açtıkları 1970'lere kadar devam etmiştir (Başkurt, 2009: 83). Türklerin özellikle dışarıdan hazır yemek almaktan kaçınmaları ise başta dönercilik alanı olmak üzere helal gıda endüstrisinin gelişmesinde önemli bir rol oynamıştır (Korkmaz, 2012: 85).

Artık Avrupa ülkelerinin çoğunda Türk kesime hitap eden marketler ve yeme-içme yerleri açılmış olsa da, izin dönemlerinde Türkiye'ye gelen aileler yöresel ürünleri memleketlerinden götürmeyi tercih etmektedir. İlk zamanlarda peynir, sucuk, pastırma, bulgur, yufka ekmek, erişte, kurutulmuş sebzeler, kuruyemiş ve bakliyatlar gibi pek çok ürün Avrupa ülkelerine götürülürken artık gümrüklerde denetimlerin sıkılaştırılması ve gıda ürünlerinin taşınmasına bir sınırlamanın getirilmesiyle birlikte yurttan götürülen ürün sayısı azaltılmıştır.

2.3.4. Gettolar

İşgücü göçünün başladığı ilk zamanlarda yalnız yaşayan Türk işçiler barakalarda, heim denilen yurtlarda kalırken aile birleşimleri ile birlikte bu barınaklar terk edilmiş, aile ile yaşanabilecek evlere geçilmiştir. Alamancıların oturdukları evin mülkiyeti ile ilgili durumları araştırıldığında ise büyük bir kesim kiracı olarak yaşamakla birlikte azımsanmayacak bir bölümün ev sahibi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (YTB, 2011: 26). Türklerin aklında her zaman "elbet bir gün dönerim" düşüncesi olduğu için evin döşenmesi de "atım günlerinde"[7] sokaklara bırakılan eşyalar ile yapılmıştır (Başkurt, 2009: 84).

[7] Atım Günü: "*Almanya'da her yıl belirli gün akşamüstü vaktinde eskiyen, kullanılmayan veya değiştirilmesi istenilen her türlü ev eşyası belediye tarafından alınmak üzere evlerin önüne ve sokak kenarlarına bırakılır. İhtiyacı olanlar bu eşyaların kullanılabilir olanlarından evlerine alırlar. Bu temizlik olayının Türk işçileri arasındaki adı 'atım günü'dür.*" (Başkurt, 2009: 84).

Alamancıların izin dönemlerinde memleketlerine gelmesi ve çevresindekileri de göçe teşvik etmesiyle Avrupa ülkelerinin belli bölgelerinde Türklerin yoğunlukta olduğu gettolar oluşmuştur. Getto genel anlamıyla "*Bir şehrin herhangi bir azınlık grubunca yerleşilen kısmı.*" (Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 2000: 999) olarak tanımlanmaktadır. Gettoların oluşmasıyla birlikte, Avrupa'ya göç bir bakıma gettoya göç olmuş ve zamanla büyüyen gettolarda Alamancılar arasındaki komşuluklar ve sosyal hayat gelişmiştir (Korkmaz, 2012: 28). Özellikle Almanlar tarafından boşaltılan eski mahallelere Türkler yerleşmiş ve evler aile apartmanı haline getirilmiştir (Korkmaz, 2012: 70). Dolayısıyla, bazı şehirlerde ve semtlerde çoğunluğu Türk nüfusu oluşturmuştur.

Ülkelere göre Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölge ve şehirlere bakıldığında, Almanya'daki Kuzey Rhineland-Westphalia bölgesi ön plana çıkarken Mehmet Akif Korkmaz tarafından verilen bilgide ise bu bölgede bulunan Schwerte şehrindeki Türk mahallelerinde hiçbir Alman ailenin yaşamadığı belirtilmektedir (2012: 71). Yine Almanya özelinde bakıldığında Türk nüfusun % 5'inin Berlin'de yaşadığı belirtilmektedir. Alamancılar, gerek kendilerini güvende hissetmek için gerekse asimilasyona karşı durmak için Almanya'nın bazı şehirlerinde "Küçük Sivas", "Küçük Ankara" ve "Küçük Türkiye" olarak adlandırılan Türk mahalleleri oluşturmuşlar ve bu sayede kendi aralarında organize olabilmişlerdir (Irmak, 2018: 52).

Türk nüfusun en yoğun olduğu diğer Avrupa şehirleri ise şu şekildedir: "*İngiltere'deki Türklerin % 64'ü Londra metropolünde, İsveç'teki Türklerin % 50'si Stockholm'de, Danimarka'daki Türklerin yarısı Kopenhag'da, Avusturya'daki Türklerin üçte biri Viyana'da, Belçika'daki Türklerin %25'i Brüksel'de, İsviçre'deki Türklerin ise % 21'i Zürih'te yaşamaktadır.*" (Manço'dan aktaran Kaya, 2008: 154).

Belli bölgelerde yoğunluk oluşturan Türklerin gündelik yaşantısı da birbirleriyle etkileşim halinde oldukları ortamlarda devam etmiştir. Türkiye'deki kahvehane ve birahane kültürünün Avrupa ülkelerine taşınması ile birlikte bu ortamlar erkeklerin gündelik hayatlarında önemli bir yer tutmuştur (Korkmaz, 2012: 104). Göçün ve aile birleşmelerinin ilk zamanları göz önüne alındığında, erkeklerin, gerek eşlerinden daha önce gelip bu yabancı kültüre ve ortama alışmaları sebebiyle gerekse kahvehane ve birahanelerde sosyalleşme imkânı bulmaları sebebiyle kadınlardan bir adım önde oldukları söylenebilir. Akrabalarından ve komşularından oluşan dar bir çevrede yetişen, pek çoğu şehir yaşamına dahi alışık olmayan kadınların, sonradan geldikleri bu yabancı dünyaya alışmaları ise çok kolay olmamıştır. Özellikle Almanya'daki Türk kadınlar açısından

bakıldığında, kadınların Almanya'ya ilk geldiği zamanlarda bazı kısıtlamalara maruz kalmaları ve sınırlı bir çevrede hareket etmeleri sebebiyle Alman toplumu ile ilişkileri çok gelişmemiştir (Nocera, 2018: 251). İlerleyen zamanlarda ise yalnızca Türkiye'den gelen kadınlara yönelik etkinliklerin düzenlenmesi ile kadınlar, kendi çekirdek ailesi ve komşuları ile olan ilişkisinin dışında farklı kişilerle iletişim kurma ve sosyalleşme imkânına sahip olmuştur (Nocera, 2018: 251). Günümüzde ise kadınların artık hayatın her alanında yer aldığı, çalışma hayatına atıldığı ve sosyal ilişkilerinin geliştiği görülmektedir.

Alamancıların kendi kurdukları yaşam alanlarında hayatlarını sürdürmeleri ve kendi kültürlerini devam ettirmeleri Alamanya'ya uyumda zorluklar yaşamalarına, kültürel farklılıkların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Durum böyleyken de Avrupa ülkeleri yabancıların uyumunu esas alan entegrasyonu devreye sokmuş ve 1979'dan sonra yabancılar politikasının temelini entegrasyon oluşturmuştur (Abadan Unat, 2017: 105). Entegrasyon ile Türklerin de içinde bulunduğu azınlık grupların uyumunun sağlanması gerekirken, özellikle çeşitli yerlerde Türkçe kullanımının yasaklanması, okullardaki Türkçe derslerinin zorunlu ve kredili dersler grubundan çıkarılması gibi tepki çeken uygulamalar, Alamancılar arasında asimilasyon politikası olarak değerlendirilmiştir (Şahin, 2010: 105).

Alamancıların yaşadıkları toplumun kültürüne uyumları kuşaklara göre farklılıklar göstermektedir. Birsen Şahin tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarına göre, Alamancılar arasında Türk kimliğini benimseme düzeyi ve Türklerle iletişim yüksek seviyede iken eğitim seviyesi yükseldikçe Türk kültürünü benimseme düzeyi düşmektedir (2010: 115-116). Çalışanlardan çalışmayanlara doğru gidildikçe ise Türk kültürünü benimseme düzeyi yükselmektedir (Şahin, 2010: 116). Eğitim ve iş durumunun kültür üzerindeki etkisi, etkileşimde bulunulan kişiler ve çevre ile ilişkilendirilebilir. Çoğunluğu Almanların oluşturduğu ortamlara giren genç neslin kimi zaman aykırı görünmemek için kimi zaman da ilgilerini çekmesi sebebiyle yabancı kültüre ayak uydurmaları ve zamanla bu kültürü benimsemeleri yaşadıkları ortama uyumun gerekliliği olarak değerlendirilebilir. Aynı araştırmaya göre Alman kültürünü benimseme, özellikle Türkçenin kullanımı ile ilgili kısıtlayıcı uygulamaların iki kültürün bir aradalığını engellemesine bağlanmış ve bu durumun üçüncü kuşaktan itibaren Türk kültürünü benimseme düzeyinde bir düşüşe sebep olduğu belirtilmiştir (Şahin, 2010: 126).

Farklı kültürlerin bir arada bulunduğu ortamlarda etkileşim kaçınılmazdır ve bu etkileşim tek taraflı değildir. 60 yılı aşkın süredir bir arada yaşayan Türkler ve Almanlar pek çok alanda birbirini etkilemiştir. Alamancıların Alamanya'ya göç sürecinde

beraberlerinde getirdikleri döner kebap sadece Türklerin damak zevkine hitap etmemiş, Almanların damak zevkine hitap etmeyi de başarmıştır. Alamancılar döner kebabı hem özgün şekliyle sunmuşlar hem de yaşadıkları ülkelerin mutfak kültürü özellikleriyle harmanlayarak farklı lezzetler oluşturmuşlardır (Irmak, 2018: 142). Yine Türk rap müziği sanatçılarının kullandığı *"lan, valla, oha*" gibi kelimelerin Almanlar arasında yaygın bir şekilde kullanılması da etkileşimin farklı bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır (Güney, Pekman ve Kabaş, 2013: 259).

Genel olarak bakıldığında, ilk zamanlarda yabancı ortamın yarattığı huzursuzluk ve korku ile kendi içine kapanan Almancıların, kalıcı olmaları ile birlikte bulundukları ortama ayak uydurmaya başladıkları, hayatın her alanında Almanlar kadar boy gösterdikleri, kendilerini kabul ettirdikleri görülmektedir. Yine, farklı kültürlerin bir arada olmasının bir sonucu olarak gerçekleşen iki taraflı etkileşimler de olağan karşılanacak durumlar olarak dikkat çekmektedir.

2.3.5. Irkçı Saldırılar

Türk işçilerin, misafir işçi olarak geldikleri Avrupa ülkelerinde kalıcı olmaları Avrupa ülkesi vatandaşları arasında rahatsızlık yaratmış ve bu rahatsızlık, davranışlara yansımıştır. Avrupa ülkelerinde yabancı düşmanlığı, özellikle 1990'da Doğu ve Batı Almanya'nın birleşmesiyle birlikte Almanya'da başlamış ve diğer Avrupa ülkelerine yayılmıştır. Yabancı düşmanlığından, başta Türkler olmak üzere pek çok azınlık topluluk etkilenmiştir. Daha 1980'li yıllarda Türklere karşı başlayan yabancı düşmanlığı, Türklerin her alanda boy göstermesi ile daha da artmıştır (Abadan Unat, 2017: 102). 2000'li yıllara gelindiğinde ise 11 Eylül terör saldırısı ile birlikte Müslümanlara olan bakış açısının olumsuzlaşması İslamofobiyi doğurmuştur (Irmak, 2018: 53).

Başkurt, Türklerin yaşadığı eğitim sorunuyla bağlantılı olarak iş bulma problemi yaşadığını, işsizliğin sonucu olarak suça yöneldiklerini ve bu yüzden Alman toplumunda kin, nefret ve dışlama duygusunun geliştiğini belirtmektedir (2009: 90). Elbette iki kültür arasında kalan ve Avrupa'ya geldikleri anda kendilerini pek çok sorunla karşı karşıya bulan, uyum sorunları yaşayan Türklerden bir kısmının olumsuz davranışlar sergilemesi beklenebilir ve bu Almanlar arasında nefrete sebep olabilir. Fakat Almanların Türklere karşı takındığı tavır daha çok ırkçılık ile bağlantılıdır. Daha işgücü anlaşmalarında, özellikle Almanya tarafından, işgücü anlaşmalarının yapıldığı ülkeler arasından Türkiye'ye negatif yönde bir ayrımcılık yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, başta olumsuz

muamelelere maruz kalan Türklerin ilerleyen süreçte, özellikle kalıcı olmalarının anlaşılmasıyla birlikte, ırkçı saldırılara maruz kalması kaçınılmaz olmuştur.

23 Kasım 1992'de Mölln'de bir evin kundaklanması ve 3 Türk kadının hayatını kaybetmesi ile birlikte başlayan ırkçı saldırılar, 29 Mayıs 1993'te Solingen'de 5 Türk'ün hayatını kaybettiği saldırılarla devam etmiştir (Karagöz, 2007: 29-30). Irkçı saldırılar Türkler için her zaman büyük bir sorun olmuştur. Gerek Beril Tufan tarafından 1994'te yayımlanan çalışmada gerekse 2011'de YTB tarafından gerçekleştirilen saha çalışmasında yabancı düşmanlığının önemli bir sorun olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Tufan, 1994: 73; YTB, 2011: 34).

Uzun zamandır Avrupa ülkelerinde yaşayan Türkler için Avrupa yeni yurtları olsa da, maalesef günümüzde de ırkçı saldırılara maruz kalmaktadırlar. En son 9 Şubat 2022'de, Berlin'de bir Türk gencin "*pis* yabancı" ve "*geldiğin yere* git" şeklinde ırkçı hakaretlere maruz kaldığı ve darp edildiği haberi yapılmıştır.[8] Bu da göstermektedir ki, Türklere yönelik ırkçı saldırılar eskiye nazaran azalmış olsa da devam etmektedir.

2.3.6. Vatandaşlık Durumu

Avrupa ülkelerini artık vatanları olarak benimseyen Türklerin bir kısmı, bulundukları ülkelerin vatandaşlığına geçmeye başlamıştır. Özellikle, yabancı düşmanlığındaki gözle görülür azalma, Türkleri bulundukları ülkenin vatandaşlığına geçme ve orada daimi olarak kalma noktasında etkilemiştir (Yılmaz, 2002). Türklerin bulundukları ülkenin vatandaşlığına geçmesinin veya çifte vatandaş olmak istemesinin altında, yaşadıkları ülkede daha iyi yaşam olanaklarına sahip olma isteği ile sosyal, siyasal ve ekonomik haklara sahip olma isteği yatmaktadır (Tufan, 1994: 9).

Türk vatandaşların, Avrupa ülkesi vatandaşlığına geçmesi için bazı şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Alman vatandaşlığı için gerekli şartlar incelendiğinde;

- Çocuğun, doğumuyla birlikte vatandaşlık hakkına sahip olabileceği, bunun için anne ya da babadan birinin Alman vatandaşı olması gerektiği,
- Anne ve babası yabancı olan çocukların, anne veya babasının 8 yıldır Almanya'da ikamet etmesi gerektiği,
- Vatandaşlığa alınma sırasında süresiz oturma hakkına veya Avrupa Birliği (AB) Mavi Kartına sahip olmak gerektiği,

[8] Haberin detayı için bk. https://www.mynet.com/berlin-de-turk-kizi-dove-dove-hastanelik-ettiler-yasadiklarini-aglayarak-anlatti-110106913306.

- Vatandaşlığa alınma testinden başarıyla geçmek gerektiği,
- Sekiz yıldır Almanya'da ikamet ediyor olmak gerektiği,
- Sosyal yardım ve işsizlik parası almadan kendi geçimini sağlıyor olmak gerektiği,
- Yeterli seviyede Almanca bilmek gerektiği,
- Bir suç sebebiyle hüküm giymemiş olmak gerektiği gibi maddeler görülmektedir (URL-9).

Hollanda vatandaşlığı için ise; en az 5 yıldır Hollanda'da ikamet edilmesi gerektiği, vatandaşlığa başvurmadan önce süresiz oturma iznine sahip olmak gerektiği, Hollanda kültürüne uyum sağlamış olup A2 dil yeterlilik sınavını başarıyla geçmek gerektiği, kişinin sabıka kaydının temiz olması gerektiği ve T.C. vatandaşlığından atılmamış olması gerektiği gibi maddeler sıralanmaktadır (URL-10).

Avusturya vatandaşlığı almak için gerekli şartlar incelendiğinde; anne veya babadan biri Avusturya vatandaşı ise çocuk, doğumuyla birlikte Avusturya vatandaşlığını almaya hak kazandığı görülür. Diğer ülkelerin vatandaşlık vermedeki şartlarının benzer şekilde Avusturya'da da yerine getirilmesi istenmektedir. Avusturya ayrıca, sahip olunan vatandaşlıktan çıkma şartını da sunmaktadır –bu şarttan belli kişiler muaf tutulmaktadır-. Vatandaşlık almak isteyenlerden ek olarak Avusturya tarihine ve ikamet edilen eyaletin tarihine ilişkin bilgilerin de sınavla ispatı istenmektedir (URL-11).

Belçika vatandaşlığı; doğum, evlat edinme ve evlilik gibi çeşitli yollarla alınabilmektedir. Aile birleşimi ile vatandaşlığa geçmek isteyenler için ise 3 yıl Belçika'da ikamet etme şartı aranmaktadır. Bu şartın dışında, Belçika'nın 3 resmi dilinden en az birini bilmek; 10 yıldan az süredir Belçika'da bulunanlarda, en az 468 gün iş yoluyla ekonomik katılımı olmak; 10 yıldan fazla süredir Belçika'da bulunanlarda toplumsal hayata katılımın kanıtlanması gibi şartlar aranmaktadır (URL-12).

Fransa vatandaşlığı almak için ise oturum iznine sahip olmak, sabıkasız olmak, iyi derecede Fransızca bildiğine dair dil belgesine sahip olmak veya en az 4 yıl Fransa vatandaşıyla evli bulunmak gibi şartlar aranmaktadır (URL-13).

Tüm Avrupa ülkeleri, vatandaşlığına geçmek isteyen yabancılar için benzer şartlar öne sürmektedir. Diğer yabancı vatandaşlar gibi, öne sürülen şartları yerine getirmiş olan Türkler de yaşadıkları ülkenin vatandaşlığına geçebilmekte veya yaşadığı ülke tarafından çifte vatandaşlık kabul ediliyorsa çifte vatandaşlık hakkı kazanabilmektedir.

Federal İstatistik Dairesi verilerine göre 1972'den 2013'e kadar toplam 891 bin 746 Türk, Alman vatandaşlığına geçmiş, 2000-2012 yılları arasında ise toplam 187 bin 166 çocuk doğum yoluyla Alman vatandaşlığını kazanmıştır (T.C. Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği, 7-9).

Hollanda Merkez İstatistik Bürosu (CBS) verilerine göre 2020'de Hollanda vatandaşlığına geçen Türklerin sayısı bin 244 olarak verilmiştir. 1996-2021 yılları arasında ise toplam 109 bin 852 Türk, Hollanda vatandaşı olmuştur (URL-14).

Avusturya İstatistik Enstitüsünün açıkladığı verilere göre, 2002-2013 yılları arasında toplam 64 bin 765 Türk, Avusturya vatandaşı olmuştur (URL-15). Yine aynı kuruluşun açıkladığı verilere göre, 2021 yılında bin 101 Türk, Avusturya vatandaşlığına geçmiştir (URL-16).

Belçika vatandaşlığına geçen Türklerin sayısı net olarak verilmese de, 40 bine yaklaştığı ifade edilmektedir (URL-17). Fransa vatandaşlığına geçen Türklerin sayısı ise 2019 yılında 5 bin 101 olarak kaydedilmiştir (URL-18).

İşgücünün başlangıcından günümüze kadar Avrupa ülkesi vatandaşlığına geçenlerin toplam sayısına ulaşamasak da, yukarıda verilen sayısal veriler çok fazla Türk'ün, yaşadıkları ülkenin vatandaşlığına geçtiğini anlatmaya yetmektedir. Bu verilere, Avrupa ülkesinde doğup direkt o ülkenin vatandaşı olanlar ile çifte vatandaş olanlar da eklendiğinde sayılar daha da artacaktır. 2017'de AB ülkelerinden en fazla vatandaşlık alan ülkeler arasında T.C. vatandaşlarının 29 bin 900'lük bir sayıyla 4. sırada yer alması (URL-19) da Türklerin büyük bir bölümünün yabancı ülke vatandaşlığına geçtiğini göstermesi bakımından önemlidir.

2.3.7. Dini Yaşam

Kültürüyle, diliyle, yaşam tarzıyla kendilerine oldukça uzak olan bir yaşam alanına düşen Türk işçiler, dini vazifelerini yerine getirme noktasında büyük sıkıntılar yaşamışlardır. Durum böyle olunca da ibadetlerini rahatça yapabilecekleri alan arayışlarına başlamışlar ve ilk iş olarak çeşitli mahallelerde, boş zamanlarında bir araya gelip sohbet edebilecekleri küçük birer salon ve bir köşesine de ibadetlerini yapabilecekleri küçük mescitler açmışlardır (Başkurt, 2009: 85). Sürekli ibadetlerini yerine getirebilecek alan arayışında olan Türkler, kimi zaman otobüs garajını ibadethaneye çevirmişler kimi zaman da kiliseleri belirli bir süre için kiralayıp cami haline getirmişlerdir (Günaydın, 21 Ekim 1972).

Resim 2.18. *Almanya'da Türkler Bir Kiliseyi 100 Seneliğine Kiralayıp Cami Yaptılar (21 Ekim 1972, Günaydın)*

1978 yılında da Almanya'da bir ev satın alan Türkler, evi camiye çevirmişler ve ilerleyen süreçte Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gönderilen din görevlileri açılan camilerde görev yapmaya başlamışlardır (Irmak, 2018: 153). Zamanla, Türk nüfusunun artması ile birlikte, daha büyük camilere ihtiyaç olduğu anlaşılmış ve camiler inşa edilmeye başlanmıştır. Günümüzde, Avrupa ülkelerinin hemen her şehrinde modern tarzda inşa edilmiş camileri görmek mümkündür (Irmak, 2018: 155). Bu camiler, ibadethaneler olmalarının dışında, Alamancıların sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına cevap veren bir yapı olma özelliği taşımaktadır. Külliye özelliği taşıyan camiler, "*Kitabevi, kahvehane, bakkal, market, dil ve eğitim kursları, hanımlar bürosu, seyahat acentası ve konferans salonu gibi iç içe geçmiş yapılarla göçmenlere sosyo-kültürel ve ekonomik bir ortam sunmaktadır.*" (Irmak, 2018: 155). Kültürel faaliyetler sayesinde kültürel kimliğin oluşmasında etkin rol oynayan camiler, kişiler arasındaki sohbetlerin Türkçe gerçekleşmesi, vaaz ve hutbelerin Türkçe verilmesi sebebiyle dilin korunması yönünde de önemli bir görev üstlenmektedir (Irmak, 2018: 157).

İbadet sorununa camiler inşa ederek çözüm bulan Alamancıların bir başka sorunu daha vardır ki o, öldükleri zaman nereye defnedilecekleridir. Avrupa ülkelerine geldikleri andan itibaren Türkiye'ye dönme umuduyla günlerini geçiren Alamancılar, sağlıklıyken ya

da öldükten sonra, ne zaman olursa olsun ana vatanlarına gitme ümidiyle yaşamaktadırlar. Bu yüzden de Alamancıların genelinde yaygın olarak ana vatanları olan Türkiye'ye defnedilme düşüncesi hâkimdir. Cenazelerinin yabancı topraklarda kalacağı düşüncesi, onların en büyük korkuları arasında yer almakta ve "*Almanya derler de olmaz olaydı / Cenazemiz de Türk toprağını bulaydı / Mü'min kardeşlerimiz namazımız kılaydı / Aç şu İstanbul'a yolumuz Ya Rab!*" (URL-20) şeklinde ağıt dizelerine yansımaktadır. Habib Bektaş ise bu sorun ile ilgili duygularını sitemle karışık şu şekilde dile getirmektedir:

anadolu insanına ölüm
apansız gelir almanya'da
sıkça gelir
çokça gelir
soğuk işliklerde
işbaşında
çalkap gelir
yalım gibi

sorun olur gömüt yeri
ölü der ki
    anadolu toprağına gömün beni
    sürdüğüm sürüldüğüm kıraç toprağa
    horlanıp ezildiğim anaç toprağa

yaptırılır sağlam çelik bir kasa
ve doldururlar içine
elleri kolları gözü beyni ne varsa
gönderdiğimizi sanırız hepsini anadolu'ya
ya ölünün sağlığında gördükleri
düşündükleri
yaşayan emeği

geçende bir ölü yakındı halinden
nakl-i vücut anında (Bektaş, 1983: 66).

Alamancıların Türkiye'ye defnedilmek istemeleri, birçok zorluğu ve sorunu da beraberinde getirmiştir. Özellikle hafta sonuna denk gelen işlemlerin gerçekleşmesi daha fazla zaman almakta ve defin işlemi maliyetleri yüksek olmaktadır. Bu durum karşısında

ise Âşık Metin Türköz hemşehrilerine seslenerek Almanya'da ölümün dahi zor olduğunu vurgulayıp gelmemeleri noktasında uyarır:

İşçi isen patron seni öldürür
Cenazeni belediye galdırır
Ne yıhadır ne de namaz gıldırır
Aman Almanya'ya gelme hemşerim
Sahın Almanya'da ölme hemşerim

Trafikten ölürsen bir gün gazara
Bir de o gün rast gelirse pazara
Parasız goymazlar seni mezara
Aman Almanya'ya gelme hemşerim
Sahın Almanya'da ölme hemşerim (URL-21)

Cenazenin nakliyle ilgili işlemlerin çok maliyetli olması ve zaman alması gibi nedenlerle ilerleyen süreçte "cenaze fonları" kurulmuştur. Cenaze fonları, cenazenin yıkanması ve kefenlenmesinden, tabuta koyulması ve namazının kılınmasına, Türkiye'ye uçak ile naklinden cenazeye eşlik eden kişilerin yol masraflarının karşılanmasına kadar pek çok görevi yerine getirmektedir (Irmak, 2018: 167). Cenazenin vakitlice memlekete ulaştırılması için ise Alamancılar tarafından her ay düzenli şekilde, bu fonlara para yatırılmaktadır (Duman, 2019: 63). Alamancıların tek isteği, öldükten sonra dahi olsa memleketlerine kavuşmaktır. Cenaze fonları da bu isteği yerine getirme noktasında önemli bir işlev görmektedir.

2.3.8. Ekonomik Durum

Avrupa ülkelerinde kendi yaşam alanlarını oluşturan Türkler, ekonomik anlamda da atağa geçmiş ve başta gettolar olmak üzere Avrupa'nın çeşitli yerlerinde kendi işletmelerini kurmuşlardır. İlk zamanlarda beden gücü gerektiren zorlu işlerde çalışan, kazandığı paralarla Türkiye'de yatırım yapan Türk işçiler için süreç tersine dönmüş ve kendi işinin sahibi olan, yatırımlarını yaşadığı ülkeye yapan işverenlere dönüşmüşlerdir.

Almanya özelinde bakıldığında, Alamancılar daha çok döner, kahve, tatlı-pasta gibi hazır gıda ticaretinde; marketçilik ve tekstil gibi toptan ve perakende ticarette; taşımacılık, berberlik-kuaförlük, inşaat, temizlik ve yaşlı bakım gibi farklı alanlarda boy göstermişlerdir (Korkmaz, 2012: 229). Yine Almanya özelinde, 1987'de Türklerin sahip olduğu işletme sayısı 25 bin 500 iken 2008 yılında bu sayı 72 bine yükselmiştir (Yaprak,

2013: 867). Yakın zamanlara kadar sadece Almanya'da 77 bin 200 Türkiye kökenli girişimcinin bulunduğu belirtilirken 2023 yılında girişimci sayısının 95 bini bulacağı öngörülmektedir (Şen, 2021). Tüm AB ülkeleri içindeki Türk girişimciler ele alındığında ise Türk girişimcilerin 126 ayrı sektörde yatırım yaptıkları, Avrupa'daki işveren Türk sayısının 149 bine ulaştığı belirtilmektedir (Şen, 2021).

Alamancılar, halı yıkama, market, mobilya, toptancılık, kafe, lojistik, oto kurtarma, oto tamir, ev yemekleri, kuaför-berber, düğün salonu, düğün organizasyonu, matbaa, kuyumculuk, inşaat, seyahat acentası gibi farklı alanlarda hizmet vermekte, bazı işverenler tarafından işletmelere Türkçe isimler verilmektedir (URL-22).

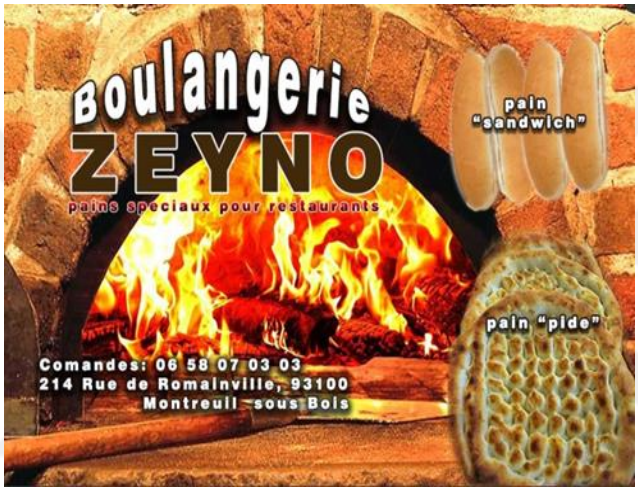

Resim 2.19. *Fransa'da Bir Türk Pidecisinin Tanıtım Kartı (URL-22)*

2.3.9. İletişim

Memleketinden binlerce kilometre uzakta olan Alamancılar, yılın belli dönemlerinde –özellikle yaz aylarında- izinlerini kullanıp memleketlerine gitme imkânına sahip olsalar da, yılın 11 ayı memleketlerine ve sevdiklerine özlemle geçmektedir. Özellikle göçün ilk yıllarında iletişim kanallarının kısıtlı olması –mektubun ulaşmasının zaman alması, telefon etmenin zorlu olması gibi-, memleketlerinden haber alabilecekleri, Türkçe yayın yapan radyo ve televizyon kanalları ile Türk gazetelerinin bulunmayışı gibi etkenler bu özlemi daha derinden hissetmelerine neden olmuştur.

Alamancıların iletişim araçlarının başında, mektup, telefon ile gazete, radyo ve televizyon gelmektedir.

2.3.9.1. Mektup-Kaset Mektup

Alamancılar, sılada kalan aileleriyle, arkadaşlarıyla olan iletişimlerini ilk zamanlar mektuplar vasıtasıyla sağlamıştır. Memleket ile olan mesafenin uzaklığından kaynaklı olarak ulaşması epey zaman alan mektuplar, memleketten ve sevdiklerinden haber almanın, kendi durumları hakkında bilgi vermenin bir yolu olmuş ve Alamancılar içlerinden gelenleri olduğu gibi aktarmıştır. Mektuplar gönderildikten sonra ise heyecanla, sevdiklerinden gelecek cevaplar beklenmiştir.

Zaman geçtikçe, özellikle kasetçalar kullanımının yaygınlaşması ile yazılı halde gönderilen mektupların yerini kasete okunan mektuplar almıştır. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak kullanılmaya başlanan kasetlerin edebi bir tür olan mektupla bir araya gelmesi sonucu yeni bir biçim olarak "*kaset mektup*" ortaya çıkmıştır (Atasever, 2017: 538). Bu yeni biçim, yazılı haldeki mektuplardan daha etkili olmuş ve yıllar sonra dahi, mektubun muhatabı olsun olmasın dinleyenlere duygu yoğunluğunu geçirebilmiştir (Atasever, 2017: 538).

Gerek yazılı mektuplarda gerekse kaset mektuplarda, gurbetin zorluklarından söz etme, özlemini dile getirme, tanınan hemen herkesin hatırını sorma ve selam iletme söz konusudur. Kaynak kişi Hasret Baş tarafından tarafımıza iletilen ve Rasim Baysal tarafından kasete kaydedilerek memleketi Kaman-Çağırkan'a gönderilen; özlemin, çekilen sıkıntıların anlatıldığı, tüm köy halkına selamın iletildiği kaset mektup şu şekildedir[9]:

Mektup unutma ha uğra Kaman'a
Akıl ermez oldu şimdi zamana
Yusuf Hoca denen büyük imama
Bütün imamlara selamım söyle

Unutma ha akıllıyı deliyi
Arada koyma Hasdeli'nin Veli'yi
Kara ağacın dibinde Memmed Ali'yi
Bütün Kaplanlara selamım söyle

Tavşan kendisini vermesin zâra
Kumar insanları götürür nâra

[9] Kaynak kişi, bu mektubun ağıt olduğunu belirtmiş ve "Rasim Baysal'ın acı vatan Almanya'da iken güzel köyümüz (Çağırkan) halkına selam dolu mektubudur." dedikten sonra "Almancılar arasında kasete kaydettikleri ses kaydını göndermek modadır. Bu da sesli bir mektuptur." notunu düşmüştür.

Köyün kenarında Köse Haydar'a
Bütün Köselere selamım söyle

Posta mektubumu ver elden ele
Yalvarırım beni düşürme dile
Sarnıçta oturan İbrahim Çöl'e
Bütün Çöloğlu'na selamım söyle

Biliriz bu dünya ahiret tersi
Yenmez Almanların ekmeği yersi
Arada kalmasın canım Kör Fevzi
Bütün Özellere selamım söyle

Hatırlatın Yaşarlardan Veli'ye
Söyle selamımı bütün köylüye
Pîr-i fâni olan Garip Ali'ye
Bütün Helvacılara selamım söyle

Bir zaman söylenirdi aslanın ünü
Sizi hatırladım bir bayram günü
Yeğenim Alo'yu hem Muhittin'i
Bütün Yaşarlara selamım söyle

Döve döve harab ettim göğsümü
Ne çare göremem dostum hepsini
Koca Çamoğullarından Hacı Tahsin'i
Bütün Çamoğlu'na selamım söyle

Dükkanı var alır satar hani ya
Namaz kılmaz aldanmıştır faniye
Bizim Şayak ile Hakkı'nın Gani'ye
Bütün Erbaşlara selamım söyle

Sait Pehlivan'dır kahveci başı
Akar âşıkların gözünün yaşı
Bizim Şükrü ile Ese gardaşı
Bütün Pehlivanlara selamım söyle

Gurbet işimizi düşürdü âha

El bağlayıp divan duran Allah'a
Yeni hacılardan Hacı Yusuf'a
Bütün Öztürklere selamım söyle

Uzanaydım şu ..... bayıra
Mevlâ cümle yoksulları kayıra
Mektup selam söyle Kılıç Mahir'e
Bütün Kılıçlara selamım söyle

Komşular selam yok demesin bana
Bu mektup cümle âlem cihâna
Çok sevdiğim şu Veysel'in Hasan'a
Bütün Yılmazlara selamım söyle

Çıkıp yükseğinden baksam aşağıya
Şöyle bir göz atsam o dört köşeye
Seçimi kaybeden Ladif Paşa'ya
Bütün Kaplanlara selamım söyle

Beş senedir hasret etti ayranı
Oruç tuttuk yapamadık bayramı
Şahbazlardan Mevlüt ile Bayram'ı
Bütün Şahbazlara selamım söyle

Alamanya sanki Kuvay-ı Milliye
Çocuklarının niyeti yok dönmeye
Çifte kardeş Mamo ile Süllü'ye
Dişlioğlu Hüseyin'e selamım söyle

Kömürcüoğlu'nda Topçu Ahmed'i
Bir zamanda çok söylenirdi medhi
Solaklardan bizim Hacı Mehmet'i
Bütün Solaklara selamım söyle

Bu bayram varıp barışak dedik
Durmayıp kabında bir nane yedik
Bizim hısımlardan Hac Halil dedik
Bütün Gediklere selamım söyle

Yakarım bu canı atarım nâra
Gam geldi gönlümü düşürdü dara
Köyü temsil eden Gara Omar'a
Bütün Başlara da selamım söyle

Hâlikim var kuluna eylemem minnet
Yoruldum mu bu sene çok çektim zahmet
Kabineyi kurdu İvedi'n Mehmet
Cevat Reis Bey'e selamım söyle
Uzaklaşma mektup hele dön geri

Unuttun mu bu Hac'Osman'ı Kamer'i
Şu garip gönlümün .....
Kıranın altına selamım söyle

Acep karlı m'ola dağların başı
Garip validemin akar gözyaşı
Mustafa ağabeyi Osman gardaşı
Canım gardeşlere selamım söyle

Ataş verdin şu Baysal'ın özüne
Dağlar perde oldu benim gözüme
Hanemde bulunan körpe kuzuma
Körpe kuzulara selamım söyle

Baysal'ım mektubun burada bitir
Posta kurban olam selamım götür
Medine şehrinde bir ulu yatır
Mektup Muhammed'e selamım söyle (K.K: Hasret Baş)[10].

2.3.9.2. Telefon

Alamancıların kullandığı iletişim araçlarından biri de telefondur. Telefon hatları, ilk olarak 1925'te evlerde kullanılmaya başlanmış (URL-23) fakat ilk zamanlarda herkesin bu imkândan faydalanması mümkün olmamıştır. İşgücü göçünün yoğun olarak yaşandığı 1960'lı ve 1970'li yıllarda da -özellikle köylerde- köy muhtarı başta olmak üzere sayılı birkaç kişinin evinde telefonun bulunduğu ve bu yüzden Alamanya'daki kişinin köyüne,

[10] Rasim Baysal tarafından kaydedilen kaset mektup, Ramazan Erbaşı tarafından derlenmiş, Hasret Baş tarafından tarafımıza iletilmiştir.

sevdiklerine ulaşmasının pek de kolay olmadığı bilinmektedir. Telefon açmak isteyen kişi bir gün önceden ismini yazdırır, telefon isteği santrale bildirildikten sonra sırasıyla önce şehre, sonra köye en son da muhtarın evindeki telefona ulaşılarak belirtilen gün ve saatte Almanya'dan telefon geleceği bildirilir. Belirtilen günde muhtarın evine gelenler verilen kısa sürede hızlıca hal hatır sorarak özlem gidermeye çalışırlar (Duman, 2019: 55). Günümüzde ise teknolojinin gelişmesine paralel olarak hemen herkesin elinde son model telefonlar bulunmakta ve istedikleri zaman hem sesli hem de görüntülü konuşma imkânına sahip olabilmektedirler.

2.3.9.3. Gazete, Radyo ve Televizyon

Alamancılar için sevdiklerinden haber almak kadar memleketlerinde olup biteni öğrenmek de oldukça önemlidir. Özellikle göçün ilk yıllarında Türkçe yayın yapan radyo ve televizyon kanallarının bulunmaması, Türkçe gazetelerin olmaması gibi sebepler memleketten bihaber yaşamalarına neden olmuştur. Türklerin bu konudaki sıkıntısının farkında olan Alman hükümeti ise bir girişimde bulunmuş ve Anadolu adını verdikleri gazeteyi Temmuz 1963'te çıkarmaya başlamıştır. Fakat, 1970'li yıllara gelindiğinde, Alman hükümetinin gazeteden desteğini çekmesiyle yayın hayatı sona ermiştir (Gez, 2014: 49).

Bu gazetenin ardından Türkiye'de yayımlanan gazetelerden bir kısmı Avrupa'da da yayımlanmaya başlamıştır. Türkiye'de dizilip yurtdışında basılan ilk Türk gazetesi Akşam'dır. 3 Şubat 1969'da yayın hayatına başlayan gazeteyi 17 Nisan 1969'da yayımlanmaya başlayan Hürriyet, 13 Ocak 1970'te yayımlanmaya başlayan Tercüman, 18 Ağustos 1972'den itibaren yayımlanmaya başlayan Milliyet ve 15 Eylül 1972'den itibaren yayımlanmaya başlayan Son Havadis gazeteleri izlemiştir (Tokgöz, 1985: 144-145). Büyük bir kısmı Batı Almanya'da basılan Türk gazeteleri, diğer Avrupa ülkelerinde sabahın erken saatlerinde satışa sunulmuştur (Tokgöz, 1985: 143).

1969 yılından itibaren Türk gazetelerinin yurtdışı baskısının yapılması, "*Türk işçilerin çalıştıkları ülkelerde karşılaştıkları sorunlara çözüm getirmek, onlara yol göstermek, kopup geldikleri yurtlarından haber almalarını sağlamak.*" (Tokgöz, 1985: 144) düşüncesinin bir sonucudur. Başlarda sadece Türk işçilerin memleketlerinden haber almaları için hazırlanan yayınlar, Türklerin kalıcı olmalarıyla birlikte gelişim göstermiş ve gazetelerin içerikleri zenginleştirilip gazeteci sayısı artırılmıştır (Yücel, 2015: 250).

Türk gazetelerinin bugünkü durumuna bakıldığında; Milliyet ve Fanatik gazetelerinin yakın zamana kadar ayakta kaldığı, 7 Mayıs 2010 tarihi itibariyle yayın hayatına son verdiği görülmektedir. Almanya'da 2 Ekim 2009'dan itibaren 16 sayfası Türkçe 8 sayfası Almanca olmak üzere iki haftada bir yayımlanan, adı Türkçe ve Almanca "Yeni Hayat/Neues Leben" olan gazete, yayın hayatına devam eden Türk gazetesi olarak dikkat çekmektedir (Yücel, 2015: 251). İnternet ortamından da okunabilen gazete, iki dilli yayımlanmasını, üçüncü ve dördüncü kuşağın kendini Almanca ile ifade etmesine bağlar. Gazete ayrıca, Türkiye'de hazırlanan gazetelerin-dergilerin sayfaları arasına Almanya'da oluşturulmuş birkaç sayfanın eklenmesinin sembolik olduğunu vurgulayarak kendi gazetelerinin bu yönden de farklı olduğunu belirtir (URL-24).

Hollanda'da 2000 yılında yayın hayatına başlayan Ufuk gazetesi (Yücel, 2015: 261), Ufuk Media olarak elektronik ortamda da yayın hayatına devam etmektedir (URL-25). Bunların dışında, "*Kopenhag'da yayımlanan 'Haber', Brüksel'de yayımlanan 'Binfikir', Neu Ulm'de yayımlanan 'Merhaba', Münih'te yayımlanan 'Gazette', Frankfurt'ta yayımlanan 'Toplum' gibi gazete ve dergiler internet ortamında da etkin olarak varlıklarını sürdürmektedir.*" (Yücel, 2015: 262).

Göçün ilk dönemlerinde memleketten haber almak oldukça güçken günümüzde, teknolojinin gelişmesine paralel olarak, okuyucular internet üzerinden hem Türkiye'deki yayınları takip etme fırsatı bulmakta hem de yaşadıkları ülkede faaliyet gösteren Türk ve yabancı yayınları takip etme fırsatı bulmaktadır.

Alamancıların, göçün ilk yıllarında gazetelerden sonra başvurduğu bir başka kaynak ise radyo olmuştur. Alamancılar için yayın yapan radyoların geçmişi 1964'e dayanmaktadır. Alamancılar için hazırlanan ilk Türkçe program, 1 Kasım 1964'te, Türkler arasında "Köln Radyosu" olarak bilinen WDR (Westdeutscher Rundfunk-Batı Alman Radyo ve Televizyon Kurumu) tarafından -Köln merkezli olarak- yayınlanmaya başlanmış ve diğer eyaletlerdeki radyo kurumlarınca da naklen veya banttan olmak üzere dinleyicilere ulaştırılmıştır (Doğan, 1994: 85). Köln Radyosundaki programlarda, Türkiye'de, Almanya'da ve dünyada olan gelişmeler, müzik, duyurular ve soru-cevap gibi pek çok bölüme yer verilmiştir (Doğan, 1994: 87). Günümüzde dijitalleşmenin yaygınlaşması, Köln Radyosu üzerinde de etkili olmuş ve radyo, "Cosmo Türkçe" adıyla podcast formatında yayınlarına devam etme kararı almıştır. Radyonun sorumlu editörü Tuncay Özdamar yaptığı açıklamada, yeni podcast yayınlarındaki konuların Köln Radyosundaki konulardan farklı olmayacağını belirtmektedir (URL-26).

Radyo yayınları konusunda Almanya başı çekse de Fransa'da ve Hollanda'da da Türkçe radyo yayınları yapılmıştır[11]. Radyo, sadece eğlendirme işlevini yerine getirmekle kalmamış öğretici ve eğitici bir görev de üstlenmiştir. Radyo yayınlarında "*bir yandan kullanılan dile dikkat edilirken, diğer yandan düzenli olarak Türkiye'nin önemli eser ya da yazarları hakkında okumalar yapılıp tanıtıcı edebi özetler"* (Nocera, 2018: 232) sunularak Alamancıların kültürel gelişimlerine de katkı sağlanmıştır.

Alamancıların hayatında önemli yere sahip bir diğer iletişim aracı ise televizyondur. Avrupa ülkelerindeki Türkçe yayınların başlangıcı 1965 yılına uzanmaktadır. Almanya merkezli başlayan ilk Türkçe televizyon yayını, WDR tarafından gerçekleştirilmiştir (Soydan, 2019: 12). 1985 yılına gelindiğinde ise Türklerin yoğun olarak yaşadığı Batı Berlin'de, Alamancıların ihtiyaçlarına cevap veren TD1 (Turkish-Deutsches) adlı televizyon kanalı kurulmuştur (Soydan, 2019: 13).

Hollanda'da ilk Türkçe yayının tarihi ise 1975'tir. İlhan Karaçay tarafından hazırlanan Paspoort adlı program kamu yayın kurumu olan NOS'ta yayınlanmıştır (Soydan, 2019: 15). 1992 yılına gelindiğinde ise Hollanda'nın ilk özel televizyonu olma özelliğini taşıyan Amsterdam Türk Televizyonu kurulmuş fakat maddi imkânsızlıklar sebebiyle 2008 yılında yayın hayatına son vermiştir (Soydan, 2019: 15).

Belçika'da ilk Türkçe televizyon programı 1989'da başlamıştır. İlk Türk televizyonu ise 2017 kurulmuş ve IPTV üzerinden yayın yapmaya başlamıştır (Soydan, 2019: 16). Belçika'da, günümüzde IPTV üzerinden yayın yapan kanalların sayısı ise "Aktif TV, Avrupa Korner TV ve SkyLive TV[12]" olmak üzere üçtür (Soydan, 2019: 16).

Diğer Avrupa ülkelerinin aksine Fransa'da geleneksel yayın yapan Türk televizyon kanalı bulunmamaktadır. 2017 yılına gelindiğinde ise internetten yayın yapan Kardeche Tv ve Medyaturk.tv kurulmuştur (Soydan, 2019: 17). Bu yayın organları her ne kadar televizyon olarak nitelendirilse de özellikle Kardeche Tv internet aramasında "Radio Kardeche" şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Avrupa'da yayın yapan Türk televizyon kanallarının sayısı sınırlı olsa da, çanak anten kullanımıyla birlikte, Türkiye'den yayın yapan Türk televizyonları rahatlıkla izlenebilmektedir. TRT-INT (2009'dan itibaren TRT Türk) başta olmak üzere, "*Kanal D (Euro D), Star (Euro Star), ATV (ATV EU), Show TV (Show Türk), TGRT, NTV, Kral TV*"

[11] Ayrıntılı bilgi için bk. Yücel, 2015: 244-265.
[12] SkyLive TV, internet aramalarında "SkyLive Media Group" olarak çıkmakta fakat internet sitesine ulaşılamamaktadır. Diğer televizyon kanallarının ise kendilerine ait sayfaları bulunmaktadır.

(Kara'dan aktaran Soydan, 2019: 19) gibi pek çok televizyon kanalı Avrupa versiyonları ile Alamancılara hitap etmeye devam etmektedir.

Teknolojinin gelişmesi ve ekonomik imkânların iyileşmesiyle paralel olarak Alamancılar sıladaki sevdikleriyle istedikleri zaman sesli ve görüntülü konuşabilmekte, memleketlerinde olup bitenleri gerek Türk televizyon kanalları gerekse internet ortamında faaliyet gösteren televizyon, radyo ve gazete gibi iletişim araçları vasıtasıyla anında takip edebilmektedir.

2.4. İŞGÜCÜ GÖÇÜNÜN SİNEMAYA VE EDEBİYATA YANSIMASI

Diliyle, kültürüyle, dini inancıyla oldukça farklı bir toplumun içine düşen Alamancılar, çektikleri sıkıntıları, sevdiklerine ve memleketlerine olan özlemlerini, sitemlerini, yakınmalarını ve üzüntülerini çeşitli şekillerde dile getirmişlerdir. Özellikle göçün ilk yıllarında yaşanan sıkıntılar pek çok edebi türe ve sinema filmine konu olmuştur.

2.4.1. İşgücü Göçünün Sinemaya Yansıması

Almanya'ya gerçekleşen işgücü göçü ilk olarak Halit Refiğ yönetmenliğinde çekilen "Bir Türk'e Gönül Verdim" filmiyle 1969'da beyaz perdeye yansımıştır. Bu filmi 1972'de çekilen, yönetmenliğini ve başrol oyunculuğunu Türkan Şoray'ın yaptığı "Dönüş" filmi izlemiştir. 1974 yılına gelindiğinde Filiz Akın'ın ve Kadir İnanır'ın başrol oyuncusu olarak yer aldığı, yönetmenliğini Orhan Aksoy'un yaptığı "Almanyalı Yârim" filmi ile Orhan Elmas tarafından yönetilen "El Kapısı" filmi ön plana çıkmıştır. 1976 yılında, Alman yönetmen Helma Sanders tarafından çekilen "Şirin'in Düğünü" adlı film gösterime girmiştir. Şerif Gören ve Zeki Ökten yönetmenliğinde çekilen, Hülya Koçyiğit, Rahmi Saltuk ve Müşfik Kenter'in başrol oyuncuları olarak yer aldığı "Almanya Acı Vatan" adlı film 1979'da gösterime girmiş bu filmi, Kemal Sunal'ın başrolünde yer aldığı, Kartal Tibet tarafından yönetilen "Gurbetçi Şaban" (1985) filmi izlemiştir. 1986 yılında Tevfik Başer yönetmenliğindeki "Kırk Metrekare Almanya" filmi gösterime girmiş, aynı yıl Cannes Film Festivali UNESCO ödülünü almıştır. 1993 yılına gelindiğinde Adalet Ağaoğlu'nun 1976 yılı basımı "Fikrimin İnce Gülü" adlı eserinden uyarlanan "Sarı Mercedes" filmi gösterime girmiştir. Yönetmenliğini Tunç Okan'ın yaptığı filmin başrol oyunculuğunu İlyas Salman üstlenmiştir. Aynı yıl Sinan Çetin yönetmenliğindeki "Berlin in Berlin" filmi gösterime girmiştir. 2004 yılına gelindiğinde ise yönetmenliğini ve senaristliğini Fatih Akın'ın yaptığı "Duvara Karşı" filmi dikkat çekmiştir (Anık, 2012; Genç, 2017; Koçak, 2016; Irmak, 2018; Tosun, 2006).

Kimi araştırıcılar tarafından, 1970'li yıllardan başlanmak üzere 2000'li yıllara kadar geçen sürede, işgücü göçünü konu alan sinema filmleri 10'ar yıllık periyotlarla 4 dönem olarak ele alınmıştır. İlk dönem filmlerinde Türk işçilerin Almanya'da karşılaştığı zorluklar ele alınırken ikinci dönem filmlerinde Türkler ile Almanların karşılaştırıldığı, Almanların katı kuralcılığının ön plana çıkarıldığı ve kadın erkek ilişkilerinin ele alındığı görülür (Genç, 2017: 185). Zamanla bulundukları ülkelere yerleşen Türklerin ele alındığı üçüncü dönemde, her ne kadar Almanya'da yerleşik konuma geçseler de Türklerin kendi örf, âdet ve geleneklerinden kopamaması sonucunda yaşanan çatışmalar ele alınır, dördüncü dönemde ise ataerkil aile yapısındaki kadının özgürleşme süreci anlatılır (Genç, 2017: 186).

2.4.2. İşgücü Göçünün Edebiyata Yansıması

İnsanların hayatında köklü değişiklikler yaratan göç, halk edebiyatı ürünleri başta olmak üzere pek çok hikâye ve romana kaynaklık etmiş/etmeye devam eden bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç ettikleri diyarların kenar semtlerinde kendi dünyalarını oluşturan Türkler, varlıklarını hissettirmek için kimi zaman çatışmış, kimi zaman çete kurmuş, kimi zaman kültürel sembollerini üzerinde taşımış, kimi zaman memleketinin müziğini ve dansını sergileme yolunu seçmiş (Cengiz, 2010: 192), kimi zamansa kendilerini edebi ürünler vasıtasıyla anlatmıştır. Bu edebi ürünler ise "göçmen edebiyatı" olarak nitelendirilen yeni bir edebiyatın doğmasına zemin hazırlamıştır. Akgün göçmen edebiyatını şu şekilde açıklar: "*Göçmen edebiyatı ana dilinden uzak bir coğrafyada azınlık durumunda kalan temsilcilerce meydana getirilen edebiyat için kullanılabilecek bir terim olabilir. Burada kastedilen, tema merkezli edebî ürünler topluluğu değil yeni bir edebiyat ortamıdır.*" (Akgün, 2015: 76). Her ne kadar Türkiye'de yaşayan ve Alamancıların Avrupa ülkelerinde yaşadığı sıkıntılardan haberdar olup romanlar, hikâyeler, şiirler yazanlar ile türküler söyleyenler olsa da Alamancıların durumunu en iyi anlatan yine kendileri olmuştur.

Tüm dünyadaki göçmen edebiyatlarında olduğu gibi Türkler tarafından yaratılan göçmen edebiyatının konusunu "*özlem, vatan sevgisi, ana dili bilinci, barış, özgürlük, asimilasyona karşı tutumla paralel gelişme gösteren milliyet bilinci, birlikte yaşama bilinci, ötekileştirme eleştirisi"* (Akgün, 2015: 80) gibi konular oluşturmaktadır. Almanya özelindeki göçmen edebiyatı incelendiğinde, özellikle ilk dönem eserlerinde Anadolu kimliğinin ön plana çıkarıldığı ve sıkça kullanıldığı görülür (Cengiz, 2010: 190). Göçmen Türk edebiyatının ilk dönem temsilcileri ağırlıklı olarak şiir ve hikâyelere yönelmiş;

eserlerinde, "*göçmenlerle bir araya gelme, geleceklerini ana vatanda geçirme ve daha rahat bir yaşam sürme istekleri*" (Irmak, 2018: 185) üzerinde durmuşlardır. İlerleyen süreçte romana yönelen Türk edebiyatçılar, Almanca bilmemelerinden kaynaklı olarak eserlerini Türkçe kaleme almışlardır. Almanya'daki Türklerin hayatını yansıtan eserler kaleme alan edebiyatçılar bu eserlerde *"Özlemle hatıralarına bağlanan, çevrelerine yabancılaşan, yalnızlıklarıyla her geçen gün daha da içe kapanan, Almanlar tarafından dışlanan işçilerin yaşamlarını bireysel ve sosyal çerçevede gerçekçi bir bakış açısıyla ele almışlardır.*" (Irmak, 2018: 187).

İlk kuşak yazarlar Nevzat Üstün, Bekir Yıldız, Yüksel Pazarkaya, Vasıf Öngören, Tunç Okan, Gülten Dayıoğlu, Adalet Ağaoğlu, Şerif Gören, Fethi Savaşçı ve Aras Ören şeklinde sıralanabilir (Irmak, 2018: 187-188).[13] 1980'li yıllar, ikinci kuşak yazarların eser verdiği dönem olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu dönemde yazarlar arada kalmışlık duygusu ve kimlik problemi ile yabancı düşmanlığı gibi konuları işlemişlerdir (Irmak, 2018: 188). İkinci kuşak edebiyatçılar arasında Alev Tekinay, Zafer Şenocak, Zehra Çırak, Şinasi Dikmen, Hatice Akgün ve uzun yıllar Avrupa'da kalmak durumunda kalan Zülfü Livaneli, Demir Özlü, Fakir Baykurt ve Yusuf Ziya Bahadınlı gibi isimleri saymak mümkündür (Irmak, 2018: 189).

Avrupa ülkelerine gerçekleşen göçün Türk edebiyatına yansımaları farklı konular üzerinden olmuştur. Özellikle yabancı diyarları umut kapısı olarak görenlerin aracı kurumlara başvurması ve bu kurumların dalavereleri, dil sorunu, parasızlık ve yaşanan sıkıntılar ile Almanya'ya gidebilmek için yapılan paralı evlilikler, edebi eserlere malzeme sağlamıştır (Doğramacıoğlu, 2009: 157). Göç eden ailelerin yaşadığı maddi sıkıntılar, gördükleri ikinci sınıf insan muamelesi, işçilerin işte atılma korkusu ve kadının erkek karşısındaki duruşunun değişmesi gibi pek çok konu da edebi eserlere yansıyan konular arasında yer almıştır (Doğramacıoğlu, 2009: 158-160).

İşgücü göçü sinemada ve edebiyatta farklı şekillerde ele alınsa da Türk işçisi için türkülerin yeri ayrı olmuştur. Alamancıların filme ve okumaya uzak insan olduklarını belirten Melih Yılmaz, Alamancılar için türkünün önemini şu şekilde açıklamıştır:

> *"Sabahın köründe yaşadığı barakalardan, suyu akmaz evlerden işe gidip anası ağlayıncaya kadar çalışıp evine dönen işçimiz, 'Dün akşam kaldığım yerden Yaşar Kemal'in İnce Memet'ini okumaya devam edeyim bari!' ya da 'Bu akşam Günter'in sinemasında Belgin Doruk ve Zeki Müren'in filmi*

[13] Almanya'daki Türk edebiyatının ilk kuşak yazarları ve eserleri ile ilgili detaylı bilgi için bk. Oymak, 2005.

oynayacakmış, kalk hanım sinemaya gidelim!' diyemezdi haliyle. Üstelik okuma yazma bile bilmiyordu çoğu… Köyünden, yaşadığı coğrafyadan ayrılmak zorunda kalmış insanların yarasına merhem olacak tek şey türkülerdi." (Yılmaz, 2015).

Alamancıların hayatında bu kadar önemli bir yere sahip olan türkülerin yaratıcısı ve icracısı olan -çoğunlukla- âşıklar aynı zamanda, Türkiye'deki âşıklık geleneğini Avrupa'ya taşıma görevini üstlenmişlerdir.

2.4.2.1. Avrupa'da Âşıklık Geleneği

Âşıklık geleneğinin Avrupa'daki seyrini ele almadan önce, âşık edebiyatının ne olduğu üzerinde kısaca durmak faydalı olacaktır. Türk halk edebiyatı anonim, tekke ve âşık edebiyatı olmak üzere üç alt başlık halinde ele alınmaktadır. Âşık edebiyatının başlangıcından günümüze kadar yeni şartlara uyum sağlayarak geldiğini ve devam ettiğini belirten Umay Günay (2008: 39), âşık edebiyatının bireysel olduğu kadar bir gelenek edebiyatı olduğuna vurgu yapar (2008: 40). 16. yüzyılın başlarında varlığını hissettiren âşık, bir yandan eski destan geleneğini sürdürürken diğer yandan lirik türden şiirler söyleyen sanatçı olarak ifade edilmektedir (Boratav, 2015: 25). Şiirin üreticisi ve icracısı olarak karşımıza çıkan âşık, "*İrticalen şiir söyleyen, saz çalabilen, makamları olan, hikâye de anlatabilen sanatçılar.*" (Kaya, 2007: 66) olarak tanımlanmaktadır. Âşıkların yanında bir de âşık tarzı şiirler yazan şairler vardır ki onlar, "*8 veya 11 hece ile âşık tarzı şiirler yazan, mahlas da kullanabilen tahsilli şairlerdir.*" (Kaya, 2007: 66). Avrupa'daki âşıklık geleneği içinde de âşıklar olduğu gibi âşık tarzı şiirler yazan şairler de bulunmaktadır.

Gurbet ve gurbetle bağlantılı konular başlangıçtan günümüze âşıklık geleneğinin ana temalarından olmuştur. Avrupa ülkelerine gönderilen Türk işçilerin büyük bölümünün Orta ve Doğu Anadolu bölgelerinden olması ve âşıklık geleneğinin de bu bölgelerde canlı bir biçimde yaşatılıyor olması, Türk işçilerin yaşadıkları sosyo-kültürel sıkıntıları âşık tarzı şiir repertuvarına yeni temalar olarak kazandırmalarına olanak sağlamıştır (Çobanoğlu, 2000: 154). Anadolu'dayken tek kelime söylemeyenler, Avrupa ülkelerinde yaşadıkları yalnızlığı ve çektikleri sıkıntıları şiire dökmeye başlamıştır (Gözaydın, 18 Şubat 2011 tarihli Dünya Hali Programı). İşgücü göçünün âşıklık geleneği üzerindeki etkilerinden birisi de geleneğin elektronik kültür ortamında devam ettirilmesi olmuştur. Teknolojik gelişmeleri yakından takip eden Alamancılar, yurda kanuni ve kaçak yollardan getirdikleri transistörlü radyo, pikap ve kasetçalarlar ile yurt içinde elektronik kültür ortamının yaygınlaşmasını sağlamışlar ve âşık tarzı ürünlerin elektronik kültür ortamında üretilmesini yaygınlaştırmışlardır (Çobanoğlu, 2000: 154-155). Dolayısıyla da gerek Alamancılar

içindeki âşıklar gerekse Türkiye'deki âşıklar geniş kitlelere ulaşabilme imkânına sahip olmuşlardır.

"Bavullarıyla birlikte sazlarını ve notalarını da yanlarına alarak Avrupa'yı yurt edinen" (Yücel, 2019) Alamancılar yabancısı oldukları diyarlarda yaşadıkları sıkıntı ve özlemden bir nebze olsun uzaklaşmak için türkülere sığınmıştır. Bu türküleri ilk dönemlerde plaklardan ve kasetlerden dinlemişler, ilerleyen zamanlarda ise âşıkları bulundukları ülkelere davet ederek canlı dinleme imkânına sahip olmuşlardır (Irmak, 2018: 71). Avrupa'daki âşıkları üç gruba ayırmak mümkündür: *"Birincisi işçi olarak Avrupa'ya giden ve oraya yerleşen tip, ikincisi siyasî, ekonomik vs. nedenlerden dolayı Avrupa'ya gelen, sanatıyla geçimini sağlayan ve uzun soluklu kalan tip, üçüncüsü ise etkinlik, konser, düğün, festival vesilesiyle Avrupa ve Türkiye arasında sık sık gidip gelen âşık tipi.*" (Fidan, 2019: 103-104). Hangi gruptan olursa olsun âşıklar Alamancıların duygularına tercüman olmuş; kimi zaman eğlendirmiş, kimi zaman Alamancıların içinde bulunduğu durumu geniş kitlelere duyurmuş, kimi zaman eleştirmiş, kimi zaman da düzene ve kadere isyan etmiştir.

Avrupa'daki âşıklık geleneği sözlü, yazılı ve elektronik kültür ortamında icra edilmektedir. Âşıklar sözlü icralarını konserler, kültürel etkinlikler, düğünler, dernek faaliyetleri, türkü evleri, kahvehaneler[14], cami dernekleri ve cem evleri gibi ortamlarda gerçekleştirmektedirler (Irmak, 2015: 16). Âşıkların bir kısmı şiir kitapları yayımlayarak yazılı ortamda icralarını gerçekleştirirken bir kısmı da müzik albümleri çıkarıp klipler hazırlayarak veya -özellikle günümüzde yaygın bir şekilde kullanılan- sosyal paylaşım siteleri üzerinden şiirlerini, türkülerini takipçileriyle paylaşarak geniş kitlelere ulaşmış/ulaşmaya devam etmektedir. Avrupa'daki âşıkların geleneği icra ettikleri ortamlardan biri de âşıklar şölenleri olmuştur. Özellikle 1984 ve 1990 yıllarında büyük bir katılımla gerçekleştirilen âşık şölenleri büyük bir yankı uyandırmıştır (Aykaç, 2017: 343).

Gerek Türkiye'de yaşayıp Avrupa ülkelerine konser vermek üzere gitmiş âşıklar tarafından gerekse Avrupa ülkelerinde yaşayan âşıklar tarafından Alamancıların durumu ile ilgili pek çok şiir kaleme alınmış, pek çok türkü seslendirilmiştir. Türkiye'deki âşıklık geleneğinin önde gelen isimlerinden Âşık Murat Çobanoğlu ve Âşık Yaşar Reyhani başta olmak üzere "*Mahzuni Şerif, İlhami Demir, Rüstem Alyansoğlu, Fuat Çerkezoğlu, Nuri*

[14] Anadolu'daki kahvehane kültürünün Avrupa'ya taşınmasıyla birlikte, âşıklar zaman zaman bu kahvehanelerde toplanmış ve toplanan kalabalığa hoşça vakit geçirtmek için saz çalıp türküler söylemişlerdir (Aykaç, 2017: 346).

Çırağı, İsmail Cengiz, Yener Yılmazoğlu, Sefil Selimî, Âşık Nurşah (Durşen Mert), Hikmet Arifî Ataman gibi bazı âşıklar Almanya, Hollanda, Belçika, İsviçre, Danimarka, Fransa gibi ülkelere davetli olarak giderler ve onlarca yerleşim yerinde konserler verirler." (Kafkasyalı, 2005: 243). Bu âşıklar dışında "*Ozan Ârif, Yusuf Polatoğlu, Yusuf Afşar, Âşık Temelli, Mehmet Ali Gül, Davut Akarslan, Hasbi Aslan, Fedaî, Şen Ozan, Fakı Ede*[e]*r, Ata Cananî, Ozan Çelebi, Uğur Geylanî, Coşkun Yılmaz, Ozan Nihat Sönmez*" (Kafkasyalı, 2005: 243); daha 1960'lı 70'li yıllarda 30 kaset ve 72 single dolduran Metin Türköz (Greve, 2006: 38); Belçika'dan Celil Kaplan, Emre Gültekin, Hüseyin Şahbaz, Kamil Sayın, Lütfü Gültekin, Mehmet Ali Akçınar, Memduh Güngör, Mustafa Avşar, Nuri Gözet, Osman Şahbaz, Recep Cırık, Selami Erdemir, Servet Çelik, Yılmaz Çaycı, Grup Tını ile ağıtçı Dudu Keskin (Turan ve Bolçay, 2010) ve Hakiki Kabakçı, Gurbetçi Âşık Ali Kabadayı gibi isimler ise Avrupa ülkelerinde yaşayıp geleneği devam ettiren âşıklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Âşıklar ürettikleri eserlerde genel olarak "göç süreci ve işçi sorunları"nı, "gurbet hayatı/sıla özlemi"ni, "ithal damat/ithal gelin"leri, "din ve tasavvuf"u, "vatan sevgisi ve milli birlik"i, "kültürel değerler"i ve "ahlaki değerler"i konu olarak işlemişlerdir (Irmak, 2015: 16-24). Göçün gerçekleştiği ilk yıllarda âşıklar daha çok uyum sorunları, memlekete ve aileye özlem, çalışma şartlarının ağırlığı, Avrupalılarla ilişkiler ve dil sorunu gibi konulara eğilmiş ilerleyen dönemlerde aile birleşmeleriyle birlikte yeni evlere duyulan ihtiyaç, çocukların ve eşlerin uyum sorunları, yabancı evlilikler, "Almancı" ve "gurbetçi" kimliklerinin oturması, ahlaki kaygılar, ırkçı saldırılar ile Möln ve Solingen katliamları gibi pek çok konu onlara malzeme sağlamıştır (Fidan, 2019: 107-112).

Alamancıların dönemlere göre dinlediği müzik türleri ele alındığında, işgücü göçünün ilk yıllarında Anadolu halk müziğinin ön plana çıktığı, aile birleşmeleriyle birlikte arabesk müziğe yönelim olduğu, siyasi mültecilerin ağırlıklı olarak görülmeye başlandığı 1980'li yıllarda siyasi içerikli şarkılara ve Türk sanat müziğine ilginin arttığı, 1990'lı yıllarla birlikte pop müziğin ve hiphop tarzı müziğin ön plana çıktığı görülür (Greve, 2006: 23). Alamancıların müzik zevkleri bu şekilde olmasına rağmen, çıkarılan kasetler incelendiğinde Anadolu halk müziği türünden kasetlerin büyük bir çoğunluğu oluşturduğu, pop müzik kasetleri ile arabesk ve Türk sanat müziği kasetlerinin sayıca az olduğu görülür (Greve, 2006: 151).

Ali Osman Öztürk'ün ifadesiyle "Alamanya Türküleri", sözlü edebiyatın temsilcisi olan âşıklar tarafından yaratılmakta, sözlü kültürün manzum ürünlerinde kullanılan kalıp

ifadeler ve motifler kullanılmaya devam edilmektedir (Öztürk, 2017: 259). Almanya özelinde, âşıkların üretip icra ettiği türkülerin, müzikal anlamda Türkiye'deki türkülerden farklılık göstermediği, Almanya'dan etkilenmenin ise çok nadir olduğu görülmektedir (Greve, 2006: 43). Dinleyici kitlesi ağırlıklı olarak Türklerden oluşan âşıklar Türkçe, karışık dilli (Türkçe-Almanca) ve Almanca türküler söyleyebilmektedir (Öztürk, 2017: 259). Bu noktada Ozan Ata Canani'ye ayrı bir parantez açmak gerekecektir.

Ata Canani Avrupa'da yaşayan pek çok âşıktan farklı olarak Türkçe-Almanca karışık dilli ve Almanca olarak türküler söylemektedir. Âşık, Almanca söyleme nedenini kısaca şöyle anlatır: *"78 yılında düğünlere gidiyordum. Oraya Alman misafirler de geliyordu. Ben sazla Türkçe parçalar söylüyordum. Müzik bitince Almanlar yanıma geldi ve seni tanımıyoruz ama sen söylerken insanlar durgunlaştı, bir yerlere gitti, konu ne? dediler. Ben de gurbet yaşamı, şartlar, Alman işverenlerin bizi nasıl kullandığını anlatıyor dedim. Onlar da neden Almanca yazmıyorsun dediler. Ben de Almanca yazdım."* (Ozan Ata Canani ile 22 Şubat 2022 tarihli görüşme). Âşığın Almanca söylediği pek çok türküsü bulunmakla birlikte son albümünden "Warte mein Land Warte" adlı türküsü (kendisi bunun ağıt olduğunu da belirtmiştir) pek çok müzik listesine girmeyi başarmıştır. Âşığın Almanca olarak söylediği ve Türk işgücünün durumunu anlatan bir türküsü şu şekildedir (URL-27):

Deutsche Freunde	**Alman Dostlarımız**
Arbeitskräfte wurde gerufen	İşçiler çağırdınız
Unsere Deutsche freunde	Alman dostlarımız
Aber menschen sind gekommen	İnsanlar geldiler
Unsere Deutsche freunde	Alman dostlarımız
Nicht maschinen sondern menschen	Makineler değil
Aber menschen sind gekommen	İnsanlar geldiler
Unsere Deutsche freunde	Alman dostlarımız
Freunde, freunde	Dostlarımız dostlarımız
Sie haben am leben freunde	Onlar hayatlarından memnun
Aus Turkei, aus Italien	Türkiye'den, İtalya'dan
Aus Portugal, Spanien	Portekiz'den İspanya'dan
Griechenland, Jugoslawien	Yunanistan'dan, Yugoslavya'dan
Kommen die menschen hierher	İnsanlar buraya geldiler

Unsere Deutsche freunde	Alman dostlarımız
Kommen die menschen hierher	İnsanlar buraya geldiler
Unsere Deutsche freunde	Alman dostlarımız
Freunde, freunde	Dostlarımız dostlarımız
Sie haben am leben freunde	Onlar hayatlarından memnun
Als Schweisser, als hilfsarbeiter	Kaynakçı, yardımcı işçi
Als drecks-und müllarbeiter	Temizlikçi ve çöpçü
Stahlbau und bandarbeiter	Demirçelik ve bant işçisi
Sie nennen uns Gastarbeiter	Biz konuk işçilerdik
Unsere Deutsche freunde	Alman dostlarımız
Sie nennen uns Gastarbeiter	Biz konuk işçilerdik
Unsere Deutsche freunde	Alman dostlarımız
Freunde, freunde	Dostlarımız, dostlarımız
Sie haben am leben freunde	Onlar hayatlarından memnun
Und die kinder dieser menschen	Onların çocukları
Sind geteilt ins zwei welten	İki ayrı dünyaya bölündü
Ich bin Ata und frage euch	Ben Ata ve size soruyorum
Wo wir jezt hingehören	Biz şimdi nereye aitiz?
Unsere Deutsche freunde	Alman dostlarımız
Ich bin Ata und frage euch	Ben Ata ve size soruyorum
Wo wir jezt hingehören	Biz şimdi nereye aitiz?
Unsere Deutsche freunde	Alman dostlarımız
Freunde freunde	Dostlarımız, dostlarımız
Sie haben am leben freunde	Onlar hayatlarından memnun

Âşıkların yayınladıkları albümlerin kapaklarında çoğu zaman şarkıcının basit sokak kıyafetleriyle (Greve, 2006: 156) ve çaldıkları enstrümanlarla çekilmiş fotoğrafları görülür. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak video paylaşım sitelerinde yayınlanmaya başlayan video kliplerde de görsel olarak çoğunlukla albümün kapak resmi kullanılır. Bazı video kliplerde ise Alamanya'ya dair görseller ya da âşığa ait fotoğraflar ve videolar kullanıldığı görülür.

Resim 2.20'de ve Resim 2.21'de örnek olarak verilen albüm kapak resimleri aynı zamanda her iki âşığın YouTube'da yayınlanan videolarında görsel olarak kullanılmıştır:

Resim 2.20. *Metin Türköz'e ait albüm kapak resmi*

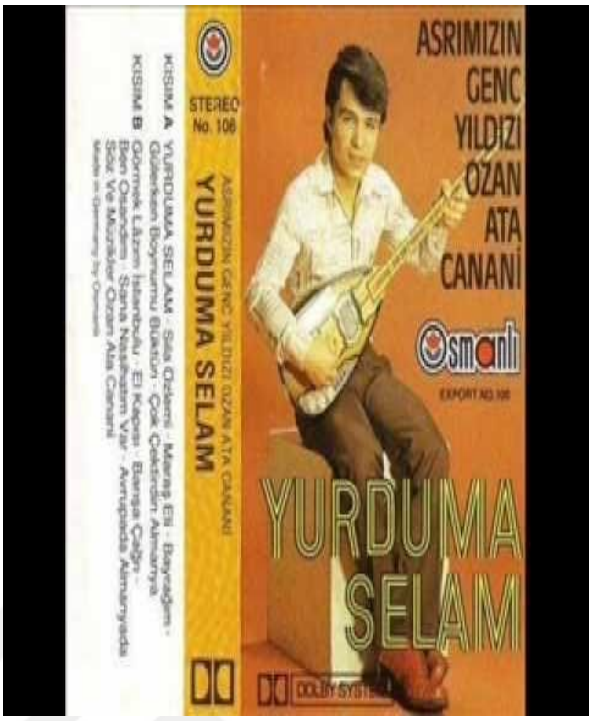

Resim 2.21. *Ozan Ata Canani'ye ait albüm kapak resmi*

Âşıklar, Türkiye'deki geleneği Avrupa'ya taşıyarak önemli bir görevi yerine getirmiş ve geleneğin yaşatılmasına önemli ölçüde katkı sağlamışlardır. İlk zamanlarda dar çevrede icralarını gerçekleştiren âşıklar, teknolojinin gelişmesine paralel olarak sosyal paylaşım ve video paylaşım sitelerinde şiirlerini, türkülerini paylaşarak hem Alamancıların sorunlarını geniş kitlelere duyurmuşlar hem de sılada ve Alamanya'da bulunan kişilerin duygularına tercüman olup özlemi bir nebze de olsa dindirmeye çalışmışlardır. Günümüzde de pek çok âşık gerek çıkardıkları müzik albümleriyle gerek yayımladıkları şiir kitaplarıyla gerekse sosyal paylaşım sitelerindeki paylaşımlarıyla geleneği sürdürmeye, sadece Alamanya ile ilgili değil gündeme dair pek çok konuda söz söylemeye devam etmektedir.

BÖLÜM III

3. ALAMANYA AĞITLARININ ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Edebi ürünler, başta içerik ve şekil olmak üzere pek çok açıdan incelemeye tabi tutulmaktadır. Halk şiiri geleneğinde şekil, şiirin dışarıdan görülebilir "*kafiye örgüsü, nazım birimi, vezin ve şiirin hacmi (mısra, beyit veya dörtlük sayısının azlığı ve çokluğu)* (Oğuz, 2001: 15) gibi özelliklerini içine almaktadır. Halk şiiri geleneği içerisinde yer alan ağıtlarda, yoğun duygularla söylenmesi sebebiyle şekil geri planda tutulsa da, ağıt yakıcıların söyleyişte kolaylığı ve uyumu sağlamak için hece sayılarına ve dize sonlarındaki ses benzerliklerine dikkat ettikleri görülür. Alamanya ağıtlarının ölçüsü, hacmi, nazım birimi ile ağıtlarda görülen kafiye ve ayak ile ilgili bilgiler şu şekildedir.

3.1. AĞITLARIN ÖLÇÜSÜ

Manzum ürünlerde ahengi sağlayan, aynı zamanda da manzum ve mensur ürünlerin birbirinden ayrılmasına yardımcı olan unsur ölçü/vezindir. Türk edebiyatında aruz ve hece olmak üzere iki vezin türü mevcuttur. İslamiyet'in kabulüyle birlikte Arap-Fars etkisiyle Türkçeye geçen aruz vezni, uzun ve kısa hecelerin dengeli bir biçimde tekrarına dayanmaktadır (Durmuş, 2013: 77). Türkçenin yapısına daha uygun olan hece vezninde ise mısralardaki hecelerin sayısına bakılmaktadır. Bundan dolayı hece vezni "parmak hesabı, vezn-i benânî, hesâb-ı benân" gibi isimlerle de ifade edilmektedir (Albayrak, 1998: 150). Sıkı kurallara bağlı olmayan halk ve tekke edebiyatında hece vezninin yedili, sekizli ve on birli kalıpları tercih edilmektedir (Albayrak, 1998: 150).

Halk şiiri geleneği içerisinde değerlendirilen ağıtlarda da hecenin 7, 8, 11'li kalıpları kullanılmaktadır (Artun, 2012: 66; Bayat, 2011: 257; Boratav, 1997a: 22-23; Eke, 2011: 238; Elçin, 1990: 2; Şimşek, 1993: 14). Alamanya ağıtları özelinde bakıldığında ise ağıtların 7, 8, 9, 10, 11, 14 heceliler ile yapısında kararlılık bulunmayanlardan ve serbest tarzda söylenenlerden oluştuğu görülmektedir.

Alamanya ağıtlarının hece ölçülerine göre dağılımları şu şekildedir:[15]

7 Heceliler 53, 86, 90, 113 numaralı ağıtlar.

8 Heceliler 2, 5, 8, 10, 16, 17, 24, 28, 29, 30, 31[16], 32, 33, 34, 35, 40, 44, 52, 58, 60, 64, 69, 76, 79, 80, 81, 83, 103, 116, 117, 124, 132, 139, 146, 148 numaralı ağıtlar.

[15] Farklı ölçülerin bir arada olduğu ağıt metinlerinde, ağırlıklı olarak kullanılan ölçü baz alınmış ve o ölçü kategorisinde verilmiştir. Belirli bir ölçünün baskın olmadığı metinler ise yapısında kararlılık bulunmayan ağıtlar kategorisinde verilmiştir.

9 Heceliler	49 numaralı ağıt.
10 Heceliler	153 numaralı ağıt.
11 Heceliler	1, 3, 4, 7, 9, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26[17], 27, 36, 38, 41, 42, 48, 50, 51, 54, 55, 56. 57, 59, 61, 62, 63, 66, 68, 70, 72, 74, 75, 77, 78, 87, 88, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 119, 120, 121, 123, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 135, 136, 137, 138, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 147, 149, 150, 151, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166 numaralı ağıtlar.
14 Heceliler	154 numaralı ağıt.
Yapısında Kararlılık Bulunmayanlar	6, 11, 39, 45, 46, 47, 65, 71, 89, 97, 99, 102, 107, 118, 134, 156, 157 numaralı ağıtlar.
Serbest Tarzda Olanlar	12, 25, 37, 43, 67, 73, 82, 84, 85, 100, 101, 122, 152 numaralı ağıtlar.

Hece ölçülerine göre ağıtların dağılımını gösteren grafik ise şu şekildedir:

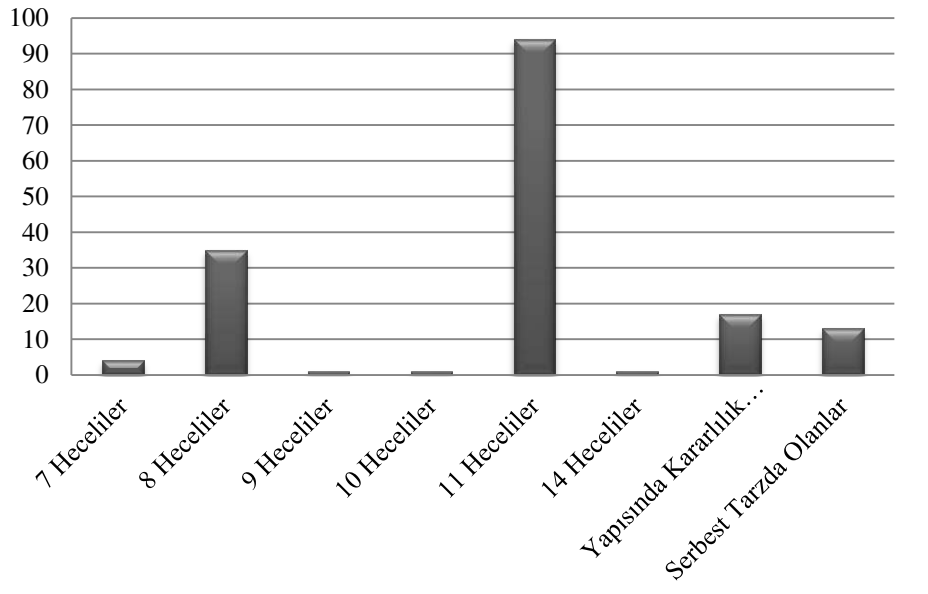

Grafik 3.1. *Ağıtların Hece Ölçülerine Göre Dağılımı*

Alamanya ağıtlarının hece ölçülerine göre dağılımı incelendiğinde açık ara farkla 11 heceli ağıtların (94 ağıt) ilk sırada geldiği görülmektedir. 11 heceli ağıtlardan sonra en fazla 8 heceli ağıtlar (35 ağıt) görülmekte, bunları yapısında kararlılık bulunmayanlar (17

[16] 2 bölümden oluşan ağıtın birinci bölümü 8 heceli, ikinci bölümü 11 heceli olarak vücuda getirilmiştir.
[17] Ağıtın bağlantı kısımları 5 heceli olarak vücuda getirilmiştir.

ağıt) ve serbest tarzda söylenenler (13 ağıt) takip etmektedir. 7 heceli 4 ağıt bulunurken 9, 10 ve 14 heceli ise birer ağıt bulunmaktadır.

Veriler incelendiğinde, ağıt ile ilgili, ağırlıklı olarak 8'li ve 11'li hecelerle oluşturulduğu şeklinde verilen bilginin doğrulandığı görülmektedir. Yapısında kararlılık bulunmayan ağıtlar ele alındığında, hecelerin uzatılması veya kısaltılması yoluyla bir uyum sağlandığı gibi tekrarlarla ve nidalarla da ahengin sağlanmaya çalışıldığı görülmektedir. Serbest tarzda olan ağıtların ise bir kısmının (25, 43, 82, 122, 152 numaralı ağıtlar) edebi olarak söylendiği, bir kısmının ise yöre geleneğini yansıttığı düşünülmektedir. Öyle ki, serbest tarzda söylenen 37 (Gümüşhane), 73 (Ordu), 100 (Ordu) ve 101 (Trabzon) numaralı ağıtlar Karadeniz bölgesinden derlenen ağıtlar olarak dikkat çekerken, 12, 84 ve 85 numaralı ağıtların Burdur'dan derlendiği görülmektedir.

3.2. AĞITLARIN HACMİ

Ağıtların hacmi, metinlerdeki bent sayısına göre belirlenmektedir. Ağıtlar, duyguların doğal bir biçimde dışa vurumu olduğu için bent sayısı konusunda bir sınırlama söz konusu değildir.

Alamanya ağıtları özelinde bakıldığında, ağıtların en az 1, en fazla 28 bentten oluşturulduğu görülmektedir. Bent sayılarına göre ağıtların dağılımı şu şekildedir:

1 Bent Olanlar 12, 18, 21, 37, 39, 53, 61, 65, 73, 82, 84, 85[18], 100, 101, 166 numaralı ağıtlar.

2 Bent Olanlar 4, 11, 36, 42, 43, 46, 63, 74, 86, 88, 95, 103[19], 107, 120, 128, 138, 152, 158, 161 numaralı ağıtlar.

3 Bent Olanlar 9, 13, 16, 25, 54, 67, 77, 89, 94, 97, 102, 112, 114, 115, 121, 125, 127, 131, 134, 135, 145, 147, 150, 151[20], 154, 155, 156, 157, 159 numaralı ağıtlar.

4 Bent Olanlar 1, 2, 15, 26, 29, 35, 47, 51, 66, 87, 90, 93, 96, 98, 108, 118, 119, 137, 142, 143, 144, 148, 149 numaralı ağıtlar.

5 Bent Olanlar 17, 23, 28, 38, 44, 48, 62, 64, 76, 78, 83, 104, 105, 109, 110, 117, 126, 129, 130, 132, 133, 140, 160, 164 numaralı ağıtlar.

6 Bent Olanlar 8, 22, 31[21], 40, 60, 69, 79, 91, 92, 106, 122, 123, 139, 146, 153, 165 numaralı ağıtlar.

[18] Aynı kişi tarafından söylenen ve her biri 1 bent olan 6 ağıt parçası yer almaktadır

[19] Toplamda 7 bent olan ağıtın Alamanya ile ilgili olan 2 bendi alınmıştır

[20] Ağıt metninde 2 bent hem şiir olarak hem de ezgili şekilde söylenmektedir. Bu yüzden 2 bent 2'şer kez yazılmış fakat bent sayısı veilirken mükerrer bentler, bent sayısına yansıtılmamıştır.

[21] Aynı kişi tarafından aynı olay üzerine söylenen ve iki ağıt parçasından oluşan 31 numaralı ağıtın birinci parçası 6 bentten, ikinci parçası 3 bentten oluşmaktadır.

7 Bent Olanlar 7, 19[22], 30, 33, 41, 45, 57, 75, 116, 124, 141 numaralı ağıtlar.

8 Bent Olanlar 3, 5, 6, 10, 111, 113, 136, 163 numaralı ağıtlar.

9 Bent Olanlar 14, 56 numaralı ağıtlar.

10 Bent Olanlar 27, 72, 99 numaralı ağıtlar.

11 Bent Olanlar 55, 59, 70 numaralı ağıtlar.

12 Bent Olanlar 20, 49 numaralı ağıtlar.

13 Bent Olanlar 58, 68 numaralı ağıtlar.

14 Bent Olanlar 71 numaralı ağıt.

16 Bent Olanlar 34, 50, 80 numaralı ağıtlar.

18 Bent Olanlar 32, 162 numaralı ağıtlar.

19 Bent Olanlar 52 numaralı ağıt.

20 Bent Olanlar 24 numaralı ağıt.

28 Bent Olanlar 81 numaralı ağıt.

Ağıtların hacimlerini gösteren grafik ise şu şekildedir:

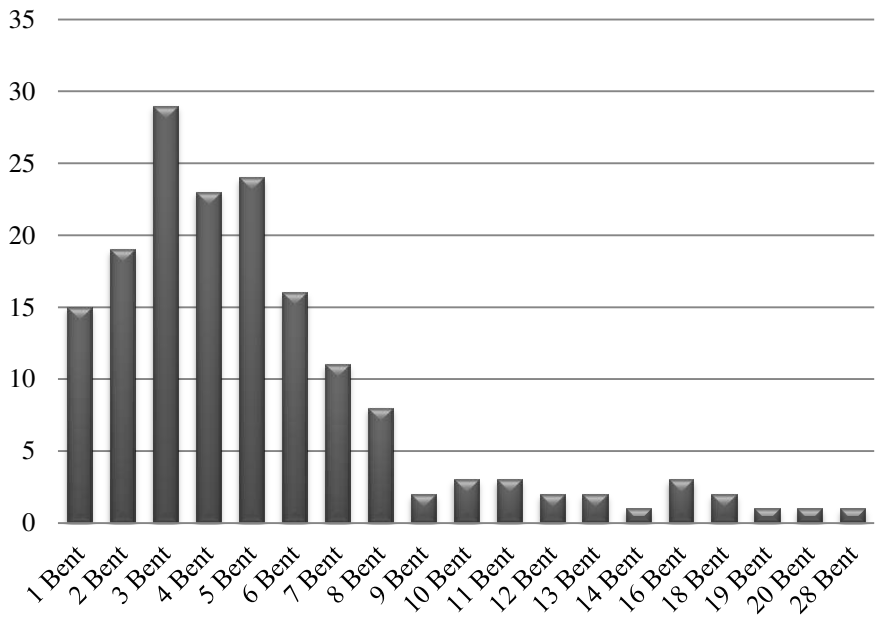

Grafik 3.2. *Ağıtların Bent Sayılarına Göre Dağılımı*

Ağıtlar hacimleri yönünden incelendiğinde, 3 bent olanların (toplam 29 ağıt) ilk sırada yer aldığı görülürken onu sırasıyla 5 bent olanlar (24 ağıt), 4 bent olanlar (23 ağıt), 2 bent olanlar (19 ağıt), 6 bent olanlar (16 ağıt), 1 bent olanlar (15 ağıt), 7 bent olanlar (11

[22] Aynı bağlantı dizelerinden oluşan ve iki bölüm halinde verilen 19 numaralı ağıtın birinci bölümü 7 bentten, ikinci bölümü ise 4 bentten oluşmaktadır.

ağıt), 8 bent olanlar (8 ağıt), 10, 11 ve 16 bent olanlar (3'er ağıt), 12, 13 ve 18 bent olanlar (2'şer ağıt) ile 14, 19, 20, 28 bent olanların (1'er ağıt) takip ettiği görülmektedir.

Ağıt, acıklı durumlar karşısında söylendiği ve çoğu durumda -özellikle ölüm ağıtları- söylendiği anda kayıt altına alınması mümkün olmadığı için, sonradan alınan kayıtlarda bent sayısı azalıp çoğalabilmektedir. Özellikle, 4 varyant şeklindeki 32 (18 bent), 33 (7 bent), 34 (16 bent) ve 35 (4 bent) numaralı ağıtlar ile 2 varyant şeklindeki 120 (2 bent) ve 121 (3 bent) numaralı ağıtlar, farklı zamanlarda derlenen ağıtların bent sayısındaki değişimleri açık bir biçimde göstermektedir.

Alamanya ağıtlarında genel olarak, çok fazla uzatmadan duygunun kısa ve etkili şekilde verildiği görülmektedir.

3.3. AĞITLARIN NAZIM BİRİMİ

Türkü metinlerinin nazım birimi belirlenirken bentlerin kaç dizeden oluştuğu ve varsa bağlantıların hangi konumlarda olduğu dikkate alınmaktadır. Bent, bağlantı dizelerinin dışında kalan ve kendi içerisinde kafiye örgüsü ve ölçüsü olan birimler olarak tanımlanmaktadır (Bekki, 2004: 60). Bağlantı ise "*türkülerde bentler arası bağı sağlayan, birden fazla tekrarlanan ve ezgisi değişmeyen birim*" (Bekki, 2004: 65) olarak tanımlanmaktadır. Bağlantı dizeleri dize başlarında, dize sonlarında ve dize aralarında olmak üzere 3 yerde kullanılabilmektedir (Bekki, 2004: 65).

Bu bölümde, Alamanya ağıtlarının nazım birimi belirlenirken Bekki'nin (2004: 65-76) tasnifi kaynak alınmış ve ağıtlar, bağlantılarının bulunup bulunmadığı, varsa hangi konumlarda bulunduğu gibi özellikleri dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Ağıtlar bağlantısı olanlar ve olmayanlar şeklinde ikiliklerle, üçlüklerle, dörtlüklerle ve beşliklerle kurulan ağıtlar olarak bölümlere ayrılmıştır. Bunların dışında bir de serbest tarzda söylenen ağıtlar ile yapısında kararlılık bulunmayan ağıtlara yer verilmiştir ki, serbest tarzda söylenen ağıtlar ile belirli bir bent yapısına sahip olmayan ağıtlar; yapısında kararlılık bulunmayan ağıtlar ile ise her bendi farklı sayıda olan ağıtlar kastedilmiştir.

İKİLİKLERLE KURULU AĞITLAR

Bağlantıları 3 Dize Olan İkiliklerle Kurulu Ağıtlar	108 numaralı ağıt.

ÜÇLÜKLERLE KURULU AĞITLAR

Bağlantıları Bent Aralarında 2 Dize Olan Üçlüklerle Kurulu	20, 22, 38, 59, 77, 97, 157 numaralı ağıtlar.

Ağıtlar

DÖRTLÜKLERLE KURULU AĞITLAR

Bağlantıları Olmayan Dörtlüklerle Kurulu Ağıtlar	3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 53, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 71, 72, 74, 76, 78, 79, 80, 81, 83, 89, 91, 92, 94, 95, 98, 103, 104, 106, 112, 114, 115, 117, 118, 123, 124, 125, 126, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 139, 140, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 154, 158, 160, 161, 162, 163, 165, 166 numaralı ağıtlar.
Bağlantıları Dize Başlarında Bir Dize Olan Dörtlüklerle Kurulu Ağıtlar	88 numaralı ağıt.
Birinci Dörtlüğün Son Dizesinin Bağlantı Olarak Tekrar Edildiği Dörtlüklerle Kurulu Ağıtlar	1, 15, 19, 41, 42, 51, 62, 70, 75, 87, 99, 105, 109, 111, 113, 119, 120, 121, 127, 130, 136, 138, 143, 151, 153, 156, 159 numaralı ağıtlar.
Bağlantıları Dize Sonlarında İki Dize Olan Dörtlüklerle Kurulu Ağıtlar	90 numaralı ağıt.
Bağlantıları Bent Aralarında Bir Dize Olan Dörtlüklerle Kurulu Ağıtlar	93, 110, 137, 164[23] numaralı ağıtlar.
Bağlantıları Bent Aralarında İki Dize Olan Dörtlüklerle Kurulu Ağıtlar	2, 96, 102, 116, 155[24] numaralı ağıtlar.
Bağlantıları Bent Aralarında Üç Dize Olan Dörtlüklerle Kurulu Ağıtlar	26, 86 numaralı ağıtlar.
Bağlantıları Bent Aralarında Dört Dize Olan Dörtlüklerle Kurulu Ağıtlar	128 numaralı ağıtlar.
Serbest Tarzda Söylenen Ağıtlar	21, 37, 73, 82, 84, 85[25], 100, 101 numaralı ağıtlar.
Yapısında Kararlılık Bulunmayan Ağıtlar	23, 25, 43, 47, 67, 107, 122, 152 numaralı ağıtlar.
Beşliklerle Kurulu Ağıtlar	54 numaralı ağıt.

Alamanya ağıtlarının kaç dizeli bentlerden oluştuğu ile ilgili grafik ise şu şekildedir:

[23] 164 numaralı ağıtın kitaptan aktarılan metninin ise bağlantısı olmayan dörtlüklerden kurulduğu görülmektedir.
[24] 155 numaralı ağıtta ayrıca birinci dörtlüğün son dizesinin bağlantı olarak tekrar edildiği de görülmektedir.
[25] 85 numaralı ağıt, 6 ağıt parçasından meydana gelmiştir ve her bir parça farklı bent sayılarından oluşmuştur. Diğer sınıflamalarda verilemediği için "Serbest Tarzda Söylenen Ağıtlar" başlığı altında verilmiştir.

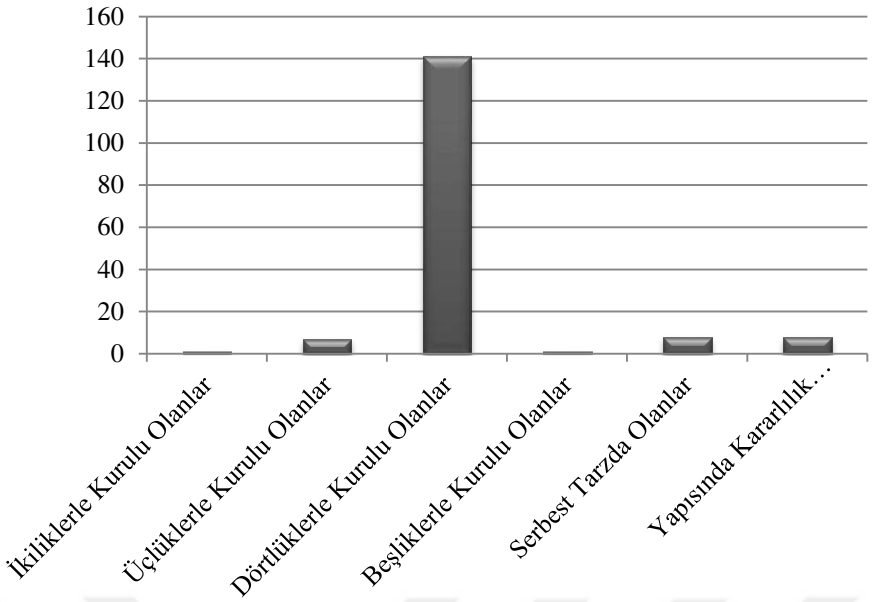

Grafik 3.3. *Ağıtların Dize Sayılarına Göre Dağılımı*

Veriler incelendiğinde, Alamanya ağıtlarının çok büyük bir bölümünün, halk şiiri geleneğine uygun şekilde dörtlüklerden oluşturulduğu görülmektedir. Dörtlüklerle kurulan ağıtlar, bağlantıları açısından ele alındığında ise bağlantısı olmayan dörtlüklerin açık ara farkla (100 ağıt) ilk sırada geldiği onu, birinci dörtlüğün son dizesinin bağlantı olarak tekrar edildiği ağıtların izlediği (27 ağıt) görülmektedir. Ağıtlarda bağlantılara çok fazla yer verilmemesi, duygunun ön planda tutulmasının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Dörtlüklerin dışında serbest tarzda olanlar ile yapısında kararlılık bulunmayan ağıtların bulunması ise duyguların doğal bir biçimde dışavurumunun sonucu olarak değerlendirilebilir.

3.4. AĞITLARDA KAFİYE VE AYAK KULLANIMI

Halk edebiyatı ürünlerinde ahengi sağlayan unsurlardan biri de kafiye/uyaktır. Sözlü olarak yaratılan ve ezberlenerek hafızalara kazınıp aktarılan sözlü kültür ürünlerinde kafiye önemli bir unsur olarak dikkat çekmektedir. "*Bir şiirin en az iki dizesinde anlamca ayrı, sesçe birbirine uyan iki sözcük arasındaki ses benzerliğine dayanan ahenge 'kafiye' denir.*" (Bekki, 2008: 59). Yarım, tam, zengin, tunç ve cinaslı kafiye olmak üzere 5 kafiye çeşidi bulunmaktadır.

> "*Tek ses benzerliğine dayanan kafiye çeşidine yarım; iki ses benzerliği veya uzun ünlüler (â, û ve î) ile yapılan kafiye çeşidine tam; ikiden fazla ses benzerliği veya bir uzun ünlü bir ünsüzle oluşturulan kafiye çeşidine zengin;*

zengin kafiyeyi oluşturan ses benzerliğinin üçten fazla olması durumunda, kelimelerden biri, genellikle diğerini içine alır, bu tür kafiye çeşidine tunç; ses bakımından aynı, anlamları farklı olan kelime veya kelime gruplarıyla oluşturulan kafiye çeşidine cinaslı kafiye denir." (Bekki, 2008: 59).

Alamanya ağıtları incelendiğinde de cinaslı kafiye dışındaki tüm kafiye çeşitlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ağıtların kafiye çeşitlerine göre dağılımı şu şekildedir:

Yarım Kafiyenin Kullanıldığı Ağıtlar	1, 2, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 19, 20, 21, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 40, 41, 2, 44, 47, 49, 50, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 61, 62, 63, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 83, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 139, 140, 141, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153, 154, 156, 158, 160, 162, 164, 165, 166 numaralı ağıtlar.
Tam Kafiyenin Kullanıldığı Ağıtlar	1, 2, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 17, 20, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 34, 35, 36, 38, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 48, 50, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 63, 64, 68, 69, 70, 71, 72, 74, 75, 78, 80, 81, 83, 89, 91, 92, 93, 96, 99, 102, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 119, 121, 123, 124, 127, 128, 129, 130, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 148, 153, 155, 156, 157, 159, 161, 162, 163, 164, 165 numaralı ağıtlar.
Zengin Kafiyenin Kullanıldığı Ağıtlar	3, 4, 5, 6, 7, 10, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 38, 40, 44, 45, 46, 48, 50, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 64, 69, 70, 71, 72, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 88, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 97, 98, 99, 102, 103, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 116, 118, 123, 124, 125, 127, 128, 130, 133, 135, 136, 138, 139, 141, 143, 144, 145, 146, 148, 155, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165 numaralı ağıtlar.
Tunç Kafiyenin Kullanıldığı Ağıtlar	8, 9, 19, 24, 32, 34, 51, 56, 57, 64, 83, 86, 87, 90, 92, 104, 105, 106, 108, 110, 111, 112, 117, 118, 123, 126, 129, 131, 132, 133, 136, 139, 140, 151, 162, 163 numaralı ağıtlar.

Ağıtların kafiye çeşitlerine göre dağılımını gösteren grafik ise şu şekildedir:

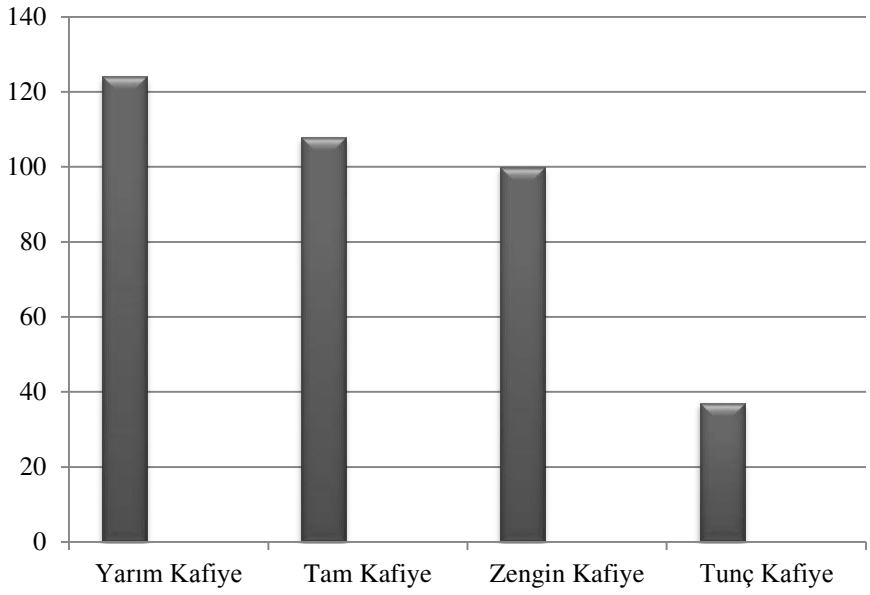

Grafik 3.4. *Ağıtların Kafiye Çeşitlerine Göre Dağılımı*

Ağıtlarda kullanılan kafiye çeşitleri incelendiğinde, ağıtların büyük bir bölümünde yarım kafiyenin (124 ağıt), 108 ağıtta tam kafiyenin, 100 ağıtta zengin kafiyenin, 37 ağıtta ise tunç kafiyenin kullanıldığı görülmektedir. Tek ses benzerliğine dayanan yarım kafiyenin öne çıkmasının, kullanım kolaylığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çünkü dize sonlarındaki tek sese uyum sağlayacak kelimeleri bulmak ağıtçı için daha kolay olacaktır.

Kafiyeler dışında ahengi sağlayan bir başka unsur da ayaktır. Ahengi sağlamasının yanında anlam bütünlüğünün kurulmasına da yardımcı olan ayak (Günay, 1990: 33), "*Âşık şiirinde genellikle ilk dörtlüğün ikinci dizesinde başlatılan bütün dörtlüklerin son dizelerinde yarım, tam, zengin hatta cinaslı kafiyelerle vücuda getirilen yahut dizenin tamamında aynen tekrarlanan sözlerle oluşturulan ve dörtlüklerin mihengi durumunda olan kafiyeye denir.*" (Kaya, 1999: 338).

Kafiye ve rediften oluşan ayağın pek çok türü bulunmakla birlikte Alamanya ağıtlarında genel anlamda tek ve döner ayak örnekleri görülmektedir. Aynı sesi barındıran farklı kelimelerin oluşturduğu ayak döner ayak olarak ifade edilirken (Kaya, 1999: 345), bütün dörtlüklerin sonunda tekrar edilen ayak tek ayak olarak tanımlanmaktadır (Kaya, 1999: 347).

Alamanya ağıtlarında görülen ayak çeşitlerinin hangi ağıtlarda görüldüğüne dair bilgiler aşağıdaki şekildedir:

Tek Ayağın Kullanıldığı Ağıtlar	70, 75, 93, 110, 119 numaralı ağıtlar.
Döner Ayağın Kullanıldığı Ağıtlar	78, 92, 95, 98, 111, 112, 117, 123, 133, 139, 141, 144, 145, 146, 147, 150, 164 numaralı ağıtlar.

Ağıtlarda ayak kullanımına bakıldığında, ayak kullanımının pek yaygın olmadığı; sınırlı sayıdaki kullanımda da döner ayağın (17 ağıt) öne plana çıktığı, tek ayağın ise 5 ağıt metninde kullanıldığı görülmektedir.

BÖLÜM IV

4. ALAMANYA AĞITLARININ DİL VE ÜSLUP ÖZELLİKLERİ[26]

4.1. AĞITLARIN DİL ÖZELLİKLERİ

Halkın yaratması olan ağıtlarda dil, halkın konuşma dilini ve yöresel söyleyişlerini yansıtmaktadır. Özellikle Anadolu insanı, duygularını içinden geldiği şekilde en doğal haliyle, kelimeleri diline en kolay gelen şekliyle dışa vurmaktadır. Alamanya ağıtları özelinde bakıldığında da, yöresel kelimelerin ve söyleyişlerin, insanların doğal konuşmalarında kullandıkları dilin hâkim olduğu görülmektedir. Alamanya ağıtlarında dil ile ilgili ilave olarak söylenebilecek husus, Almanca kelimelerin az da olsa kullanılıyor olmasıdır.

Alamanya ağıtlarındaki dil ile ilgili hususlar şu alt başlıklar altında ele alınabilir.

4.1.1. Almanca Kelimeler

Uzun zamandır Avrupa ülkelerinde yaşayan veya bir süre yaşamış olan Alamancılar, Türkçenin yanında Almancayı da kullanmakta, bu da ister istemez günlük yaşantılarından edebi yaratmalarına kadar pek çok alanda iki dilliliği doğurmaktadır. Kimi zaman da Ozan Ata Canani'de görüldüğü üzere[27] tamamı Almanca olan yaratmalar ön plana çıkmaktadır.

Alamanya ağıtları içerisinden sadece 3 ağıt metninde Almanca kelimelere yer verildiği (87, 112, 119 numaralı ağıtlar), 1 ağıt metninin de tamamının Almanca söylendiği (152 numaralı ağıt) görülmektedir:

Arbeitsamt[28]'a işçi diye yazılmış (87 /2)
İzin ver **Meister**[29] köye gideyim (112/1)
Garipler doludur **hayım**[30]ın, hanın (119/6)

---

[26] Bu bölümden itibaren başlanmak üzere ağıtların çeşitli açılardan değerlendirildiği bölümlerde örnekler verilirken;
-ağıt numarası/dize numarası şeklinde bir kullanım tercih edilmiş, böylece konu ile ilgili örneğin hangi ağıtın kaçıncı dizesinde görüldüğü verilmeye çalışılmıştır. (87/2 "87 numaralı ağıtın 2. dizesi").
-örneklerde inceleme konusuyla doğrudan alakalı olan harf, kelime ve kelime grupları **bold** yazılarak vurgulanmıştır (örneğin, Almanca kelimeler ile ilgili bölümde Arbeitsamt bold yazılarak Almanca kelime olduğu ifade edilmeye çalışılmıştır).
-fiile gelen ekleri ifade etmek için "kısa çizgi (-)" kullanılmıştır.
-ses değişimleri verilirken ">" işareti kullanılmış ve değişimin yönü belirtilmiştir.
[27] Bu konuyla ilgili detaylı bilgi "Avrupa'da Âşıklık Geleneği" başlıklı bölümde (s.87) verilmiştir.
[28] Federal İstihdam Dairesi.
[29] Şef, usta.
[30] İşçilerin kaldığı yurt benzeri yer. Kelimenin doğru yazılışı "heim"dır fakat ağıt metni yazılırken söyleyişin esas alındığı görülmektedir.

Warte mein land warte bisch ich wieder komm[31] (152/1)[32]

Ağıtlarda çok fazla Almanca kelimenin bulunmaması, hitap edilen kesimin Türkler olması ile ilgili bir durumdur. Yine, özellikle bazı ağıtların Türkiye'deki kişilerce yakılması da Türkçeyi zorunlu kılmıştır.

4.1.2. Ses Değişmeleri

k>g Değişimi

Ağıt metinlerinde dil ile ilgili en çok karşımıza çıkan durum k>g değişimidir. k harfinin, kalın sesli ünlülerle kullandığı zaman çoğunlukla g'ye dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu değişimle ilgili en sık karşımıza çıkan örnek **g**ardaştır. Asıl söylenişi kardeş olan kelimenin ilk hecesindeki harfin g'ye dönüştürüldüğü, bu dönüşümle birlikte ince sesli ünlülerin de kalınlaştırıldığı görülmektedir. Bu kullanım, 3/22, 16/4, 18/2, 36/2, 55/4, 61/2, 67/6, 69/1, 75/4 numaralı ağıt dizelerinde görülmektedir.

Bu ses değişiminin, "Baş**g**an (10/4) ve An**g**ara (57/1)" şeklindeki kullanımlar dışında kelimelerin başında yapılmış olması da ayrıca dikkat çekmektedir. Kimi ağıtlarda kuzunun **g**uzu şeklinde söylendiği görülürken (1/7, 42/3, 45/3) kimi ağıtlarda da karanın **g**ara (11/5, 12/1, 40/1, 89/4), kurbanın **g**urban (23/4, 54/4, 80/7, 101/1) şeklinde söylendiği görülmektedir.

k>h Değişimi

Anadolu insanı "k" harfini kullanma noktasında çekimserdir. Kimi zaman k harfinin h harfine dönüştürüldüğü durumları görmek mümkündür. k yerine kullanılan h de yine kalın ünlülerin kullanıldığı kelimelerde karşımıza çıkmaktadır. Bu değişim ta**h**si, soy**h**a ve do**h**tor kelimelerinde de görüldüğü gibi daha çok kelime ortalarında (15/6, 46/3, 57/2, 83/4, 110/5, 112/2, 158/4, 161/6) ve uza**h,** yo**h** ve çabu**h** kelimelerinde görüldüğü gibi kelime sonlarında (1/1, 3/10, 24/11, 29/7, 30/1, 45/4, 61/1, 63/5, 65/3, 67/9, 68/6, 77/1, 78/3, 79/4, 80/19, 87/13, 88/5, 92/3, 97/1, 98/6, 128/1, 159/3, 164/2) olabilmektedir. Sadece bir ağıtta ise kelime başındaki k'nin h'ye dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu örneğin Burdur Dirmil'de söylenen bir ağıtta yer alması, kullanımın yöre özelliğinden kaynaklanmış olabileceğini düşündürmektedir:

Sorarsanız **h**açındadır gelin gızım **h**açında? (85/11 "4.parça")

[31] Bekle ülkem bekle tekrar gelmemi.
[32] Ağıtın tamamı Almanca söylenmiştir. Ağıtın tamamı metinler bölümünde verildiği için örnek olarak bir dizesi verilmiştir.

t>d Değişimi

t'nin d'ye dönüştüğü kelimelerde de kalın ünlülerin varlığı dikkat çekmektedir. Ses değişimi, "**d**aş, **d**omurcuk ve **d**ut-" şeklindeki örneklere benzer şekilde kelime başında (15/3, 24/3, 30/3, 33/10, 35/16, 44/9, 45/8, 64/4, 69/9, 81/4, 84/5, 85/4, 87/10, 96/1), "mek**d**ıp (12/5)" söylenişindeki gibi kelime ortasında ve kelimelere gelen eklerde "(gavuş**d**un (10/7), yetiş**d**in (77/8), yas**d**ayım (98/5)" görülmektedir.

Bazı durumlarda ise ince ünlülerin bulunduğu kelimelerde t'nin d'ye dönüştürüldüğü görülmektedir: **d**ezzem (40/5), **d**ilbenti (160/17).

b>p Değişimi

b'nin p'ye dönüştüğü örneklerin ilkinde, Karadeniz bölgesi ağzının etkisi olduğu görülmektedir:

P(B)urda sekiz tanede kaldu(ı) **p**(b)u köyda(e) sade (101/12)

Bir diğer örnekte ise baca kelimesindeki kalın ünlülerin ince ünlüye dönüştürülmesiyle birlikte b'nin p'ye dönüştüğü ve kelimenin orijinal söylenişinden uzaklaştırıldığı görülmektedir: **p**ecesi (161/6)

p>b Değişimi

Söyleyiş sırasında kimi zaman kelime başındaki p harfi b'ye dönüştürülebilmektedir. 2 farklı ağıt metninde görülen "**b**ek (55/22, 68/41)" söyleyişi, bu ses değişimini örneklemektedir.

Bir kelimede ise değişimin kelime sonunda gerçekleştiği görülmektedir: çarpı**b** (35/16).

i>ı Değişimi

Büyük ünlü uyumunun söz konusu olmadığı bazı durumlarda, kelimenin ilk hecesindeki ünlünün kalınlık incelik durumuna göre sonraki hecelerdeki ünlülerin, ilk hecedeki ünlüye uydurulduğu görülmektedir. Ağıtlar içerisinde de, ilk hecesi kalın ünlü olan kelimelerde "i" harfinin "ı"ya dönüştürüldüğü görülmektedir. Bu noktada özellikle 24/26, 46/7, 97/7, 107/2, 133/2, 143/14, 158/4 ve 159/4 numaralı ağıt dizelerinde yer alan "zal**ı**m" söyleyişi dikkat çekmektedir. Bunun dışında "han**ı** (92/3)" ve "hads**ı**z (149/3)" şeklindeki söyleyişle, hal kelimesine getirilen birinci çoğul şahıs ekinin –ımız şeklinde söylenmesi ile ortaya çıkan "hal**ı**m**ı**z (45/5)" şeklindeki söyleyiş dikkat çekmektedir.

u>ı Değişimi

Ağıtlar içerisinde, u'nun ı'ya dönüştüğü 2 örnek karşımıza çıkmaktadır. İlkinde "Armutlunun" şeklinde olması gereken kelimenin "Arm**ı**tl**ın**ın (2/1)" şeklinde olduğu; ikincisinde ise "gâvur muydun" şeklinde olması gereken kelimenin "gav**ı**r m**ı**yd**ı**n (29/3)" şeklinde dönüştürüldüğü görülmektedir. İki örnekte de dikkat çeken, kelimelerin ikinci hecelerinde gerçekleşen ses daralmasının eklere de yansıdığıdır.

a>ı Değişimi

a'nın ı'ya dönüştüğü durumlar, kelimenin ilk hecesi dışındaki diğer hecelerinde görülmektedir. Özellikle, a ile biten kelimelere getirilen "–ya" ekinin bu değişime sebep olduğu görülmektedir. "at**ı**ya (45/12), aram**ı**ya (77/12), olm**ı**yası (97/1), ağl**ı**ya ağl**ı**ya (68/3), ağl**ı**yan (159/10)" şeklindeki örneklerde "–ya" ekinden önceki a sesinin değiştiği görülürken, "ağlay**ı** ağlay**ı** (42/1, 123/4)" şeklindeki örnekte değişen sesin "-ya" ekindeki "a" olduğu görülmektedir.

a>e Değişimi

Ağıtçılar, söyleyiş esnasında, dillerine kolay geldiği şekliyle a'ları e'lere dönüştürebilmektedir. Ses değişimi, "**E**zrail (85/17, 99/26)" örneğinde olduğu gibi kelime başlarında görüldüğü gibi, mezar kelimesinde ikinci hecedeki a sesinin e'ye dönüştürülmesiyle "mez**e**r**e** (33/9, 44/17)" şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir. Bu kullanımda ayrıca yönelme hali ekinin ikinci hecedeki değişime ayak uydurduğu görülmektedir. "s**e**lavat (50/35)" ve "Yar**e**d**e**n (130/2)" kelimelerinde de kalın ünlülerle sağlanan büyük ünlü uyumunun bozulduğu görülmektedir. 161/6 numaralı ağıtta ise a>e değişiminin kelimenin orijinalini tam anlamıyla bozduğu görülmektedir: p**e**c**e**si (161/6)

e>a Değişimi

a'lar e'lere dönüşebildiği gibi, kimi durumlarda da e'ler a'ya dönüşmektedir. Özellikle ilk hecesinde kalın ünlü olan kelimelerde ikinci hecedeki ünlünün de kalınlaştırıldığı, e'nin a'ya dönüştürüldüğü görülmektedir. Ağıtlarda sıklıkla geçen "gardaş" kelimesi, e'nin a'ya dönüştürüldüğü kelimelerin başında gelmektedir. Kelimenin orijinal şekli "kardeş" olmasına rağmen, k'nin g'ye dönüştürülmesi kalın ünlülere ihtiyacı doğurmuş ve ikinci hecedeki "e" a'ya dönüştürülmüştür. Bu kullanım, kelimenin "karındaş" kelimesinden gelmesiyle de açıklanabilecek bir durumdur. Kelimedeki "-ı" ve "-n" sesleri düşürülerek "kardaş" kelimesi elde edilirken, Anadolu insanının kelime

başlarındaki k'leri g'ye dönüştürmesiyle "gardaş" şeklindeki söyleyiş ortaya çıkmıştır. Bu söyleyiş 3/22, 5/14, 10/1, 12/3, 16/4, 18/2, 24/12, 36/2, 41/6, 52/8, 55/4, 57/3, 68/24, 69/1, 75/4, 104/12 numaralı ağıt dizelerinde görülmektedir.

Gardaş şeklindeki söyleyişin dışında 2 örnekte (hall**a**rını (31/4), at**a**şı (87/14)) kelimenin ilk hecesindeki kalın ünlüye uyumu sağlamak üzere a'ya dönüştürme görülürken 2 örnekte ise bu durumun tam tersi olarak, kelimede kalınlık incelik bakımdan bir uyum var iken e'nin a'ya dönüştürülmesiyle bu uyumun bozulduğu görülmektedir: b**a**ğlerden (30/5), **a**ğlemiyon (80/4).

e>i ve i>e Değişimi

Ağıtlarda dikkat çeken ses değişimlerinden biri de e'nin i olarak değiştirilmesidir. Daha önce a'nın ı'ya dönüştüğü örneklerin bazılarında görüldüğü üzere bu ses değişiminde de "-ye" ekinin ses daralmasına yol açtığı görülmektedir. Bu şekilde gerçekleşen değişimlere "içm**i**ye (7/8), şükretm**i**yen (97/10)" şeklindeki örnekler verilebilir. Bunun dışında "geç**i**yim (41/9), n**i**rde (45/11), d**i**di (121/7), n**i**re (143/4)" şeklindeki örneklerde de e>i değişimini görmek mümkündür. Bu örnekler ile ilgili (45, 121 ve 143 numaralı ağıtlar) dikkat çeken bir başka nokta ise Kırşehir'den derlenmiş olmalarıdır. Dolayısıyla 3 ağıt metnindeki değişimlerin yörenin ağız özelliklerinden kaynaklı olabileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

Ağıtlarda görülen ses değişimlerinden bir başkası i yerine e'nin kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Bu değişim, "**e**hmalkarlık (75/26)" örneğinde olduğu gibi kelime başlarında yapıldığı gibi, "g**e**diciyim (69/14), n**e**ce (97/2)" gibi kelimelerin ilk hecesinde de görülmektedir.

z>s ve s>z Değişimi

Metinler içerisinde z'nin s'ye dönüştüğü 1 örnek, s'nin z'ye dönüştüğü bir örnek görülmektedir. z'nin s'ye dönüştüğü örnek Karadeniz ağzı özelliklerini gösterirken (gündü**s** (73/5)), s'nin z'ye dönüştüğü örneğin (**z**abah (61/1)) Kırşehir'den derlenen ağıtta yer aldığı görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında, pek çok ağıt metninde ses değişimlerinin olduğu görülmektedir. Özellikle söyleyişte kolaylığı veya kelimedeki ses uyumunu sağlamak amacıyla bu yola başvurulduğu, kimi değişimlerin ise belli bir yörenin ağız özelliğinden kaynaklandığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

4.1.3. Ünlü Düşmesi / Ünsüz Düşmesi

Kelimelerin pek çok ses olayı ile değişime uğraması kaçınılmazdır. Bu değişimlerden biri ise ses düşmesidir. Ses düşmesi, "*Türkçede, iç seste bulunan bir ya da birkaç sesin kaybolması.*" olarak tanımlanmaktadır (Gülensoy, 2010: 472). Gerek konuşma dilinde gerekse yazı dilinde ünlü ve ünsüzlerin düşmesine bağlı olarak oluşan ses düşmelerini görmek mümkündür.

Ağıtlar incelendiğinde, özellikle "ne olacak, ne kadar, ne olur" gibi "ne" ile kurulan kelime gruplarında ne'deki e sesinin düşürülerek "n'olacak, n'adar, n'olur" şeklinde dönüştürüldüğü görülür (20/13, 34/8, 44/9, 45/5, 69/16, 80/18, 82/3, 91/22, 164/21). İki kelimenin bir bütün olarak söylendiği "böyl'ağlarım (10/13), m'ola (52/5, 131/12), hoc'üsdüne (83/4)" şeklindeki örneklerde de ilk kelimenin son ünlüsünün düşürülmesi suretiyle daha kolay söylenebilir bir yapı elde edilmiştir. Kimi zaman da tek başına kullanılan kelimelerde sona gelen ekler düşürülmüş ve "gurbetliğ (73/1), dağların (103/2)" şeklinde bir söyleyiş ortaya çıkmıştır.

Ünsüz düşmesinin görüldüğü örnekler incelendiğinde ise "ne kadar" şeklindeki kelime grubu ön plana çıkmaktadır. Kimi ağıtlarda hem "ne"deki "e" sesinin hem de "kadar"daki "k" sesinin düşürülmesiyle "nadar (5/3, 34/8)" şeklinde, kimilerinde ise sadece "k" sesinin düşürülmesiyle "neâdar (10/18)" şeklinde bir söyleyiş tercih edilmiştir. Ağıtlarda görülen diğer ünsüz düşmesi örnekleri incelendiğinde ise bir kısmında kelimenin son ünsüzünün düşürüldüğü ve "terafi (7/5), bişe (35/4), Bö (52/19), gülmüyo (68/1)" gibi söyleyişlerin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu örneklerin dışında, "Memet (164/10), hemşeri (158/2), aba[33] (72/1), ösüz[34] (15/3)" gibi söyleyişleri de görmek mümkündür.

4.1.4. Ünlü Türemesi / Ünsüz Türemesi

Türkçede -l ve -r ile başlayan kelimeler bulunmadığı için, bu harflerle başlayan ödünç kelimelerin söylenişinde ünlü türemesi yapıldığı görülmektedir (Gülensoy, 2010: 471). Yine, iki ünsüzün yan yana bulunduğu durumlarda da iki ünsüzün arasına bir ünlü türetme yoluna gidilmektedir (Gülensoy, 2010: 471).

Ağıtlarda genel olarak –bu çalışmaya da başlık olarak verildiği üzere- "Alamanya" ifadesinin kullanıldığı görülmektedir. Söyleyişte her zaman kolaylıktan yana olan Anadolu insanı, "Almanya" kelimesini, iki ünsüzün arasına bir ünlü türeterek "Alamanya" şeklinde

[33] ablam
[34] öksüz

kullanma yolunu seçmiştir. Bu kullanım, 90/13, 93/2, 119/2, 120/1, 123/19 numaralı ağıt dizelerinde görülmektedir.

Alamanya kullanımı dışında "yalnız" ve "gelirken" kelimelerinde de ünlü türetme yoluna gidilmiştir. Bir ağıt metninde "yal**ı**nız (7/13)" şeklinde karşımıza çıkan örnek bir başka ağıttta "gelirken**e** (10/2)" şeklinde çıkmaktadır.

Ünsüz türemesi, "*Türkçe kelimelerde iki ünlü yan yana bulunmadığı için, bu tür ödünç (alıntı) kelimelerde de iki ünlü arasına bir yardımcı ünsüz getirilir.*" (Gülensoy, 2010: 471) şeklinde açıklanmakla birlikte, ağıtlarda ünsüz türemesinin görüldüğü örnekler farklılık arz etmektedir. Örneklerin birinde "elbet" kelimesinin başına ünsüz eklenerek "**h**elbet (102/16)" şeklinde bir söyleyiş elde edilmiş, bir diğer örnek olan "yana" kelimesinde ise vurguyu artıracak şekilde bir türeme yapılmış ve kelime "yan**n**a (12/2)" şeklinde söylenmiştir.

4.1.5. Kelimelerin Farklı Söylenişi

Bazı kelimelerde birden fazla ses olayı görülebilmekte, bu da kelimelerin orijinal şekillerinden farklı söyleyişleri doğurabilmektedir. Alamanya ağıtları içerisinde de, gerek ses olaylarından kaynaklı gerekse yöresel söyleyiş özelliklerinden kaynaklı farklılıkları görmek mümkündür.

Ağıtlarda, kimi zaman "Hösüyün (3/5), Memmet (34/1), Garapıgar (35/7), Hacca (85/2)" gibi özel adlar orijinalinden farklı olarak söylenmiş, kimi zaman isimlere gelen eklerin farklı telaffuzuyla "babayın (7/1), uçağınan (10/20), hızıyınan (16/9), limonunan narınan (21/1), sabahınan (31/5), halayın (31/23)" şeklinde yapılar elde edilmiştir. Fiiller söz konusu olduğunda da fiil kökünden sonra gelen eklerin farklı şekillerde söylenmesinden kaynaklı olarak "den (5/9), duruyon (6/7), kınaman (33/7), gurrum (40/4), bakan (48/3), gassın (57/2), görem (62/3), ollum (69/11), öşdüm (79/5), ağlemiyon (80/4)" gibi kullanımlar ön plana çıkmıştır.

Karadeniz bölgesinden derlenen bir ağıtta geçen "bitüdün (73/1)" ifadesi ile Burdur'dan derlenen bir ağıtta yer alan "merdimen[35] (84/29), bora[36] (84/4), nee[37] (84/4)" gibi ifadeler de belirli bir bölgenin söyleyiş özelliğini yansıtması bakımından önemli örnekler olarak karşımızda durmaktadır.

[35] merdiven
[36] buraya
[37] nereye

4.1.6. Yöresel Kelimeler

Alamanya ağıtları içerisinde pek çok yöresel kelimeyi görmek mümkündür. Yöresel kelimeler ve kelimelerin karşılıkları şu şekildedir:

annakla-: gözle-. (100/5)

azer: Anzer yaylası balı.(24/69)

batal ol-: bat-, yok ol-. (5/32)

berci: çoban. (16/2)

cahal: genç. (35/11)

çala: eski, yama, yamalık. (34/10)

çığra: Taşlı yol, patika**.** (41/5)

dane- / dâne-: bak-, gözle-, izle- (10/17, 44/16)

dığrak: güzel düzgün, şık giyim. (80/8)

duygilen: duy. (3/17)

efsin: avcının avı beklerken saklandığı yer, meteris. (5/13)

eski husiyeti sür-: eskiden beri hatır say-. (34/59)

ev-: acele et- (62/1)

garsala-: örselen-. (34/18)

gayda: düzen, uyak, sözün gelişi. (10/30)

gıcı: kar. (16/1)

giygilen: giy. (3/18)

gocuk: tek parça hayvan postundan yapılmış olan ceket. (44/2)

gorula-: koru-, zarar verecek şeyleri uzaklaştırmak. (34/23)

gözet-: gözle- (101/4)

havaslığınan: hevesle. (34/47)

hayma: bağ ve bahçelerde çalı çırpıdan yapılan çardak. (64/3)

kelek: ayakkabı/başa takılan süs. (10/8)

keleş: çok güzel, çok yakışıklı olan kişi. (161/2)

kirmen: kale, hisar.(104/9)

öör: bazı kişilerce "böğür" şeklinde de kullanılan kelimenin "yan" anlamında kullanıldığı ve ağıtta hastanenin yanının kastedildiği düşünülmektedir. (46/1)

öz: dere kenarı, sulak yer. (24/61)

panzer: panzehir (24/70)

savuş-: uzaklaş-, git-. (33/26)

saygilen: say. (3/20)

sekin: "sekine" kelimesi, rahat, sakinlik ve dinlenme anlamlarını taşımaktadır. Ağıtta da "sekin" kelimesi ile rahatlığın kastedildiği düşünülmektedir. (104/18)

sıngın: çekingen, ürkek. (7/24)

sival (sual): soru. (81/49)

soyka (soyha): ölen kişinin üzerinden çıkan giysiler. (79/1)

şelek: yük. (5/5)

taman: biliyor musun? (40/18)

uccadan: usulca, yavaşça, incitmeden. (24/40)

üzü: üzgün. (79/14)

yalba: yakmak için toplanan ot. (5/5)

yalım: alev, ateş (24/48, 34/64)

yed-: bir kimseyi, yardımcı olmak amacıyla, elinden tutup götürmek, yanında gezdirmek. (81/41)

yu-: yıka- (104/8)

yuyucular: yıkayıcılar (31/21)

yüreyun tesellicuklari: hislerini, endişelerini teskin etmeye sakinleştirmeye çalıştığını gösteren tanımlamadır. (101/24)

yüreyun yanmışlıklari: üzücü olaylar sonrasında kişinin üzüntülerini belirtmek için kullanılan bir tanımlamadır. (101/24)

zavar: ez-, parçala-. (144/3)

zorbaz: gösterişli, yiğit. (8/24)

Alamanya ağıtlarının geneline bakıldığında, ağıtların büyük çoğunluğunda ölçünlü dilden uzakta bir dil yapısının varlığı dikkat çekmektedir. Ağıtların, duyguların doğal bir biçimde dışavurumu olduğu düşünüldüğünde, dilin de bu doğallıkla paralellik göstermesi olağandır. Anadolu insanının duygularını uzatmadan en kısa yoldan aktarma isteği ve nazım şeklinde oluşturulan ürünün söyleyişte kolaylığının esas alınması, kelimelerde bazı ses değişimlerini beraberinde getirmiştir. Genel olarak bakıldığında, kimi zaman kalınlık incelik uyumunu sağlamak amacıyla, kimi zaman dile kolay gelmesi sebebiyle ünlüler ve ünsüzler arasında gerçekleşen ses değişimlerinin varlığı dikkat çekmektedir. Yine esas olarak söyleyişi kolaylaştımak adına ses düşürmelerine ve türetmelerine de başvurulduğu görülmektedir. Farklı bölgelerin farklı ağız özellikleri sebebiyle belli başlı kelimelerin yöresel ağız ile söylendiği ve yine bazı ağıtlarda o yörede bilenen kelimelerin kullanıldığı da görülmektedir. Ağıtlarda görülen dil özellikleri, Türkçenin en doğal halini ve zenginliğini göstermesi bakımınından önemlidir. Bu durum, halk kültürü ürünlerinin zenginliğini ve farklı disiplinler tarafından incelenmeye müsait olduğunu açıkça göstermektedir.

4.2. AĞITLARIN ÜSLUP ÖZELLİKLERİ

Anlatım biçimi ile ilgili olan üslup, bir "*konuyu, duygu, düşünce ve hayalleri anlatış, ifade ediş, dile getiriş tarzıdır.*" (Çetin, 2008: 196). Ağıtlarda sanat yapma gayesi bulunmasa da, söyleyiş esnasında farklı üslup özelliklerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Alamanya ağıtları özelinde bakıldığında da pek çok üslup özelliğinin öne çıktığı görülmektedir.

4.2.1. Kalıp İfadeler

Türk halk türkülerinde içeriğe göre şekillenen iki katmanlı yapıları görmek mümkündür. Öztürk, bu yapıları şu şekilde açıklar: "*Bir türkünün bazı kıtalarında (mekan, zaman, olay, kişi vs. gibi) çok şeylerden bahsedilirken, bazılarında zahiri olarak hiçbir şey cereyan etmez, ama türkü kişisinin iç dünyasında olup bitenleri buradan çıkarabilirsiniz.*" (Öztürk, 2017: 64). Bu yapılardan, hiçbir olayın cereyan etmediği bölümler kalıp ifadeler veya Boratav'ın (1982) deyimiyle "şiirlik motifler" olarak ifade edilmektedir.

Halk şiirinde manzumeye veya kıt'aya tabiat ile ilgili sözlerle girildiğini belirten Ömer Faruk Akün, bu mısralar ile devam eden mısralar arasında ilk bakışta doğrudan bir ilgi kurmanın oldukça güç olduğunu ifade eder (Akün'den aktaran Görkem, 2006: 218). Bu noktada manilerdeki baş mısralara da değinen Akün, genellikle ilk mısraın ya da ilk iki mısraın doldurma görevi gördüğünü ve kafiyelere zemin hazırladığını savunur (Akün'den aktaran Görkem, 2006: 218).

Konuyu şiirlik motifler olarak ele alan Boratav ise şu şekilde bir açıklama yapar: "*Türkü yakıcısı 'eli altında' bulunan bu kalıpları güçlük çekmeden 'yakma' işinde kullanır; türküsünü çok az yaratı çabası ile bunlar sayesinde uzatabilir; bunlar kendisine 'çıkış uyakları'nı ve* [y]*ansıtma gücü üstün anlatımları sağlayacaklardır.*" (Boratav, 1982: 366).

Kalıp ifadelerle ilgili açıklamalar incelendiğinde, bu ifadelerin çoğunlukla kafiye açmak için kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yine, kalıp ifadelerle devamında gelen mısralar arasında ilk bakışta bir ilgi kurulamasa da kalıp ifadelerin olaya ilişkin ipuçları içerdiği de bir gerçektir.

Alamanya ağıtları özelinde bakıldığında, kalıp ifadelerin daha çok ilk dörtlükte yer aldığı ve genelinde "**dağ**" kavramının öne çıktığı görülmektedir. Çevresine göre oldukça yüksek olan ve ağıtların genelinde yüce olarak nitelenen dağlar, gurbetteki kişi için

aşılması zor bir engeldir. 4/1, 17/1, 18/1, 31/13, 52/66, 67/7 numaralı ağıt dizelerinde Alamanya'daki dağlardan söz edilmekte ve Alamanya dağlarının sılaya ve sevdiklerine ulaşmada en büyük engel olduğu, çocukları anne babasından ayırdığı, bu engelin çoğu zaman gurbetteki kişiyi derde düşürdüğü, sadece gurbetteki için değil sılada kalan kişi için de çok büyük sorun oluşturduğu vurgulanmaktadır.

Kalıp ifadelerde dikkat çeken bir başka nokta ise yüce dağların başında kimi zaman görülen **kar**dır. 4/1, 16/1, 50/38, 89/2 numaralı ağıt dizelerinde görülen karlı dağlar, ölüm, ayrılık ve üzüntü ile ilgili bir kavram olarak kullanılmıştır. Dağlardaki karın kimi zaman da -17/9 numaralı ağıtta görüldüğü üzere- acının hafifletilmesi, yaranın iyileştirilmesi amacıyla kullanılma işlevi üzerinde durulmuştur. 96 numaralı ağıtta ise Kırşehir'in Mucur ilçesine bağlı Dalakçı köyünün kışından söz edilip kışın hiç bitmediği ve dağların hep dumanlı olduğu vurgulanmıştır. Burada sılada kalan bir kadının, Almanya'da olan kocasına özleminin yarattığı etki "dumanlı dağ" ve "bitmeyen kış" benzetmesiyle anlatılmıştır.

Ağıtlarda görülen bazı kalıp ifadelerde yer alan unsurlar ise ağıta sebep olan konu ile ilgili ipuçları içermektedir. 46 numaralı ağıtta yer alan "*Hastanenin öörü (de) bir uzun dere*" ve "*Hastanenin öörü (de) incir ağacı*" dizeleri, ağıta sebep olan olayın hastalıkla bağlantılı olabileceğini düşündürmektedir. Zaten ağıtın ilerleyen dizelerinde de hasta olan kişiye doktorların çare olamadığından yakınıldığı görülmektedir.

Kalıp ifadelerin bir başka özelliği de, duygu durumu ile ilgili ipuçları içermesidir. Ağıtlarda yağmurun yağması (2/2), fındığın dalının kırılması (59/26), tipinin çıkması (64/6), yolun taşlı olması (69/9), gazellerin dökülmesi (89/5) ve havanın bulanması (124/1-2) gibi semboller üzerinden üzüntü, keder ve yaşanan sıkıntılar ifade edilmiştir. Yine 94 numaralı ağıtta yer alan "***Kuzey****e de evimizin kapısı*" dizesi ile babası Almanya'da olan genç bir kızın babasız yaptığı düğünden dolayı yaşadığı eksikliğin ve akrabaların sahip çıkmamamasının anlatılmaya çalışıldığı düşünülmektedir.

48, 160 ve 161 numaralı ağıtlarda karşımıza çıkan baharın gelmesi ile turnaların ötmeye başlaması, tatlı olan üzümler, evin önünden akan çay ve doğan güneş olumlu ifadeler olarak dikkat çekmekte ve devamında olumlu şeylerin geleceği beklentisini doğurmaktadır. Fakat metinler incelendiğinde durumun pek de beklendiği gibi olmadığı, kalıp ifadelerin devamında ölüm, özlem ve sitem içeren ifadelere yer verildiği görülmektedir.

Genel olarak bakıldığında tasvir ağırlıklı olarak karşımıza çıkan kalıp ifadelerin, devamında gelen dizelerle bir ilgisinin bulunmadığı düşünülse de ağıtın konusu ile ilgili ipuçları içerdiği görülmektedir. Bu ipuçları ise bazen dağ, kar, hastane gibi ifadelerle kimi zaman da kırılan, dökülen şeylerle verilmektedir. Buradan da, hangi şekilde olursa olsun, kalıp ifadelerin sadece kafiyeye zemin oluşturmadığı, bu ifadelerin belli bir anlamının ve ilerleyen dizelerle bir bağlantısının olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

4.2.2. Tasvir

Kalıp ifadelerde de görüldüğü üzere, ağıtlarda sıklıkla karşımıza çıkan üslup özelliklerinden biri tasvirdir. Tasvir, "*roman, hikâye ve diğer edebî türlerde olayların geçtiği yerleri, kişileri ve eşyayı öteki nesnelerden ayırıp bütün özellikleriyle ifade etme*" (Elmalı, 2011: 135) şeklinde tanımlanmaktadır.

Alamanya ağıtlarında çevre ve kişi tasvirlerinin yapıldığı, kalıp ifadelerde karşımıza çıkan yüce, karlı, sisli ve dumanlı dağların çevre tasvirlerinin başında geldiği görülmektedir. Alamanya ve memleket üzerine yapılan çevre tasvirlerinde iki farklı durum dikkat çekmektedir. Alamanya ile ilgili tasvirler söz konusu olduğunda daha çok olumsuz yönlerin ön plana çıkarıldığı görülmekte ve bu noktada 67/7, 145/1-2, 7/21, 120/5 ve 135/5 numaralı ağıt dizeleri öne çıkmaktadır. Alamanya'nın dağları hep karlıdır, havası ise kötüdür ve gurbetteki kişiyi hasta etmeye yetmektedir. Alamanya'daki kişinin konakladığı yer ise dar ve sıkışıktır. Bu, Türk işçilere verilen değeri göstermesi bakımından ayrıca önemlidir.

Sıra memlekete geldiğinde ise durum tersine dönmekte ve güzellemeler ön plana çıkmaktadır. Her ne kadar, ayrılığın ve ölümün verdiği duyguyu yansıtması açısından karlı dağlardan bahsedildiği görülse de, özellikle memleket hasretini konu alan ağıtlarda olumlamalar ön plana çıkmaktadır. Güzellemelerle donatılmış memleket tasvirleri açısından bakıldığında 6/21, 54/6, 58/25, 93/3, 111/21-23, 126/13-14 numaralı ağıt dizeleri dikkat çekmektedir. Doğal güzelliklere ve baharın gelişiyle canlanan doğaya vurguların yapıldığı tasvirlerde, evlerin bahçelerindeki ağaçlardan, çimenli ovalardan, fındık ağaçlarından, lale ve güllerden, rengârenk çiçeklerden bahsedildiği görülmektedir.

Memleket tasvirlerinin dışında kapalı mekânlar ile mekânın yakın çevresine dair tasvirlerin de yapıldığı ve 12/1-2, 41/25, 46, 54/1 numaralı ağıt dizelerinde bu tür tasvirlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Yapılan tasvirlerde, mekânın mimari yapısından

rengine, nerede bulunduğundan manzarasına ve dolaplarda dizili olan kitaplara kadar pek çok detaya yer verildiğini görmek mümkündür.

Genel olarak bakıldığında ise kişi tasvirlerinin diğer tasvirlere göre ön planda olduğu görülmektedir. Kişi tasvirlerini ölen kişiler ve hayatta olanlar için yapılanlar olmak üzere iki kategoriye ayırmak mümkündür. Bilindiği gibi, ölüm üzerine yakılan ağıtlar söz konusu olduğunda, ölen kişinin olumlu yönlerinin ve güzelliklerinin ön plana çıkarıldığı tasvirler dikkat çekmektedir. Yine ölen kişilerin hayattayken yaptıkları, yaşadıkları da ağıtlarda yer bulmaktadır. Ölen kişilerin tasviri 8/5-8, 11/8, 20/31-32, 22/20-21, 28/4, 33/5-6, 48/4, 55/5-6, 59/46-47, 72/33 ve 81/73-74 numaralı ağıt dizelerinde karşımıza çıkmaktadır. Ölen kişinin dış görünüşüne dair yapılan tasvirlerde güzellik unsurlarının ön plana çıkarıldığı, erkeklerin mebuslara benzetildiği, pehlivan yapılı oldukları, kimisinin sarı saçlı mavi gözlü kimisininse kara gözlü olduğuna vurgu yapıldığı görülmektedir. Kadınlar ise kara gözleri, hilal kaşları ve yana dökülmüş zülüfleri ile ön plana çıkmaktadır. Ağıtlarda sadece dış görünüşe ait tasvirler yapılmamış, kişilerin özellikleri, yaşadıkları ve övülecek yönleri de dile getirilmiştir. Özellikle hayattayken gün yüzü görmeyen, gurbette özlem içerisinde hayata veda eden kişilerin öldüğünde boyunlarının bükük olduğuna dair bilgiler, yapılan tasvirler vasıtasıyla dinleyiciye ulaştırılmıştır. Ağıtlarda, kişinin akraba canlısı olması, sohbetinin keyifli olması, zor durumda olanlara yardım etmesi, cesur olması, pehlivanlığı gibi pek çok güzel yönü de tasvir edilerek anlatılmıştır.

Özellikle gurbet ve özlem üzerine yakılan ağıtlarda ise uzakta olan sevgililer, anne-babalar, çocuklar güzellik unsurlarıyla bezenerek anlatılmış ve onlara olan özlem dile getirilmiştir. 10/8, 94/10, 112, 120, 156/5-6, 161/7 ve 166/1 numaralı ağıt dizelerinde süslü gelinleri; "*mermer gibi bey baba*"ları; buğday benizli, çifte benli, siyah kaşlı, yeşil gözlü, zülüfleri dolaşmış, kâkülü alnına düşmüş sevgilileri ve kara gözlü, sarışın çocukları görebiliriz.

Gurbetteki ve sıladaki kişilerin yaşadıkları özlem sebebiyle geçirdikleri ruhsal ve fiziksel değişimler de, 91/6-7, 95/1-2, 98/2, 115/1-2, 143/9, 153/5-6, 164/7 numaralı ağıt dizelerinde görüldüğü üzere tasvirlerle anlatılmıştır. Gurbette olan kişilerin ağır çalışma koşulları ve uyum sorunları nedeniyle zorluklar yaşadığını ve bunun da fiziksel ve ruhsal etkilerinin olduğunu unutmamak gerekir. Ağıtlarda, dökülen dişleri, bükülen beli, beyazlayan saçları ve kirpikleri ile anneleri ve eşleri; boynu bükük şekilde babasını beklediği zaman zarfında büyüyen çocukları; çocuklarıyla çaresiz bir biçimde kocasının yolunu bekleyen kadınları görmek mümkündür. Sadece babasının yolunu bekleyen

çocuklar değil, gurbette yaşamak zorunda kalan ve uyum sorunları yaşayan çocuklar da sararıp solmuş ve boynu bükük bir şekilde yabancılığın yarattığı tüm zorluklara katlanmak zorunda kalmışlardır.

Sılada kalan Alamancı eşlerinin yakındığı konuların başında gelen kocanın Alman kızıyla evlenmesi sorunsalı da ağıtlara yansımış ve Alman kızlar sarı olmaları yönüyle tasvir edilmiştir (86/10, 96/bağlantı, 160/3).

Ağıtlarda genel anlamda gerekli yerlerde tasvirlerin yapıldığı, bu yapılırken de aşırılığa kaçılmadığı görülmektedir. Ölen kişiler, aileler ve memleket söz konusu olduğunda güzellemelerle donatılmış renkli tasvirleri görmek mümkündür. Fakat ağıtların acıklı olaylar üzerine söylenmiş olması olumsuz tasvirleri de beraberinde getirmiştir. Ağıtların Alamanya ile ilgili olmasının bir sonucu olarak Alamanya'nın olumsuz yönleriyle tasvir edildiğini görmek mümkündür. Yine ayrılığın ve acının insan üzerinde yarattığı etkinin de hep olumsuz ve kötü tasvir edildiği dikkat çekmektedir.

4.2.3. Öyküleme

Ağıtlarda karşımıza çıkan bir diğer üslup özelliği öykülemedir. Genel olarak bir olayın anlatılması şeklinde ifade edebileceğimiz öykülemede, "*Okuyucu eylemin içine çekilir, serüvene ortak edilir… Her eylemin belirli bir zaman ve mekânda gerçekleşen bir başlangıcı, gelişmesi ve sonu vardır.*" (Aktaş ve Gündüz, 2008: 210).

Alamanya ağıtlarında öykülemeye geniş yer verildiği görülmektedir. Alamanya'ya işçi olarak gitme sürecinin, gurbetin sebep olduğu olaylar ile gurbetteki yaşamın; ölen kişinin hayattayken yaptıklarının, ölümüne sebep olan olayın, cenaze sırasında ve sonrasında yaşananların geniş yer bulduğu ağıtlarda öykülemeden söz etmek mümkündür.

Almanya'ya gitme sürecine dair detaylı bilgilerin 57/5-6, 66/1-3, 87/1-2, 128/1-2, 130/1, 140/13-15 ve 165/13-14 numaralı ağıt dizelerinde öyküleme yoluyla verildiği görülmektedir. Ekonomik kaygılar başta olmak üzere çeşitli sebeplerle Avrupa ülkelerinin yolunu tutan Türklerin göç süreci çeşitli şekillerde olmuştur. Başta köyden kente veya küçük şehirlerden büyük şehirlere olmak üzere gerçekleşen iç göçler, ilerleyen süreçte dış göç olarak gerçekleşmiş ve bu süreç ağıtlarda "*Istanbıl'dan Angara'ya göçeller / Yiğitlerin Almanya seçeller* (57/5-6)" şeklinde hikâye edilmiştir. Türklerin Almanya'ya gitmek amacıyla Alman İş Bulma Kurumu'na (Arbeitsamt) yaptığı başvurular ile arkasında sevdiklerini bırakarak gitmelerinin yarattığı hüzün, gümrüklerden yapılan çıkışlar ve ilk

zamanlarda kara trenle gerçekleştirilip ilerleyen süreçte uçakla gerçekleştirilen yolculuklar da ağıtlarda hikâye edilmiştir.

Gerçekleştirilen uzun yolculuktan sonra yabancı diyarlarda verilen var oluş mücadelesi, sılaya ve sevdiklerine olan özlem de bazı ağıtlarda geniş yer bulmuştur. 63/5-6, 99/5-7, 109/17-18, 122/3-4, 130/6, 132/9-12, 136/5-7, 145/9-11, 148/5-7, 150/1-2, 159/1-2, 162 numaralı ağıt dizelerinde zor şartlarda yapılan işler, yabancı diyarlarda bulunmanın yarattığı fiziksel ve ruhsal değişimler, uzun zamandır Avrupa ülkelerinde bulunanların Türkçe konuşmayı unutması, işçi olmak için -başta çocuklarından ayrı kalmak olmak üzere- yapılan çeşitli fedakârlıklar, gurbette yaşamın günlük hayata olumsuz etkileri, Almanya'nın ve Almanların Türkler üzerindeki olumsuz etkileri ve -162 numaralı ağıtın genelinde görüldüğü üzere- Türk kadınların Almanya'da yaşadığı sıkıntılar ile bunun sonucunda gerçekleşen olumsuz olaylar detaylı bir şekilde hikâye edilmiştir.

Gurbetin Alamanya'dakiler üzerindeki etkisi kadar sılada kalanlar üzerindeki etkisi de azımsanmayacak bir biçimde ağıtlara yansımıştır. 64/1-4, 89/5-7, 92, 94/5-6, 95/1-4, 97/6-7, 149/5-6, 164/1-4 numaralı ağıt dizelerinde babasının yolunu bekleyen, bayramları babasız geçiren, yeni bir elbiseye ve sıcak yemeğe muhtaç çocukların durumunun; babasız evlendirilen genç kızların yaşadığı eksikliğin; akrabaların sırt dönmesinin; kocasının yolunu bekleyen kadınların durumunun hikâye edildiğini görmek mümkündür.

Ölüm ağıtları söz konusu olduğunda da ölen kişinin ölmeden önce yaptıklarından ve hatırasından başlanmak üzere ölüm nedenine, ölüm haberinin gelmesine, yas sırasında yaşananlara ve cenaze sonrasında gerçekleşen olaylara dair bilgilerin detaylı bir şekilde hikâye edildiği durumlar dikkat çekmektedir. Ağıtlarda genel olarak ölen kişinin olumlu yönlerinden bahsedilmesi, öykülemeyi zorunlu kılmış ve 3/25, 5/25-26, 14/13-15, 23/23-25, 29/1-2, 58/5-6, 62/13-14, 73/7-9 numaralı ağıt dizelerinde ölen kişilerin hayattayken yaptıkları ve yaşadıkları hikâye edilmiştir. Kimi ağıtlarda kişinin ölmeden önce evine –o dönem için lüks olan- telefon bağlattığından, kimi ağıtlarda kişinin Almanya'ya kahvehane açtığından, kimisinde de kişinin hayır ehli olduğundan, hayattayken çektiği sıkıntılardan ve çocuklarını okutmak için verdiği mücadeleden söz edilmiştir. Yine kişinin ölümünün hemen öncesinde hastanede maruz kaldığı muameleler, hastanedeyken yaşadıkları (8/15-16, 17/3-4, 28/5-6 numaralı ağıtlar), ölümden önce yaşadığı zorluklar (68/9) ve bir annenin ölen evladını zor şartlarda nasıl büyüttüğüne (37/3-5, 83/1-2) dair bilgiler de öykülenerek anlatılmıştır.

17/3-4, 20/1-2, 57/9-11, 70/5-6 ve 78/1-8 numaralı ağıt dizelerinde, geçirilen ameliyat sonucunda, silahlı saldırı sonucunda, iş kazası sonucunda, dermanı olmayan hastalık sonucunda ve sıla yolunda meydana gelen trafik kazası sonucunda gerçekleşen ölümlere dair bilgiler hikâye edilmiştir. Ölüm gerçekleştikten sonra sılada olanlara kara haberin ulaştırılması da ayrı bir zorluktur. Çoğunlukla sabahın erken saatlerinde çalan telefonla veya kapı ziliyle öğrenilen haber sonucunda yıkılan akrabaların ölen kişinin evinde toplanması ve yas sürecinin başlaması da ağıtlarda çoğunlukla hikâye edilerek anlatılmıştır (19/5-6, 26/1, 31/5-6, 32/13-14, 80/11-12).

Ağıtlarda (3/3-4, 9/9-10, 15/6-7, 19/9-11, 20/36-37, 27/17-18, 34/29-30, 49/41-44, 59/7-8 numaralı ağıt dizeleri) yas sürecine dair, ölüm haberinin duyulması ile birlikte cenaze evinde toplanılmasının, ağıtlar ve serzenişler eşliğinde ağlanmasının, cenazenin defnedilmesinin, elli ikinci gecede yapılan uygulamaların ve geride kalanların durumunun hikâye edildiğini de görmek mümkündür.

Ağıtlar sadece üzüntünün dışa vurulma aracı değil, ağıta konu olan kişi ve yerlerle ilgili detaylı bilgilerin verildiği de bir türdür. Özellikle ölüm ağıtlarında kişinin iyi yönlerinden, yaptıklarından, yaşadıklarından söz etmemek neredeyse imkânsızdır. Yeri gelir kişilerin övülecek yönleri öyküleme yoluyla anlatılır, yeri gelir yaşanan olumsuzluklar hikâye edilir. İşin içine bir de gurbet girince gurbet macerasının, yaşanan sıkıntıların detaylı bir şekilde anlatılması ihtiyacı doğar ki dinleyenler/okuyanlar ağıta sebep olan durumu anlayabilsin. Durum böyle olunca da gurbette yaşamdan sılada kalanların çektiği sıkıntılara, ölüm nedeninden ölen kişinin övülmesine varıncaya kadar pek çok konuda öyküleme ihtiyacı doğar.

4.2.4. Güzelleme

Halk şiiri geleneğinde bir nazım türü olarak karşımıza çıkan güzelleme, "*Genellikle güzelliğin, özellikle de bir güzelin övgüsünün dillendirildiği koşmalara verilen addır… Ayrıca, Onay'ın 'sağıtlar' (tasvirler) başlığı altında değerlendirdiği yurt, doğa, mevsim tasvirlerini de güzellleme içerisine dâhil etmek gerekmektedir.*" (Açа, 2012: 261).

Alamanya ağıtlarında güzellemeler daha çok kişiler için yapılmıştır. Kişiler hem fiziki güzellikleri yönüyle hem de huy güzellikleri ile ağıtlardaki yerini almıştır. Teşbihlerle bezenmiş güzellemelerde aslan yapılı beyleri; "*elde aşirette benzeri olmayan*" suna boylu, kara gözlü, çifte benli, siyah kaşlı, zülüfleri dolaşmış, buğday benizli nazlı güzelleri ve yiğit çocukları görmek mümkündür. Kişiler fiziki görünüşleri kadar huyları

yönüyle de mükemmellik arz etmektedir. Hayırsever, sohbeti hoş, çevresinde örnek alınan, yaptığı işi layığıyla yapan kusursuz bir insandır ağıt kişisi. Ağıtlar içerisinde 6/5, 10/18-20, 14/13, 19/9-11 (2. Parça), 20/31-32, 23/8, 23/15, 28/17-20, 30/16, 55/1, 72/13, 80/13-14, 80/58, 86/4, 88/5-6, 98/1, 102/bağlantı, 105/7, 108/16, 111/26, 112/7, 112/12, 121/bağlantı, 139/23 ve 156/5-6 numaralı ağıt dizelerinde kişiler için yapılan güzelleme örneklerini görmek mümkündür.

Ağıtlarda sılaya özlem ise memleket güzellemeleri ile dillendirilmiştir. Gurbetteki kişi için sılanın kokusu da, gülü de, rügârı da ayrıdır:

Bahar gelir lale güller açılır / Güzelleri top top gider seçilir / Tarlalarda ekinleri biçilir (111/21-23)

Ilgıt ılgıt yelleri / Elvan elvan gülleri / Türkü diyen dilleri (113/19-21)

Burcu burcu kokan sıla (117/11)

Güzel şeylerin öne çıkarılması olarak ifade edebileceğimiz güzelleme örneklerinin daha çok ölen kişiler üzerine olduğu dikkat çekmektedir. Bu dünyadan göçüp gitmiş olan kişilerden övgüyle bahsetmek ve güzellik unsurlarıyla ön plana çıkarmak ağıtların özellikleri arasında yer almaktadır. Aynı şekilde özlem duylan kişinin güzel hayali de güzellemeleri beraberinde getirmiştir. Güzellemelerin daha çok sevgililere, eşlere ve çocuklara yapıldığını, fiziki güzellik kadar huy güzelliğinin de ön plana çıkarıldığını görmek mümkündür.

4.2.5. Eleştiri

Olumlu ve olumsuz olmak üzere iki şekilde eleştiri yapılabilse de Alamanya ağıtlarında daha çok olumsuz eleştiriler görülmektedir. Ekonomik kaygıların sebep olduğu işgücü göçü sevenleri ayırmış, çocukları anne-babasız, anne-babaları evlatsız bırakmıştır. Durum böyleyken de kişinin kadere ve bu ayrılığa sebep olan yoksulluğa olumsuz eleştirilerde bulunması kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla kendilerine gün göstermeyen felek de, mahvolmalarına sebep olan yoksulluk da zalimdir, Alamancıların ve sılada kalan sevdiklerinin gözünde (22/bağlantı, 47/14 numaralı ağıt dizeleri).

Her ne kadar Alamanya'nın yolunu tutma sebebi ekonomik kaygılar olsa da, Alamancılar ve sıladakiler tarafından en çok eleştiriyi Alamanya ve Almanlar almıştır. Onlara göre ayrılığın sorumlusu Alamanya'dır. Zalim olarak ifade edilen Alamanya, sevenleri ayırmış, insanların sevdiklerinin cenazesinde bulunmalarını dahi engellemiş, gurbette olmanın acısıyla yanan kişileri ağır işlerde çalıştırarak dertlerine dert eklemiş ve

bunun sonucunda sağlık problemleri kaçınılmaz olmuştur (66/6, 146/5-8, 156/bağlantı). Özlem ve çalışma koşullarının yarattığı sağlık sorunlarını çözmesi gereken doktorlar ise çoğu zaman çare olamamış ve Alamancıların memleket hasretiyle ölmelerine sebep olmuştur. 17/19, 46/3-4, 158/4 numaralı ağıt dizelerinde zalim olarak nitelenen Alman doktorların sebebiyet verdiği durumlardan söz edildiği ve doktorlara eleştirilerde bulunulduğu görülmektedir. Esasında bu durum, sevdiklerinin gurbette ölümünü kabullenmeyen kişilerin, bu ölümün sorumlusu olarak Alman doktorları gösterme isteğinden kaynaklıdır. İnsanların Alman doktorlara karşı bu tutumu ise Alamanya'ya ve Almanlara olan olumsuz bakış açısının bir sonucudur.

Yapılan eleştiriler Alamanya ve Almanlarla sınırlı kalmamış, Türkler de eleştirilerden nasibini almıştır. 86/10-11, 91/15, 91/24, 122/34, 126/15, 144/5-7 numaralı ağıt dizelerinde, sarı Alman kızlarını görünce ailesini unutan erkeklerin; Türkçeyi unutmuş, günlerini diskolarda geçiren, giyim-kuşamıyla geleneğin dışına çıkan ve para için yanlış yollara sapan gençlerin eleştirildiği görülmektedir.

Ağıtlarda kimi zaman da, 31/11, 62/9-12, 67/10-12, 122/34 numaralı ağıt dizelerinde görüldüğü üzere, gurbet yüzünden sevdiklerinden ayrı kalan, sevdiklerinin cenazesinde dahi bulunamayan, Alamanya'da harcanan gençlere sahip çıkamadığını belirten kişilerin kendilerine kızgınlıklarını ve öz eleştirilerini görmek mümkündür.

Genel olarak bakıldığında, Alamanya'nın ve Almanların ayrılığın sorumlusu olarak görülmelerinin, Türklere karşı takındıkları olumsuz tavırların, sert eleştirileri beraberinde getirdiği görülmektedir.

4.2.6. Aşağılama

Aşağılamanın sözlük anlamı "*1. Küçük görmek, hor görmek. 2. Değerinden daha aşağı seviyeye indirmek.*" (Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 2000: 162) olarak verilmektedir. Alamanya ağıtları incelendiğinde, en çok Almanların aşağılandığı ve aşağılamanın "gâvur" kelimesi üzerinden yapıldığı görülmektedir. Gâvur kelimesinin sözlükteki ilk iki anlamı "*1. Allah'ın (C.C.) varlığına ve birliğine inanmayan kimse, kâfir, müşrik. 2. Müslüman olmayan, Hristiyan.*" (Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 2000: 957) olarak verilmekle birlikte üçüncü anlam olarak "*3. Merhametsiz, zâlim, insafsız, katı kalpli.*" (Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 2000: 957) verilmektedir ki, ağıtlarda özellikle kullanılan gâvur kelimesinin 3. anlam çerçevesinde kullanıldığı, dolayısıyla da bir aşağılama içerdiği düşünülmektedir.

Alamanya'nın sevenleri ayırması ve Türkler için pek çok alanda çıkarmış olduğu sıkıntılar, Alamanya'ya olumsuz yaklaşımı doğurmakta, dolayısıyla da "gâvur" ifadesinin aşağılama niyetiyle kullanılırlığını desteklemektedir. Gâvur ifadesi kimi zaman Alamanya için (11/1, 21/3, 67/2, 80/24, 106/9) kimi zaman da Almanlar için kullanılmıştır (16/7, 23/25, 29/3, 33/25, 41/10, 55/2, 59/28, 61/4, 68/4, 84/3-4, 99/3, 133/5, 160/4, 163/17).

Gâvur ifadesi gibi Almanya ve Almanlar için kullanılan "kâfir" ifadesi (57/2), feleğin kahpe olarak nitelendirilmesi (50/45, 81/93), ağır bir hakaret ifadesi olan "dürzü" (58/8) ve kişinin aykırılığından dolayı "züppe" olarak ifade edilmesi (163/3) de aşağılama içermektedir.

4.2.7. Sitem / Yakınma

Alamanya ağıtlarında en fazla görülen üslup türü yakınma ve sitemdir. Yakınma, bir şeyden şikâyet etmek ve sızlanmak anlamlarını taşırken (Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 2000: 3108) sitem, "*Bir kimseye, yaptığı hareketin veya söylediği sözün üzüntü, alınganlık, kırgınlık vb. hisler uyandırdığını öfkelenmeden gösterme, belirtme.*" (Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 2000: 2566) şeklinde tanımlanmaktadır. Sitemin sözlük anlamında ayrıca, çıkışma ve azarlama ifadesi olduğuna da değinilmektedir (Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 2000: 2566).

Ölüm üzerine yakılan ağıtlarda da gurbet üzerine yakılan ağıtlarda da kaderden, Alamanya'dan ve gurbetten yakınmaların ön plana çıktığı görülmektedir. Avrupa ülkelerine göçler ekonomik kaygılarla gerçekleşse de insanlar bunun kaderle bağlantılı olduğunu düşünür. Yine ölüm de kaderin bir sonucu olarak meydana gelmiş bir olaydır. Dolayısıyla 2/15-16, 4/7-8, 13/11-12, 17/15-16, 22/13, 25/12, 27/12, 40/17, 48/14, 50/53, 51/14, 54/7-8, 76/19, 81/85, 82/8, 109/5-6, 151/9, 153/15 ve 154/6 numaralı ağıt dizelerinde görüldüğü üzere genel olarak bir kaderden yakınma söz konusudur. Ağıtlarda kara bahtlardan, erken gelen ölümlerden, yabancı diyarlarda kalan cenazelerden ve yoksulluğun neden olduğu gurbet yaşamından dolayı kaderden yakınıldığı, tüm bu olumsuzlukları yaşattığı ve bir kere bile olsa gülmediği için kadere sitemde bulunulduğu görülmektedir.

9/8, 12/5-6, 26/3, 92/9-11, 94/6, 96/bağlantı, 111/10, 114/11, 118/7, 124/27-28, 125/4, 128/9-10, 130/7-8, 131/9, 136/bağlantı, 141/1-4, 142/6, 146/15, 155/15 ve 158/6 numaralı ağıt dizelerinde ise gurbete sitemi ve gurbetten yakınmayı görmek mümkündür. Geçici olarak geldikleri Alamanya'da kalıcı olan Türkler, gurbetin zorluğunu ve memleket

hasretini; sıladakiler ise gurbetin yarattığı özlemi derinden yaşamışlardır. Durum böyle olunca da, ağıtlarda ağırlıklı olarak gurbet ve hasret konusu ön plana çıkmış; yakınılan konuların başında memlekete özlem, yabancı topraklara defnedilmek, sılaya olan mesafenin uzaklığı, sılada kalanların Alamanya'da ölenlerin son nefesinde yanında bulunamayışları, sılada kalan çocukların anne-babalarından ayrı oldukları zaman zarfında yaşadıkları sıkıntılar, "sarı kızları" görünce sılada kalan ailesini unutan erkekler, gurbette geçen ömür, Alamanya'da hiçbir konuda söz sahibi olamamak gelmiştir.

Gurbet denince akla gelen Alamanya ve Almanlar da yakınılan konular arasında yer almaktadır. 18/2, 23/27, 45/16, 57/19, 59/16-17, 61/4, 65/2, 107/3-4, 119/bağlantı, 122/13, 123/23, 132/15-16, 133/bağlantı, 150/12 ve 157/bağlantı numaralı ağıt dizelerinde de insanları derde düşüren, erkeklere ev işlerini yaptıran –göçün ilk yıllarında yalnız gelen erkekler, yemeklerini, çamaşırlarını, ütülerini ve daha birçok işi kendileri yapmış ve bu durum yakındıkları konuların başında gelmiştir-, Türklere karşı yabancı düşmanlığı besleyen, sağlıklı olarak gidenleri hasta olarak veya tabutta gönderen, dertlere çare olmayan, sevenleri ayıran Alamanya'dan ve Almanlardan yakınma söz konusudur.

Ölüm söz konusu olduğunda da, erken gerçekleşen ölümünden dolayı ölen kişiye sitemi (7/16, 10/11, 23/7, 32/3, 35/3, 39/3, 44/17, 49/9-12, 52/13-16, 68/11, 73/13-17, 85/8 "3. parça birinci dize") ve ölümün ardından yaşanan yalnızlıktan dolayı edilen sitemleri (5/7-8) görürüz. Yas töreni sırasında ortamda bulunanların ağlamaması üzerine ağıt yakıcıların sitemde bulunduğu örnekleri de görmek mümkündür. 1 numaralı ağıtta, ölen kardeşleri için ağlamayan bacılara, 80 numaralı ağıtta ise babasının ölümü üzerine ağlamayan evlada sitemde bulunulur ve kişilerin kendilerini harap edercesine ağlaması beklenir.

Ağıtlarda sitemlerde bulunulan gruplardan biri de akrabalar ve arkadaşlardır. 1/15, 11/3-4, 14/25-27, 19/19, 56/5, 68/42, 70/42, 77/12-13, 97/6-7, 101/19, 127/5, 134/6, 135/2, 137/14, 138/6-7, 139/1-2, 161/3-4 ve 165/6-8 numaralı ağıt dizelerinde örneklerini gördüğümüz sitemlerin büyük bölümü iyi gün dostlarınadır. Babası ölen veya Alamanya'da olan çocuklara sırt dönen, dertlere ortak olmayan, hâl hatır sormayan, zor durumda olanlara yardımını esirgeyen akrabalar; kayınbabasına-kayınvalidesine bakmayan gelinler-kızlar, kaza yapan ağabeylerini aramayan kardeşler, kocasını Alamanya'ya göndererek ana-oğulu ayıran gelinler, hasta babasının yanında bulunmayan çocuklar ağıtçıların siteminden nasibini almıştır.

Alamanya ağıtlarının ölüm ve ayrılık üzerine şekillenmiş olması, bu olaylara sebep olanlara yakınmayı ve sitemi gerekli kılmıştır. Dolayısıyla da hem ölümden hem de ayrılıktan sorumlu tutulan felek, Almanlar ve Alamanya'nın yakınma ve sitemlere maruz kalması kaçınılmaz olmuştur.

4.2.8. Benzetme

Genel ifadeyle, bir şeyin bir özelliği nedeniyle başka bir şeye bezetilmesi olarak ifade edebileceğimiz benzetme (teşbih), edebi anlamda "*Söze kuvvet ve güzellik vermek için, aralarında benzerlik ilgisi bulunan iki şeyden zayıfını kuvvetlisine örnek olarak gösterme.*" (Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 2000: 299) olarak tanımlanmaktadır.

İnsanlar gerek dış görünüşleri nedeniyle gerekse huyları ve davranışları nedeniyle bitkilere, hayvanlara, doğa olaylarına, nesnelere ve başka insanlara benzetilebilmektedir. Ağıtlarda erkeklerin fiziki yönden milletvekillerine (11/8, 30/26, 64/12), güçlülük ve cesurluk gibi yönleri sebebiyle aslana (32/7, 58/7, 74/7, 86/4, 104/7) ve koça (20/bağlantı), sağlam duruşları yönüyle de çınara ve mermere (91/10, 94/10) benzetildiği görülmektedir. Kadınlar ise narinlikleri ve güzellikleri yönüyle çiçeğe (3/13, 55/1, 133/1), huy güzellikleri yönüyle de Fatmaana gibi değerlere benzetilmiştir (70/38). Çiçeklere yapılan benzetmelerde ayrıca iki örnek dikkat çekmektedir. Öyle ki, bir ağıtta (81/4) genç yaşta ölen bir kız gül tomurcuğuna benzetilirken, bir diğer örnekte ise gurbette yabancılık çeken çocuklar sararıp solan güle benzetilmiştir (115/1-2).

Ağıtlarda, yaşanan acı ve üzüntü ile insanların kimi zaman karlı dağlara (4/5, 88/2, 154/7) benzetildiği görülürken kim zaman da çekilen acının "*cehennem ateşlerinde yanmış gibi* (134/9)" bir his verdiği belirtilmiştir. Taş gibi ağır, diken gibi acıtan sözleri söyleyen Almanlar (133/5, 129/5) ile tüm sorunların sebebi olarak görülen Almanya ise Türk işçilerin üzerine Azrail misali çökmüş (153/8), onları ezerek bir posa haline getirmiştir (136/11). Ağıtlarda ayrıca, acı haberler ateşe benzetilirken (146/23), acı haber sonucunda dökülen gözyaşları da sele benzetilmiştir (24/4, 105/1). Eşlerin birbirini bal ile şekere benzettiği (160/9) örnekler ile bir kadının eşine "*buludum yağmurum* (98/3)" şeklinde seslendiği örnekler de benzetmenin en güzel halini yansıtmaktadır.

4.2.9. Kişileştirme

Bir diğer adı teşhis olan kişileştirme, insan dışındaki varlık ve nesnelerin insana ait özellikler ile nitelenmesi olarak ifade edilebilir. Ağıtlarda daha çok felek ve Avrupa ülkelerinin kişileştirildiği görülmektedir. 5/1-2, 139/6, 157/bağlantı numaralı ağıt

dizelerinde felek kişiymişçesine muhatap alınmış ve istekler ile sitemler dile getirilmiştir. Aynı şekilde Almanya'ya (59/16-18, 93/2, 132/1-4, 150/8) ve Fransa'ya (153/bağlantı) olan sitem ve yakınmalarda da ülkelerin kişileştirildiği görülmektedir.

Ağıtlar içerisinde kader ve gurbetin kişileştirilerek muhatap alındığı örnekleri de görmek mümkündür. Kişinin cenazesini yurttan uzakta bırakan kader de, kişiyi ayrılık acısıyla başbaşa bırakan gurbet de zalimdir, ağıt yakıcıların gözünde (13/11-12, 13777, 146/8). Durum böyleyken de kadere ve gurbete edilen sitemler kaçınılmaz olmakta, bu da kişileştirmeyi doğurmaktadır. Kaderin gurbete sürüklediği insanların kullandığı araçların başında gelen uçağın da bazı durumlarda kişileştirildiği görülmektedir. İnsanlar kimi zaman uçağa seslenerek gurbetteki sevdiklerine selam göndermiş (34/5-6) kimi zaman "*Söyle zâlim uçak ben sana n'ettim?* (140/5)" diyerek hesap sormuştur. Kimi zaman da, 78/4 numaralı ağıttaki gibi, otomobile ait bir parça (fren) insana özgü ağlama eylemiyle birlikte kullanılmıştır.

4.2.10. Talep / Vasiyet

Bir şeyi istemek olarak ifade edilebilecek talep ile "*Bir kimsenin, ölümünden sonra yapılmasını istediği şey.*" (Örnekleriyle Türkçe Sözlük, 2000: 3054) olarak tanımlanan vasiyet de Alamanya ağıtları içerisinde görülen üslup türleri arasında yer almaktadır.

Vasiyet, daha çok ölen kişinin ağzından söylenen 13/5-7, 15/9-10, 22/6-8, 24/29-32, 43/12, 47/9-12, 50/10, 56/14, 75/21, 78/10 numaralı ağıt dizelerinde karşımıza çıkmaktadır. Ölen kişilerin, sevenlerine haber verilmesinden başlanmak üzere yas sırasında yapılmasını istedikleri şeylere -alların çıkarılıp karaların giyilmesi, açıkta bulunan resimlerin kaldırılması, bayram yapılmaması, ağlanması- kadar pek çok isteği vasiyetlerinde dile getirdiği görülmektedir. Ölen kişilerin en çok düşündükleri ise çocukları olmuştur. Anne-babaların vasiyetlerinde, çocuklarının ağlamasını istemedikleri ve en önemlisi, çocuklarını akrabalara emanet ettikleri dikkat çeker.

Ölen kişilerin ağzından söylenen ağıtların dışında, kişinin hayattayken söylediği gurbet ağıtlarında da vasiyetlere yer verildiği görülür. İnsan, zamanı geldiğinde bu dünyadan göçecektir. Fakat Alamanya'dakiler memleketlerinden ve sevdiklerinden uzakta geçirdikleri her dakika acı çekmekte, ayrılığın verdiği bu acı, ölümle eşdeğer görülmektedir. Gurbetteyken ölümü daha çok düşünen Alamancılar 104/7-8, 117/1-2, 134/7 ve 145/11-12 numaralı ağıt dizelerinde görüldüğü üzere, daha çok, cenazelerinin yabancı topraklarda kalmasını istemediklerine dair vasiyetlerde bulunurlar. Ayrıca, ayrılık

acısıyla gurbet elde ölmeleri durumunda, dertli ve dünyadan murat almamış olduklarına dair söylemlerde bulunulmasını vasiyet ettikleri de görülmektedir.

Ağıtlarda görülen bir diğer üslup türü olan talep ise 42 ağıtta karşımıza çıkmaktadır. Kişiler, sıladaki ve gurbetteki akrabalarından, Almanlardan, Almanya'dan ve ölen kişilerden taleplerde bulunabilmektedir. İnsanlar en çok akrabalarından taleplerde bulunmaktadır. Gurbet ağıtları söz konusu olduğunda, kişinin gurbete gitmemesi (108/16), geride kalanlara sahip çıkılması (110/3), kişinin evine dönmesi (36/4, 92/2, 96/15, 97/4, 98/2, 99/bağlantı), kişinin ayrılıktan dolayı üzülmemesi (90/11) ve gurbetteyken sıladakileri unutmaması, en azından mektup göndererek bir nebze de olsa ayrılık acısını dindirmesi talep edilmektedir (114/3).

Yas töreni sırasındaki taleplerin büyük çoğunluğu da yine akrabalara yöneltilmektedir. Ağıtlarda, yas töreni sırasında yapılması istenen veya istenmeyen davranışların (2/7, 5/9, 6/22-23, 28/13, 29/13-14, 33/19, 42/6, 44/5-6, 58/9-12), ölen kişiyi son kez görme isteğinin (59/2), mezar taşına yazılması istenen yazının (76/7-8) ve ölüm haberinin duyurulması isteğinin (81/9-12, 85/1-4) çoğunlukla akrabalara iletildiği görülmektedir.

Ağıtçıların ölen kişilerden de bazı talepleri vardır. Sevdiği kişinin son nefesinde yanında bulunamayan ağıtçı, kendisine küsülmemesini (68/3), ölen kişinin son kez memleketine el sallamasını (48/20) ve daha önce ölen kişilere dünyanın halini anlatmalarını isteyebilirler (41/6-7).

Ömrünü gurbette geçirmek zorunda olan kişilerin ve sevdiklerinin, Almanya'dan ve Almanlardan da bazı talepleri vardır. 45/4, 93/2, 137/4 numaralı ağıt dizelerinde Almanya'ya seslenilerek kendilerini ya da sevdiklerini bırakması, gençliklerine acıması talep edilir. 112/1 ve 159/bağlantı numaralı ağıtlarda ise işverene ve Alman gardiyana seslenilerek hallerine acıması, memleketlerine göndermesi talep edilir.

4.2.11. Dua / Beddua

Eski Türkçede "alkış" ifadesiyle karşılanan kelime genel anlamda iyi dilekleri ihtiva etmektedir (Kaya, 2007: 261). Dua, "*insanın kendisi ile içinde yaşadığı cemiyetin maddi refah ve mânevî saâdetinde yardım ve merhametini istemek üzere Tanrı'ya yaptığı bir hitap, sesleniştir.*" (Elçin, 2004: 662). Dua denildiği zaman belki de ilk akla gelen edebi

yaratma, Dedem Korkut Hikâyeleri'dir. 13 boydan oluşan Dedem Korkut Hikâyeleri'nin 12'sinin sonunda Dedem Korkut gelerek yöm verir (dua eder):

> "*Yöm vireyim hanum: Yirlü kara tağlarun yıkılmasun. Kölgelüçe kaba ağacun kesilmesün, kamın akan görklü suyun kurımasun, kanatlarun uçları kırılmasun. Çapar-iken ağ boz atun büdrimesün, Çalışanda kara polat öz kılıcun gedilmesin, dürtişür-iken ala gönderün ufanmasın, ağ pürçeklü anan yiri behişt olsun, ağ sakallu baban yiri uçmağ olsun, Hak yanduran çırağun yana tursun, kadir Tanrı seni namerde muhtaç eylemesün hanum hey.*" (Ergin, 2021: 94-95).

Alamanya ağıtlarında sıklıkla geçen "kurban ol-" ve "gada al-" kelime grupları dua olarak nitelendirilebilecek ifadeler olarak karşımıza çıkmaktadır. 3/31, 6/8, 10/21, 21/4, 23/4, 30/7, 32/10, 33/23, 34/17, 35/6, 36/8, 41/bağlantı, 42/bağlantı, 44/6, 51/bağlantı, 54/4, 55/3, 58/18, 63/3, 64/13, 68/11, 69/11, 72/12, 83/19, 94/3, 102/1 ve 114/3 numaralı ağıt dizelerinde geçen bu ifadeler verilen değerin ve sevginin bir ölçütü olarak da değerlendirilebilir.

Bu ifadelerin dışında ölen kişinin ardından söylenen "*mekânı cennet olsun* (14/36)", "*yerin nur olsun* (62/17, 70/31)", "*toprağın bol olsun* (62/5)", "*melekler olsun yoldaşın* (81/34)", "*Allah rahmet eylesin* (75/25)" gibi ifadeler ile ölen kişilerin yakınlarını teskin etmek amacıyla söylenen "*Mevlam sabır versin* (50/11)", "*başın sağ olsun* (70/11, 78/18)" gibi ifadeler de dua özelliği taşımaktadır. Yine, kişilerin sevdiklerinin iyilikleri için "*Allah esirgesin* (7/11)", "*Allah bana acını göstermesin* (57/23)", "*Ben ölürsem ahbaplarım sağ olsun* (104/15)", "*Kem rüzgar esmesin senin başında* (110/8)" ve "*Kadir Mevla'm etsin yardım anneler* (162/4)" şeklinde ettiği dualar da ağıtlarda yer almıştır.

Duanın tam tersi bir anlam taşıyan beddua ise "*Çaresiz olan, acı çeken, kötülüğe maruz kalan bir insanın rahatlamak, teskin olmak gayesiyle söylediği, kötü düşünce ve dilekleri kapsayan, söze orijinallik veren, ifadeyi güçlendiren kalıplaşmış söz.*" dür (Kaya, 2007: 146).

Alamanya ağıtlarında bedduaya maruz kalan taraf çoğunlukla Almanlar ve Alamanya'dır. Para kazanma gayesi insanları vatanlarından ayırmış, zorlu şartlarda çalışmaya mecbur bırakmıştır. Durum böyle olunca da, Türklere iş imkânı sağlayan fabrikalar "***tütmez olsun*** *fabrikayın bacası* (123/10)" şeklindeki, gâvurun parası da "*zıhım çalsın* (1/5)*, soyha gassın* (57/2), *bataydı* (59/27), *yerin dibine batsın* (99/3)" şeklindeki beddulardan nasibini almıştır. Alamanya'ya gelmekten duyulan pişmanlık, sıladan ve sevdiklerinden ayrı kalmanın yarattığı özlem de "***kör olası*** *Almanya* (15/2, 63/7, 90/15,

124/15)", "***harap galsın*** *Alman eli* (24/1)", "***başını yesin*** *gâvrun eli* (41/21)", "*Belçika* ***ocağın batsın*** (76/11)", "*yeter artık* ***bizden beter yanası*** (93/18)", "***olmıyası*** *bu Almanya* (97/1)", "***daş üstünde daşın kalmasın*** *derim zalım Almanya* (107/8)", "***batsın*** *gurbetin tacı* (113/29)", "*güzellerin kuduz dalasın / senin yavrunu eller belesin / Alamanya Allah'ından bulasın* (123/17-19)", "*yaktın beni gurbet* ***sen de yanasın*** (137/19)", "***olmaz olsun*** *zalim gurbet* (146/2)", "*çıkmaz olasıca* (160/15)" ve "*Avrupa'sı batsın* (163/29)" gibi bedduaları beraberinde getirmiştir.

Kader ve felek de en az Almanya kadar Türk işçisinin yakındığı, beddualarda bulunduğu unsurların başında gelmektedir. Felek ve kadere edilen beddualaların "*ilahi* ***kör olsun*** *feleğin gözü* (54/7)", "*bizim* ***gaderimiz batsın*** (80/15)", "***olmaz olsun*** *böyle kader* (157/6)" şeklinde isyan ağırlıklı olduğu dikkat çekmektedir.

Ağıtlardaki diğer beddualara bakıldığında, "***kör ola*** *halayın gözü* (31/23)" dizesinde yeğeninin ölümüyle sarsılan ve bu durumu yaşamaktan ötürü acı çeken bir halanın kendine ettiği bedduayı, "*kendi ölmeyecek olsun* (32/23)" dizesinde cenaze günü müzik dinleyen kişilere edilen bedduayı, "*onları ezersen* ***yüzün gülmesin*** (50/15)" dizesinde ölen kişinin ağzından, geride kalan çocuklarına kötü muamele etmesi durumunda kocaya edilen bedduayı, "***kör olsunlar*** *seni böyle atanlar* (133/14)" dizesinde kişiyi Almanya'ya muhtaç eden Türklere bedduayı, "*diliyorum Allah'ımdan* ***hiç mutlu olma*** (156/11)" dizesinde ise aşkı zehir eden sevgiliye bedduayı görmek mümkündür.

Ağıtlar söz konusu olduğunda daha çok duaların ön plana çıkması beklenmektedir ki zaten ölen kişiler ve akrabaları için duaların edildiği örnekleri görmek mümkündür. Alamanya ağıtlarının gurbet üzerine de söylenmiş olmasının bir sonucu olarak beddualar da ön plana çıkmıştır. Çünkü insanların gözünde ayrılığa sebep olan felek de Alamanya ve Almanlar da bedduayı haketmektedir. Durum böyle olunca da ağıtlarda duadan daha çok bedddular ön plana çıkmaktadır.

4.2.12. Atasözleri, Deyimler ve Özlü Sözler

İlk başta bir kişi tarafından söylenen ve zamanla sahibi unutularak anonimleşen atasözü, "*Halk tarafından söylenen, kendi içinde kapalı bir ifadesi olan öğretici bir muhteva ve yüksek bir şekil taşıyan söz…*" (Akün, 2006: 117) olarak tanımlanmaktadır.

Alamanya ağıtlarında kötü haberler ve bu haberlerin yarattığı etki ile ilgili "***Od düştüğü yeri yakıyor*** *oğul*[38] (59/55)", "***Gara haber*** *de Döndü'm ne* ***tez duyulur*** (87/11)" şeklindeki atasözlerinin kullanıldığı görülmektedir. Bir başka atasözünün (*Aza şükretmiyen çogu bulamaz*[39] (97/12)) ise daha fazla para kazanmak için Almanya'da kalmaya devam eden bir baba için evladı tarafından söylendiği görülmektedir.

Atasözleri dışında bir diğer kalıp ifade ise deyimdir. Deyim, "*Bir kavramı, bir durumu, ya çekici bir anlatımla ya da özel bir yapı içinde belirten ve çoğunun gerçek anlamlarından ayrı bir anlamı bulunan kalıplaşmış sözcük topluluğu ya da tümce.*" (Aksoy, 2017: 52) şeklinde tanımlanmaktadır.

Alamanya ağıtları içerisinde deyimlerin, atasözlerine nazaran daha fazla kullanıldığını söylemek mümkündür. Ağıtlarda daha çok acıyla ve üzüntüyle bağlantılı deyimlerin kullanıldığı görülmektedir. Ağıtlardaki deyim örnekleri şu şekildedir:

İçim hep kan ağlar yüzüm gülmüyor (19/18) → **içi kan ağlamak**

Seydi burda gün görmedi orada görsün (36/3) → **gün görmemek**

Ciğeri dağladın yaktın (39/4) → **ciğeri dağlanmak**

Tutmadı dizlerim bağı çözüldü (59/32) → **dizinin bağı çözülmek**

Ben yokum gözlerin açık mı öldün (70/19) → **gözü açık gitmek**

Dört göz bekler eşi yanına gelsin (75/9) → **dört gözle beklemek**

Ciğerini dağlamıyon (80/2) → **ciğeri dağlanmak**

Bacıların bağrına taş bastı seni bekler (99/11) → **bağrına taş basmak**

Ağaca çıksam pabucum yerde kalmaz (101/14) → **ağaca çıksa pabucu yerde kalmamak**

Senin içun (için) dünyanın mermilerini yaktım (101/21) → **mermi yakmak**[40]

Polise tutuldum büküldü belim (143/3) → **beli bükülmek**

Gözü yaşlı boynu bükük yavruları gördüler (71/4) → **boynu bükük**

Boynu bükük etti beni (124/20) → **boynu bükük**

Atasözleri ve deyimler dışında bir de belirli kişiler tarafından, yaşanmışlıklar üzerine söylenmiş sözler vardır ki bunlar özlü sözler olarak değerlendirilebilecek

[38]Bu ifade Atasözleri Sözlüğü'nde "Ateş düştüğü yeri yakar." (Aksoy, 2017: 161) şeklinde verilmiştir. Ağıtta geçen "od" kelimesi Eski Türkçe'de "ateş" anlamında kullanılan bir kelimedir.

[39] Bu ifade Atasözleri Sözlüğü'nde "Aza kanaat etmeyen çoğu hiç bulamaz." (Aksoy, 2017: 169) şeklinde verilmiştir.

[40] Yörede kadınların da erkekler gibi silah kullanmaya meraklı olduklarını anlatan bir deyimdir (Doğuş Varlı vd. 2007: 31)

ölçüttedir. Bu noktada, insanın kaderiyle ilgili söylenen "*Önünden gülmeyen sonunda gülmez* (23/2)", dost sanılan kişilerin düşman çıkmasıyla ilgili söylenen "*Gün olur dostundan taş gelir derler* (26/24)" ve kişinin geçmişiyle, karakteriyle ilgili söylenen "*Aslı temiz olan aslın yitirmez / Aslan yatağına çakal getirmez* (162/66-67)" şeklindeki sözler dikkat çekmektedir.

Ağıtlarda deyimlerin, atasözlerine ve özlü sözlere nazaran ön plana çıktığı görülmektedir. Ağıtlar için zenginlik olarak ifade edebileceğimiz atasözü, deyim ve özlü sözlerin çoğunlukla olumsuz durumlar karşısında söylenmiş olması ayrıca dikkat çekmektedir.

4.2.13. Yemin / Söz Verme

İnsanlar kimi durumlarda karşısındaki kişiyi inandırmak için yemin olarak ifade edilen sözlere başvurmaktadır. Kaya tarafından yemin şu şekilde tanımlanmaktadır: "*Birtakım nesnelerden yararlanarak karşıdakine söylenen ikna sözleri, ant.*" (2007: 794). Yeminler, inandırmak üzere, sır almak üzere ve sır verdirmemek üzere olmak üzere 3 durumda söylenmektedir (Kaya, 2007: 794).

Alamanya ağıtları özelinde bakıldığında daha çok Allah adına yapılan yeminler görülmektedir ki bu yeminler daha çok inandırma amacıyla söylenmiştir. Kaya, Allah adına yapılan yeminlerin "*kasem*" olarak adlandırıldığını belirtmektedir (2007: 794). Ağıtlarda daha çok, 2/10, 24/33, 29/15 ve 92/11 numaralı ağıt dizelerinde görüldüğü gibi "valla/vallaha" sözleri kullanılarak yeminler edilmiş ve karşıdaki kişi inandırılmaya çalışılmıştır. 114/5 numaralı ağıt dizesinde ise "tövbe" kelimesi kullanılarak bir daha Alman eline gelinmeyeceği üzerine, 156/10 numaralı ağıt dizesinde de "yemin" kelimesi kullanılarak sevgiliye bir daha dönülmeyeceği üzerine yemin edildiği görülmektedir.

Yeminle benzer kullanımda olan söz verme, kişinin bir şeyi kesin olarak yapacağına ya da yapmayacağına dair karşısındaki kişiye söylediği sözler olarak ifade edilebilir. Ölüm ağıtlarında, sanki bir şeyler yapılınca veya yapılmayınca ölen kişi geri dönecekmişçesine "köyüne varmam, evine varmam, mirasını bölmem, yeter ki çık gel ben seni her zaman beklerim" gibi sözlerin verildiği görülmektedir (1/9-11, 54/5, 74/7-8).

Gurbet ağıtları söz konusu olduğunda da, 109/bağlantı, 110/2, 152/1, 152/14, 156/1 numaralı ağıt dizelerindeki gibi bir gün mutlaka sılaya dönüleceğine, sağlıklıyken olmasa bile öldükten sonra memleket topraklarına kavuşulacağına dair sözlerin verildiğini görmek mümkündür.

4.2.14. Öğüt

Bir konu hakkında tecrübeli veya bilgili olan kişilerin, başka kişilere bu konu ile ilgili yapılması veya yapılmaması gereken şeyleri söylemesi olarak ifade edebileceğimiz öğüt örneklerine, 14/11-12, 14/30, 19/3, 30/19 ve 162/18-20 numaralı ağıt dizelerinde rastlanmaktadır. Verilen öğütlerin, gurbetin zorluğu, Alamanya'nın kadınlara uygun olmayışı, sigaranın zararı, büyüklerin sözünü dinlemek ve para için kendini çok da yıpratmamak gerektiği üzerine olduğu görülmektedir.

4.2.15. Dilek / Beklenti

Bir şeyi istemek olarak ifade edebileceğimiz dilek ile bir şeyin gerçekleşmesini beklemek olarak ifade edebileceğimiz beklenti de Alamanya ağıtlarında görülen üslup türleri arasında yerini almaktadır. Memleketlerine ve sevdiklerine olan hasretle günlerini geçiren Alamancıların, en büyük dileği memleketlerine dönmektir (96/19, 77/3, 102/15-16, 148/16 ve 152/8-9). Sağlıklıyken dönemeseler bile cenazelerinin Türk toprağını bulması, onların en büyük dilekleri ve beklentileri arasında yer almaktadır (47/2). Yine vatanını satan kişilerin elbet bir gün yurtlarından uzakta bunun cezasını çekecekleri beklentisi de ağıtlara yansıyan konular arasındadır (133/15).

4.2.16. Yakarış / Yalvarma

Dua samimiyetinin egemen olduğu yakarış üslubu, "*hafifçe, usulca, yalvarıp yakaran, niyaz eden, dileyen bir üsluptur.*" (Çetin, 2008: 233).

Alamanya ağıtlarında daha çok memlekete ulaşma ile ilgili olarak bir yakarışın ön planda olduğu görülmektedir. Yakarışlarda, "Ya Rab", "ne olur" gibi ifadeler dikkat çekmektedir:

Aç şu İstanbul'a yolumuz Ya Rab! (47/4)
Kara toprağına Türkiye'min / Gömdür ölümü Allah'ım yâr (47/7-8)
Yurdumdan ayırma beni ne olursun Allah'ım (47/13)

Ağıtlarda kimi zaman sevdiklerinin erken gelen ölümüyle sarsılan kişilerin Allah'a yakarışta bulunarak ölen kişiyi geri göndermesini istediği (82/3-4), kimi zaman da hep olumsuz şeyler yaşayan kişilerin artık bu kara bahttan kurtulmak için Allah'a yakarışta bulunduğu görülmektedir (89/4).

Birinden bir şey isterken ısrarlı bir şekilde, kendisine acınmasını istercesine seslenme olarak ifade edebileceğimiz yalvarma üslubunun görüldüğü dizeler ise 5/1-2,

7/19, 71/16, 85/22 “6. parça”, 92/2, 159/bağlantı şeklindedir. Bu dizelerde, ölen kişinin dönmesi için, feleğin artık insafa gelmesi ve kendisini bırakması için, Alamanya’daki babanın dönmesi için, Alman gadiyanların halden anlaması için yalvarıldığı görülmektedir.

4.2.17. Nidâ

Seslenme üslubu olarak ifade edebileceğimiz nidâ, şiddetli his ve heyecanları ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır (Tarlan, 1981: 166). Ağıtlarda, *bre* (30/27, 52/1, 80/7, 81/93), *oy* (88/2, 107/2, 137/16, 148/2, 151/6, 159/2), *ah* (45/2, 47/5, 90/5, 108/bağlantı), *ey*, *hey* (47/6, 55/7, 113/7, 119/7) ve *hele* (98/2, 164/1) gibi nidâların kullanıldığı, heyecanın ve üzüntünün bu ünlemlerle dışa vurulduğu görülmektedir.

4.2.18. Tehdit

Bir kişiyi korkutmak amacıyla söylenen sözler tehdit kategorisine girmektedir. Alamanya ağıtlarında tehditler kimi zaman Alamancıları sevdiklerinden ve memleketlerinden ayıran Alamanya’ya ve feleğe iken (22/18, 107/5-8) kimi zaman da başkasıyla evlenen veya gurbetten dönmeyen sevgilileredir (87/15-16, 166/2-3). Kimi zaman erkek çocuk doğuramaması durumunda gelinin başına gelebilecek şeyler tehditvari şekilde söylenirken (3/15-16) kimi zaman da yas çekmeyen kişilere tehditte bulunulmaktadır (83/7-8). Alamancıların büyük problemleri arasında yer alan gayrimüslimle evlilik sorunsalının da 163/18-19 numaralı ağıt dizesine yansıdığı ve kişinin gayrimüslimle evlenmesi durumunda mirastan pay alamayacağına dair tehditte bulunulduğu görülmektedir.

4.2.19. Teselli / Kabullenme

Olumsuz bir durum karşısında kişinin daha sakin kalabilmesi ve durumu kabullenmesi bakımından teselli edici sözler söylenmektedir. 8/11, 22/25, 38/5, 48/8, 56/26, 60/13, 66/13, 75/15, 165/13 ve 165/22-23 numaralı ağıt dizelerinde, kaderci bir anlayışa sahip olan ağıt yakıcıların, kadere boyun eğdiğine ve olanları kabullendiğine dair söylemlere rastlamak mümkündür. Onlara göre kaderin elinden kaçmak mümkün değildir, durum böyleyken de ağlamanın, kaçmanın bir anlamı yoktur. Bu yüzden en doğrusu, olanı kabullenmek ve Allah’a şükretmektir. Bu durum, kişilerin inançlı olmaları ile yakından ilgilidir.

4.2.20. Pişmanlık

Kişinin yaptığı bir işin, hareketin veya söylediği bir sözün yanlış ya da uygunsuz olduğunu düşünmesi üzerine yaşadığı üzüntüyle karışık duygu durumu pişmanlık olarak ifade edilebilir. Alamanya ağıtları incelendiğinde, Alamanya'ya gitmekten dolayı yaşanan pişmanlık ile sılaya dönememekten kaynaklı üzüntüleri görmek mümkündür (15/1-3, 125/5-7, 128/bağlantı, 162/23). Bu pişmanlık ise çocukların anne-babasız kalmasından ve memleketinden binlerce kilometre uzakta olup istenilen zamanda gelememekten kaynaklıdır. Alamancıların pişmanlık duyduğu ve kendilerini eleştirdikleri konulardan biri de sılada ölen sevdiklerinin son zamanlarında yanlarında olamamak ve cenazelerinde bulunamamak olmuştur (62/9-12, 67/10-12, 146/5-7).

4.2.21. Mübalağa

Genel anlamıyla, bir şeyi abartmak olarak ifade edebileceğimiz mübalağa, "*san'atkârı heyecan haline getiren hâdisenin, o heyecanın mahiyetine göre büyümesi veya küçülmesi demektir.*" (Tarlan, 1981: 157).

Ağıtlarda, sevdikleri gurbette olanlar için geçen süre bin yıla eşdeğerdir (7/14, 92/5). Ayrılık ve ölümle neticelenen durumlarda pınarlar, içi yanan kişinin yangınını söndürememekte (34/63-64), ırmak gibi akan gözyaşları (106/11) mendili çürütmektedir (96/6). Geniş kitlelerce sevilen kişinin ölümüyle ise tüm köy hatta ilçe büyük üzüntü duymakta ve ağlamaktadır (78/12).

4.2.22. İstifham

Ağıtlarda istifham tarzında söylenmiş pek çok dize vardır. İstifham, "*Sorma, anlama, sorup anlama; anlamak, öğrenmek için sormak.*" (Devellioğlu: 2008: 455) olarak tanımlanmaktadır. Ağıtlarda daha çok hesap sorma ve sitemin bir sonucu olarak soru zarfları ve ekleri kullanılmıştır. "-mı, -m'ola" soru ekleriyle birlikte "nere, neden, nasıl, ne …, kim, ne zaman" soru zarflarının kullanıldığı istifham örneklerinde çoğunlukla sorulan sorulara cevap beklenmemiştir. Zaten soruların bir kısmı ölen kişilere hesap sormak amacıyla yöneltilmiş, bir kısmı ile ise sitemler dile getirilmiştir.

12/3-4, 19/1 "2. bölümden", 48/1, 49/9-10, 58/9, 61/2-4, 65/2, 81/25, 140/5-6, 146/16 ve 160/4 numaralı ağıt dizelerinde ölen kişiden hesap sormak üzere "***nere*** *gediyon?*", "*çok erken değil* ***mi****?* ", "***neden*** *unuttun bu dünyayı?*" gibi aynı zamanda sitem içeren soruların yöneltildiği dikkat çekerken, kişilerin yaptıkları veya yapmadıkları

şeylerin hesabını sormak için ise "***ne*** *duruyon?*", "*gardaşın uçaa* ***niye*** *gelmedi?*", "*Hollanda tohturu* ***niye*** *bimemiş?*" gibi soruların yöneltildiği görülmektedir.

19/1 "2. bölümden", 20/11-13, 23/6-7, 25/11-12, 32/3, 37/2-4, 38/2-3, 43/11, 49/9-10, 51/14, 73/13-14, 107/4, 109/6, 115/6, 150/9-11 numaralı ağıt dizelerinde ise sitemin, soru ekleriyle ve zarflarıyla desteklendiği görülmektedir. Özellikle uzun yıllar gurbette kalan kişinin yıllarını heba ettiği, ölen kişinin sevdiklerini nasıl bıraktığı, kişinin ölümünü kabullenmeme, feleğe, kadere, Alamanya'ya sitem çoğunlukla soru ekleriyle ve zarflarıyla desteklenerek dile getirilmiştir.

Hesap sorma ve sitem içeren ağıtlar dışında 9/5-7, 10/7, 26/4, 28/2, 31/11, 48/1, 52/5-6, 57/3, 60/5, 64/7, 69/4, 70/39, 76/15, 89/12, 90/6-8, 91/8, 101/3, 105/10, 108/2, 113/31-33, 119/3, 120/7, 124/21-24, 130/14, 131/12, 133/3, 135/1, 143/bağlantı ve 162/37 numaralı ağıt dizelerinde ise cevabı beklenmeyen soruların yöneltildiği görülmektedir.

4.2.23. Telmih

Hafızalarda yer etmiş, eski zamanlarda olmuş bitmiş olaylara, meşhur kişilere, durumlara, olgulara, inanışlara, atasözlerine değinmek ve dolaylı göndermeler yapmak olarak tanımlanan telmih (Çetin, 2008: 124), ağıtlarda 4 yerde karşımıza çıkmaktadır.

Halk hikâyesi geleneği içerisinde önemli bir yere sahip olan ve büyük aşkları ile adlarından söz ettiren Kerem ile Aslı, Arzu ile Kamber gibi isimler pek çok edebi yaratmada olduğu gibi ağıtlarda da karşımıza çıkan isimlerdir. Ağıtlarda özellikle benzetme yoluyla bu isimlere telmih yapıldığı görülmektedir:

Oldun **Arzıynan Gamber** (30/12)
Gelin **Kerem oldum** senin yoluna (55/21)

Bir ağıt dizesinde ise tıp bilgini Lokman Hekim'e telmih yapıldığı görülmektedir. Lokman Hekim, tıp ilmini dünyaya yayan, bin yıl yaşadığı düşünülen ve kendisine müracaat eden hastaları iyi etmek suretiyle insanlığa faydaları olmuş bir isim olarak tarihteki yerini almıştır (Bayatlı, 1989: 8). 105 numaralı ağıtta gurbette ayrılık acısı çeken kişinin derdine Lokman Hekim'in bile çare olamayacağı belirtilerek bu derdin dermansız olduğu anlatılmaya çalışılmıştır:

Lokman Hekim gelse hepsi nafile (105/19)

Bir başka telmihin ise bir dönem televizyonlarda yayınlanan Kurtlar Vadisi dizisindeki karakterlerden Polat'ın cipine yapıldığını düşündürmektedir. Bu karakterin

kullandığı siyah cip ile ön plana çıktığı ve cipin karşılaştırma amaçlı olarak ağıtta yer aldığı görülmektedir:

Polat'ın cipten daha da şahane (163/2)

4.2.24. Mecaz

Ağıtlarda karşımıza çıkan bir başka üslup özelliği mecazdır. Mecaz, "*Kendi öz mânâsıyla kullanılmayıp, benzerlikle, benzetme yolu ile başka bir mânâda kullanılan söz.*" (Devellioğlu, 2008: 593) olarak tanımlanmaktadır. Alamanya ağıtlarında, yaşanan çaresizliğin ve acının ağırlıklı olarak "kanadı kırıl-" kelime grubuyla anlatıldığı görülmektedir. Kuşa ait bi uzuv olan kanadın, insanların durumu ile ilgili bir çıkarımda bulunulurken kullanılması, mecaz yapıldığının açık göstergelerindendir. Mecazlı örnekler incelendiğinde 8/10, 71/22, 72/21, 76/10, 109/3, 118/5, 150/8 ve 165/4 numaralı ağıt dizelerindeki "*kanadı kırıl-*" ifadesinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Hasretliğin insanı **öldürdüğü**nün belirtildiği (125/4), ölüm nedeniyle yaşanan acının **yangının ortasında kalmak**la eşdeğer görüldüğü (25/17) ve bu yangının insanı **yaktığı** (38/11, 39/6), insanın **bellerini kırdığı** (55/38) ve **duman duman ettiği** (117/8); yaşın ilerlemesi ile birlikte saçlara düşen akın **kar yağması** olarak ifade edildiği (129/11), gurbette harcanan ömrün **merdivenin kırılması**na benzetildiği (136/3); ümitlerin yok oluşunun, üzüntünün **solmak** olarak ifade edildiği (48/12, 71/5-6, 72/28, 88/8, 110/21, 115/2, 150/12, 165/2) örnekler de mecazın en güzel şekillerini yansıtmaktadır.

Tüm bu örneklerin dışında, daha önce benzetme başlıklı bölümde kişilerin hayvanlara ve bitkilere benzetildiği örnekler (3/13, 20/bağlantı, 32/7, 40/22, 55/1, 58/7, 74/7, 81/3-4, 86/4, 104/) de mecaz örnekleri olarak verilebilir.

4.2.25. Alıntı

Pek çok edebi türde görüldüğü gibi ağıtlarda da başka metinlerden etkilenmelerin olduğu ya da başka metinlerden dizelerin aynen kullanıldığı görülmektedir. Her biri halkın yaratması olan türkülerin, ninnilerin, ağıtların ve daha birçok türün birbirinden etkilenmesi olağan karşılanabilecek bir durumdur.

46 numaralı ağıtta geçen "***Hastanenin öörü (de) incir ağacı /*** *Dökülmüş yaprağı (da) galmış ağacı /* ***Zalım dohturlar (da) olmamış ilacı /*** *Yahtın beni oylum oylum niyleyim* (46/5-8)" dizeleri, TRT Türk Halk Müziği Repertuvarında 20 numarada kayıtlı olan ve Yozgat/Akmağdeni yöresine ait olduğu belirtilen "Hastane Önünde İncir Ağacı" adlı

türkünün ilk dizelerini hatırlatmaktadır. Bahsi geçen türkünün repertuvar kayıtlarındaki ilk iki dizesi şu şekildedir:

Hastane önünde incir ağacı (anem ağacı)
Doktor bulamadı bana ilacı (anem ilacı)

57 numaralı ağıtta geçen "*Merdufanım da gırh ayah / Gırhına da vurdum dayah* (57/25-26)" dizeleri de TRT Türk Halk Müziği Repertuvarında 1116 numarada kayıtlı olan ve Kırşehir/Çiçekdağ yöresine ait olduğu belirtilen "Merdivanım Kırk Ayak" adlı türkünün ilk iki dizesini hatırlatmaktadır. Söz konusu türkü dizeleri şu şekildedir:

Merdivanım kırk ayak
Kırkına vurdum dayak

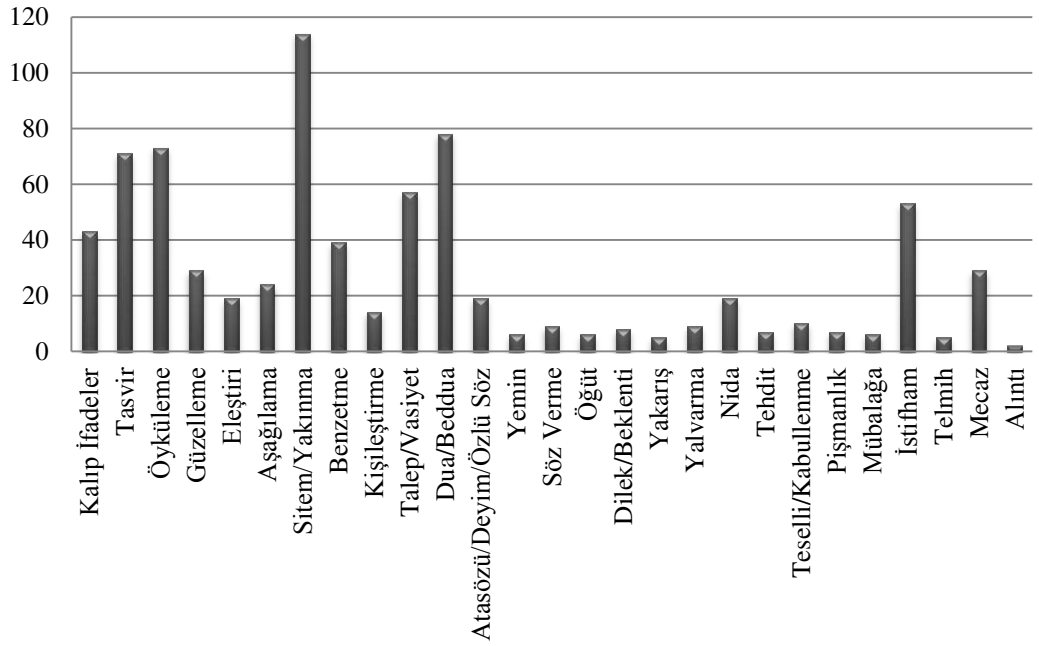

Grafik 4.1. *Üslup Grafiği*

Genel olarak bakıldığında, ağıtların üslubunu oluşturan unsurların başında sitem ve yakınmanın geldiği görülmektedir. Alamancıların içinde bulundukları ağır iş şartları, maruz kaldıkları ırkçı saldırılar, gurbetin zorluğu, sılaya ve sevdiklerine özlem düşünüldüğünde ağıtlarda yakınma ve sitemin öne çıkması olağan karşılanabilecek bir durumdur. Dualar ve bedduların ikinci sırada gelmesi ise özellikle ölüm ağıtlarında ölen kişiler için edilen dualardan ve Alamancının gözünde olumsuz bir imaja sahip Almanlara ve Alamanya'ya edilen beddualardan kaynaklanmaktadır. Ağıtlarda dikkat çeken ve

fazlaca kullanıldığı görülen diğer iki üslup türü ise öyküleme ve tasvirdir. Ağıtlarda, ağıta sebep olan olayla birlikte ağıta konu olan kişinin yaptıklarının anlatılması öykülemeyi zorunlu kılmaktadır. Ölüm ağıtlarının özelliklerinden olan kişinin iyi yönlerinin anlatılması, çoğunlukla öyküleme yoluyla gerçekleşmektedir. Bu öykülemeler yapılırken de kişi güzellik unsurları başta olmak üzere pek çok özelliği ile tasvir edilmektedir. Ağıtlarda sadece kişi tasvirlerini değil memlekete duyulan özlemden kaynaklı doğa tasvirlerini de görmek mümkündür.

Ağıtlarda sanat gayesiyle olmasa bile çeşitli üslup özelliklerinin görülmesi bir zenginlik olarak değerlendirilebilir.

BÖLÜM V

5. ALAMANYA AĞITLARININ İÇERİK ÖZELLİKLERİ

Ağıtlar, şekilden ziyade duyguların ön plana çıktığı yaratmalar olması sebebiyle içeriğinde pek çok bilgiyi barındırma özelliğine sahiptir. Ağıtlarda, ağıta sebep olan olay, isimler, lakaplar, kişi özellikleri, çevre ve mekânlar, dini unsurlar, âdet ve gelenekler, yas unsurları ile kullanılan eşya ve âletler hakkında bilgi edinmek mümkündür. Özellikle ölüm üzerine yakılan ağıtlar söz konusu olduğu zaman ise ölüm sebebinden başlanmak üzere ölüm yeri ve zamanından kişinin yaşadıklarına ve olumlu yanlarına varıncaya kadar pek çok bilgi görülebilmektedir. Kimi ağıtlarda bu bilgiler doğrudan verilmese de ağıtta geçen belli başlı ifadelerden bu bilgilere ulaşmak mümkün olmaktadır.

Alamanya ağıtlarının içerik özellikleri şu şekilde ele alınabilir.

5.1. AĞITLARIN KONUSU

Daha önce ağıt tanımlarında ele alındığı üzere, daha çok ölüm olayı üzerine söylenmekle birlikte pek çok durum ve konu üzerine ağıt yakıldığı bilinmektedir. Alamanya ağıtları özelinde bakıldığında, ölüm üzerine yakılan ağıtlarla birlikte, gurbet ve özlem üzerine, sosyal olaylar üzerine ve Alamanya'nın kurumları üzerine yakılan ağıtların varlığı dikkat çekmektedir.

Ağıtların konulara göre dağılımı şu şekildedir:

Ölüm Üzerine Yakılan Ağıtlar	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85 numaralı ağıtlar.
Gurbet ve Özlem Üzerine Yakılan Ağıtlar	86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157 numaralı ağıtlar.
Sosyal Olaylar Üzerine Yakılan Ağıtlar	160, 161, 162, 163, 164, 165, 166 numaralı ağıtlar.
Alamanya'nın Kurumları Üzerine Yakılan Ağıtlar	158, 159 numaralı ağıtlar.

Konularına göre ağıtların sayısı incelendiğinde, 85 ağıtın ölüm üzerine, 72 ağıtın gurbet ve özlem üzerine, 7 ağıtın sosyal olaylar üzerine, 2 ağıtın ise Alamanya'nın kurumları üzerine olduğu görülmektedir. Ağıtların, en yaygın şekliyle, ölüm üzerine yakıldığı görüşü bu sayısal üstünlükle de bir bakıma desteklenmiş olmaktadır. Ölüm üzerine yakılan ağıtlar kendi içerisinde bir sınıflamaya tabi tutulduğunda ise şu veriler ortaya çıkmaktadır:

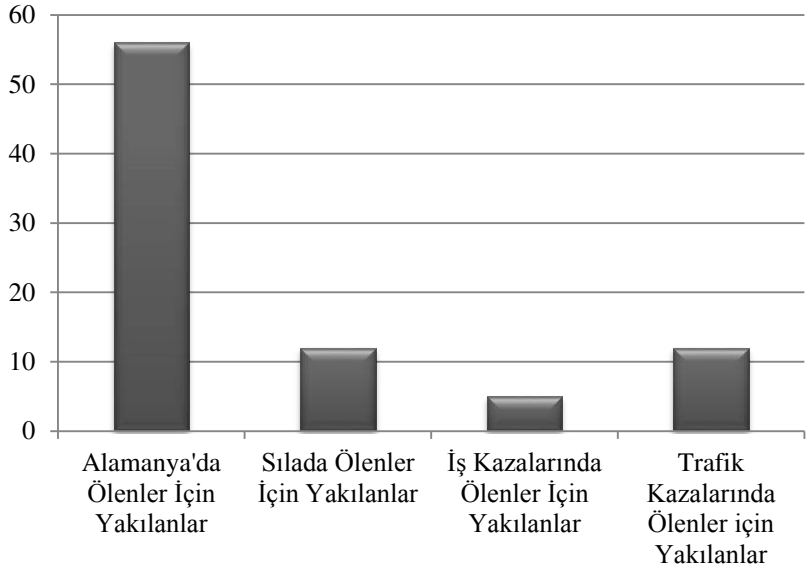

Grafik 5.1. *Ölüm Ağıtları ile İlgili Sayısal Veriler*

Veriler incelendiğinde, Alamanya'da ölenler için yakılan ağıtların ilk sırada geldiği (56 ağıt), onu sırasıyla trafik kazalarında ölenler ile sılada ölenler için yakılan ağıtların (12'şer ağıt) ve iş kazalarında ölenler için yakılan ağıtların (5 ağıt) takip ettiği görülmektedir. Ağıtlar, Alamanya'da ölenler için ve sılada ölenler için yakılan ağıtlar şeklinde iki alt başlık altında ele alınabilir fakat Alamancılık söz konusu olduğunda iş kazalarından dolayı gerçekleşen ölümler ile trafik kazalarından dolayı gerçekleşen ölümler ayrıca önem arz etmektedir.

Göçün ilk yıllarında Türk işçisinin Alamanya'ya alışmakta zorluk çekmesi, sılaya olan özlemi çeşitli sıkıntılar yaşamasına sebep olmuş, bu sıkıntılar ister istemez yaptıkları işlere de yansımıştır. Türk işçisinin memleketine dönme isteği hastalıklara, iş veriminde azalmalara ve kaza eğilimlerinde artışa neden olmuştur (Tufan, 1994: 20). Yine özellikle göçün ilk yıllarında Avrupa ülkelerine giden Türk işçilerin bir kısmının vasıfsız olması, Türklerin ağır koşullarda çalıştırılması gibi nedenler de kazaları beraberinde getirmiştir.

İş kazaları ile ilgili 1994'te yapılan bir araştırmaya göre, en çok iş kazası 1970-79 yılları arasında gerçekleşmiş, iş kazalarının nedeni olarak gösterilen en büyük neden ise alınan önlemlerin yetersizliği olmuştur (Tufan, 1994: 74). Bir başka araştırma sonucuna göre ise kazaların en fazla görüldüğü iş alanları kimya (%37), metal (%28) ve maden ocakları (%27) iken, en sık rastlanan kaza şekillerinin ise parmak ve kol ezilmeleri ile bir eşyanın vücut üzerine düşmesi olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Abadan Unat, 2017: 140). İş kazaları kimi zaman hafif yaralamalı olsa da kimi zaman sakatlanmalara ve ölümlere neden olmuştur. Bu noktada da sılada kalan kişilerin, iş kazasında ölmeleri sebebiyle sevdiklerine yaktıkları ağıtlarda Almanlar'a ve Alamanya'ya sitemi görmek mümkündür.

Trafik kazaları ise acının başka bir boyutu olarak karşımıza çıkmaktadır. Alamanya'ya gidiş gayeleri arasında bir traktör parası biriktirmek ya da bir araba almak olan Türk işçisi, yıllık izin dönemi olan yaz aylarında memleketlerine arabalarıyla gelmeye başlamış; gerek acemilik, gerek sevdiklerine bir an önce kavuşma isteği, gerekse sılaya olan uzaklık sebebiyle pek çok trafik kazası meydana gelmiştir. Kazalar her zaman hafif atlatılmamış kimi zaman sevdiklerine kavuşacağı günü sabısızlıkla bekleyen Türk işçisinin tabutu sevdiklerine ulaşmıştır. Bu sebeple, sıla yolunda gerçekleşen kazalar ağıtların farklı bir kolunu oluşturmuştur.

Gurbet ve özlem konularının ikinci sırada gelmesi ise gerek Alamanya'da olanların sılaya ve sevdiklerine özlemleri, gerekse sılada kalanların Alamanya'da olan sevdiklerine olan özlemleri ile açıklanabilir. Alamancılar için yurdundan uzakta olmak, dilini, dinini bilmedikleri bir topluluğun içine düşmek ve -özellikle işgücü göçünün ilk yıllarında- ailelerinden uzak kalmak duygusal anlamda bir yıpranmayı beraberinde getirmiş, yüreklerinden kopup gelen acı çığlıklar ağıtlarla vücut bulmuştur. Özellikle Anadolu'nun kırsal kesimlerinden gelen Türk işçilerin, âşıklık geleneğine vâkıf olmaları, edebî yaratmaları beraberinde getirmiş; pek çok âşık, çıkardığı müzik albümünde, yayımladığı şiir kitaplarında gurbetin zorluğunu, sevdiklerine ve memleketlerine olan özlemlerini dile getirmiştir.

Sosyal olaylar üzerine yakılan ağıtlar incelendiğinde ise kadınların dramı dikkat çekmektedir. Göçün ilk yılları erkeklerin ağırlıkta olduğu ve tek başlarına gitmek durumunda kaldıkları bir dönem olarak öne çıkmaktadır. Dolayısıyla da sılada kalan ailenin tüm sorumluluğu kadına (eşe) kalmış, geride kalan kadın için "*gurbetçinin karısı, geride kalan, Almanyalının karısı, bacı, bizim gelin*" gibi adlandırmalar yapılmıştır (Fidan ve Fidecioğlu, 2010: 36). Geçici olarak düşünülen göçün kalıcılığa evrilmesi ve erkeğin

uzun süre dışarıda olması eşler arasındaki ilişkilerde sorunlar doğurmuş, bu sorunlar da kimi zaman boşanmalara sebep olmuştur. Boşanma sebepleri incelendiğinde, kadınların yalnız kalmaktan şikâyetçi olmalarının, erkeklerin ise uyum problemini gerekçe göstermelerinin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Fidan ve Fidecioğlu, 2010: 36). Boşanma sebepleri arasında verilmese de kadınların bu süreçte en fazla madur oldukları konu aldatılmak olmuştur. Avrupa ülkesine gittikten sonra sılada kalan ailesini unutan, "gâvur kızına" tutulup eşini terkedenler azımsanmayacak sayıdadır. "Sosyal Olaylar Üzerine Yakılan Ağıtlar" başlıklı bölümde 160, 164 ve 166 numarada verilen ağıtlarda bu olayları görmek mümkündür.

Yine aynı başlık altında verilen 161 numaralı ağıt, gelini yüzünden Alamanya'ya giden oğul için anne tarafından yakılmıştır. 162 numaralı ağıt ise Alamanya'da çalışmak zorunda kalan kadınların çektiği sıkıntıları anlatmakla beraber bir Türk kadının namus uğruna 2 Alman'ı öldürmesi üzerine yakılmıştır. 163 numaralı ağıt ise Türkiye'den Belçika'ya gelin giden kişinin gözünden "ithal gelinler"in yaşadıklarını aktarmaktadır. Avrupa ülkelerinde yetişenler ile Türkiye'de yaşayanlar arasındaki uyum sorunları, ailelerin Alamancı olan kişiler ile kızlarını hiç düşünmeden evlendirmeleri, Alamancıların sosyo-ekonomik durumu, ailelerin "gâvur" ile evliliğe karşı çıkmaları gibi pek çok bilgi ağıtta yer almaktadır. 165 numaralı ağıtta ise iş kazası sebebiyle sakat kalan Türk işçinin durumu gözler önüne serilmektedir.

2 ağıtla son sırada yer alan "Alamanya'nın Kurumları Üzerine Yakılan Ağıtlar" başlıklı bölümde ise Metin Türköz tarafından söylenen "Alman Hastanesi" ve "Zalim Gardiyan" adlı ağıtlar yer almaktadır. Bu ağıtlarda Alamanya'nın doktoruna, gardiyanına, polisine sitem ile hastanede ve hapishanede yaşananlar aktarılmaktadır.

5.2. ÖLÜM NEDENİ, YERİ VE ZAMANI İLE İLGİLİ BİLGİLER

Ağıtlar içerisinde ağırlığı oluşturan ölüm ağıtlarının bazılarında, ölüm nedenine, ölüm yerine ve ölüm zamanına ilişkin bilgileri bulmak mümkündür. Ölüm nedeni ile ilgili bilgilerin bulunduğu ağıtlar incelendiğinde, 32/3, 34/15 ve 49/9-10 numaralı ağıtların intiharlar sonucu ölüm üzerine yakıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Yabancı bir ülkede var oluş mücadelesi vermek, gurbetin yarattığı özlem, ağır iş şartlarının sebep olduğu stres, ister istemez insanların sağlığını etkilemiş ve psikolojik sorunları beraberinde getirmiştir. Sağlık problemleri ile birlikte çareyi ölümde bulanlar, intihar yolunu seçmişlerdir. Kimi ağıtlarda ise kanser (17/18-19, 18/2, 22/16, 24/71-72, 28/15, 46/2, 50/25, 63/1-2, 64/15-16,

66/6), kalp krizi (19/22, 27/29, 38/7, 67/5) ve enfeksiyon (48/14) gibi sağlık sorunlarının ölüme sebep olduğu belirtilmiştir.

Bazı ağıtlarda ölüm nedeni olarak kazalar ön plana çıkmaktadır. 57/9 ve 59/21-22 numaralı ağıt dizelerinde ölümün iş kazasından dolayı gerçekleştiği belirtilirken 75/6, 77/1-2, 78/7, 79/3-4, 80/24, 81/17 numaralı ağıt dizelerinde ölümün trafik kazası sebebiyle gerçekleştiği aktarılmaktadır. 51/13 numaralı ağıt dizesinde ise ölüm nedeninin yangın olduğu belirtilmektedir. Yangının nasıl çıktığına dair detaylı bilgiler verilmese de, kasıtlı olarak yapılmadığı sürece yangın da kaza olarak değerlendirilebilir.

Ağıtlarda dikkat çeken ölüm nedenlerinden bir diğeri de cinayetlerdir. 20/1-3, 21/2, 26/25 numaralı ağıt dizelerinde, dost sanılan kişilerin saldırısı sonucunda gerçekleşen ölümlerden söz edildiği görülmektedir. 55/8 numaralı ağıt dizesinde ise bir kadının hırsızların kurbanı olduğu aktarılmaktadır.

Ağıtlarda verilen bilgilerden, ölüm yerinin çoğunlukla Alamanya olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. 17/20, 19/5, 33/1, 46/3-4, 49/7-8, 50/17-18, 80/20 numaralı ağıt dizelerinde, kişilerin Alamanya'da öldüklerine ve cenazelerinin Türkiye'ye gönderildiğine dair bilgilerin verildiği görülmektedir. 81/26 numaralı ağıt dizesinde ise Almanya'dan Türkiye'ye izne gelirken Tekirdağ'ın Çorlu ilçesinde meydana gelen trafik kazasında hayatını kaybedenlerden söz edilmektedir.

Ölüm zamanı ile ilgili verilen bilgiler incelendiğinde ise trafik kazalarının oluş zamanının izin dönemi olan yaz mevsimi ile bağlantılı olduğu ve 85/5. parça 1. dize ile 81/51-52 numaralı ağıt dizelerinde ölüm zamanının yaz mevsimi olduğu görülmektedir. Yine 59/6-7 numaralı ağıt dizesinde ölüm zamanının yaz olduğu görülürken, 27/14 ve 31/19-20 numaralı ağıt dizelerinde ölüm zamanının kış olduğu görülmektedir. Bir ağıtta ise ölüm zamanının mevsim olarak değil "*Sabahın dördünde kesildi imdat* (50/34)" şeklinde saat olarak verildiği dikkat çekmektedir.

Bu çalışmanın Alamanya ile ilgili olmasının bir sonucu olarak, ölüm yerinin çoğunlukla Alamanya olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Yine Alamancılığın bir sonucu olarak trafik kazası ve iş kazası ölüm nedenleri arasındaki yerini almıştır.

5.3. İSİMLER, LAKAPLAR VE MAHLASLAR

Ağıtların hemen hepsinde görülen unsur, isimler ve lakaplardır. Ağıtlar incelendiğinde, 2, 3, 5, 7, 8, 14, 19, 20, 21, 22, 24, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 38,

39, 40, 41, 42, 44, 45, 49, 50, 52, 55, 57, 58, 59, 60, 64, 67, 68, 70, 71, 72, 75, 77, 78, 79, 80, 83, 90, 91, 92, 93, 102, 119, 136, 137, 161 numaralı ağıtlarda erkek isimlerinin; 3, 6, 8, 10, 11, 15, 20, 22, 23, 24, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 44, 45, 48, 49, 50, 51, 52, 55, 56, 59, 62, 64, 68, 71, 72, 75, 78, 80, 81, 83, 84, 85, 87, 88, 92, 93, 94, 119, 161 numaralı ağıtlarda ise kadın isimlerinin öne çıktığı görülmektedir. Lakaplar açısından bakıldığında ise 10, 14, 20, 24, 28, 32, 34, 80 numaralı ağıtlar ön plana çıkmaktadır.

Âşıklar tarafından söylenen ağıtlar söz konusu olduğunda ise çoğunlukla ağıtların son bendinde yer alan mahlaslar dikkat çekmektedir. Ağıtlarda yer alan mahlaslara bakıldığında, Abdullah (59), Ali Kabadayı/Âşık Kabadayı (50, 70, 146, 147), Arif (113, 141), Âşık Hayri (131), Âşık Metin (15), Âşık Süleyman (99), Canani/Ozan Ata (132, 149), Cemil (19), Cemil Ağa (38), Çelebi (142), Çobani (75), Derviş/Derviş Can (115, 116, 117), Garslı Çobanoğlu (110), Gazi (81), Gülabi (114), Haci Celil (14), Hacı Hasan (123), Hamid (52), Haydar Ali (105), Hikmet (22), Hüsameddin (78), Hüseyin (144, 145), İsa Erdoğan (111), İyilik "Âşığın soy ismidir ve "İyiliğim" şeklinde kullanılmıştır" (136), Mahzuni/Mahsuni (93, 119), Reyhani (91), Sait (20), Şen (56), Yaşar (118), Yusuf (153) gibi mahlaslar dikkat çekmektedir.

Ağıtlarda geçen isimlerin ve lakapların cinsiyete göre dağılımı ise şu şekildedir:

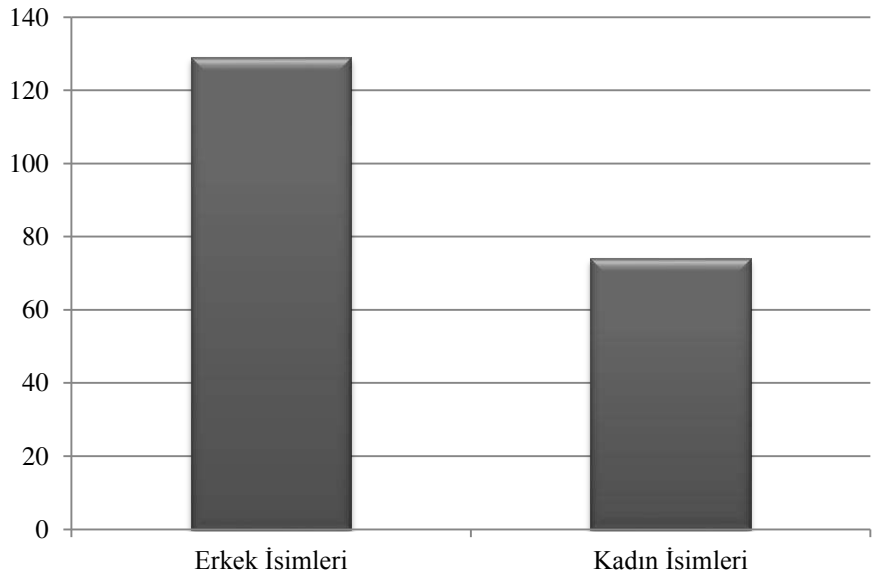

Grafik 5.2. *İsimlerin ve Lakapların Cinsiyete Göre Dağılımı*

Veriler incelendiğinde, erkek isimlerinin/lakaplarının 129 ağıtta, kadın isimlerinin ise 74 ağıtta kullanıldığı görülmektedir. Erkek isimlerinde ilk sırada *Mehmet* gelirken (10 ağıtta geçmektedir), onu sırasıyla *Ali*, *Yusuf* (7'şer ağıtta) ve *Ahmet* (5 ağıtta) takip

etmektedir. Kadın isimlerine bakıldığında ise ilk sırada *Sultan* isminin geldiği (6 ağıtta) onu *Döndü*, *Fatma* ve *Melek* isimlerinin (4'er ağıtta) takip ettiği görülmektedir. 8 ağıt metninde karşımıza çıkan lakapların da *Başgan*, *Hacı* ve *Kara Duran* şeklinde olduğu görülmektedir. Mahlaslar incelendiğinde ise tüm mahlasların erkek isimlerinden oluştuğu dikkat çekmektedir. Mahlaslar içerisinde ise *Âşık Kabadayı* 4 ağıtla ilk sırada gelirken onu 3 ağıtla *Derviş/Derviş Can* mahlaslı âşık takip etmektedir.

İşgücü göçünün erkek ağırlıklı olması, ağıtlarda en fazla erkek isminin geçmesinin gerekçesi olarak gösterilebilir. Yine âşıklık geleneğinin erkekler arasında yaygın olması, mahlas kullanımında da erkek isimlerinin öne çıkmasına zemin hazırlamıştır. Kadın ve erkek isimlerine bakıldığında daha çok geleneksel ve çokça tercih edilen isimlerin ön plana çıktığı görülmektedir. Ağıtlarda 136 numaralı ağıtta geçen Hans ismi dışında Alman isminin kullanılmadığı da ayrıca dikkat çekmektedir.

5.4. KİŞİLERİN ÖZELLİKLERİ

Ağıtların bir özelliği, ağıta konu olan kişilerin güzellemeler yapılarak anlatılmasıdır. Kişiler her zaman iyi yönleriyle ön plana çıkarılmaktadır. Kişilerin sadece güzellik unsurları değil yaşı, kilosu, davranışsal özellikleri ve toplum içindeki yeri de ağıtlarda verilebilmektedir.

5.4.1. Erkeklerin Özellikleri

Erkeklerin fiziki özelliklerine yer veren 4/7, 10/18, 11/8, 28/4, 28/17-18, 30/16, 59/47, 94/10, 96/9, 120/bağlantı, 158/5, 161/2-3, 163/4 numaralı ağıt dizelerinde güzellik unsurları, kimi zaman benzetmeler yapılarak anlatılmıştır. Ağıtlarda sarı saçları, mavi, ala ve kara gözleriyle, subaylardan ve mebuslardan güzel olan erkekler, güzellerin sevgilisi olarak gösterilir. Erkekler kimi zaman ise hastalığından dolayı bir deri bir kemik kalmış olarak kimi zaman da Avrupai tarzdaki giyim kuşamıyla ağıtlardaki yerlerini almışlardır. Yine 32/40 numaralı ağıtta ölen kişinin 90 kilo olduğuna dair verilen bilgi de kişinin fiziki özelliği olarak ele alınabilir.

94/1, 96/10, 110/6-7, 143/9, 148/6 ve 165/9 numaralı ağıt dizelerinde erkeklerin yaşı ile ilgili bilgilerin verildiği görülmektedir. 50 yaşında gurbette olan babalar, 19-20 yaşında gurbette günleri geçen, ağır işlerde çalışan gençler ve gurbetteki babasının yolunu bekleyen 3-20 yaş arasındaki çocuklar ağıtlarda yer almıştır.

Erkeklerin mesleklerine dair bilgiler ise 6/10, 10/25, 27/31, 28/3-4, 59/13, 163/6 numaralı ağıt dizelerinde karşımıza çıkmaktadr. Erkeklerin kimisinin Almanya'da işçi olarak çalıştığı, kimisinin tüccar olduğu, kimisinin -ana geçim kaynağı olmasa da- güreşçi olduğu, kimisinin polis olduğu, kimisinin banka memuru olduğu, kimisinin ise Almanya'dan emekli olduğu belirtilmiştir.

Erkeklerin aile ve toplum içindeki yeri de oldukça önemlidir. Kimi ağıtlarda ölen kişinin bacısının olmadığı belirtilerek arkasından "babamoğlu" diyecek kimsesinin bulunmayışı eksiklik olarak gösterilir (11/6). Kimi ağıtlarda ise çocuksuz anne-babaya 7 yıl aradan sonra müjdelenen ve zor şartlarda büyütülen çocuktan bahsedildiği görülür (32/1-2). Kişinin herkes tarafından sevilmesi (4/7), hayırsever olması (14/13, 20/31), işi sebebiyle uçakla gezmesi (10/20), sazı güzel çalması (80/58) gibi özellikleri ise toplumdaki yeri ve hünerleri ile ilgili ipuçları vermektedir.

5.4.2. Kadınların Özellikleri

6/12, 52/60, 55/5-6, 71/8, 80/13-14, 88/3, 95/2, 98/2, 160/3, 164/7 numaralı ağıt dizelerinde kadınların fiziksel özelliklerine dair bilgiler verilir. Kadınlar hilal kaşları, sürmeli ve ela gözleri, mor belikleri, sarı tenleri ile tasvir edilirler. Alman kızların detaylı tasvirleri yapılmasa da sarı tenli oluşlarıyla ön plana çıkarıldıkları görülür. Kocasının yolunu gözleyen kadınlar ise genç yaşta ağaran saçları ve bükülen belleri ile dikkat çekmektedir.

Kadınlar için yakılan ağıtların genelinde yaş ile bilgiler verilmese de bazı ağıtlarda ölümün erken yaşta geldiğini ifade etmek için yaşının kullanıldığı görülmektedir. Ağıtlarda 30'lu yaşlarındaki kadınları (17/2, 85/1-2), daha 13'ünde ve 18'inde olan genç kızları görmek mümkündür (81/36, 85/3-4). Kadınların aile içerisindeki yeri ise "*beş oğlanın büyük bacısı* (72/6)", "*babasının nazlı kızı* (80/14)" ve "*yedi yavrusu var dördü peşinde* (164/3)" şeklinde ifade edilmektedir.

Genel olarak bakıldığında, ağıtlarda erkeklerin özellikleri ile ilgili bilgilerin daha detaylı olduğu, kadınların geri planda kaldığı görülmektedir. Kadınlar ya teşbihlerle bezenmiş güzellemelerde ya da beklemekten perişan olmuş halde karşımıza çıkmaktadır. Kadının toplum içindeki yerine, mesleğine ve ön plana çıkan özelliklerine dair bilgilerin ise ağıtlarda yer almadığı görülmektedir. Bu durum, ağıtların ağırlıklı olarak erkeklere yakılmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

5.5. MEKÂNLAR

Ağıtlarda mekânlar, kimi zaman ölümün gerçekleştiği yer, kimi zaman gurbet kimi zaman da memlekettir. Ağıtlardaki mekânları geniş mekânlar ve dar-açık mekânlar ile dar-kapalı mekânlar olarak ayırmak mümkündür.

Geniş mekânlar ile ülke, şehir, ilçe, köy ve mahalleler kastedilmektedir. Ağıtlar incelendiğinde toplam 56 ağıta Almanya'nın geçtiği ve diğer geniş mekânlar arasında açık ara önde olduğu görülmektedir. Çoğunlukla Almanya şeklinde kullanılan kelime, kimi ağıtlarda Alamanya (90/13, 93/2, 119/2), kimilerinde ise Alman/Alaman (1/1, 33/1, 120/1, 121/1, 129/9) ve Alman eli (24/1, 114/5) şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bazı ağıtlarda da Almanya'nın Frankfurt (48/15), Köln (50/17, 70/9, 159/3) ve Dortmund (154/4) şehirlerinden söz edildiği görülmektedir.

Ağıtlarda Almanya dışında Belçika'dan (2/17, 109/1) ve şehirleri Brüksel (20/11, 106/10) ile Namur'dan (163/7); Hollanda'dan (3/30, 65/4, 142/7, 143/7); Fransa'dan (153/2) ve Paris şehrinden (103/4, 140/6); Avusturya'nın Viyana şehrinden (67/7), Danimarka'dan (81/12) ve Romanya'dan (22) söz edildiği görülmektedir.

Avrupa ülkelerinin dışında, Türkiye'den illerin, ilçelerin, köylerin ve mahallelerin de ağıtlarda yer aldığı görülmektedir. 5 ağıtta genel anlamda menşei ifade etmek üzere Türkiye ifadesinin kullanıldığı görülmektedir (13/5, 47/7, 140/7, 157/3, 162/40). İller, ilçeler ve köyler açısından bakıldığında, 12 ağıtta illerden, 6 ağıtta ilçelerden, 7 ağıtta ise köylerden ve mahallelerden söz edildiği görülmektedir. İller özelinde, İstanbul (48/9), Ankara (57/5, 70/9, 155/6), Kırşehir (75/6, 104/16), Gümüşhane (78/9), Çorum (81/21, 114/7), Adana (103/3), Muş (113/11), [Kahraman]Maraş (113/12) ön plana çıkmaktadır.

İlçeler özelinde bakıldığında, Afyon'un Emirdağ ilçesi (20/8, 62/9, 71/42, 126/13), Gümüşhane'nin Şiran ilçesi (78/12) ve Tekirdağ'ın Çorlu ilçesi (81/26) ön plana çıkmaktadır. Köyler ve mahalleler özelinde ise Kayseri'nin Sarız ilçesine bağlı Karapınar köyü (32/11), Afyon'un Emirdağ ilçesine bağlı Gacerli "Kacerli" mahallesi (71/25), Malatya'nın Arguvan ilçesine bağlı Sülmenli mahallesi (75/17), Gümüşhane'nin Bahçeli köyü (78/12), Çorum'un Kuşsaray köyü (81/15), Kırşehir'in Mucur ilçesine bağlı Dalakçı köyü (96/13), Kahramanmaraş'ın Onikişubat ilçesine bağlı Tekir mahallesi (34/44) ön plana çıkmaktadır.

Ağıtlar incelendiğinde, Türklerin yeni vatanları haline gelen Avrupa ülkelerinin 80 ağıtta geçtiği görülmektedir ki bu, beklenebilecek bir durumdur. Türkiye'deki illerin bir

kısmı ile ilçe, köy ve mahallelerin ise kişilerin memleketi olma yönüyle ağıtlarda yer aldığını söylemek mümkündür.

Geniş mekânlardan sonra dikkat çeken bir diğer mekân türü dar mekânlardır. Dar-açık ve dar kapalı mekânlar olarak ikiye ayırabileceğimiz mekânlardan dar açık mekânlar ile avlu, bahçe, bağ ve mezar/lık gibi yerler; dar-kapalı mekânlar ile ev, hastane, hapishane, cami, kilise, resmi kurum, fabrika ve gümrük gibi yapılar kastedilmektedir.

Ağıtlarda, dar açık mekân olarak bağ/bahçe (6/21, 56/10, 88/8, 111/6, 113/15), avlu (71/49) ve mezar/lık (8/23, 58/45) ön plana çıkmaktadır. Özellikle tasvir söz konusu olduğunda ve gül-bülbül metaforları birlikte kullanıldığında bağlardan, bahçelerden söz edildiği görülür. Ölüm ağıtları söz konusu olduğunda ise mezarlıktan söz etmek kaçınılmaz olmaktadır.

Ağıtlardaki dar kapalı mekânlara bakıldığında, kişilerin hastalık yüzünden vefat etmesinin ve Alamanya'nın insanları hasta etmesinin bir sonucu olarak hastaneleri (11/7, 46/1, 63/4, 67/6, 70/5, 151/10, 158/1), cenazelerin camilerden kaldırılmasının bir sonucu olarak camileri (14/17, 64/14, 91/19), Avrupa ülkelerinde yaşamanın bir getirisi olarak kiliseleri (13/2), mutlu kavuşmaların ve hüzünlü ayrılıkların merkezi terminal ve gümrükleri (32/63, 34/39, 44/4), Alamancıların simgesi haline gelmiş olan ev, apartmanları (50/27, 54/1), işgücü göçünü planlayan resmî kurumları (87/2), çalışılan fabrika ve iş yerlerini (123/10, 29/1), çeşitli sebeplerle düşülen hapishaneleri görmek mümkündür. (159/10).

5.6. KOZMİK UNSURLAR

Evren ile ilgili unsurlar olarak ifade edilebilecek olan kozmik unsurlar, gökyüzüne ait unsurlar ve yeryüzüne ait unsurlar olarak 2 alt başlığa ayrılabilir. Alamanya ağıtlarında pek çok yerde kozmik unsurları görmek mümkündür.

5.6.1. Gökyüzüne Ait Unsurlar

Güneş, yıldızlar, ay ve bulut gibi unsurlar ile meteorolojik olaylar bu başlık altında ele alınabilir. Ağıtlarda görülen kozmik unsurlarda dikkat çeken, çoğu zaman benzetme amacıyla kullanılmalarıdır. Kimi zaman da gerçekleşen bir olayın sonucu olarak meteorolojik durumun yaşandığına ilişkin inanç hâkimdir. Ağıtlarda kullanılan gökyüzüne ait unsurlar şu şekildedir:

5.6.1.1 Güneş

Bazı ağıtlarda güneşin olumlu şeylerin sembolü olarak kullanıldığını görmek mümkündür. Güneşin doğmasıyla birlikte karanlık günler sona erecek, olumsuz durumlar tersine çevrilecektir (152/9, 111/11). Bazı ağıt dizelerinde ise güneşin doğuşunun tasvir amaçlı olarak kullanıldığı görülürken (161/1), bazılarında güneşin yakıcı etkisi üzerinden olumsuzluğa vurgu yapıldığını görmek mümkündür:

Seçemedim yâran ile dostumu **/ Güneş**e serdiler şimdi postumu (135/10)

5.6.1.2. Bulut / Yağmur / Sel

Bulutlar daha çok kara sıfatıyla nitelenmekte ve üzüntüyü ifade etmektedir. Kötü bir haber geldiği zaman bulutlar çoğunlukla karadır (25/4) ve bu kara bulutlar daima yağmur getirmektedir (44/14, 49/42, 82/1-2). Kara bulutların yağmuru getirdiği gibi kara haber de gözyaşını getirir ve sonrasında gözyaşları sel gibi çağlar (24/4, 52/9, 105/1, 106/11, 122/31, 144/12). Kimi zaman da gurbete duyulan öfke sele benzetilir (115/12).

Ağıtlarda bulut ve yağmurun yukarıdaki anlamlar dışında benzetme amaçlı ve meteorolojik bir olay olarak da kullanıldığı görülmektedir. Bulut ve yağmur kimi zaman "***Buludum yağmurum*** *başka ne deyim* (98/3)" dizesinde görüldüğü gibi sevgiliye seslenirken benzetme amaçlı olarak kullanılır. Kimi zaman ise Almanya'nın yağmurunun bol olmadığından yakınılır (122/12).

5.6.1.3. Yel / Rüzgâr

Ağıtlarda ağırlıklı olarak "yel" şeklinde kullanılan rüzgârın, 99/37, 111/25 ve 113/19 numaralı ağıt dizelerinde tasvir amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Özellikle 111/25 ve 113/19 numaralı ağıt dizelerinde memleket güzellemeleri yapılırken ılgıt ılgıt esen ve güzel kokular getiren yellerden bahsedildiği görülmektedir.

31/1, 91/10, 124/17 numaralı ağıt dizelerinde ise yelin/rüzgârın olumsuz bir sembol olarak kullanıldığı görülmektedir. Esen yel kimi zaman kara habere benzetilmiş ve gelen haberle kişinin yıkıldığı belirtilmiş, kimi zaman ölen kişiler rüzgârın yıktığı çınarlara benzetilmiş, kimi zaman da insanı derde sürükleyen nedenleri rüzgârın getirdiği düşünülmüştür. 138/5 numaralı ağıt dizesinde de, gurbetteyken akrabaların selamını kesmesi, esen sam yeline bağlanmıştır. Çünkü esen yel ile birlikte –ki yel kelimesi ile yaşanan olayların kastedildiği düşünülmektedir- kişi, yakınındaki akraba ve dostlarının iyi gün dostu olduğunu anlamıştır. 68/37 ve 110/8 numaralı ağıt dizelerinde de rüzgârın

olumsuz sonuçlar doğurabileceği düşünülerek, kişinin rüzgârdan korunması için dilek ve isteklerde bulunulduğu görülmektedir.

25/8 numaralı ağıt dizesinde ise kişi esen yele karşı sorgulayıcı bir tutum sergilemekte ve ölümün neden olduğunu sormaktadır. Benzer şekilde 133/3 numaralı ağıt dizesinde de yelin haber getirme işlevi üzerinde durulmuştur.

5.6.1.4. Kar / Gıcı / Tipi

Kar, gıcı ve tipi bazı ağıtlarda o anki hava durumunu belirtmek amaçlı tasvir olarak ağıttaki yerini almıştır. 27/14 numaralı ağıt dizesinde, ölümün kış mevsiminde gerçekleştiği ve ağıtçının "*Acelen ne idi;* ***karlar*** *eriye*" diyerek ölümün zamansız olduğunu ifade etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Aynı şekilde 50/38 numaralı ağıt dizesinde de kişinin çetin bir kış gününde öldüğü ve dağların tipi boran olduğu belirtilmiştir. 140/14 numaralı ağıtta ise ağıtçının çalışmak için kış mevsiminde Fransa'ya gittiği ve karlı dağlardan geçtiği aktarılmaktadır.

Kar, gıcı ve tipi, ağıtların büyük bölümünde yaşanan hüznün ve acının simgesi olarak kullanılmıştır. Karın insanları üşütmesi, günlük hayatta olumsuzluklara yol açması gibi hayatın zorlukları ve gelen kötü haberler de insanları olumsuz etkilemektedir. Dolayısıyla da ağıtlarda, gurbetin acısını derinden hisseden kişiler ile ölüm gibi acı bir olay yaşayan kişilerin başına çoğunlukla karlar yağdığı belirtilir (42/5, 50/1, 129/11, 154/7). Saçlara kar yağması ise saçların ağarması ile ilişkilendirilebilecek bir durumdur (122/13). Hayatın zorluklarına göğüs geren insanın erken yaşta saçlarının ağarması -birçok ağıt metninde de görüldüğü üzere- olağan bir durumdur. Kimi zaman da sevdiğinin ölümüyle sarsılan insanın derdine karın derman olacağı düşünülür (17/9).

Ağıtlarda karlı dağları da görmek mümkündür. Sılaya ulaşmakta engel olarak görülen Almanya'nın dağları hep karlıdır (67/7, 81/6, 89/2, 124/6, 136/19, 145/2). Hüzünlü ve düşünceli olan insan "***Garlı dağlar*** *gibi başı pusludur* (88/2)" şeklinde benzetme ile anlatılır. Gurbetin kışının yaman olduğu ve bir türlü baharın gelmediği ise "***Kar*** *oldu kış oldu bahar gelmedi* (115/9)" dizeleriyle anlatılır. Kimi zaman da umutlar karlı dağa, hayaller kızağa benzetilir (141/3).

5.6.2. Yeryüzüne Ait Unsurlar

Dağ, deniz, ırmak, ova gibi unsurlar yeryüzüne ait unsurlar olarak ağıtlarda yer almaktadır.

5.6.2.1. Dağ / Kaya

Ağıtlarda en çok görülen unsur dağdır. Dağ, 16/1, 26/22, 30/8, 31/13, 33/2, 52/9, 78/3, 87/9, 88/2, 104/5, 124/6, 154/7 numaralı ağıt dizelerinde, yüce, karlı ve sisli oluşu yönüyle tasvir edilmektedir. 22/1 numaralı ağıt dizesinde ise derdin dağa benzetildiği görülmektedir.

Ağıtlarda dağın daha çok engel olma yönü üzerinde durulmuştur. 4/1, 9/4, 17/1, 18/1, 37/6, 41/9, 48/4, 67/7, 68/17, 81/6, 84/1, 89/2, 103/2, 110/16, 112/4, 114/1, 136/19, 138/5, 140/8, 143/6, 145/1 numaralı ağıt dizelerinde, çoğunlukla Almanya'nın dağlarından söz edilerek bu dağların gurbetteki ve sıldaki kişi arasında büyük engel olduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

5.6.2.2. Ova / Yayla

Ova ve yayla gibi unsurların ağıtlarda geniş yer tutmadığı görülmektedir. 29/11, 93/3 numaralı ağıt dizelerinde ova, 54/6 numaralı ağıt dizesinde "Alikel düzü" şeklinde kullanılan ovaların tasvir amaçlı kullanıldığı görülmektedir. Kırsal bölge insanının özellikle yaz aylarında çıktığı yaylalar da 18/3, 24/25, 101/23, 126/12 ve 131/8 numaralı ağıt dizelerinde tasvirlerle birlikte karşımıza çıkmaktadır.

5.6.2.3. Deniz / Göl / Irmak

Deniz, göl ve ırmak da çok fazla ağıtta geçmemektedir. Sadece, 90/5 numaralı ağıt dizesinde Karadeniz'den, 104/17 numaralı ağıt dizesinde gölden, 13/10 numaralı ağıt dizesinde ise ölüme sebep olan ırmaktan söz edildiği görülmektedir. Bu kullanımların dışında, 106/11 numaralı ağıt dizesinde gözyaşının ırmağa benzetilerek kullanıldığı görülmektedir.

5.7. ZAMAN

Daha önce ölüm zamanı ile ilgili farklı bir başlık açılmış ve bu konu ile ilgili bilgiler verilmişti. Bu başlık altında ise daha çok günlük rutinler ve olağanüstü olayların gerçekleştiği zaman dilimleri ile ilgili bilgiler verilmiştir.

5.7.1 Sabah

Ağıtlarda sabah, erkenden uyanmak (20/1, 31/5, 64/5, 79/17), hapishanede her sabah künyenin okunması (159/9), her sabah namaza gidilmesi (24/16) gibi günlük rutinler anlatılırken karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca 67/1 numaralı ağıt dizesinde olduğu gibi kötü haberlerin sabah geldiğine dair bilgilerin ağıtlarda yer aldığı görülmektedir. Son olarak,

52/39-40 ve 69/20 numaralı ağıt dizelerindeki gibi, kötü haberin akşamdan alınması ile birlikte uzun gecenin sabah olmadığı ve sabaha kadar ağlandığı ile ilgili bilgiler de karşımıza çıkmaktadır.

5.7.2. Akşam

Akşamın geçtiği dizelerde de günlük rutinler dikkat çekmektedir. Ağıtlarda, akşam olunca havanın soğumasına (58/19), akşam uyurken rüya görülmesine (152/3), akşam olunca Almanların eve çekilmesine (130/9) ve izin dönüşünde Kapıkule'den akşam çıkıldığına (130/1) dair bilgilerin verildiği görülmektedir.

5.7.3. Gece / Gündüz

Ağıtlarda gece, daha çok olumsuz durumların yaşandığı bir zaman dilimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kış günü gecesinde gerçekleşen ölüm (31/20), kötü haberin alınmasıyla birlikte uzunca geçen gece (52/40), evlat hasreti sebebiyle uykuların haram olduğu geceler (106/3), gurbette geçmek bilmeyen, göze uykunun girmediği geceler (139/14, 153/13, 161/5) olumsuz durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı şekilde, evlendikleri günün gecesinde ayrılmak zorunda kalan yeni evlilerin durumu (123/11) ile hastalanan kişinin gece hastaneye gitmesi (158/1) de gecenin olumsuz durumlarla birlikte anıldığını örneklemektedir.

5.7.4. Ay

Ağıtlarda ay, daha çok yaşanan bir olayın oluş zamanını belirtmek için kullanılmıştır. 50/33 numaralı ağıt dizesinde şubat ayında, 85/1 "5. parça" ağıt dizesinde ise ağustos ayında gerçekleşen ölümlerden söz edildiği görülmektedir. 106/21 ağıt dizesinde ise yaşanan üzüntü "*Ağustos'da saplanmışım kürtüne*" şeklinde ifade edilmiş ve ağustos ayında kar yağması imkânsız olmasına rağmen mecazî anlamda kar yığınına saplanıldığı ifade edilmiştir.

24/3-4 numaralı ağıt dizesinde ise babasının ölümünün ardından bir evladın akıttığı gözyaşları mübalağalı bir şekilde nisan seline benzetilmiştir.

5.7.5. Yıl / Sene

Kimi ağıtlarda yıl kimilerindeyse sene olarak olarak kullanılan kavram, bazen olayın oluş zamanını bazense geçen süreyi ifade etmek için kullanılmıştır. 14/1 numaralı ağıt dizesinde "***Sene altmış altı*** *gurbete çıktı*" denilerek kişinin gurbete gidiş yılı verilmiş, 159/5 numaralı ağıt dizesinde de 15 sene boyunca hapishanede kalan kişilerden söz

edilmiştir. Ağıtlarda yıl ile ilgili bilgilerin daha çok ölüm tarihi ve gurbette geçirilen süre ile ilgili bilgiler verilirken kullanıldığı görülmektedir. 50/33, 59/6, 70/13, 81/51 numaralı ağıt dizelerinde kişilerin ölüm yılı direkt olarak verilmiş, 52/25 numaralı ağıt dizesinde ise bir kişinin ölümünün üzerinden geçen zamanın 50 sene olduğu belirtilmiştir.

Alamancılık söz konusu olunca sıladan ayrı geçirilen yıllar eksiksiz bir şekilde hafızalara kazınmaktadır. 51/10, 62/9, 92/6, 96/3, 99/1 numaralı ağıtlarda gurbette kaç yılın geçtiğine dair net bilgilerin verildiği görülmektedir. 19/1 "2. parça", 71/10, 106/6, 116/2, 122/11, 155/7, 157/1 numaralı ağıtlarda ise "bunca sene, uzun yıllar, yıllarca" gibi ifadeler kullanılarak genel ve uzunca geçen bir zamandan söz edildiği görülmektedir. Gurbette geçen sürenin çok uzun hissedilmesinden dolayı bazı ağıtlarda mübalağalı bir şekilde bin yıl gibi bir süreden söz edildiği de görülür (7/14, 92/5).

5.7.6. Mevsim

Ayrılık ve hüzün mevsimi olan sonbahar, ağıtlarda ağırlıklı olarak görülen mevsim olarak dikkat çekmektedir. Tıpkı güz geldiğinde yaprakları sararan ağaçlar gibi sevdiği gurbette olan kişi de üzüntüden sararıp solmuştur. Bu noktada özellikle boynu bükük çocuklar dikkat çekmektedir (89/5-6). Bazı ağıtlarda ise yazın izne gelenlerin güz gelince Alamanya'nın yolunu tuttukları belirtilir (160/10).

Gurbetteki insan ne kadar şikâyet etse de gurbet elin yazını da kışına da çekmek zorundadır. Kimi zaman kışlar o kadar uzun sürmektedir ki bir türlü bahar gelmemektedir. Gerçek manada kışın uzun sürmesinden yakınıldığı gibi, mecazî anlamda da gurbette olan kişinin sılasından uzakta kaldığı her anının kış gibi geçtiği düşünülebilir:

Katlanıyorsun **Romanya'nın yazına kışına** (99/22)
Kar oldu **kış** oldu **bahar** gelmedi (115/9)

5.8. DİNİ UNSURLAR VE İNANIŞLAR

Ağıtlarda pek çok dini unsuru görmek mümkündür. Daha önce dua, beddua ve yemin başlığı altında verilen örnekler de dini unsurlar çerçevesinde ele alınabilir. Ağıtların genelinde kadere olan inanç ve kimi zaman kadere sitem dikkat çekmektedir. Özellikle kader nedeniyle gurbete düşen veya ölen kişilerin kadere ve feleğe sitemi dikkat çekmektedir. 27/12, 36/3, 45/1, 50/6, 76/18, 79/10, 80/15, 140/19, 143/bağlantı, 157/6, 165/13 numaralı ağıt dizelerinde gurbete düşen, gün görmeyen, bahtlarının kara olduğunu düşünen kişilerin sitemleri ile birlikte erken yaşta ölenlerin ölümünden sorumlu tutulan

kader ve feleğe sitemleri görmek mümkündür. Her ne kadar olumsuzluklardan dolayı sitemlerde bulunulsa da inancın etkisiyle kadere boyun eğme ve kabullenme de söz konusudur. Bu noktada 15/bağlantı, 22/23, 38/bağlantı, 48/8, 52/3, 133/9 numaralı ağıt dizeleri dikkat çekmektedir.

Ölüm ağıtları söz konusu olduğunda *sela*, *Azrail*, *ahiret*, *cennet* ve *sorgucu melekler*in ön plana çıktığı görülmektedir. Ölüm meleği olarak bilenen Azrail'in, 50/2, 66/149, 71/47, 81/48, 99/26 numaralı ağıt dizelerinde görüldüğü üzere, kişilerin canını almak üzere geldiğinden söz edilir ve kişinin ölümüyle birlikte, yakınlarına haber verilip cenaze için hazırlıklara başlanır. Bu süreçte önce kabir yerinin hazırlandığı daha sonra ise kişinin selasının okunduğu 43/8 numaralı ağıt dizesinde aktarılmaktadır. Ahret yolcusu olan kişi (72/8) dualar eşliğinde (82/31) ebediyete uğurlanır. Dua konusu oldukça önemli görülen bir konudur. Öyle ki, 83/4 numaralı ağıt dizesinde sıla yolunda gerçekleşen trafik kazasında ölen çocukları için bir anne "*N'ola evimde öleydi / Hoc'üsdüne ohuyarak*" demiş ve kişilerin son nefesinde üzerlerinde dua okunmasının önemine dikkat çekmiştir. Ölen kişinin sorgucu melekler tarafından sorguya çekilmesi ile ilgili ise 81 numaralı ağıttaki "*Sorgucular sival sorman*" şeklindeki dize dikkat çekmektedir. Ölen kişilerin cennete gittiğine dair olan inanç ise 52/32 ve 69/24 numaralı ağıt dizelerinde dile getirilmiştir.

Ağıtlarda ayrıca Müslümanlık (23/9) ve onun gerekliliklerinden olan namaza (7/5, 24/16), camiye, ezana (10/11, 35/3, 113/24), oruca, bayrama (71/45), hayır işlerine (55/23) ve Kur'an (52/52) ile 4 kutsal kitaba (162/35-36) değinildiği görülmektedir.

Daha önceki bölümlerde de değinildiği üzere Alamancılar elbet bir gün Türkiye'ye dönecekleri inancıyla yaşamaktadır. Sağlıklıyken dönemeseler bile öldükten sonra Türkiye'ye defnedilmek en büyük arzuları arasında yer almaktadır. 47 numaralı ağıt metninde bu istek "*Mü'min kardeşlerimiz **namaz**ımız kılaydı* (47/3)" şeklinde dile getirilmiş ve cenaze namazı eşliğinde defnedilmenin önemi vurgulanmıştır.

Her Türk Türkiye'de defnedilememiş, kimisinin naaşı Alamanya topraklarında kalmıştır. 13/2-3 numaralı ağıt dizesinde bu durum "*Dom **kilise**de cenazemi kıldılar / Hocasız talkını burda verdiler*" şeklinde aktarılmış ve bu durumdan duyulan memnuniyetsizlik dile getirilmiştir.

Göçün ilk yıllarındaki sıkıntıların başında Avrupa ülkelerinde camilerin olmaması gelmiştir. 1965 yılının Ramazan ayında bayram namazını kılabilecekleri yer arayışına giren Türk işçiler, sürekli önünden geçtikleri kilisenin uygun olduğunu düşünüp taleplerini

ilgili birimlere iletmiş ve olumlu yanıtla birlikte bayram sabahı yüzlerce Türk işçisi Dom Kilisesi'nde bayram namazı kılmıştır (Duman, 2019: 45). Yukarıdaki dizede geçen "Dom kilise" de bu olayı anımsatmaktadır.

İbadethanelerin eksikliği meselesi ağıtlara da yansımış, bodrum katların cami yapılması gibi olaylara anıştırmalar yapılarak durumdan duyulan memnuniyetsizlik dile getirilmiştir: "***Bodrum katlar cami diye verilmiş*** */ Saf eğri* ***namaz****a durdum ağladım*" (91/19-20)

Yine gurbettekilerin ezan sesine olan özlemi de dizelerde yer bulmuş, özellikle her bayram "Allahu Ekber" sesini duyma beklentisi dile getirilmiştir (141/21-22).

Bu unsurların dışında ağıtlarda görülen dini unsurlardan bir başkası ise Hızır'dır. Halk hikâyeleri başta olmak üzere pek çok halk yaratmasında görülen Hızır, zor durumda kalanlara yardım ettiğine ve ölümsüz olduğuna inanılan ruhani bir varlık olarak ifade edilmektedir (Köksel, 2012: 82). 77/8 numaralı ağıt dizesinde Kır atlı Hızır'ın ölen kişinin arkasından yetiştiği belirtilmiştir.

Son olarak değinilebilecek unsur ise kem gözü ve göz değmesini ifade etmek için kullanılan *nazar*dır. Toplum içinde, kötü ruhlarla irtibat halinde olduğuna inanılan kötü niyetlilerin ve hasetlerin nazarının değdiğine dair inanç hâkimdir (Aça ve Yolcu, 2016: 382). Canlı ya da cansız varlıklardaki ani değişimler de nazar çerçevesinde değerlendirilmekte, nazarın çıkması için çeşitli yöntemlere başvurulmaktadır. 30/14 numaralı ağıt dizesinde subaydan güzel olduğu belirtilen kişinin nazar değmesi sonucu öldüğüne dair inancın hâkim olduğu görülmektedir.

5.9. YAS İLE İLGİLİ UNSURLAR

Ölüm olayı ile ilgili olan yas ve buna bağlı âdetler, acı çekildiğinin belli edilmesine, kişinin yeni duruma alışmasına, acının azaltılmasına yönelik hareketleri içermektedir (Örnek, 2016: 307). Dünyanın pek çok bölgesinde olduğu gibi Anadolu'da da ölünün ardından yas tutulmakta, duruma göre kimi hareketlerden kaçınılırken kimi hareketler de yasın gereği olarak uygulanmaktadır. Bölgelere göre değişmekle birlikte yas döneminde çoğunlukla renkli şeyler giyilmez, süslenilmez, gezmeye ve eğlenceye gidilmez, yıkanılmaz ve tıraş olunmaz (Örnek, 2016: 308). Bazı bölgelerde de yaslı kadınların saçlarını kestikleri veya saç örgülerini çözdükleri görülür. Yasın son bulması içinse ölüm olayından sonraki ilk dinsel bayramın geçirilmesi gerekmektedir -bazı bölgelerde ise belli yas sürelerine uyulmaktadır- (Örnek, 2016: 309).

Yas dönemi ile ilgili uygulamalar çeşitlilik arz etmektedir. Alamanya ağıtlarında görülen yas dönemi uygulamalarına ve yas ile ilgili unsurlara bakıldığında ağlama ve ağıt yakma eyleminin ön planda olduğu görülür. Kara haber insanı derinden etkilemekte ve bunun sonucunda ağlamak kaçınılmaz olmaktadır. 19/10, 26/10, 28/9, 48/19, 58/33, 60/24, 61/1, 67/2, 68/2, 69/10, 81/57 numaralı ağıt dizelerinde insanların ağlamaktan yorulduğunu, kimi zaman gözyaşlarının "kanlı yaş" olarak ifade edildiğini görmek mümkündür. İnsanların yaşadığı duygusal şok çoğunlukla gözyaşı şeklinde ifadesini bulmakla birlikte kimi zaman gözyaşlarına bazı hareket ve sözlerin de eşlik ettiği görülmektedir. Yaşanan acının etkisiyle istemsizce yapılan hareketler, kişinin kendisine zarar vermesine kadar varmaktadır. Bu noktada, kişinin saçlarını yolarak ağlaması dikkat çekmektedir (20/37, 71/6). Ağlama esnasında ayrıca, ölen kişilerin iyi yönlerinin ve ağıtçının acısının ifade edildiği ağıtların söylendiği de ağıtlarda yer almıştır (20/17, 25/6, 31/16, 38/22).

Yas süresince yapılması istenen veya kaçınılması gereken bazı davranışlar vardır ve bunlar da ağıtlarda yer bulmuştur. Kimi ağıtlarda 52. geceden ve bu gece için yapılan helvadan söz edildiği görülürken (32/53-54), kimi ağıtlarda kişinin alları çıkarıp karalar bağlamasının bir gereklilik olduğuna (47/11, 58/11-12, 81/91, 131/4), kimilerinde bayram yapılmaması gerektiğine (56/21), kimisinde ise ölen kişinin açıkta olan resimlerinin kaldırılması gerektiğine (15/9) dair uygulamalardan söz edildiği görülmektedir. Kişilerden yapılması istenen ve istenmeyen davranışlar, ölen kişinin hatırasına saygı olarak değerlendirilebilir. İnsanlar bu tür uygulamaları yerine getirince, yas sürecini gereğince geçirdiklerini düşünürler.

Bazı ağıtlarda ise ölümle eşdeğer görülen ayrılıktan dolayı gözyaşı dökme ve karaları bağlama söz konusudur. 105/1-3 numaralı ağıt dizesinde, gurbette olan kişinin gözyaşlarının sel gibi çağladığı, sıladaki eşinin karalar bağlayıp çocuklarının ağladığı anlatılmıştır. 164/8-10 numaralı ağıt dizesinde ise bir kadının gurbette olan kocası için gözyaşı döktüğünden ve ağıtlar söylediğinden söz edildiği görülmektedir. Aynı ağıtın 22 numaralı dizesinde ise kadının ellerinin 10 yıldır kına görmediğinden söz edilmektedir. Yas sürecinde, özellikle ölen kişinin yakın akrabalarının kına yakması hoş karşılanmaz. 164 numaralı ağıtta da kocası gurbette olan kadının, kocasından ayrı kaldığı zaman zarfında kına yakmamış olması, kadının yastaymışçasına hareket ettiğinin açık göstergelerindendir.

5.10. ÂDETLER VE GELENEKLER

Alışılmış bazı davranışların kalıplaşması olarak ifade edilebilecek âdet, toplumsal yaşamın düzenli gitmesinde ve kuralların uygulanmasında etkili olmaktadır (Örnek, 2016: 176). Geçiş dönemlerindeki uygulamalar, kutlamalar ve kutsamalar, yemek ve sofra düzeni, selamlaşmalar, önemli günlerle ilgili davranış biçimleri gibi pek çok durum âdetin alanına girmektedir (Örnek, 2016: 176). Gelenek ise "*bir toplumda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıtları (mirasları), alışkanlıklar, bilgiler, beceriler, davranışlar vb.*" (Örnek, 2016: 178) olarak tanımlanmaktadır.

Alamanya ağıtları özelinde bakıldığında, düğün âdetleri ve bayram ile ilgili gelenekler dikkat çekmektedir. 6/19-20 numaralı ağıt dizesinde sünnet düğününden ve düğünün davullu olduğundan söz edildiği görülürken 20/27, 45/9-10, 81/23-24, 81/60 numaralı ağıt dizelerinde düğün âdetlerinden söz edildiği görülür. Düğünler ile ilgili, gelinlere örtülen duvaktan ve başlarına bağlanan pullu çemberlerden, bağlanan kardeş kuşağından, kına gecesinde ellerine kına yakıldığından söz edildiği görülmektedir. Ayrıca, düğünlerde evlere bayrak dikildiğine dair bilgi de 83/11-12 numaralı ağıt dizesinde yer almaktadır. Düğün âdetleri ile ilgili bilgiler, daha çok genç yaşta ölen kızlar için söylenen ağıtlarda verilmiştir. Yine, genç kızların henüz gelin olamamalarından kaynaklı olarak, kefenin gelinliğe, cenaze töreninin ise düğüne benzetildiği durumlar dikkat çekmektedir. Evlendikten kısa bir süre sonra ölen gelinlerin ölümünün çok erken olduğunu belirtmek amacıyla ise elinin kınasının solmamasına vurgu yapıldığı görülmektedir.

Ağıtlarda bayramlar ile ilgili detaylar da yer almaktadır. 24/14-16 numaralı ağıt dizesinde bayram sabahı güzel ve temiz elbiselerin giyilip bayram namazına gidildiği ile ilgili, 102/14 numaralı ağıt dizesinde ise bayramlarda küs olanların barışması ile ilgili bilgilere yer verildiği görülür.

5.11. HAYVANLAR

Ağıtlarda çeşitli hayvanlardan bahsedildiği görülmekte, bu hayvanlar içerisinde kuşların ve bir kuş türü olan baykuşun ön plana çıktığı görülmektedir. Ağıtlarda kuş, gerçek anlamıyla ve benzetme amaçlı kullanılmıştır. 31/18, 32/48, 56/20, 116/26, 124/21, 126/3 numaralı ağıt dizelerinde genel anlamıyla kuştan, 58/21 numaralı ağıt dizesinde aynaktan[41], 5/4 numaralı ağıt dizesinde ise keklikten söz edildiği görülmektedir. 152/8

[41] Kuş türü.

numaralı ağıt dizesinde "kuş gibi uçmak" benzetmesinde kuştan söz edildiği görülürken 99/1 ve 150/7 numaralı ağıt dizelerinde "gurbet kuşu" benzetmesi dikkat çekmektedir.

Ağıtlarda iki kuş türü ayrıca dikkat çekmektedir: Bülbül ve baykuş. Türk edebiyatında bülbül, gül ile birlikte kullanılan ve aşkı en iyi sembolize ettiği düşünülen sembollerden biridir. Âşık konumundaki bülbül, gülden beklediği karşılığı göremese dahi gülün ilgisizliğine müptela olan âşık olarak dikkat çekmektedir (Çetindağ Süme, 2017: 109). Alamanya ağıtlarında bülbülün kullanımı da yine gül ile veya gönülle ilişkilidir. 9/2, 88/7, 111/6, 133/17 ve 137/17 numaralı ağıt dizelerinde bülbüllerden söz edildiği görülmektedir.

Bir diğer kuş türü olan baykuş ise Türk kültüründe bazen olumlu bazen ise olumsuz bir sembol olarak olarak kullanılmıştır. Çoğunlukla viranelerde yaşayan, geceleri ortaya çıkan, çirkin bir görüntüsü ve sesi olan baykuş, bu yönleri sebebiyle olumsuz olarak yorumlanmış ve "kötülüğü haber veren kuş" olarak görülmüştür (Köse, 2019: 297). Serkan Köse, olaya farklı bir açıdan bakarak "*Toplum, ölüm, doğal afet, yoksulluk, gurbet gibi olumsuz olay ve olguların olmasının sebebini doğrudan Tanrı'yla ifade etmek yerine dolaylı olarak baykuşa yüklemiştir. Bu bağlamda baykuş, kötü ve olumsuz olayların sorumlusu olarak görülmüştür.* (Köse, 2019: 297) şeklinde bir çıkarımda bulunmuştur. Tüm bu olumsuz yorumlamaların yanında baykuşun kötülüklerden koruduğuna inanç da hâkimdir. Kazak, Kırgız ve Özbek Türklerinde, baykuşun kanadının ve tırnaklarının çocukları ve kadınları kötülüklerden ve nazardan koruduğuna inanılmaktadır (Şahin, 2022: 10). Baykuşun olumlanması, özellikle son zamanlarda, süs eşyalarında, takılarda, kıyafetlerde sembol olarak kullanılmasından da anlaşılmaktadır.

Olumlu ve olumsuz yorumlamalarla ön plana çıkan baykuş, Alamanya ağıtlarında olumsuz olarak karşımıza çıkmaktadır. Ağıtlarda baykuşun kullanılması, halkın baykuşu ölüm ve ayrılıkla ilişkilendirdiğini göstermesi bakımından önemlidir. 7/15, 13/4, 104/2, 137/9, 150/11 numaralı ağıt dizelerinde ölümün ve gurbet hayatının olumsuz etkileri baykuş ile sembolize edilmiştir.

Son olarak ağıtlarda karşımıza çıkan hayvan ise köpektir. 123 numaralı ağıtta kullanılan köpek, beddua içerisinde yer almaktadır: Güzellerin, kuduz **köpek** dalasın (123/17)

5.12. BİTKİLER

Alamanya ağıtları içerisinde 2 ağıt metnindeki "ekin" ve bir ağıt metnindeki "iğde" dışında ağırlıklı olarak "gül"ün kullanıldığı görülmektedir. Ekin, 51/3 numaralı ağıt dizesinde erken ölümü ifade etmek amacıyla "*Ektiğim ekini göğ iken biçtim*" şeklinde yer almış, 111/23 numaralı ağıt dizesinde ise ekin biçme zamanından söz edilmiştir. Bir diğer bitki olan iğde ise 111/25 numaralı ağıt dizesindeki memleket güzellemesinde güzel kokusuyla yer almıştır.

Ağıtlarda en fazla görülen bitki güldür. Gül, Türk edebiyatında en fazla kullanılan motifler arasında yer almaktadır. Sevginin, sevgilinin ve güzel olan şeylerin ifadesi olarak kullanılan gül, gerçek manada sevgiliyi ve maddi aşkı, tasavvufi manada ise Hz. Muhammed'i ve manevi aşkı ifade etmesi yönüyle değerli görülmüştür (Çetindağ Süme, 2017: 106). Genel anlamda güzelliklerin simgesi olan gül, ağıtlarda çoğu zaman benzetme amacıyla ve güzelleme unsuru olarak kullanılmıştır. Yine memleket güzellemeleri yapılırken de açan ve burcu burcu kokan güllerden söz edildiği görülmektedir. Gül, güzelliklerin simgesi olarak 28/20, 30/28, 31/1 "2. parça", 41/23, 56/24, 94/4, 104/16, 111/21, 113/20, 131/7, 133/17, 155/5, 160/16 numaralı ağıt dizelerindeki yerini almıştır.

Ölen kişiler için ise ayrıca solmuş gül benzetmeleri yapılmıştır. "*Gülün açması nasıl ki baharın müjdecisi ise gülün solması da yaşam emarelerinin kaybolması manasına gelmektedir.*" (Çetindağ Süme, 2017: 116) şeklindeki görüş de ağıtlardaki kullanım amacıyla doğrudan uyuşmaktadır. Bu noktada 48/12, 56/10, 72/28, 88/8, 115/2, 133/1 numaralı ağıt dizeleri dikkat çekmektedir.

5.13. EŞYA VE ÂLETLER

Günlük hayatın olmazsa olmazı haline gelen eşya ve âletler pek çok ağıtta yer almıştır. Ağıtlarda görülen bazı eşya ve âletlerin ise Alamancıların simgesi haline gelmiş olduğu dikkat çekmektedir. İnsanlar ekonomik kaygılarla yabancı diyarların yolunu tutmuş, para kazanabilmek için tüm zorluklara katlanmak zorunda kalmışlardır. Göçün ilk yıllarında yalnız erkeklerin gitmiş olmasından kaynaklı olarak kazanılan paraların Türkiye'deki aileye gönderilmesi de zorunlu hale gelmiştir. Tüm bu durumların etkisiyle ağıtlarda Alman parasını görmek kaçınılmaz olmuştur. 1/5, 23/27, 75/13, 119/9, 144/5, 162/16 numaralı ağıt dizelerinde Alman parasını kazanmak için verilen mücadelelerden, para için heba olan hayatlardan, Türkiye'ye gönderilen Mark'lardan (Euro'ya geçilmeden önceki Alman para birimi Mark'tır) söz edildiği görülmektedir.

Avrupa ülkelerinde teknolojinin Türkiye'ye göre ileride olmasının bir sonucu olarak, Alamancıların teknolojik âletleri yurtdışından Türkiye'ye getirdikleri ve bu yenilikleri Türkiye'de yaygınlaştırdıkları bilinmektedir. Sadece Alamancıların evinde bulunan teknolojik âletlerin insanların ilgisini çektiği de bir gerçektir. Bu noktada, ölen bir Alamancının arkasından söylenen "*Aporlanlar telefonlar bağlattın* (3/25)" şeklindeki ağıt dizesi dikkat çekmektedir. Bunun dışında 10/19 numaralı ağıt dizesinde geçen bilgisayar, kara haberin ulaştığı telefon (26/1, 31/6) ve müzik dinlemek için kullanılan teyp (32/24) diğer teknolojik ürünler olarak öne çıkmaktadır.

Telefonların özellikle Türkiye'de her evde bulunmadığı zamanlarda iletişim mektuplar vasıtasıyla sağlanmıştır. Aradaki mesafeden kaynaklı olarak ulaşması epey zaman alan mektuplar, teknolojinin gelişmesiyle birlikte kasete kaydedilmeye başlanmış ve özlem bir nebze de olsa dindirilmeye çalışılmıştır. Alamancıların ve sıladakilerin hayatında önemli bir yere sahip olan mektup 57/13, 62/11, 89/9, 98/7, 110/15, 114/3, 130/3, 131/1, 142/9, 151/7, 160/20 ve 165/18 numaralı ağıt dizelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Alamancılar ile özdeşleşen bir diğer eşya ise bavul ve valizlerdir. Göçün ilk yıllarında Alamancı dendiği zaman ilk olarak, hüzünle ve birkaç özel eşyayla doldurulmuş tahta bavullar akla gelmiştir. İlerleyen süreçte tahta bavulların yerini valizler alsa da insanların gözünde hâlâ Alamancı bavuludur o. Çünkü o bavul, sıladakilerin yüzünü güldürecek hediyelerle ve çikolatalarla doludur. 6/17, 10/32, 32/64, 122/1, 142/16 numaralı ağıt dizelerinde Alamancıların bavuluna değinildiğini görmek mümkündür.

Alamancıların çalıştıkları iş alanlarına ilişkin ipuçlarını da ağıtlarda görmek mümkündür. Ağırlıklı olarak fiziksel güç isteyen alanlarda çalışan Alamancıların çalıştıkları yerlerdeki bantların, preslerin (136/10), makinelerin (148/5) ve kazanların (165/19) iş âletleri olarak ağıtlarda yer aldığını söylemek mümkündür.

Ağıtlarda sadece Alamancılar ile özdeşleşen eşya ve âletlerden değil günlük hayattan eşya ve âletlerden de söz edildiği görülmektedir. Cinayet sonucu gerçekleşen ölümler üzerine söylenmiş ağıtlarda cinayet silahı ile ilgili bilgilerin verildiği görülmektedir. Cinayetin işlendiği âletler daha çok silah, çifte (3/8, 5/14, 58/5, 162/43, 62) ve bıçaktır (55/2). 55/8 numaralı ağıt dizesinde ise cinayetin, bir mutfak eşyası olan sürahi ile işlendiği görülmektedir. Hastane ve ameliyat söz konusu olduğunda ise ellerinde bıçağı ile doktorlar karşımıza çıkmaktadır (17/3, 75/19). 158/4 numaralı ağıt dizesinde ise doktorun elindeki bıçağın hançer olarak ifade edildiği görülmektedir.

15/9, 24/50, 27/9-10, 32/12, 52/15, 58/20, 58/28, 68/47, 79/18, 85/2 "3. parça" numaralı ağıt dizelerinde ise soba, yorgan, yatak, beşik, dolap, masa, sandık, resim gibi ev eşyalarını görmek mümkündür. 10/8, 53/1, 55/30, 81/23, 83/2, 96/16 ve 121/5 numaralı ağıt dizelerinde ise daha çok aksesuar olarak kullanılan, kadınların başına taktığı kelek[42] ve pullu çember[43]; bilezik, şemsiye, heybe, toka ve mendil ön plana çıkmaktadır.

6/20, 23/21, 32/51, 70/3, 72/38, 80/58, 111/29, 118/3, 141/11, 163/31-32 numaralı ağıt dizelerinde ise âşığın elinde bağlamayı, sazı, udu ve kabak kemaneyi görmek mümkündür. Düğünlerin vazgeçilmezi olarak ise davulların ön plana çıktığı görülmektedir.

Ağıtlarda son olarak karşımıza çıkan âletler ise tarım âletleridir. 23/8, 81/97, 93/11 ve 107/6 numaralı ağıt dizelerinde kazma kürekten, tahıl elemeye yarayan kalburdan, toprağı sürmek için kullanılan kara sabandan söz edildiği görülmektedir.

5.13.1. Hatıra Eşya

İnsanlar sevdikleri kişilere, baktığında kendisini hatırlatması için bazı eşyalar vermektedir. İşin içine gurbet girince bu eşyalar daha fazla anlam kazanmaktadır. Gerek gurbetteki kişiye gerekse sıladaki kişiye verilen eşya, kişilerin özlemini bir nebze de olsa hafifletme işlevi görmektedir. Hatıra olarak verilen eşyalar maddi açıdan değerli eşyalar olmaktan ziyade daha çok kişiden izler taşıyan, onu hatırlatan eşyalardır. Bu eşyalar bir mendil olabileceği gibi bir gömlek, bir kalem ya da bir fotoğraf olabilmektedir. Eğer kişi ölmüşse, yazdığı mektuplar ayrı bir önem kazanmakta, ölen kişiyi hatırlatan ve duygularını aksettiren bu araç, geride kalan için önemli bir hatıra eşya olmaktadır. Hatıra eşyalar ağıt dizelerinde şu şekilde yer almıştır:

Bende saklı **gömleği** ile **kalem**i (6/1)
Fotoğrafım benden hatıra kalsın (50/43)
Bir **mektup** yazdım da saldım anama (56/25)
Saklayın sandıkta tüllü tacını (56/31)
Mektubunda unutmazdın ananı (59/41)
Bir **fotoğraf** gönder elleri güllü (94/4)
Gece gündüz düşmez **resmin** elimde (106/17)
Yârin **mendil**ini verin elime / Ben de onnan göğnümü eyleyim (126/7-8)
Hatıra verdigin kirli **mendil**i (164/8)

[42] kelek: Başa takılan süs.
[43] pullu çember: Kadın başörtüsü, yemeni ve yazma olarak ifade edilen çemberin pullu olanı.

5.14. RENKLER

İnsanlar renklere çeşitli anlamlar yüklemiş, farklı şekillerde yorumladıkları renkleri hayatın her alanında kullanagelmişlerdir. Kızlar için pembenin erkekler için ise mavinin simge olarak kullanılmasından başlanmak üzere hayatın her alanında renklerin anlamlandırılmasına şahit olmak mümkündür. Beyaz saflığın, temizliğin, masumiyetin, güçlülüğün ve adaletin ifadesi iken kırmızı heyecan, cesaret, akıncılık, hayatta kalma ve hayat verme ifadesi; mavi gerçeğin, uyumun, sakinliğin ve umudun ifadesi olmuştur (Yardımcı, 2021: 77-78). Siyah (kara) söz konusu olduğu zaman ise insanlarda olumsuz çağrışımlar oluşmuştur. Siyah genel anlamda suskunluğun, korkunun, karanlığın ve kaybın sembolü olarak kullanılagelmiştir (Yardımcı, 2021: 78).

Türk edebiyatının şaheserlerinden Dedem Korkut Kitabı'nda da bazı renklerin taşıdığı anlamlarla ilgili ipuçları verildiği görülmektedir. Bu durumun en bariz örneğini Dirse Han Oğlu Boğaç Han boyunda görmek mümkündür. Han Bayındır'ın verdiği bir ziyafette bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere ise kara otağ kurdurmasından söz edilmiş ve bu sahne şu şekilde anlatılmıştır:

> "*Bir yire ağ otağ bir yire kızıl otağ bir yire kara otağ kurdurmuş-idi. Kimün ki oğlı kızı yok kara otağa kondurun, kara kiçe altına döşen, kara koyun yahnısından önine getürün, yir-ise yisün yimez-ise tursun gitsün dimiş-idi. Oğlı olanı ağ otağa kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlı kızı olmayanı Allah Ta'ala kargayupdur, biz dahı kargaruz bellü bilsün dimiş idi.*" (Ergin, 2021: 78).

Bayındır Han'ın, oğlu kızı olmayana zaten Allah'ın beddua etttiğini belirtip kara otağa kondurması karanın olumsuzlanması ile ilgili bir durumdur. Dolayısıyla, bu örnekte görüldüğü gibi, çoğu durumda karanın olumsuzluğu ve kötülüğü simgelemek için kullanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

4/8, 8/21, 19/5, 22/6, 26/bağlantı, 27/12, 47/11, 49/25, 50/22, 56/27, 58/11-12, 70/14, 71/10, 74/4, 80/16, 81/91, 87/11, 89/3, 105/2, 131/4, 136/14, 140/19, 153/15 numaralı ağıt dizelerinde kara sıfatının kullanımını görmek mümkündür. Ağıtlarda, yüzü gülmeyen insanların bahtının kara olduğuna dair inancın hâkim olduğu, beklenmedik zamanda gelen haberler için kara haber ifadesinin kullanıldığı, kara haberle birlikte insanların karalar bağladığı açık bir şekilde ifade edilmektedir. Kara sıfatının çok fazla ağıtta yer alması, ağıtların hüzün şiirleri/türküleri olmasının bir sonucudur. Sadece kara haber, kara baht ve yas belirtisi olan karaları bağlama şeklinde değil, üzüntünün ve acının

sembolü olarak değerlendirebileceğimiz kara bulutlar (25/4, 59/1) da kara sıfatının olumsuzlanması ile açıklanabilecek bir durumdur.

Ağıtlarda kara kimi zaman da ölen kişinin defnedildiği toprağı nitelemek için kullanılmıştır. Bahtı karalı insanın son aşamada kara toprağa emanet edildiği, ağıtlarda aktarılmaktadır (4/8, 47/7, 62/17, 81/1, 109/2). Tüm bu olumsuzlamaların dışında kara gözlü güzellerden bahsedilen tasvirleri de görmek mümkündür. Bu noktada, 72/11, 81/86, 120, 121/bağlantı numaralı ağıt dizeleri öne çıkmaktadır.

Beyaz renk çok fazla ağıtta yer almamaktadır. Saflığın, masumiyetin sembolü olarak bilinen beyaz, 40/9 numaralı ağıt dizesinde kefenin rengi olarak, 48/5 numaralı ağıt dizesinde gelinliğin rengi olarak, 55/10 numaralı ağıt dizesinde ise ölen kişinin ten rengi olarak belirtilmiştir. Beyazın (akın) saflık ve masumiyet anlamlarının dışındaki kullanımlarını 91/7, 92/7, 95/1, 110/22 numaralı ağıt dizelerinde görmek mümkündür. Özellikle saçların ve bir ağıtta kirpiğin beyaz olarak belirtildiği, bunun da yaşanan sıkıntılardan ve yaş almadan kaynaklı olduğu görülmektedir. Çünkü gurbetteki evladını, sevdiğini bekleyen kişinin çektiği özlem büyüktür ve bu, kişiyi ruhsal ve fiziksel yönden olumsuz etkilemektedir. Kimi zaman da bu değişimin, uzun süren bir bekleyişin sonucu olarak ortaya çıkmış olabileceği düşünülebilir. Çünkü gurbete giden kişinin sılaya, en azından izin amaçlı dönmesi bile, epey zaman almaktadır. Dolayısıyla aradan geçen uzun zamanda insanların saçlarına aklar düşebilmektedir.

Kişi tasvrilerinde, özellikle kadınların sarı tenli veya sarı saçlı olduklarına vurgu yapıldığı görülmektedir. 6/8, 48/18, 55/1, 55/18, 59/57, 161/3 numaralı ağıt dizelerinde sarı kadınları ve bir ağıtta (59/57) sarı oğulu görmek mümkündür. 86/10, 96/bağlantı, 160/3 numaralı ağıt dizelerinde ise Alman kızların sarı oluşları yönüyle nitelendirildikleri görülmektedir.

Doğanın rengi olan yeşil, daha çok çevre tasvirlerinde çevrenin güzellikleri ön plana çıkarılırken kullanılmıştır. Ağıtlarda Emirdağ'ın yeşil oluşu ile ön plana çıktığı (20/8), bitkilerin yeşil oluşuna vurguların yapıldığı (82/21-22, 93/3), evin önünde akan yeşil çaydan söz edildiği (160/13) ve bir evin yeşil boyası ile ön plana çıktığı (41/25) görülmektedir. Kişilerin fiziki tasvirleri yapılırken yeşil ve mavi gözlü oluşlarına değinildiği örnekleri de görmek mümkündür (156/6, 59/57). Kırmızı (al) rengin görüldüğü ağıt dizelerine bakıldığında ise bu rengin kan ile ilişkili olduğu görülmektedir (40/10, 81/64).

Ağıtlarda acının gereği olarak kara (siyah) rengin ön plana çıktığı görülse de işin içine tasvirler girdiğinde, mavisiyle, yeşiliyle, sarısıyla farklı renklerin kullanıldığını görmek mümkündür.

5.15. AĞITLARDA ALMANLAR VE ALAMANYA

Almanların giyim kuşamı, davranışları ve yeme-içme kültürü gibi farklı özelliklerine ağıtlarda yer verilmediği görülmektedir. Ağıtlarda, yaşanan tüm olumsuzlukların sorumlusu olarak Almanlar görülmüş, dolayısıyla da aşağılanan ve eleştirilen taraf çoğunlukla Almanlar olmuştur. Türkleri dışlayan, hor gören, çok fazla çalıştırıp yoran Almanlar daha çok, 16/7, 23/25, 33/25, 59/28, 61/4, 68/4, 84/3-4, 99/3 numaralı ağıt dizelerinde görüldüğü üzere "gâvur" olarak ve 17/19, 46/7, 159/4 numaralı ağıt dizelerinde görüldüğü üzere "zalim" olarak nitelenmişlerdir. Alamancılar kimi zaman da yabancı gördükleri Almanları, yabancı anlamındaki "el" olarak görmüşlerdir. 19/22, 133/5, 141/27, 149/9 numaralı ağıt dizelerinde Alamancıları yoran, ağır sözler söyleyen "el"i görmek mümkündür. Bir ağıt metninde geçen "*Sebil ettik ömrü **Hans**'ın yurdunda* (136/2)" dizesinde de Almanların "Hans" olarak ifade edildikleri görülmektedir. Bu örnekte bir Alman ismi olan Hans, tüm Almanları ifade edecek şekilde genel anlamda kullanılmıştır. Yine Alman şeflerin ve ustaların "meister" şeklinde ağıtlarda yer aldığını da görmek mümkündür (112/1).

Almanlar ile ilgili belki de en detaylı bilgiye kadınlar özelinde ulaşılmaktadır. Türk erkeklerinin aklını almayı başaran, Türk erkeğine sıladaki ailesini unutturan kişi olarak Alman kadınlar ön plana çıkmaktadır. Sılada kalan kadınların yakındığı konuların başında gelen Alman kadınlar, daha çok "sarı kız" olarak ifade edilmişler (86/10, 96/bağlantı, 160/3), kimi zaman da "gâvur kızı" olarak ağıtlardaki yerini almışlardır (160/4).

Genel olarak bakıldığında, Alman erkeklerin daha çok meister, polis, doktor ve gardiyan olarak; Alman kadınların ise sadece sevgili sıfatıyla ve kıskanılan unsur olarak ağıtlarda yer aldığını söylemek mümkündür.

Ağıtlarda Alamanya'ya dair bilgilerin daha fazla olduğu görülmektedir. Alamanya Türkler için artık vatan olsa da bazı ağıtlarda "el kapısı" (134/4, 141/27, 149/9), bazılarında "Hans'ın yurdu" (136/2), bazılarında ise "gâvur, gâvrun köyü, gâvurun eli" (11/1, 21/3, 41/10, 67/2, 80/24, 106/9) olarak ifade edilmiştir. Almanlar kadar Alamanya da Türklerin yaşadığı sıkıntıların ana kaynağıdır ve bu yüzden Alamanya'ya karşı olumsuz bir bakış hâkimdir. Alamancıların gözünde Alamanya ile ilgili her şey kötüdür. Bu bakış

açısının bir sonucu olarak da Almanya'nın hep kötü yönleri ağıtlara yansımıştır. Almanya kimi ağıtlarda zalim olarak nitelenmiş (66/6, 107/2, 133/2, 146/2, 156/bağlantı), kimi ağıtlarda da Almanya adının karanlık olduğuna (126/1) ve tatsızlığına (109/13) vurgu yapılmıştır. Kimi ağıtlarda ise soğuk ve karlı olması vurgulanarak Almanya'nın havasının kötü olduğu ifade edilmiştir (7/21, 120/5, 121/9). Alamanya'nın havası kadar yolu da kötüdür Alamancıların gözünde (69/9). Yollar, yürümeyi engelleyecek, kişiyi tökezletecek kadar taşlıdır ağıtlarda. Bu, sıla ile Almanya arasındaki engellerin, Alamanya'da yaşamanın, hayatını devam ettirmenin zorluğunun ifadesi olarak okunabilir. Çünkü her anlamda atağa geçen bir ülkenin yollarının taşlı olması beklenen bir durum değildir. Alamanya'nın yolları ile ilgili bir başka dizede (131/5) ise genişliğine vurgu yapılarak olumlu yanı belirtilmiştir ki bu durum ağıtlarda görmeye alışık olduğumuz bir durum değildir.

Alamanya'nın öne çıkan özelliği sılaya olan uzaklığıdır. 1/1, 38/16, 124/5 numaralı ağıt dizelerinde de Alamanya'nın bu özelliği dile getirilmiş ve bu uzaklığın sonucu olarak Alamanya'nın sılayı unutturduğu (45/19), sevgilileri ayırdığı (123/1-3), çocukları anne-babasız bıraktığı (153/18) vurgulanmıştır. Durum böyle olunca da tüm dertlerin, sıkıntıların sebebi olarak Alamanya ön plana çıkmıştır. 18/2, 57/7, 122/13, 158/8 numaralı ağıt dizelerinde Alamanya'nın insanları derde düşürmesi, genç yaşta insanların ölümüne neden olması, insanları yaşlandırması yönleriyle öne çıktığı görülmektedir. Alamancılar için Alamanya, dili anlaşılmayan (131/6), her işi bozuk olan (116/21), kahrı çekmekle bitmeyen (9/1, 147/5, 161/5) ve insanların ölüsünü de dirisini de perişan eden (53/3-4, 162/17-18) bir ülkedir.

Genel olarak bakıldığında Almanların da Alamanya'nın da tek bir olumlu yönünden bahsedilmediği görülmektedir. Ağıtların, Almanya'nın ve Almanların yarattığı acı ve hüzün üzerine oluşturulmuş olmasının bir sonucu olarak olumsuz tarafların ön plana çıktığı görülmektedir. Alamancılar ve sıladaki sevdikleri, Alamanya'nın ve Almanların kendilerini ülkelerinden ve sevdiklerinden ayırdığına dair düşünceleri nedeniyle her şeyi olumsuz görmüş, yaşanan tüm olumsuzlukları da Almanlara ve Alamanya'ya bağlamıştır.

5.16. AĞITLARDA ALAMANCILIĞA VE ALAMANYA'YA GİDİŞE DAİR BİLGİLER

Alamanya ağıtları, bünyesinde pek çok bilgiyi barındırmaktadır. Bunlar arasında Türk işçisinin Avrupa'ya gidiş süreci ve Alamancılığa dair öne çıkan özellikler de yer

almaktadır. Bilindiği gibi, başta ekonomik nedenler olmak üzere pek çok neden işgücü göçünü tetiklemiştir. Ağıtlarda, "*Göç merağı sarmış bütün milleti / Ne hale koyarmış* ***açlık illeti*** (129/13-14)" denilerek insanların açlık yüzünden Alamanya'ya gittiğine vurgu yapılmış, para için her şeyin yapıldığına dair bilgi "*Saatinen gurbet elde çalıştık / Yunanlara, gâvurlara garıştık /* ***Para için her yerlerde uğraştık*** (23/24-26)" şeklinde aktarılmıştır.

Türkiye'de köyden kente, daha sonra kentten kente gerçekleşen iç göçün devamında, Avrupa ülkelerinin de talebiyle birlikte Avrupa'ya göç başlamıştır. Ağıtlarda da iç göç ile başlayan süreç "*Isdanbıl'dan Angara'ya göçeller / Yiğitlerin Almanya seçeller* (57/5-6)" şeklinde anlatılmış ve insanların sadece Alamanya'ya değil pek çok Avrupa ülkesine gittiği "*Avrupa'ya bunca vatandaş geldi / Bana da talihten Fransa düştü* (140/15-16)" şeklinde aktarılmıştır.

İşgücü talebinin gelmesiyle birlikte pek çok Türk, Alamanya'ya gitmenin yollarını aramış ve gerek resmî yollardan gerekse gayriresmî yollardan Alamanya'nın yolunu tutmuştur. Resmî olarak gerçekleşen göçlerde iş bulma kurumları ön plana çıkmış ve bu durum "***Arbeitsamt***[44]*'a işçi diye yazılmış* (87/2)" şeklinde ağıt dizelerine yansımıştır. Resmî olarak işçi alımının durdurulmasıyla birlikte daha çok görülmeye başlanan Alamanya'daki kişinin istek yapması üzerine gerçekeşen göç ise "***İstek yaptı*** *da gardaş beni getirdi* (15/5)" şeklinde ağıtlarda yer bulmuştur.

Alamanya'ya gitme onayı alan Türk işçisi, elinde tahta bavulu ile Sirkeci Garı'na varmış ve kara trenin ilk düdüğü ile gurbet macerası başlamıştır. Bu yolculuk ağıtlarda, "***İsli tren*** *yanaştı, düştüm yollara* (66/3)", "*Hayallerimi* ***tahta bavul****a koydum da / Yollarına düştüm Almanya* (122/1-2)", "*Bütün* ***tren****ler de gelip geçecek* (151/5)", "***Tren****in yolları demir değil mi* (9/5)", "*Dili olsa da söylese beni yavrumdan koparan* ***kara tren****in* (122/6)" şeklinde aktarılmıştır. Bu yolculuklar ilk dönemlerde trenle gerçekleştirilse de ilerleyen süreçte trenin yerini uçak ve araba almıştır. Dolayısıyla da hüzünlü vedaların merkezi tren garları değil havalimanları olmaya başlamıştır. Uçakla gerçekleştirilen yolculuklara dair, "*Ben anamı yolcu eyledim /* ***Havalanı****na varıncağız / O gün umudum kesildi /* ***Uçak*** *kalkıp uçuncağız* (52/33-36)", "***Uçağa*** *bindi de mendil salladı* (121/4)" şeklindeki ağıt dizeleri öne çıkmaktadır. Alamancılar, göçün ilk yıllarındaki gayeleri

[44] Federal İstihdam Dairesi.

arasında yer alan otomobillerle Türkiye'ye izne gelmeye başladıkça, ülkeye vedanın merkezi **Kapıkule** sınır kapısı olmuştur (130/1).

Gitme zamanının gelmesi ile birlikte gözü yaşlı anne-babalar, eşler ve çocuklar geride bırakılmış ve bu aşamada büyük bir sorun ortaya çıkmıştır. Gerek Alamanya'nın yolunu tutanlar gerekse sılada kalanlar için bu ayrılığa dayanmak kolay olmamış, bu durum "*Hasret galdım yavrulara guzuya / Bırah yollarımı gidem Almanya* (45/3-4)", "*Sılada yavruları boynun büker / Bayram günleri de yollara bakar* (89/6-7)", "*Yetim yavrularım babam der ağlar* (105/3)", "*Bir yârim vardı da aldın elimden* (107/3)", şeklinde dizelere yansımıştır. Kimi zaman da hem anne hem baba Avrupa'nın yolunu tutmuş ve geride kalan çocukların durumu "*Koyuldu yavrular dost akrabaya / Ana baba göç etmiş Avrupa'ya* (149/13-14)" şeklinde ifade edilmiştir. Sorunlar özlemle sınırlı kalmamış, geride kalanların durumu ile akrabaların sırt dönmesi de "*Her gün için yavruların yaş döker, / Dostlarımız bak çekildi, gel yetiş!* (95/3-4)", "*Babam sen gideli ocagımız tütmüyor / Heç kimseler yavrum diyip elimizden dutmuyor* (97/6-7)" şeklinde ifade edilmiştir. Kalanlar ile gidenlerin yaşadığı durumlar yuvaların yıkılmasının da önünü açmış ve "*Nice evler temelinden yıkıldı / Tohumumuz gurbet ele ekildi / Hüseyin neylesin boynu büküldü / Kadını kızıyla dula döndürdü* (144/13-16)" şeklinde parçalanan ailelere vurgu yapılmıştır.

Ailesinden, memleketinden uzakta olmanın acısıyla savaşan Alamancılar için Alamanya'da yaşam da pek kolay olmamıştır. Dilini, dinini bilmediği bir toplumun içine düşen Alamancılar, zor şartlarda yaşamak ve ağır şartlarda çalışmak zorunda kalmışlardır. Ağıtlarda iş şartları, "*Nice Oktaylara kurulmuş tuzak* (38/17)", "*Ali'mi de ağır işe verdiler (59/21)*", "*İşin pisi bizde bizdedir tozu / Verdik en çok işi aldık en azı* (136/5-6)", "*Genç idik bantlara dizildik / Preslerde madenlerde ezildik* (136/9-10)", "*Makinamın başındayım / Tam on dokuz yaşındayım / Alaman'ın işindeyim* (148/5-7)", "*Üç vardiye çalışırız / Alamancaya alışırız (148/13-14)*" dizeleriyle anlatılmış ve yaşanan zorluklar gözler önüne serilmiştir.

Alamanya'nın çektirdiği çile ile ömrü tükettiği "*Ben ömrümü gurbet elde çürüttüm* (111/10)", "*Ölürsem Almanya'da ağla derdime* (134/7)", "*Gurbetin çilesi ölünce biter / Yaktın beni gurbet bu kadar yeter* (137/6-7)" şeklindeki, Türklere söz hakkı verilmediği ve Almanların sözlerinin acı oluşu "*Buralarda geçmez bizim sözümüz* (118/7)", "*Sözleri bir diken batıyor cana / Her dertler söylenmiyor ki yabana* (129/5-6)", "*İl gâvuru vurur taş gibi sözler / Dermanın mı yokmuş sararmış yüzler / Yavrum boynunu eğmiş yolumu gözler*

(133/5-7)" şeklindeki dizelerle anlatılmıştır. Almanların muamelesinin bununla kalmadığı, Türklere kalması için ayarlanan yerlerin de oldukça kötü durumda olduğu "*Garipler doludur hayımın, hanın (119/6)*", "*Dörte dört odada altı karyola / Yirmi dört saatte bir saat mola* (135/5-6)" dizeleriyle anlatılmış ve durumun vehameti gözler önüne serilmiştir. Resmi kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilmeyip istek usulüyle ve turist olarak gidenlerin durumu ise "*Hiçbir yerde yoktur yeri turistin / Polise tutuldum büküldü belim* (143/2-3)" dizeleriyle anlatılmıştır.

Göçün ilk yıllarında yalnız giden Türk işçisi için yabancı bir yerde kimsesiz olmak zor gelmiş ve "*Verem oldum hasta düştüm Kölün'de / Derdimi söylecek de bir kimsem yoktur* (151/1-2)" dizlerinde görüldüğü gibi derdini paylaşacak kimseyi bulamamış, tek başına her zorluğun üstesinden gelmek zorunda kalmıştır. Büyükler kadar çocuklar da gurbet hayatından olumsuz etkilenmiş ve "*Yurdundan uzakta körpe kuzular / Ellerin yanında ele benziyor* (115/3-4)" denilerek çekilen yabancılık gözler önüne serilmiştir.

Yaz dönemi, Alamancıların iple çektikleri izin dönemidir ve ağıtlarda izin dönemi ile ilgili "*Senin izinin bitiyor* (5/12)", "*Yaz ayları gelirkene* (10/2)", "*Yedinci ay geliyor kalk Efe babam* (20/6)", "*Bir sene çifte ederim izini* (23/19)", "*Aylık izine gelenim* (34/14)", "*Memmed gelici izine* (35/10)", "*Yedinci ay gelmeden ayırdı bizi* (54/8)", "*Yedinci ayda her gelene sorarım* (72/2)", "*İzine gel ala gozlüm izine* (96/99)", "*Tüm gurbetçiler izine geldi* (105/9)", "*Ne zaman gelecek izin sırası?* (142/5)", "*Senesi dolunca gelir izine* (160/2)" şeklindeki pek çok dize dikkat çekmektedir. İzin dönemi demek, hasretin kısa süre de olsa sona ermesi ve aileyle zaman geçirmek demektir. Yılda bir defa gelinen izinlerin genellikle 7. ayda gerçekleştiğine dair de pek çok bilginin yer aldığı görülmektedir. İzin döneminin gelmesi ile birlikte başta çocuklar olmak üzere sılada kalanlar dört gözle Alamancılarının gelmesini beklerler. Kimi zaman bu bekleyişler mutlu sonu getirirken kimisinde ise bekleyiş boşa çıkmaktadır. 64/1-2 ağıt dizelerinde de babası ölen bir çocuğun, izin döneminde babasını bekleyişi "*Elin Almancısı gelir / Fatmam babasını arar*" şeklinde tasvir edilmiştir.

İzin dönemi kavuşma dönemi olduğu gibi, sıladakilerin, dört gözle gelecek hediyeleri beklediği de bir dönemdir. İçi sıladakilere hediyelerle dolu valizler, Alamancılar ile simgeleşmiş bir eşya olarak karşımıza çıkmaktadır. Kimi zaman "*Bu ayda olmasa gelecek ayda / Çantamı gelmeye hazırlıyorum* (142/15-16)" şeklindeki ağıt dizelerinde görüldüğü gibi bir bavul hazırlama sürecinden söz edilirken, "*Almanya'dan gelir elinde bavul* (6/17)", "*Gardaşım uçakdan iner / Valizi gümrüğe döker* (10/31-32)", "*Uşak*

gümrüğe dökülmüş / Memmet valizin hangisi (34/39-40)" şeklindeki ağıt dizelerinde ise ellerinde bavulla gelmesi beklenen kişilerin tabutunun geldiği vurgulanmıştır.

Türklerin, göçün ilk yıllarındaki sorunlarının başında gelen ibadet yeri sorunu "*Bodrum katlar cami diye verilmiş* (91/19)" dizesiyle, ezan sesine olan özlemleri ise "*Her bayram her bayram "Allahu Ekber" / Kulaklarım ezan sesini bekler / Lakin çan sesinde acı gerçekler* (141/21-23)" dizesiyle anlatılmaya çalışılmıştır.

Artık Avrupa ülkelerine yerleşmiş olan Alamancı gençlerinin Türkiye'ye ve Türkçeye yabancılaşmaları "*Türkçeyi unutmuş o yavruların* (91/23)", "*Konuşamaz oldum ana dilimi* (109/18)" dizelerinde yer bulmuş ve bu durumun büyük bir sorun oluşturduğu ifade edilmeye çalışılmıştır.

Alamancılar, yaşadıkları ülkelerde artık yabancı olmasalar da, gurbetin acısını derinden hissetmeye devam etmektedirler. Aradaki mesafenin uzaklığı, çalışılan iş yeri ile yaşanan sıkıntılar gibi pek çok neden Alamancıların istedikleri zaman sevdiklerinin yanında olamamalarına sebep olmuştur. En acısı ise "*Benim için o gurbette gelemez demişler* (123/32)", "*Çok uzaktı varamadım / Cenazeyi göremedim* (146/7-8)" dizelerinde görüldüğü üzere sevdiklerinin cenazesinde dahi bulunamamak olmuştur. Gurbet acısını derinden hisseden Alamancılar, sağlıklıyken olmasa bile öldükten sonra memleketlerine kavuşma beklentisi içerisinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. En büyük korkuları ise "*Cenazemi de yurttan uzakta koydun* (13/12)", "*Köyü çok severdi, gurbette öldü* (27/39)", "*Cenazemiz de Türk toprağını bulaydı / Mü'min kardeşlerimiz namazımız kılaydı* (47/2-3)", "*Korkarım gurbette kalır ölümüz* (56/3)", "*Gurbet elin toprağında / Sakın koman koman beni* (117/1-2)", "*Bu gurbetin suyu ile / Aman yuman yuman beni* (117/19-20)", "*Tabutta olsam bile mutlaka döneceğim* (152/14)" dizelerinde görüldüğü gibi gurbette ölmek ve cenazelerinin Türk toprağını bulamayacağı olmuştur. Kimi zaman Türkiye'ye defnedilme isteği gerçekleşmemiş ve "*Dom kilisede cenazemi kıldılar* (13/2)" dizesinde görüldüğü gibi pek çok Alamancının cenazesi Türk toprağını bulamamıştır. Türkülerinde "*Gurbette ölenin yoğumuş yeri* (158/6)", "*Sahın Almanya'da ölme hemşerim* (URL-21)" diyen Âşık Metin Türköz'ün 26 Kasım 2022'de Alamanya'da vefat etmesiyle birlikte Köln'deki Westfriedhof'a (Batı Mezarlığı'na) defnedilmesi de her Türk'ün Türkiye'ye defnedilmediğini göstermesi bakımından dikkat çekmektedir (URL-28).

Alamancılar ile ilgili söylenebilecek bir özellik de, memleketlerine yaptırdıkları gösterişli evlerdir. Özellikle ölen kişilerin ardından yakılan ağıtlarda "*Yaptırdı da giremedi*

evine (23/16)", "*Apartman yaptırdın yâr kimin için / Gurbet elde öldüğüme yanarım* (50/27-28)" denilerek, kişilerin yaptırdıkları evde oturamadan öldükleri vurgulanmıştır.

Alamancı eşleri ile ilgili kimi özellikler de ağıtlardaki yerini almıştır. Alamanya'daki kocanın ailesine gönderdiği paralarla ilgili "*Para gelmiş Memedinden Eşe'ye* (119/9)" dizesi dikkat çekerken, Alman kızını görünce eşini ve çocuklarını unutan kocaların durumu ise "*Tayyareye bindin mi? / Almanya'ya indin mi? / Sarı gızı görünce / Dinini dönderdin mi?* (86/8-11)", "*Evlenir oğlan da dönmez diyorlar* (120, 121/3)", "*Bir yâr sen tutmuşsun bir de ben tutam* (166/2)" şeklinde ağıtlara yansımışır.

BÖLÜM VI

6. AĞITLAR İLE İLGİLİ DİĞER BİLGİLER

Ağıtlarda şekil ve içerik ile ilgili bilgilerin dışında kalan bazı bilgiler bu bölümde verilmiştir. Ağıtların şekil ve içeriği kadar, hangi bölgelere ait oldukları, kimler tarafından kimler için yakıldıkları, ağıtların isimlendirilmesinde nasıl bir yol izlendiği, ağıt yakanların cinsiyete göre dağılımının nasıl olduğu ve yakılan ağıtlarda muhatap olarak kimlerin alındığı ile ilgili bilgiler de önem arz etmektedir.

6.1. AĞITLARIN BÖLGELERİ

Çalışmada, belirli bir konu ile ilgili yakılmış ağıtlar ele alındığı ve bölge sınırlaması bulunmadığı için ağıtların bölgelerinden ayrıca söz etmek gerekecektir. İncelenen ağıtların –bölgesi belli olanlar- bölgelere göre dağılımları şu şekildedir:

Kırşehir	1, 3, 45, 46, 59, 61, 63, 65, 66, 67, 74, 94, 96, 104, 111, 120, 121, 130, 143, 160, 161 numaralı ağıtlar.
Kayseri/Pınarbaşı, Tomarza, Zelfin, Söğütlü, Sarız	5, 8, 10, 24, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 40, 44, 52, 57, 64, 79, 80, 83, 103 numaralı ağıtlar.
Emirdağ (Afyon)	11, 20, 21, 23, 36, 41, 42, 51, 54, 71, 72, 106, 126, 140, 163 numaralı ağıtlar.
Ordu	73, 100 numaralı ağıtlar.
Kızılhüyük (Sivas)	2 numaralı ağıt.
Giresun/Doğankent	86 numaralı ağıt.
Yerköy (Yozgat)	99 numaralı ağıt.
Malatya/Arguvan	4, 16, 17, 18, 75, 108, 114 numaralı ağıtlar.
Adana/Çukurova, Feke	69, 76, 89 numaralı ağıtlar.
Gazipaşa (Antalya)	49 numaralı ağıt.
Mersin	53 numaralı ağıt.
Burdur	12, 84, 85 numaralı ağıtlar.
Elbistan/Kahramanmaraş	19, 22, 26, 31, 48, 60, 81, 82, 105, 123, 132, 149, 152 numaralı ağıtlar.
Trabzon	101 numaralı ağıt.
Hacıbektaş (Nevşehir)	6, 7, 25, 27, 38, 39, 43, 55, 56, 138 numaralı ağıtlar.
Gümüşhane	37, 78 numaralı ağıtlar.
Çorum	22, 26, 48, 81 numaralı ağıtlar.

Veriler incelendiğinde, en fazla ağıtın Kırşehir'den tespit edildiği (21 ağıt) onu 20 ağıt ile Kayseri'nin, 15 ağıt ile Afyon'un (Emirdağ), 13 ağıtla Kahramanmaraş'ın ve 10 ağıt ile Nevşehir'in (Hacıbektaş) takip ettiği görülmektedir. En az ağıtların ise Akdeniz şehirleri ile Karadeniz şehirlerinden tespit edildiği görülmektedir.

Âşıklar tarafından söylenen ağıtlar âşıkların memleketlerine göre dağıtıldığında ise –özellikle mahlas kullanılan ağıtlar baz alındığında- şu veriler ortaya çıkmaktadır[45]:

Kayseri 15, 87, 112, 158, 159 numaralı ağıtlar.
Sivas 50, 70, 92, 95, 110, 129, 146, 147 numaralı ağıtlar.
Afyon (Emirdağ) 14, 62, 109 numaralı ağıtlar.
Samsun 113, 141 numaralı ağıtlar.
Erzurum 91, 142, 164, 165 numaralı ağıtlar.
Kahramanmaraş 93, 119 numaralı ağıt.
Yozgat 155 numaralı ağıt.
Kırşehir 88 numaralı ağıt.
Çukuova/Adana 135, 144, 145 numaralı ağıtlar.

Veriler incelendiğinde, 8 ağıtla Sivas'ın ilk sırada geldiği, onu 5 ağıtla Kayseri'nin takip ettiği görülmektedir.

Bu verilerle, işgücü gönderen bölgeler ile ağıtların yakıldığı bölgeler arasında bir paralellik olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır[46]:

Tablo 6.1. *Türkiye'den Giden İşgücünün Hangi Bölgelerden Olduğuna Dair Bilgiler*[47]

İller	Almanya	Avusturya	Hollanda	Belçika	Toplam	Bölge
Adana	27	1	6	3	37	**Adana Bölge Müdürlüğü**
Hatay	5	1	1	-	7	
İçel	9	-	-	1	10	
Ankara	235	6	3	3	247	**Ankara Bölge Müdürlüğü**
Kırşehir	15	-	1	1	17	
Yozgat	38	-	1	1	40	
Afyon	10	2	-	4	16	**İzmir Bölge**

[45] Âşıklar tarafından söylenen bazı ağıtlar –özellikle YouTube'dakiler- başkasına ait olabileceği için, âşığa aitliği kesin olan ağıtlar bölgesel sınıflamaya dahil edilmiştir.
[46] İstatistik Yıllığında iller bölge bölge verilmiştir. Tabloya, bölge bazında sayısal olarak ön sıralarda yer alan iller alınmıştır.
[47] Tablo, İİBK tarafından (1980) hazırlanan 1978 İstatistik Yıllığı Tablo 14'teki bilgiler esas alınarak oluşturulmuştur.

Aydın	21	-	1	-	22	**Müdürlüğü**
Denizli	25	9	-	-	34	
İzmir	81	-	2	-	83	
Uşak	36	-	2	-	38	
Kayseri	49	1	7	-	57	**Konya Bölge**
Konya	22	2	-	3	27	**Müdürlüğü**
Nevşehir	17	-	1	-	18	

Veriler incelendiğinde, göç veren iller ile ağıt yakılan iller arasında bir paralellik olduğu görülmektedir. Her bölgeden ağıt tespit edilemese de Avrupa ülkelerine sayıca fazla işgücü gönderen illerin çoğunda Alamanya ağıtlarının varlığı dikkat çekmektedir.

6.2. AĞITLARIN İSİMLENDİRİLMESİ

Ağıtların sanat gayesi taşımayan ürünler olması nedeniyle belirli bir başlığa sahip olması beklenmemektedir. Fakat derleme yapan kişilerce veya ağıtın yakıcısı/yaratıcısı tarafından ağıtlara isimler verildiği görülmektedir. Bu isimler ağıt yakanın ismi olabileceği gibi ağıta konu olan kişi veya ağıtta geçen sözcük ya da dizeler de olabilmektedir. Alamanya ağıtlarının isimlendirilmesi ile ilgili şu şekilde bir sınıflama yapmak mümkündür:

Ağıt Yakılanın İsmiyle Verilen Ağıtlar	5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 38, 41, 42, 43, 44, 48, 54, 55, 56, 60, 64, 65, 71, 72, 80, 81, 83, 84, 85, 88 numaralı ağıtlar.
Ağıt Yakanın İsmiyle Verilen Ağıtlar	52, 59, 61, 67, 73, 96, 100, 103 numaralı ağıtlar.
İsimsiz Ağıtlar ile Anaya, Babaya, Eşe Ağıt Şeklinde Verilen Ağıtlar	1, 2, 3, 4, 45, 46, 53, 57, 58, 62, 63, 68, 69, 74, 75, 76, 79, 89, 90, 108, 114, 115, 116, 117, 130, 154, 160, 161, 166 numaralı ağıtlar.
Başlığında Almanya ve Almanya ile İlgili İfadeler Bulunan Ağıtlar	9, 23, 47, 51, 77, 78, 92, 93, 94, 95, 97, 98, 99, 102, 107, 110, 111, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 131, 132, 133, 134, 138, 139, 140, 141, 142, 144, 149, 150, 155, 156, 157, 158 numaralı ağıtlar.

Ağıt Mısraının Başlık Olarak Kullanıldığı Ağıtlar	13, 19, 66, 82, 86, 87, 91, 101, 105, 109[48], 112, 113, 129, 136, 137, 146, 147, 151, 152, 153, 159[49], 164, 165 numaralı ağıtlar.
Sınıflamaya Girmeyen Başlıkların Kullanıldığı Ağıtlar	14, 15, 25, 37, 39, 40, 49, 50, 70, 104, 106, 135, 143, 145, 148, 162, 163 numaralı ağıtlar.

Veriler incelendiğinde, ağıta konu olan kişinin ismiyle anılan ağıtların (45 ağıt) ilk sırada geldiği görülürken onu, içerisinde Almanya ve Almanya'ya dair ifadeler olan başlıkların kullanıldığı ağıtların (44 ağıt) izlediği görülmektedir. Ağıtta ön plana çıkarılması gereken kişinin ağıta konu olan kişi olması, başlıklara verilen isimlerden de anlaşılmaktadır. Yine çalışmanın gurbet ve Alamanya ile ilgili olmasının bir sonucu olarak, özellikle âşıklar tarafından söylenen ağıtların başlığında sıla, göç, gurbet ve Alamanya/Almanya gibi kelimelerin varlığı dikkat çekmektedir.

6.3. AĞITLARIN SAHİPLERİ

Ağıtlar çoğunlukla ağıta konu olan kişinin yakınları tarafından yakılmaktadır. Kimi zaman gurbet başta olmak üzere pek çok konu ve durum üzerine âşıklar tarafından da ağıtlar yakıldığı görülmektedir. Kimi zaman da bölgede tanınmış ağıtçıların ve âşıkların ısmarlama ağıtlar söylediği görülmektedir.

Alamanya ağıtlarının sahipleri ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

Ağıtçılar/Kaynak Kişiler	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 60, 61, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 89, 94, 96, 100, 101, 103, 104, 106, 120, 121, 126, 138, 140, 143, 160, 161, 166 numaralı ağıtlar.
Âşıklar	13, 14, 15, 19, 26, 38, 47, 50, 56, 59, 62, 66, 70, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 87, 88, 91, 92, 93, 95, 97, 98, 99, 105,107, 109, 110, 111,112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 123, 127, 128, 129, 130, 132, 133, 135, 136, 137, 139, 141, 142, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 158, 159, 162, 163, 164, 165 numaralı ağıtlar.
Sahibi Bilinmeyenler	9, 25, 43, 90, 102, 108, 124, 125, 131 134, 156, 157 numaralı ağıtlar.

[48] Bağlantı olarak tekrar edilen mısrada yer alan "annem" kelimesi başlık olarak kullanılmıştır.
[49] Bağlantı olarak tekrar edilen mısrada yer alan kelime grubu –zalim gardiyan- başlık olarak kullanılmıştır.

Ölüm üzerine yakılan ağıtlar söz konusu olduğunda, ağıtçıların/kaynak kişilerin ön planda olduğu görülmektedir. Kişinin ölümüne üzülen akrabalar, komşular içlerinden geldiği gibi en doğal haliyle ağıtlarını yakmaktadırlar. Alamanya ağıtlarından 81 ağıtın ağıtçılar tarafından daha doğrusu kişilerin akrabaları tarafından yakıldığı görülmektedir. 73 ağıtın ise âşıklar tarafından söylendiği görülmektedir.

Âşıklar tarafından yakılan ağıtlarda ölüm temi olsa da daha çok gurbet üzerine söylendikleri dikkat çekmektedir. Âşıklar tarafından söylenen ağıtların çokluğu, Avrupa ülkelerine giden işgücünün büyük bir bölümün Doğu Anadolu Bölgesinden olması ve bu kişilerin âşıklık geleneğine yatkın olmaları ile açıklanabilecek bir durumdur. Çoğu köyünden dahi çıkmamış olan Türk işçisi, girdiği yabancı ortamda kendini teselli edecek, duygularını dışa vuracak araç olarak şiirleri ve türküleri görmüş, kimi bağlamasıyla hüzünlü sesiyle, kimi elinde kâğıt kalemiyle yaşadıkları özlemi ve hüznü sözlere dökmüştür.

6.4. AĞITLARI YAKANLARIN CİNSİYETLERİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

Alamanya ağıtlarını yakanların cinsiyetleri ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

Kadın 1, 2, 3, 4[50], 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 21, 23, 25, 26, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 51, 54, 55, 57[51], 58, 59, 61, 63, 64, 65, 67, 68, 69[52], 72, 73, 79, 80, 83, 84, 85, 86, 89, 90, 94, 96, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 106, 120, 121, 122, 127, 151, 160, 161, 166 numaralı ağıtlar.

Erkek 13, 14, 15, 19, 20[53], 22, 24, 27, 38, 39, 43, 48, 49, 50[54], 52, 53, 56, 60, 62, 66, 70, 71, 74, 75, 76, 77, 78, 81, 82, 87, 88, 91, 92, 93, 95[55], 97, 99, 105, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 123, 124, 126, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 158, 159, 162[56], 163[57], 164, 165 numaralı ağıtlar.

[50] 4 numaralı ağıtın kaynak kişi tarafından yakıldığı belirtilmiş ve kaynak kişi olarak Meryem Akbaş ismi verilmiştir.
[51] Ölen kişinin ağıtı söyleyen kişi tarafından tek kardeş olarak belirtilmesi ve ağıtın bir yerinde "Gardaşım yolların irah" şeklinde bir ifade kullanılması, ağıtın bir kadın tarafından (bacı) yakılmış olabileceğini düşündürmektedir.
[52] Kaynak kişi tarafından yakıldığı belirtilen ağıtın kaynak kişisi Ayşe Hüsnene olarak verilmiştir.
[53] Ağıt, bir erkek tarafından bir kadının ağzından yakılmıştır.
[54] Ağıt, bir erkek tarafından bir kadının ağzından yakılmıştır.
[55] Ağıt, bir erkek tarafından bir kadının ağzından yakılmıştır.
[56] Ağıt, bir erkek tarafından bir kadının ağzından yakılmıştır.
[57] Ağıt, bir erkek tarafından bir kadının ağzından yakılmıştır.

Yakıcılarının Cinsiyeti Belli Olmayan Ağıtlar

9[58], 125, 134, 156, 157 numaralı ağıtlar.

Ağıt denildiği zaman akla ilk olarak kadınlar gelmektedir. Özellikle ataerkil toplum yapısının bir getirisi olarak, erkeklerin duygusunu dışa vurması pek olumlu karşılanmamakta ve bunun sonucu olarak ölüm veya ayrılık sonucu taşan duygular kadınlar tarafından söze dökülmektedir (Demirbaş, 2022: 455). Fakat zamanla erkekler bu dayatmanın dışına çıkmış ve üzüntülerini ağıt yoluyla dışa vurabilmişlerdir.

Alamanya ağıtlarından 86 ağıtın yakıcısı erkek iken 75 ağıtın yakıcısı kadındır. Burada kadınlar açık ara fark yaratmak şöyle dursun erkeklerin gerisinde kalmıştır. Kadınların yakıcısı olduğu ağıtlar incelendiğinde büyük bölümünün ölüm ağıtları olduğu görülmektedir. Ölüm üzerine yakılan ağıtlarda kadınların üstünlük sağlaması, ağıt yakıcıların kadınlardan oluştuğu görüşünü bir bakıma desteklemektedir. Fakat Alamanya ağıtları sadece ölüm üzerine değil gurbet üzerine yakılan ağıtları da içerdiği için erkek üstünlüğü gerçekleşmiştir. İşgücü göçünün özellikle ilk yıllarda erkek ağırlıklı olmasının ve âşıklık geleneğinin erkekler arasında gelişmiş olmasının (Demirbaş, 2020: 144), ağıt yakıcıların büyük bölümünün erkek olmasına zemin hazırladığı söylenebilir. Buradan yola çıkılarak, kadınların ve erkeklerin yakın sayılarla ağıtların yaratıcısı olarak yer aldıkları ve ağıtların belli bir gruba mal edilemeyeceği sonucuna ulaşılmaktadır.

6.5. AĞITLARIN KİMDEN KİME SÖYLENDİĞİ İLE İLGİLİ BİLGİLER

Ağıtlar, ölüm söz konusu olduğu zaman, ölen kişinin eşi, çocuğu, anne-babası, kardeşi, uzak ve yakın akrabaları tarafından yakılmaktadır. Kimi zaman da Alamanya ağıtlarında da görüldüğü üzere kimden kime söylendiği tam olarak belli olmayan fakat ağırlığını gurbetin ve özlemin oluşturduğu, genel anlamda söylenen ağıtlar öne çıkmaktadır. Özellikle belirli bir kişi için söylenmeyen ağıtlar ile ölen kişinin ağzından söylenen ağıtlar "Genel Olarak Söylenen Ağıtlar ile Alamanya'ya Söylenen Ağıtlar" kategorisinde verilmiş, kimden kime söylendiği tam anlamıyla anlaşılamayan ağıtlar ile söyleyen kişilerin ağıt kişisine yakınlık derecesinin belli olmadığı ağıtlar ise farklı bir kategori içerisine alınmıştır.

Alamanya ağıtlarının kimden kime söylendiği ile ilgili bilgiler şu şekildedir:

[58] "Yavrularım yetim kaldı geride" dizesinden yola çıkarak ölen kişinin erkek olduğu ve ağıtın onun ağzından yakıldığı görülse de ağıtı yakan kişinin cinsiyetine dair bir çıkarımda bulunmak güçtür.

Anne-Babadan Çocuklara Söylenen Ağıtlar	4, 32, 33, 34, 35, 37, 44, 49[59], 58, 59, 79, 83, 85, 95, 99, 100, 101, 103, 105, 106, 110, 120[60], 121, 161 numaralı ağıtlar.
Çocuklardan Anne-Babalara Söylenen Ağıtlar	6, 20[61], 24, 52, 62, 63, 66, 67, 68, 69, 70, 73, 92, 94, 97, 109, 129[62] numaralı ağıtlar.
Eşten Eşe/Sevgiliye Söylenen Ağıtlar	2, 7, 8, 11, 21, 23, 36, 53, 64, 71, 86, 87, 88, 89, 90, 96, 98, 102, 104[63], 108, 112, 114, 124[64], 126[65], 148, 156, 160, 166 numaralı ağıtlar.
Arkadaşa Söylenen Ağıtlar	14, 25, 43[66], 165 numaralı ağıtlar.
Akrabaya Söylenen Ağıtlar	1, 3, 5, 10, 12, 16, 17, 18, 19, 22, 27, 28, 29, 30, 31, 38, 39, 40, 41, 42, 45, 46, 48, 51, 54, 55, 57, 60, 61, 65, 72, 74, 76, 80, 81, 82, 84 numaralı ağıtlar.
Genel Olarak Söylenen Ağıtlar ile Almanya'ya Söylenen Ağıtlar	9[67], 13[68], 15, 47, 50[69], 56[70], 77, 78[71], 91, 93[72], 107, 111, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 123, 125, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 162, 163 numaralı ağıtlar.
Kimden Kime Söylendiği Anlaşılamayan Ağıtlar	26[73], 75[74], 164[75] numaralı ağıtlar.

[59] Ağıt, ölen gelin için kayınbabası tarafından yakılmıştır.
[60] 120 ve 121 numaralı ağıtların kimden kime söylendiği tam olarak anlaşılamamıştır. Fakat ağıt metninde birden fazla yerde "anne" kelimesinin kullanılması anne tarafından evlada söylendiği izlenimini doğurmaktadır.
[61] Bir gelinin ağzından ölen kayınbabası için söylenmiştir.
[62] Ağıt "anam anam" şeklinde anne muhatap alınarak söylenmiş olsa da genel konulardan söz edildiği görülmektedir.
[63] Her ne kadar ağıt bir kadın tarafından vefasız kocası için yakılmış olsa da ağırlıklı olarak sılada yalnız kalmanın üzüntüsü dile getirilmektedir.
[64] Sevgiliye teselli içeren dizeler barındıran ağıtta genel olarak gurbetten bahsedilmektedir.
[65] Ağıttaki ifadelerden eşten eşe söylendiği izlenimi doğmaktadır fakat ağıt içerisinde genel konulara da değinildiği görülmektedir.
[66] Ölen kişinin ağzından söylenmiştir.
[67] Ağıt ölen kişinin ağzından söylenmiş, genel durumdan söz edilmiştir.
[68] Ağıt ölen kişinin ağzından söylenmiştir.
[69] Ölen kişinin ağzından yakılmış bir ağıttır.
[70] Ağıt, ölen kişinin ağzından söylenmiştir. Söyleyen kişinin ölen kişiye yakınlık derecesi anlaşılamamaktadır.
[71] Genel olarak, Alamancı işçiler için söylenmiştir.
[72] Ağıtta, Alamanya'da olan kardeşi vermesi için Alamanya'ya seslenilir.
[73] Halk ozanı tarafından ölen kişi için yakıldığı belirtilen ağıtta, yakınlık derecesi belirtilmediği için bu kategoriye alınmıştır.
[74] Bir âşık tarafından söylendiği görülen ağıtın kimi yerlerinde ölen kişinin ağzından vasiyete yer verildiği görülmektedir. Âşığın, ölen kişiye yakınlık derecesine dair bir ipucu görülmediği için bu kategoriye alınmıştır.
[75] Bu ağıt, kocası Alamanya'da olan gelinin durumunu anlatmak için bir âşık tarafından (Âşık Reyhani) söylenmiştir. Olayın dışında yer alan 3. bir kişi tarafından, 3. kişi ağzından söylendiği için bu kategoriye alınmıştır.

Diğer bölümlerde pek çok kez söylendiği üzere, Alamanya ağıtlarının gurbetle bağlantılı olması, Alamanya'ya, gurbete ve bunlarla ilişkili pek çok konu üzerine ağıtların yakılmasına sebep olmuştur. Bu yüzden ilk sırada, 53 ağıtla genel olarak söylenen ağıtlar ile Alamanya'ya söylenen ağıtların geldiği görülmektedir. Bunu sırasıyla akrabaya yakılan ağıtların (37 ağıt), eşe yakılan ağıtların (28 ağıt), çocuğa yakılan ağıtların (24 ağıt), anne-babaya yakılan ağıtların (17 ağıt) ve arkadaşa yakılan ağıtların (4 ağıt) takip ettiği görülmektedir. Kimden kime söylendiği anlaşılamayan ağıt sayısı ise 3'tür.

Ağıta konu olan kişilerin cinsiyete göre dağılımları ise şu şekildedir:

Erkek 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 74, 75, 77, 78, 80, 82, 83, 86, 89, 90, 91[76], 92, 93[77], 94, 95, 96, 97, 98, 99, 101, 102, 106, 110, 120, 121, 148, 160, 161, 165, 166 numaralı ağıtlar.

Kadın 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51[78], 52, 53, 54, 55, 56, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 76, 79, 81, 84, 85, 87, 88, 100, 103, 108, 109, 114, 156[79], 162, 163[80], 164 numaralı ağıtlar.

Veriler incelendiğinde 84 ağıtın erkekler için yakıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Kadınlar için yakılan ağıtların sayısı ise 35'tir. Geriye kalan 41 ağıt ise genel olarak söylendiği veya erkek ya da kadın kime söylendiği anlaşılmadığı için bu sınıflamanın dışında kalmıştır. Kimden kime yakıldığı belli olmayan ağıtlar içerisindeki ağıtların erkek ya da kadın kime yakıldığı belli olduğu için onlar da cinsiyet sınıflamasındaki yerini almıştır.

İşgücü göçünün ilk yıllarında kadınlardan ziyade erkek işgücüne ihtiyaç duyulmuş ve göç, bir bakıma erkeklerin göçü olmuştur. Kadınlar eşlerine, çocuklar babalarına, anne-babalar oğullarına olan özlemlerini ve ölümlerinden duydukları acıları ağıt yoluyla dışa vurmuşlardır. Dolayısıyla da, gerek ölüm üzerine yakılan ağıtlarda gerekse özlem içeren ağıtlarda başkişi olarak erkeklerin ağırlığı görülmüştür.

[76] Genç Ali ile birlikte işçilerden söz edilmesi, erkekler için söylenen bir ağıt olduğunu düşündürmektedir.
[77] Ağıtta erkek ve kadın isimleri görülmektedir. Dolayısıyla, ağıta hem kadınların hem de erkeklerin konu olduğunu söylemek mümkündür.
[78] 5 aile ferdinin yangından dolayı yaşamını yitirdiği belirtilmekle birlikte ağıtta Selda adlı torundan bahsedilmektedir.
[79] Ağıta konu olan kişinin cinsiyeti tam olarak belli olmamakla birlikte bazı güzellik unsurları, ağıtın bir kadın için söylenmiş olabileceğini düşündürmektedir.
[80] Ağıtta ağırlıklı olarak bir kadının yaşadıkları anlatılmaktadır.

Geride kalan kadınlar ise Alamanya'daki sevdiklerinin özlem içeren dizelerinde yerlerini almıştır. Ağıtlarda sadece sılada kalan kadınlara değil Alamanya'ya giden kadınlara da yer verildiği görülmektedir. Kadınlar ilk yıllarda göçe dâhil olamasalar da ilerleyen süreçte ekonomik bunalım etkisiyle, yabancı işverenlerin sendikacılık faliyetleri açısından pasif kalan ve daha düşük ücretlerle çalışan kadın işçilere yönelmesiyle işgücü göçünün bir parçası olmuşlardır (Abadan Unat, 2017: 177). Bazı kadınlar ise aile birleşmeleriyle Alamanya'nın yolunu tutmuştur. 1974'te %26'larda olan Türk kadınların oranı bu tarihten itibaren artışa geçmiş ve 2010'lara gelindiğinde bu oran %48 olmuştur (Silkin, 2012: 245).

Türk kadınların Alamanya'ya gidiş nedenleri çoğu zaman ekonomik olmamıştır. Kadınların Avrupa toplumuna merakı, boşanma veya eşin ölümü sonrası toplum baskısına maruz kalma, zoraki evliliklerden kaçma gibi pek çok nedene bağlı olarak gerçekleşmiştir (Nocera, 2018: 66). Kimi zaman ise kadının göçü, ailenin isteği doğrultusunda gerçekleşmiştir. Özellikle erkeklerin daha zor şartlarda kabulü gibi durumlar Alamanya'ya gitme görevinin kadına verilmesinin önünü açmıştır (Nocera, 2018: 111). 1969 verilerine göre aynı yılın Mart ayında erkek işgücü %56 artarken kadın işgücü %93.2 oranında artmış (Nocera, 2018: 132); 1973-1979 yılları arasında ise Batı Almanya'daki Türk kadınların oranı %33'ten %41'e çıkmıştır (Nocera, 2018: 205).

Erkeklere oranla daha az sayıda olsa da kadınların da işgücü göçünde yer alması, aile birleşmeleri ve Alamanya'dan evlenme gibi nedenlerle gerçekleşen göç gibi nedenler Alamanya'daki Türk kadın nüfusunda artışa neden olmuş ve Alamanya ağıtları içerisinde kadınların oranını artırmıştır.

6.6. AĞITLARIN MUHATABI

Alamanya ağıtlarının muhatabı genel anlamda Türklerdir. Fakat bazı ağıtlarda Alamanların ve Alamanya'nın hedef alındığı ve onlara seslenildiği görülmektedir. Bazı ağıtlarda ise muhatap olarak kader, felek, uçak, gurbet ve Avrupa ülkeleri alınmıştır:

Almanlar ve Alamanya	93, 107, 112, 119, 122, 123, 132, 150, 153, 158, 159 numaralı ağıtlar.
Kader, Felek, Uçak, Gurbet, Ülke	116, 127, 140, 143, 146, 152, 157 numaralı ağıtlar.

Kişiyi vatanından, sevdiklerinden ayıran bu iki grup kişileştirilerek muhatap alınır ve sitemler iletilir, beddualarda bulunulur.

BÖLÜM VII

7. AĞIT METİNLERİ

Ağıtlar konularına göre sınıflanmış ve 1'den 166'ya kadar numaralandırılmıştır. Ağıt metinlerinin son dizesinde, alındığı kaynağa dair bilgiler "yazarın soyadı, yayım tarihi ve sayfa" sıralamasıyla verilmiştir. YouTube üzerinden ulaşılan ağıtlarda "URL-sıra no", kaynak kişilerden alınan ağıtlarda ise kaynak kişi kısaltması olarak "K.K" yazılıp kaynak kişinin ismi verilmiştir.

Yazılı kaynaklardan tespit edilen ağıtlar, kaynaklardaki şekliyle ve hikâyesiyle verilmiş (hikâyesi olanlar); anlamı bilinmeyen yöresel kelimelerin anlamları dipnot şeklinde gösterilmiş, ayrıca bir sözlük hazırlanmamıştır.

YouTube üzerinden ulaşılan ağıtlar ile kaynak kişilerden alınan ağıtlarda söyleyiş esas alınmış ve ağıt metinlerine bir müdahale gerçekleştirilmemiştir. Ağıtlarda anlaşılmayan kısımlar ise noktalarla belirtilmiştir. Söyleyiş esnasında kullanılan ve ölçü dışında değerlendirilen "da/de" ekleri ile "oy, aman" gibi nidalar parantez içerisinde verilmiştir. Ağıtlarda bağlantılar vurgulama amaçlı olarak italik yazılmış ve sonunda tekrar sayısını belirtecek şekilde üs sayı kullanılmıştır. ("*Gader böyle imiş de kime ne deyim*^{2}" şeklindeki yazım dizenin 2 kere tekrar edildiğini göstermektedir.).

Konu bakımından hem ölüme hem de gurbete yer veren ağıtlarda, baskın olan konu esas alınmıştır.

7.1. ŞAHISLARIN ÖLÜMÜ ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR

7.1.1. ALAMANYA'DA ÖLENLER İÇİN YAKILAN AĞITLAR

7.1.1.1. Erkekler İçin

1. Ağıt

Mucur'un Palangıç köyünde yaşayan Hüsne Yılmaz'ın, Almanya'da vefat eden kardeşi için yaktığı ağıt şu şekildedir:

Alaman diller (de) bir uzah yazı
Ahlıma gelir (de) ağlarım bazı
İçi benim değil ellerin gızı
Ciğerde mi çıhar gardaş acısı

Zıhım çalsın Alaman'ın parası
Niye ağlamıyo çatal bacısı
Dökülü galdı (da) ufah guzusu
Ciğerde mi çıhar gardaş acısı

Gorhma gardaşım (da) evine varmam
Küsme gardaşım (da) payını bölmem
Fırlanıp dönüp (de) evine varmam
Ciğerde mi çıhar gardaş acısı

Ataşım yanar (da) tütünüm tütmez
Gardaşım hayali garşımda gitmez
Eller zalım olur elimde dutmaz
Ciğerde mi çıhar gardaş acısı (Yılmaz, 2008: 87-88)

2. Ağıt

Sivas ili Altınyayla ilçesine bağlı bir köy olan Kızılhüyük'ten derlenen bu ağıtı, bir kadının Belçika'da öldüğü anlaşılan kocası için yaktığı anlaşılmaktadır:

Armıtlının altı dölek
Yağmır yağar olur dölek
Ben eşime öldü demem
Yazın izine gelecek (oy)

Salih'im oy Salih'im oy
Salih'im oy Salih'im oy

Kaynana vurma dizine
Murat bakıyor gözüne
Gitmem eller sözüne
Vallaha otururum evde

Salih'im oy Salih'im oy
Salih'im oy Salih'im oy

Dolandım harmana çıktım
Emmim kızı emmim kızı
Benim de kaderim
Ne beter yazıymış

Belçika'nın yolları uzak
Düşman demir kurmuş tuzak

...

Salih'im oy Salih'im oy
Salih'im oy Salih'im oy (Kitiş, 2010: 84-85)

3. Ağıt

Kırşehir Merkez'e bağlı Dulkadirli Yarımkale Köyü'nden Havva Kaya'nın Hollanda'da kalp krizinden ölen kardeşi Hüseyin için yaktığı ağıt şu şekildedir:

Kale dediğin de enginli düzlü
Bir yiğit ölmüş bıyığı buzlu
Zühre'nin kocası öldü diyince
Yağmurlu yeridi gelinli kızlı

Hösüyün Hösüyün dur emmim oğlu
Gelenler arasında gel emmim oğlu
Düşman da üstüne taarruz ederse
Doldur da silahı vur emmim oğlu

Anamın kızı da anamın kızı
Anamın kızı da pek yahdı
Nedem sizin olsun pek yahdı bizi
Hösüyün'ü beri sal anam kızı

Altı kızı var çiğdem çiçeği
Hüseyin de uşakların koçağı
Eğer Zühre'nin oğlu olmazsa
Bütün akrabalar çalsın bıçağı

Aha ırgad geldi emmi duygilen
Kah Ayşe de al gumaşı giygilen
Maşallah tarlanın dönümünü bilmez
Irgadların parası saygilen

Emmi dayı hep sana yandı
Sırası mıydı gardaşım şimdi

Evimi yıkıp da belimi büken
Hiç kimse kalkamaz yıktığın yerden

Aporlanlar telefonlar bağlattın
Bacıyı gardaşı ne pek ağlattın
Ne pek dalgacısın babam oğlu
Ahrebenin alayını oynadın

Haraba deli gönül haraba
Oğlan Hollanda'da sürer araba
Bacın kurban olsun yiğidim
Şeker lokum ettim dolaba (Kaya, 2013: 39-40)

4. Ağıt

Malatya ili Doğanşehir ilçesinden Meryem Akbaş'ın, Almanya'da futbolcu olan oğlunun genç yaşta ani ölümü üzerine yaktığı ağıt şu şekildedir:

Yüce dağ başında kar kater kater
Anadan ayrı düşmüş kimsesiz yatar
Arıynan ettiği bal ağırmıyo
Feleğin büyüttüğü dert bana yeter

Yüce dağ başında bir top kar idim
Feleğin çarkına değdim eridim
Evvel güzellerin sevgilisi ben idim
Şimdi kara toprakta yatan oldum (Kurt, 2012: 454)

5. Afşar Söğütlü Köyünden Kemal'in Ağıdı[81]

[81] Bu ağıt, İbrahim Ulaş tarafından hazırlanan yüksek lisans tezinde "Naci'nin Ağıdı" başlığı altında verilmiştir. -Avşar Söğütlü Köyü'nden Naci, Almanya'da işçidir. Almanya'da hastalanır ve ölür. Cenazesi köye getirilir. Ağıtı, amcasının kızı Güllü yakar-:

Felek koyur şu yakamı
Yeteri bilirsen yeter
Ne dar uzun yola gittin
Kekliğin kafeste öter

Yüküne de değmiş ateş
Yaralarım geldi denge
Sen yoksun da babam oğlu
Kimse bize olmaz gölge

Allah Allah den komşular
Üç cerenim bir yatıyor

Kayseri'nin Pınarbaşı bölgesi Afşarsöğütlü köyünden Kemal'in Almanya'da ölümü üzerine yakılan ağıt şu şekildedir:

Felek goyur şu yakamı
Yeteri bilirsen, yeter
Nadar uzun yola gittin
Kekliğin kafeste öter

Şelağine[82] vurmuş yalba[83]
Yaralarım geldi denge
Sen yoksun da babamoğlu
Kimse bize olmaz gölge

Allah Allah den gomşular
Üç cerenim[84] bir yatıyor
Yekin emmimoğlu yekin
Senin izinin bitiyor

Müşevge'ye[85] efsin[86] gurmuş

Yekin emmim oğlu yekin
Hazırlan iznin bitiyor

Müşevge'ye pusu kurmuş
Kardaş çifte dolduruyor
Almanya'dan gelen tabut
O da beni öldürüyor

Almanya'dan gelen tabut
İçlik kanlı soyamadım
İlahi dilim çürüsün
Bir hoş geldin diyemedim

Toplananlar yarın gider
Benim onların bacısı
Dursun Kemal diye öldü
Yaktı Naci'nin acısı

Mahşere kadar ağlarım
Viran oldu benim yurdum
Toklarlılar toplandı da
Anama ediyor yardım

Gayrı attım ben arımı
Dayım bana darılmasın
İçliğini ben yıkarım
Anam düşgün yorulmasın (Ulaş, 2014: 188-189)

[82] Şelek, yük.
[83] Yakmak için toplanan ot.
[84] Ceylan.
[85] Bölgede ye adı.
[86] Avcının avı beklerken saklandığı yer, meteris.

Gardaş çifte[87] dolduruyor
Almanya'dan gelen tabut
O da beni öldürüyor

Almanya'dan gelen tabut
İşlik gannı soyamadım
İlaha dilim çürüsün
Bir hoş geldin diyemedim

Toplananlar yarın gider
Benim onların bacısı
Dursun, Kemal diye öldü
Beyler'in deli Naci'si

Doklarlılar toplandı da
Anama ediyor yardım
Mahşere gadar ağlarım
Batal oldu[88] benim yurdum

On bir guyu[89] açarkene
Anam alıyor fitire
Her bacının kârı değil
Benim gibi yük götüre (Kalkan, 2012: 316-317)

6. Ahmet Dündar'a Ağıt-1

Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesine bağlı Köşektaş köyünden Şükran İlbaz'ın babası Ahmet Dündar'ın vefatının ardından söylediği ağıt şu şekildedir:

Bende saklı gömleği ile kalemi
Mektubu kesildi gelmez selamı
Ellerin yanında niye gönderdin?
Gözlerine güvenemezdin anamı

Tatlı idi benim babam
Mektubunda sorar selam
Öksüz gibi ne duruyon?

[87] Av tüfeği.
[88] Batmak, yok olmak.
[89] Zahire saklamak için açılan kuyu. Zenginlik, varlık alametidir.

Kurban olurum sarı anam

Alışır da bağrılarım alışır
Benim babam Almanya'da çalışır
Kadir mevlam yolsuz tutmuş işini
Sarı anama nasıl dulluk yakışır?

Göremedi muradımı
Gelmez yolu yıradı mı?
Hasret gidiyom diye
Babam bizi aradı mı?

Almanya'dan gelir elinde bavul
Olmadı babam da kurduğu kavul
Torunlara sünnet düğünü edecek
Evinin önünde dövdürür davul

Bahçesinde kavağınan söğüdü
Yanma diye bana vermen öğüdü
Ağlama anam da kurban oluyum
Allah esirgesin çifte yiğidi

Sen gideli uyku girmez gözüme
Bir ateş düştü de yanar özüme
Niye babam beni görmeden gitti
Selam salsaydım dertli kuzum

Babam Almanya'dan oldu emekli
Ben babama yanacağım sürekli
Dayını görseydin Zahide
Tabutunan geldi üstü firekli (K.K: Ramazan Çöl)

7. Ahmet Dündar'a Ağıt-2

Ahmet Dündar'ın vefatı üzerine eşi Bahriye Dündar'ın yaktığı ağıt ise şu şekildedir:

Tabuta akmış da babayın kanı
Serum veriyorlar da almıyo kolu
Sen neye ağlıyorsun kele görümcem?

İzine gelince yanına varır

Terafi namazı kılmaya geldi
Hasret sizleri görmüye geldi
Gitsem diye arzuladı sılayı
Soğuk sularını içmiye geldi

Batırmayın şeneldiyim yurdunu
Niye bana söylemedin derdini
Allah esirgesin kuzularımı
Teselli ediyom kendi kendimi

Issız evlerde kaldım yalınız
Bir gün değil bin yıl geçer günü mü?
Baykuşlara yoldaş oldum Ahmet'im
Sennen benim böyle mi idi kavlimiz?

Gezdim geldim Almanya'nın düzünü
Aradım da bulamadım izini
Ne yatıyon kalk evimize gidelim
Baş ucuna geldim Ahmet'im uyan

Almanya dediğin havası engin
Hasta yatıyo da Ahmet'im yorgun
Tez gel Ahmet sen uzatma arayı
Ellerim koynunda hatırım sıngın

Böyle saymayınan günler biter mi?
Yalnız buraya beni atar mı?
Hiç durmadan gözyaşlar döküyon
Kaygısız adam orada yatar mı? (K.K: Ramazan Çöl)

8. Aklını Yitiren Yusuf'un Ağıdı

Kayseri'nin Tomarza bölgesi Emiruşağı köyünden Yusuf Çetinkaya Hollanda'da çalışırken aklını yitirir. Uzun yıllar hastanelerde tedavi görür fakat hastanede ölür. Eşinin ölümünün ardından Şerife Çetinkaya şu ağıtı yakar:

Yusuf dolmuşta gidiyor
Ne çıkmaza gitti yolu

Ne kadar sefil bakıyor
Ağzında konuşmaz dili

Yusuf ne kadar çileli
Küçükten başı belalı
Gayri varanı bilmiyor
Soyka derde tutulalı

Yusuf ne kadar çileli
Küçükten kanadı kırık
Zahir kaderi böyleymiş
Ölürken de boynu bükük

Sen dur Hatçe ben söyleyim
Halit'ini kata kata
Hademeler götürüyor
Yusuf'umu ite ite

Hademeler yatırıyor
Kollarını bağlayarak
Uşaklar görüşe gitti
Geri geldi ağlayarak

Bir haber geldi karalı
Zaten ciğerim yaralı
Ben mezara vardım idi
Bizim zorbazlar[90] sıralı (Ulaş, 2014: 89-90)

9. Almanya Yolları

Almanya'da gerçekleştiği anlaşılan ölüm üzerine, ölen kişinin ağzından yakılan ağıt şu şekildedir:

Almanya'nın kahrı bitmez tükenmez
Gönül bağım viran bülbüller ötmez
Elimi uzatsam yâr sana yetmez
Arada dağlar var yolum çok uzak

[90] Gösterişli, yiğit.

Trenin yolları demir değil mi
İşçiye verilen emir değil mi
Sılaya kavuşmak nasip değil mi
Mezarım yad elde kaldı neyleyim

Ben öldüm gurbette yârim sılada
Ah ederek ağlar ağlar validem
Yavrularım yetim kaldı geride
Mezarım yad elde kaldı neyleyim (Öztürk, 2001: 201)

10. Başgan Mustafa'nın Ağıdı

Kayseri ili Tomarza ilçesine bağlı olan Zelfin (Üçkonak) köyünde sandık başkanlığı yaptığı için "Başgan" lakabıyla tanınan Mustafa Kaya, Almanya'da hastalanarak ölür. Bunun üzerine bacıları Ayşe ve Fadime (Yeter) şu ağıtı yakar:

Ey etdin gardaş ey etdin
Yaz ayları gelirkene
İsdedi de bir su versem
Deli Başgan yunurkana

Gayseriye varıncağız
Gardaş varmadım evine
Gavuşdun mu babam oğlu
Gara kelekli[91] geline

Gasevet mi basdı bacım
Sen de benim gibi ağla
Ne deyi camiye endin
Ne var evladsıza uğra

Böyl'ağlarım yelgin yelgin
Başgan ölük aklım dalgın
Yalvardım getiremedim
Gardaşım Hacı'ya gırgın

Allah'ı seven dânesin[92]

[91] Ayakkabı / Başa takılan süs
[92] Baksın, izlesin.

Gardaşım neâdar güzel
Bilgisayarı çalışır
Kendi uçağınan gezer

Gadanı alıyım Eşe
Galdın mı ufak guzulu
Almanya'dan gelen tabut
Üsdünde Başgan yazılı

Güccük tüccar babam oğlu
Bak başıma gelen işe
Gız Yeter gidek daşlıyak
Mezerine gonan guşa

Öyle dediğime bakman
Ağıt gaydasına[93] bakar
Gardaşım uçakdan iner
Valizi gümrüğe döker (Altınkaynak, 1997: 466)

11. Ceylan Çelikler'in Ağıdı

Afyon Emirdağ'dan Zülbiye Çelikler'in, Belçika'da vefat eden eşi Ceylan Çelikler için yaktığı ağıt şu şekildedir:

Gâvurda kazandı da yiyemedi malını
Doktorlara diyemedi halini
Ne söylesem üç geline oluyo hata
Ceylan'ı çıkartmadılar yukarı kata

Garaymış şu Ceylan'ın yazısı
"Babamoğlu" diyecek yoktur bacısı
Sıra sıra hastanenin kapısı
Mebuslara benziyodu yapısı (Yaldızkaya, 2018: 353)

12. Çolak Mehmet Oğlu Ramazan Türel İçin Söylenen Ağıt

Burdur Dirmil'den Ramazan Türel, genç yaşta Almanya'ya işçi olarak gider. Almanya'dayken rahatsızlanan Türel bir Alman hastanesinde 26 Ağustos 1978 günü vefat eder. Cenazesi uçakla Türkiye'ye getirilir ve Havıdlık mezarlığına defnedilir. Türel'in

[93] Düzen, uyak, sözün gelişi.

ölümü üzerine pek çok ağıt yakılır. Bu ağıtlardan biri ise kız kardeşi Hatice Yıldıran tarafından yakılan aşağıdaki ağıttır:

Evi var Gara Mağar'ın başında
Perençesi var günden yanna
Nee nere gediyon gardaş sen, Havıdlık'ın dereye
Getdiğin yer neresi?

Mekdıplar salsam varmaz
Telefonlar çeksem varmaz
Senin getdiğin yer neresi?
Havıdlığın deresi! (Özdemir, 2015: 186)

13. Dom Kilisesinde Kılındı Namaz

Nevzat Gözyadın tarafından yayımlanan ve Veli Çırpan tarafından okunduğu belirtilen ağıt şu şekildedir:

Dalgıçlar da beni suda buldular
Dom kilisede cenazemi kıldılar
Hocasız talkını[94] burda verdiler
Yüce taşıma da baykuşlar indiler

Türkiye'den de sildirmeyin künyemi
Ortahisar'da yapman gelen bayramı
Yavrular da beklemesin yolları
Emaneti Allah'a ettim onları

Kanadım kırıldı çöllerde kaldım
Ecel nefesini de annem ırmaktan aldım
Zalim kader de beni gurbette buldun
Cenazemi de yurttan uzakta koydun (Gözaydın, 1976: 7694)

14. Dostluk "Celil Kaplan"

Celil Kaplan, 1974'te Belçika'ya işçi olarak gitmiş ve oraya yerleşmiş bir halk şairidir (Turan ve Bolçay, 2010: 45). Şiirlerinde gurbet ağırlıklı konuları işleyen şair, gurbette yaşayanların çektikleri sıkıntılara, çekilen özlemlere ve yaşanan problemlere değinmiştir (Turan ve Bolçay, 2010: 46).

[94] Cenazenin defnedilmesinden sonra imamın mezar başında söylediği dini sözler.

Şair, şiirlerinden birini de 1966'da Belçika'ya gelen ve gurbetten çabuk sıkılan dostu Hacı Veysel için yazmıştır:

Sene altmış altı gurbete çıktı
Vardı gurbete elin işine baktı
Üç yıl çalışmadı usandı bıktı
İşte gözü yoktu Hacı Veysel'im

Kavaklar yetiştirip hayra verdi
Ben bu gurbet elde usandım derdi
İzine her sene durmaz giderdi
İzinde çok kalırdı Hacı Veysel'im

Tansiyon yükselmesinden yattı masaya
Pek rağbet etmezdi yasa tasaya
Nasihat verirdi oğlu Musa'ya
Gurbet elin kahrı zordur çekilmez

Hem hayır ehliydi sohbeti boldu
İzine gidince aylarca kaldı
Tansiyonu yüksek şekeri vardı
Derdin başka imiş Hacı Veysel'im

Camide başkandı sevap ehliydi
Muhabbeti boldu uyur kalırdı
Selam verenleri dostu sanırdı
Dostları çok idi Hacı Veysel'im

Ben de bu gurbetten köye giderim
Arkadaşım Hacı Celil'e selam ederim
Yatır şu masaya doktor bey derim
Izdırabı çokmuş Hacı Veysel'im

Evlatları babaya dayak olmaz mı
Hasta diye yanlarına gelmez mi
Babam diye başucunda durmaz mı
Izdırabı çokmuş Hacı Veysel'im

Sene doksan üç dokuzuncu aydı
Sen bu sigarayı içme bırak derdi
Sakladı sigarayı görmedim derdi
Kötü alışkanlığı yoktu Hacı Veysel'im

Hacı Celil biraz sitem eyledi
Yandı ciğerleri bunu söyledi
El açıp Allah'a dua eyledi
Mekânı cennet olsun Hacı Veysel'im (Turan ve Bolçay, 2010: 47-48)

15. Döndü Kızın Ağıdı "Metin Türköz"

1937 Kayseri doğumlu olan Metin Türköz, işgücü göçü kapsamında 1962'de Almanya'ya vasıflı işçi olarak gitmiş ve Ford fabrikasında çalışmıştır (Korkmaz, 2017: 443). Hem çalışıp hem de müzikle ilgilenen âşık, Almanya'da çekilen sıkıntıları, sılaya ve sevdiklerine özlemini dile getirdiği -çoğunluğu taşlama olmak üzere- pek çok türkü seslendirmiştir.

Âşığın seslendirdiği türkülerden biri de ağıt özelliği gösteren "Döndü Kızın Ağıdı"dır. Ölen kişinin ağzından bağlama eşliğinde söylenen ağıtın başında ve bentleri arasında kadın ağlama efekti verilmiştir:

Bileydim de Döndü seni almazdım
Kör olası (da) Almanya'ya gelmezdim
Yedi dane yavrumu (da) ösüz goymazdım
Gader böyle imiş (de) kime ne deyim[2]

İstek yaptı (da) gardaş beni getirdi
Tahsi duttu (da) cenazemi götürdü
Yavrularım (da) başucunda oturdu
Gader böyle imiş (de) kime ne deyim[2]

Duvarda resmimi (de) çıharın atın
Birikin gardaşlar (da) yasımı dutun
Yedi dane yavrum (da) galıyor yetim
Gader böyle imiş (de) kime ne deyim[2]

Alman dohtor (da) tabutumu bağlıyor
Âşık Metin (de) destanımı söylüyor

Yedi dane yavrum (da) Türkiye'de ağlıyor
Gader böyle imiş (de) kime ne deyim[2] (URL-29)

16. Durdu'nun Ağıdı-1

Malatya'nın Doğanşehir ilçesinden Durdu Arıcıoğlu Almanya'ya çalışmak için gider. Gidişinden kısa bir süre sonra kansere yakalanan Durdu, çok geçmeden vefat eder. Cenazesi uzun uğraşlar sonucu memleketine getirilir ve bu olay üzerine abla Lütfiye Demiralp şu ağıtı yakar:

Yüce dağın gıcısıyım[95]
Mor sürünün bercisiyim[96]
Bizi kınamasın eller
Ben gardaşın bacısıyım

Almanya'dan kalkan uçak
Yönünü bu yana dönder
Gâvur imiş gâvur doktor
Gardaşı sılaya gönder

Uçak geldi hızıyınan
İçim doldu sızıyınan
Kardaş sılaya geliyo
Oğluyunan kızıyınan (Kurt, 2012: 442)

17. Durdu'nun Ağıdı-2

Durdu'nun bacısının söylediği bir başka ağıt şu şekildedir:

Almanya'nın Tur dağına
Girmiş otuz beş çağına
Doktor da bıçağın vurmuş
Ağ ciğerinin başına

Şu dağlarda ordu vardır
Ordu kalkmış yurdu vardır
Bizi kınamasın eller

[95] Gıcı: kar
[96] Berci: çoban

Bizde kardeş derdi vardır

Yüce dağda kar komadım
Ben yarama bağlamadım
Bilinmez dertlere düştüm
Kardaş diye ağlamadan

Çadırını çekmiş düze
Düze değil öte yüze
Nasıl bir feleğimiş bu
Oynar hep de bize bize

Çadırının üstü saçak
Almanya'dan gelen uçak
Zalım imiş zalım toktor
Ciğerine vurdu bıçak (Kurt, 2012: 442-443)

18. Durdu'nun Ağıdı-3

Durdu'nun ablası Aslı Demiralp tarafından yakılan ağıt ise şu şekildedir:

Almanya dağında gül ile arda
Almanya düşürdü gardaşı derde
Gardaşın konduğu yaylaya yurda
Eller konmuş içerime derd oldu (Kurt, 2012: 443)

19. Ecelde İnsaf Yok 1-2

Kahramanmaraş Elbistan'dan derlenmiş olan aşağıdaki ağıt Güner adlı kişinin Almanya'da ölümü üzerine, Cemil Odacıoğlu tarafından söylenmiştir:

-1-

Çırpınıp durdum şu yalan dünyada
Kara haber derman bırakmaz canda
Fayda vermez sana hiç kalan mal da
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur

Almanya'dan haber geldi kapkara
Duyanları saldı sanki yaşlara
Ecel acımadı akan yaşlara
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur

Ölü evi iki kere kuruldu
Sevenleri ağlamaktan yoruldu
Güner merasimle kabre konuldu
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur

Yetim kaldı Ömer, Tamer ve Özer
Dayınız Konya'da derbeder gezer
Sanki bu dünyadan canından bezer
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur

Ağlamak sızlamak fayda vermiyor
İçim hep kan ağlar yüzüm gülmüyor
Babasız olanı kimse sevmiyor
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur

Bir nafaka için çırpınıp durdu
Elin Alman'ı hep kalbini yordu
Bir tabutla memleketine saldı
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur

Cemil der ağlama sakın boşuna
Ecel acımadı bu genç yaşına
Mükerrem de kaldı bak tek başına
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur (Gözükara ve Özalp, 2011/II: 186)

-2-

Söyleyin değer mi bunca yıla
Hasret kaldı memlekete, sılaya
Değer vermez pula ne paraya
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur

Konuşurduk beraber ordan burdan
İnsan ayrılır mı sevdiği yardan
Kurtarırdın bizleri bütün dardan
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur

Öğrencilerin hep bütün başıydın
Hem okulumuzun temel taşıydın

Fakirin, yoksulun pişmiş aşıydın
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur

Cemil der ağlama sakın boşuna
Beni ağlatmak gider mi hoşuna
Bak eşi de kaldı yalnız başına
Ecelde insaf yok genç ölmek zordur (Gözükara ve Özalp, 2011/II: 187)

20. Efe Dayı'ya Ağıt-1

Afyon Emirdağ'dan Efe Dayı olarak bilinen Ekrem Yaldızkaya 2006 yılının 1 Mayıs sabahı, Brüksel'deki iş yerinde uğradığı bir saldırı sonucu hayatını kaybeder ve memleketinde defnedilir. Amcası emekli edebiyat öğretmeni Sait Yaldızkaya, Efe Dayı'nın gelini Elif'in ağzından aşağıdaki ağıtı yazar:

Sabah erken uykusundan uyanmış
Efe babam al kanlara boyanmış
Yiğidimiş yiğitliğine güvenmiş
Efeler içinde koç Efe babam
Ecelin elinden kaç Efe babam

Yedinci ay geliyor kalk Efe babam
Fatih'in elinden tut Efe babam
Yeşil Emirdağ'a bak Efe babam
Efeler içinde koç Efe babam
Ecelin elinden kaç Efe babam

Uzak mıydı Brüksel'in yolları?
Bağlı mıydı Efe babam kolları?
N'olacak Emre oğlumun halleri?
Efeler içinde koç Efe babam
Ecelin elinden kaç Efe babam

Çıkıp yükseklerden bakasım gelir
Efe babama ağıt yakasım gelir
Şu tatlı canımdan bıkasım gelir
Efeler içinde koç Efe babam
Ecelin elinden kaç Efe babam

Ecel geldi kapımıza dayandı
Kardeşlerin acılara boyandı
Efe babam dostlarına güvendi
Efeler içinde koç Efe babam
Ecelin elinden kaç Efe babam

Devrildi mi Emirdağ'ı kavağı?
Kim örtecek Şirin kıza duvağı?
Efe babam dizlerimin dayağı
Efeler içinde koç Efe babam
Ecelin elinden kaç Efe babam

Fakirlerin dostu düşkün dayısı
Efe babam babaların iyisi
Ne çoğumuş dostlarımın sayısı
Efeler içinde koç Efe babam
Ecelin elinden kaç Efe babam

Yeğenlerin başucunda dönüyor
Esat Emmin saçlarını yoluyor
Efe babam uyan sabah oluyo
Efeler içinde koç Efe babam
Ecelin elinden kaç Efe babam

Ömer sağdıcıydı İzmir'den gelmiş
Hacı anne oturup saçını yolmuş
Bacıların gelip sırrını çözmüş
Efeler içinde koç Efe babam
Ecelin elinden kaç Efe babam

Emirdağ'ın Eskişehir'e kıyısı
Bir umut vermiyor İrfan dayısı
Efe babam Seyitler'in iyisi
Efeler içinde koç Efe babam
Ecelin elinden kaç Efe babam

Elif gelin goygun goygun söyleme
Hiç kimseye sen de gönül bağlama

Efe baban gitti boşa ağlama

Efeler içinde koç Efe babam

Ecelin elinden kaç Efe babam

Emmin Sait destanını yazdı mı?

Sırlarını ahbapların çözdü mü?

Yaraların sarılmadı, azdı mı?

Efeler içinde koç Efe babam

Ecelin elinden kaç Efe babam (Yaldızkaya, 2018: 345-349)

21. Efe Dayı'ya Ağıt-2

Efe Dayı'nın amcasının eşi Ulviye de akılda kalan şekliyle şu ağıtı yakmıştır:

Oynaşırdı limonunan narınan

Kestiler mi goyun gibi zorunan

Gâvurdan da getirmişler sal'ınan

Gurbanlar oluyum Efe Dayı'ma

Dolanı dolanı gelir yanıma

Hiç değmedi bu yiğit de telime (Yaldızkaya, 2018: 349)

22. Garip Tepeköylü'nün Ağıdı

Fransa'da yaşayan Garip Tepeköylü, kanser sebebiyle 2012 yılının Eylül ayında vefat eder. Cenazesi, memleketi olan Çorum'un Ortaköy ilçesine bağlı Kızılhamza köyünde toprağa verilir. Tepeköylü'nün ölümü üzerine, akrabası Hikmet Tepeköylü tarafından (Garip Tepeköylü'nün ağzından) şu ağıt yakılır:

Derdim dağ oldu da demedim yâda

Adım gibi garip oldum dünyada

Eşim Nazik öldü kaldım arada

Zalim felek bir gününü görmedim

Eller gibi demi devran sürmedim

Karalı haberim köyüme gitsin

Kızlarım arkamda yaşlar dökmesin

Oğlum Muhammet'i eş dost eversin

Zalim felek bir gününü görmedim

Eller gibi demi devran sürmedim

Doktorlar kestiler hep biçim biçim
Yardılar baktılar dert dolu içim
Kime ne ettiydim ne idi suçum?
Zalim felek bir gününü görmedim
Eller gibi demi devran sürmedim

Şu soyka kansere çare olur mu?
Giden ömür gayri geri gelir mi?
Felek bu ettiğin sana kalır mı?
Zalim felek bir gününü görmedim
Eller gibi demi devran sürmedim

Yiğit idim bükülmezdi bileğim
Açın bakın çatal idi yüreğim
Ne edeyim böyle imiş kaderim
Zalim felek bir gününü görmedim
Eller gibi demi devran sürmedim

Hikmet'e deyin de destanım yazsın
Eşimin yanına mezarım kazsın
Gönlünde yaşatsın hiç unutmasın
Zalim felek bir gününü görmedim
Eller gibi demi devran sürmedim (Korkmaz, 2015: 120-121)

23. Gurbetçi Eşe Ağıt

Afyon Emirdağ'dan derlenen aşağıdaki ağıt, bir kadın tarafından ölen kocası için yakılmıştır. Kaynak kişinin "Nezahat Yenilmez" olarak belirtilmesi, Yenilmez ifadesinin soyisim olduğunu göstermekte, kaynak kişinin de ölen kişinin eşi olduğunu düşündürmektedir:

Yenilmez'dir benim eşim Yenilmez,
Önünden gülmeyen sonundan gülmez
Davet etsem şimden sonra evime gelmez
Gurbanlar olurum usta eşime
Bir iğne yüzünden hasta beyime
Olur mu gül eşim böyle olur mu?
İnsan bir iğneden ölür mü?

Benim eşim güzel sallar küreyi
Müslüman olanın acır yüreği
Aradım da bulamadım feleği
Yanarım da ben eşime yanarım
Nerde ölen olsa orda ağlarım

Benim eşim pek giderdi işine
Mevlâm ağı kattı erken aşıma
Hiç girmiyo aslan beyim düşüme
Yaptırdı da giremedi evine
Erken düştü garibliğin yoluna

Oğlunu everdim gelin eyledim gızını
Bir sene çifte ederim izini
Kime emanet eyledin Süheyla gızını?
Ölesiye ben çalarım sazımı
Gurbanlar olurum usta beyime
Bir iğne yüzünden hasta beyime

Saatinen gurbet elde çalıştık
Yunanlara gâvurlara garıştık
Para için her yerlerde uğraştık
Hiç düşmedi şu gâvurun parası
Neredeymiş gül beyimin yarası? (Yaldızkaya, 2018: 343-345)

24. Halid Saygılı'nın Ağıdı

Kayseri'ye bağlı Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerinden derlenen ağıtlardan olan aşağıdaki ağıt, 18 yıl Almanya'da kalan Halid Saygılı'nın yakalandığı bir hastalık yüzünden Almanya'da vefat etmesi üzerine oğlu Esabil tarafından yakılmıştır:

Harap galsın Alman eli
Sancı girdi gırdı beni
Gözyaşımı dutamıyom
Sanki oldu nisan seli

Bilmem nasıl savdı doktur
Bu derdin çaresi yoktur

Size nasıl söyleyim ki
Benim derdim daha çoktur

Yahya Harun dut elimden
Hacı Durdu gir golumdan
Söylemeye yoh dermanım
Gardaş ne gelir elimden

Çıhdım gayaya seyrana
Az galdı yahın bayrama
Elbisemi çıharın da
Sabah giderim namaza

Guzularım guzularım
Ben sizleri arzularım
Sahın bana darılmayın
Ben sizleri arzularım

Gardaşlar hep gaynaşıyor
Guzularım meleşiyor
Bende mecal galmadı ki
El ayah hep dolaşıyor

Yahın bah yayla zamanı
Zalım dert vermez amanı
Helallaşah gel Emine
Geldi ayrılıh zamanı

Ağlan guzularım ağlan
Emine garalar bağlan
Daha var ik'ergenim
Onlara da düğün eylen

Vallaha küsmedim size
Misafir eyleden bize
Boşa masraf eylemeyin
Göçümü yüklettim bile

Yatın yavrularım yatın

Çayın demini az gatın
Her tarafım sızılıyor
Golumdan uccadan[97] dutun

Sayılı gün geldi çattı
Gardaşlar başımda yattı
Hani Hacı Durdu nerde
Yahya Harun çabuh getdi

Gitmen de dutun salımdan
Hiç kimse bilmez halimden
Ağzımda dilim çatladı
İçerimdeki yalımdan[98]

Gapıya da bir su vurun
Çabuh yatağımı serin
Aş ekmanizi isdemem
Bana bir damla su verin

Gine hava bozuluyor
Ciğerlerim sızılıyor
Verin defderi galemi
Günlerim hep sayılıyor

Söylen siz de böyle söylen
Yatağımı engin eylen
Gızları çoh ağlatmayın
Onlara yoluynan söylen

Galhın da göçek özlere[99]
Hasretim burda yazlara
Size gurban guzularım
Can gelirse dizlerime

Üzeyir Esabil galhın
Saçımı daran da bahın

[97] Usulca, yavaşça, incitmeden.
[98] Alevden, ateşten.
[99] Öz: dere kenarı, sulak yer, su çıkan yer, ben, kendi.

Gardaşlara selam söylen
Gitsinler babama yahın

Datlının iyisi azer[100]
Acının bir adı panzer[101]
Ben derdimi verem sandım
Meğarim olmuşsum ganser

Yedik işdik edin helal
Bohın boynunuza vebal
Acık ağırdan alın ki
Yoldayımış emmim Bilal

Dertli Halid böyle söyler
Yanan ataş suyu neyler
Hakkınızı helal edin
Gider artık geri gelmez (Altınkaynak, 1997: 487-488)

25. Hoşçakal Oyun Arkadaşım

29 Ekim 2020'de Fransa'da kalp krizi sonucu vefat eden Yusuf Şeref için, memleketi Hacıbektaş'ın Köşektaş köyünden Fikriye Şeref Tuğcu tarafından söylenen ağıt şu şekildedir:

Anadolu'da bir köy evi
Çatısına vuran bir karanlık ışık
Ay dolunay
Geçerken önünden kara bulutlar
Geçer gider bir top alev, yakıp kavurarak

Anadolu'da bir ağıt
Fersah fersah yayılır
Esen yele...
Uçuşan yapraklara
Fısıldadım çığlıklarca
Neden, neden, neden?
Neden hep ölüm

[100] Anzer yaylası balı.
[101] Panzehir.

Sancıtarak tüketerek
Yavaş yavaş gelir bize

Anadolu'da bir köy evi
Anadolu'da bir ağıt
Anadolu'da bir yangının ortasında kaldık... (K.K: Ramazan Çöl)

26. Hüseyin Gazel'in Ağıdı

Almanya'nın Frankfurt şehrinde yaşayan Hüseyin Gazel, bir akşam telefonla arayan kişiye 'Ben geleceğim.' der. Çocuklarını uyuttuktan sonra evinden çıkar. Kendisine kurulan tuzaktan habersiz olan Hüseyin, isimleri gizli tutulan kişilerce bir türkü bara götürülür. Masada sohbet edilirken arkadan kafasına sert bir cisimle vurulur. Öldü sanılarak bardan dışarıya atılır. Cesedi yok edilmek için bir araca bindirilirken çevrede olayı gizlice izleyenlerden bir kişi, polisi ve ambulansı arar. Ceset yok edilmeden polis ve ambulans gelir. Hüseyin Gazel, ağır bir beyin ameliyatı geçirir. Beş gün komada kalır. 30 Eylül 2003'te ölür. Bu acı olay üzerine memleketi Çorum'dan halk ozanı Ezgili Kevser duygularını şu dizelerle dile getirir:

Telefonda geldi haberin bana
Ne sen bana doydun ne de ben sana
Vizem yok ki gelemedim yanına
O tatlı canına ölüm mü geldi?
Nazlı cananım
Bahtı karalım
Gülmez yaralım

Ölüm mü olurmuş murat almadan
Yok muydu huzurun Almanya'dan
Yavruların ağlar uzak sıladan
Ana diyen iki gülüm mü geldi?
Nazlı cananım
Bahtı karalım
Gülmez yaralım

Hanemiz kapandı tütmüyor ocak
Yetimlere kimler kucak açacak
Gözlerimiz arar hep köşe bucak

Söyle hanemize zulüm mü geldi?

Nazlı cananım

Bahtı karalım

Gülmez yaralım

Yüce dağ başına kış gelir derler
İnsanın başına iş gelir derler
Gün olur dostundan taş gelir derler
Dost deyip sofrana zalim mi geldi?

Nazlı cananım

Bahtı karalım

Gülmez yaralım (Korkmaz, 2015: 157-158)

27. İsmail Vural'a Gurbet Ağıtı

Aşağıdaki ağıt Hacıbektaş'ın Köşektaş köyünden İsmail Vural için Mehmet Akdemir tarafından yakılmıştır. İsmail Vural, 22 Mart 2003 tarihinde Almanya'da geçirdiği kalp krizi sonucunda vefat etmiştir:

Gurbette yaşayan gurbette ölür
Gelmiş başına da ağlıyor düğür
Yavaş yavaş ecel gelmiş yaklaşmış
Sanki günlerdir izini sürüyor.

Sen olsaydın karşılardın gülerek
Süpriz yaptın çok acele ölerek
Herkes dedi sakın içme sigara
Bırakmadın öleceğin bilerek

Kitapları dolaplarda dizili
Masanın üstünde gazete çizili
Çok çalıştın ağa bir türlü
Senin kader niye kara yazılı

En sonunda bindirdiler geriye
Acelen ne idi karlar eriye
Bülent-Levent baba diye ağlıyor
Bıraktın da gidiyorsun nereye?

Seni sevenler de evine doldu
Yaşlısı genci de bir ordu oldu
Buralarda güzel idi havalar
Vardın sılaya havalar dondu

Kader senin bırakmadı yakanı
Hiçbirimiz unutmadık şakanı
Biri görse belki yardım ederdi
Hiç yok imiş o tarafa bakanı

Vedalaşıp yolcu etmiş eşini
Ecel gelmiş bırakmamış peşini
Miltanının düğmesini bulmuşlar
Kurulmuya yırttı mı ola döşünü

Karşıdan karşıya geçememiş yolu
Peşinden bir sürü bıraktın soru
Emekli idin ağır işin yok idi
Sadece yaptığın gazete turu

Duyduk haberini hepimiz koştuk
Sığmadık içeri dışarı taştık
Öleceğin aklımızdan geçmezdi
Çok ani oldu şok olup şaştık

Biz de vardık her çabamız boşuna
Başı değmiş kaldırımın taşına
Köyü çok severdi gurbette öldü
Böyle yazın mezarın taşına (K.K: Ramazan Çöl)

28. Kara Duran'ın Ağıdı

Tomarza'da pehlivan olarak bilinen Kara Duran 1992 yılında Almanya'da iken siroza ve pankreas kanserine yakalanır, çok geçmeden vefat eder. Kara Duran'ın ölümü üzerine ablası Dudu Hatun şu ağıtı yakar:

Kara Duran Kara Duran
Var mı ola sana doyan
Düğünlerde güreş tutar

Pehlivan yapılı Duran

Yoğun bakımdan almışlar
Kimse yanına varamıyor
Duran oğlan can vermiş de
Doktor çare bulamıyor

Benim kızlar çok ağlıyor
Hemi dayı hemi kardeş
Yusuf oğlan daha küçük
Düğününde ol da güreş

Ağlasana emmim kızı
Emmi oğlu kardeş yarısı
Karaciğerini sarmış
Ölme mi bunun bacısı

Kuluncu kucak doldurur
Yumruğu adam öldürür
Düğünlerde güreş dutar
Pehlivan köyün gülüdür (Ulaş, 2014: 163)

29. Kemal ile Hamdi'nin Ağıdı-1

Kayseri'ye bağlı Cingözlü köyünden Kemal, Almanya'da kahvehane işletmektedir. Kemal bir gün işlettiği kahvehanesinde vurularak öldürülür. Bunun üzerine bacısı Anşa (Ayşe) tarafından aşağıdaki ağıt yakılır[102]:

Almanya'ya kayfe açmış
Türkleri toplar başına
Gavır mıydın itin dölü
Zehir mi gattın aşına

Yeter Yusuf'um yeter
Hamdi de burnuma tüter
Havadaki uçan uçah
Kemal'imi geri gönder

Düşman ettiğini bellesin

[102]Ağıtta, Kemal'in kardeşi Hamdi'nin Türkiye'de aynı kişi tarafından öldürülmesine de değinilmektedir.

Onun da büyer yetimi
Uçahlar ovaya gider
Bu bilet de bize yeter

Hep birikin bacıları
Gardaşımı edek yolcu
Vallaha doğru söylüyom
Urhuya da olsun suycu
(Düşman ettiğini bellesin)
(Onun da büyer yetimi) (K.K: Emine Uçar)[103]

30. Kemal ile Hamdi'nin Ağıdı-2

Aynı olay üzerine söylenen bir başka ağıt ise şu şekildedir:

Şu sarı gayaya çıhın
Avcılar bağlamış kater
Niden sen saç daramaya
Bu güzellik sana yeter

Bağlerden ohuntu gelik
Gardaş gidici bağlere
Gurban oluyum oluyum
Evsin[104] gurdun dağlara

Havadağa uçan uçah
Kemal'ımı beri gönder
Gardaşım bir gız gaçırdı
Oldun Arzıynan Gamber

Püsükletinen gezer de
Söylemişler değmiş nazar
Gurban oluyum oluyum
Gardaşım subaydan güzel

Derelerde Selbi sühut
Biri güccük biri büyük

[103] Bu ağıt, KAEÜ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinden Leyla Uçar tarafından derlenmiştir.
[104] Evsin: Avcıların, av sırasında avlarını ürkütüp kaçırmamak ve avlarına görünmemek için gizlenip nişan aldıkları yer.

Ahlını başına al da
Oba verir sana öğüt

Çağırın da Yusup gelsin
O da ağlasın beniyinen
Guvallarsa gız Hamiyet
Ben giderim seniyinen

Eline gurban oluyum
Hökümetin eli gibi
Nasıl gıydın bre zine
Has bağçenin gülü gimi (K.K: Hamime Akbaş)[105]

31. Küçükyapalak Köyünden Ağa Öztürk'ün Ağıdı

-1-

Kahramanmaraş Elbistan'ın Küçükyapalak köyünden Ağa Öztürk yurtdışına gider ve uzun yıllar memleketine gelemez. Şubat 2011'de Küçükyapalak köyünden Elif Öztürk'e bir telefon gelir ve kardeşinin oğlu Ağa Öztürk'ün öldüğünü haber verir. Bunun üzerine Elif Öztürk şu ağıtı yakar:

İnce ince bir yel esti
Felek kırdı dallarımı
Yolumuz da çok uzaktı
Soramadım hallarını

Sabahınan ben uyandım
Gelen telefonla yandım
Sağ salim giden yolcuyu
Sağ salim de gelir sandım

Yolun uzak ben varamadım
Hallarını soramadım
Böyle gâvur hala m'olur
Yaraların saramadım

Şu dağların ardı yüce
Yatamadım ben bu gece

[105] Bu ağıt, KAEÜ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinden Leyla Uçar tarafından derlenmiştir.

Ağa haberin alınca
Yandı sözüm hece hece

Şu dağların yücesine
Bir kuş konmuş gecesine
Ölüm sana yakışır mı?
Şu kış günü gecesine

İşte geldi yuyucular
Soğuk suyu koyucular
Kör ola halayın gözü
Kuru yere koyucular (Gözükara ve Özalp, 2011/II: 217-218)

-2-

Elif Öztürk bir gün eline aldığı bir gül ile bir komşusuna giderken bir başka komşusuna rastlar ve komşusu "Elif Bacı, Ağa'ya ne dediydin?" diye, söylediği ağıtı hatırlatmak isteyince Elif Bacı ayaküstü şu ağıdı söyler:

Giderkene bir gül aldım göçerde
Dilim söyler kalbim yanar içerde
Ellerim koynumda boynum bükemem
Hiç demezler viran olmuş içerde

Yüce dağ başına ekin ekemem
Her olur olmazın kahrın çekemem
Ellerim koynumda boynum da bükemem
Bana da gahrını bildirdi felek

Bu yıl meyva boldur dallar götürmez
Dağlar tiken olmuş kervan oturmaz
Yaralı yüreğim gahır götürmez
Yaralı yüreğe cerrah n'eylesin (Gözükara ve Özalp, 2011/II: 218)

32. Mehmet Eroğlu'nun Ağıdı (V1)[106]

Kayseri Zelfin Köyü'nden Mehmet Bey Almanya'da çalışırken 1974 yılında bilinmeyen bir sebepten intihar eder. Kravatıyla asılmış halde ormanda bulunur. Cenazesi

[106] Bu ağıtın üç (3) varyantı daha olduğu için ağıt isminin yanında varyant sayısı (V1, V2, V3, V4) verilmiştir.

köyüne getirilir. Ağıtta adı geçen Musa, Mehmet'in babası, Ergün oğlu, Sultan kaynanası, Melek hanımı, Abdi ve Hacı amcaoğullarıdır. Ağıtı, Mehmet'in anası Atiye Hatun yakmıştır:

Yedi senede bulduğum
Koluna yama vurduğum
Ne diye canına kıydın
Bir şey mi dedim öldüğüm

Ben babanı kurban ettim
El yerine kül atıyor
Aç gözünü aslan oğlum
Sultan kızını satıyor

Elinen Almancı ettim
Baban kurban ben de kurban
Karapınar'da geziyor
Mehmet'e döktüğüm yorgan

Bir karalı haber geldi
Yürüdüm ayağım yalın
O da beni öldürüyor
Karapınar'daki gelin

Eli koynunda oturur
Komşudan ekmek getirir
Azan başıma kakıyor
Adamı Allah batırır

Ayağı kırık dediler
Komşular söyledi yalan
Kendi ölmeyecek olsun
Kapısında teyip çalan

Kurban olayım kuzuma
Elini vurdum yüzüme
Mehmet'imin günü sandım
Melek görünme gözüme

Meledim Mehmet'im meledim
Ergün'ü çözdüm beledim
Herhal kızı çıkaracak
Musa Sultan'ı sınadım

Mehmet'ime selam götür
Gökteki uçan tayyare
Eller işinde gücünde
Mehmet ne kadar avare

Yalanım Mehmet yalanım
Aylık izine dönenim
Kıravat seni yener mi
Doksan kilo gelenim

Kadasın aldığım Melek
Beni örseledi felek
Yekindim de kalkamadım
Ne kadar ağır şelek

Ana sana haber versem
Başımdan geçen işleri
Abdi hoca kovalasın
Mezara konan kuşları

Tarık izne gelirken
Babasına alır kabut[107]
Tan davulu çalar iken
Kucaklarda kanlı tabut

Elli ikinci gecende
Canın için aldım helva
Babam bana darılmasın
Kahvede oynarım tavla

Doğurmaz olasın anam
Art ardına giden sunam

[107] Kaput: Asker paltosu.

Dışarıda kalan kuşlar
Babamın yerine kalam

İyi bak kadan alayım
Emmiyin yedi benlisi
Uşak gümrüğe dökülmüş
Mehmet valizin hangisi

Gelin komşularım gelin
Getirdim Hacı Bekir'i
Sırtımda tabut getirdim
Dolandım indim Tekir'i

Mehmet Ağa emmim oğlu
Uzat öpeyim elini
Ne heveslerde getirdim
Ölsem de vermem gelini (Ulaş, 2014: 215-217)

33. Memed'in Ağıdı (V2)

Ağıtın ikinci bir varyantında, yaşanan olay ve ağıt metni şu şekilde verilmiştir:

"Zelhin Köyünden Memed Almanya'ya çalışmaya gider. Almanya'da hastalanır. Doktor kanser der. Memed ölümü beklemenin azabına dayanamaz kendisini asarak intihar eder. Amca çocukları cenazeyi Almanya'dan memleketleri olan Kayseri Tomarza Zelhin'e (Üç Konak) alıp getirir. Bunun üzerine annesi Aliye Hanım (Eroğlu) bu ağıtı yakar":

Alman'dan tabut yürüdü
Dağları duman bürüdü
Yalnız değilim ana
Emmim uşağı varıdı

Dört oğlumun deste başı
Ağzında parlıyor dişi
Beni kınaman komşular
Melek Memed'imin eşi

Ben mezere vardımdı
Memmed karışmış daşlara
Başında ötüşmen diyi

El aman ettim kuşlara

Yedi senede bulduğum
Koluna eski vurduğum
Kırk gün oldu yolc'eyledim
Bişe mi dedim öldüğüm

Alman'dan tabut gelince
Oğlumun gününü sandım
Gelin görünme gözüme
Memmet yeni öldü sandım

Melek azdırma yüzünü
Sultan götürür kızını
İleha kurban olayım
Alim mi çalık gözünü

Gavur çıkış verdiyse
Ha yüzünü dola savuş
Memed'imi alıp gelik
Ben ölüğüm Ali Çavuş (Altınkaynak, 1997: 559)

34. Zelfin Köyünden Mehmet'in Ağıdı (V3)

Mehmet'in ağıtının Emir Kalkan tarafından verilen bir başka metni (varyantı) de şu şekildedir:

Meledim Memmet meledim
Ergün'ü çezdim beledim
Herhal gızı çıkarıcı
Musa, Sultan'ı sınadım

Memmedim'e selam götür
Gökteki uçan tıyara[108]
Eller işinde gücünde
Memmed'im nadar avara

Yedi senede bulduğum
Goluna çala[109] vurduğum

[108] Tayyare.

Sen gideli gırk gün oldu
Bişe mi dedim öldüğüm

Yalanım Memmet yalanım
Aylık izine gelenim
Gıravat seni yener mi?
Doksan kilo gelenim

Gadasın aldığım Melek
Beni garsaladı[110] felek
Yekindim de galkamadım
Ne gadara ağır şelek

Ana sana haber versem
Başımdan geçen işleri
Abdi, Hacı gorulasın[111]
Mezere gonan guşları

Tarık izine gelirken
Babasına salar gabıt
Dan davulu çalarkene
Gucaklarda gannı tabıt

Elli ikinci gecede
Canın için aldım havla[112]
Babam bana darılmasın
Gayfede oynarım tavla

Doğurmaz olasın anam
Ard ardına giden sunam
Dışarıda galan guşlar
Babamın yerine tünen

İyi bak gadan alıyım
Emmiyin yedi benlisi

[109] Eski, yama, yamalık.
[110] Örselenmek.
[111] Korumak, zarar verecek şeyleri uzaklaştırmak.
[112] Helva.

Uşak gümrüğe dökülmüş
Memmet valizin hangisi

Gelin gomşularım gelin
Getirdim Hacı Bekir'i
Sırtımda tabıt getirdim
Dolandım geldim Tekir'i

Memmet Ağa emmim oğlu
Uzat öpüyüm elini
Havaslığınan[113] getirdim
Ölsem de vermem gelini

Elinen beraber saldım
Allah verdiğine şükür
Abdi, Hacı gücenmesin
Gurban ollum babam Bekir

Melek görünme gözüme
Geri dönen mi izine
Ergün gırklı gelin başlı
Ne deyim elin gızına

Gel Melek yanıma otur
Memmet'ten haber vereyim
Eski husiyeti sürer[114]
Memmet Ağa ben ölüyüm

Memmet Ağa emmim oğlu
Öldürsen vermem gelini
Pınarı beri döndersen
Söndüremezsin yalımı[115] (Kalkan, 2012: 290-292)

35. Memmed'in Ağıdı (V4)

Kayseri'ye bağlı Karapınar köyünden derlenen son varyant ise şu şekildedir:

[113] Heves.
[114] Eskiden beri hatrımızı sayar.
[115] İçimdeki ateş

“Sene şimdi 1973-74’te Almanya buradan (Türkiye’den) madencileri istemiş. Madene işçi istemiş. Bunlar madene ilk gidenlerden. Zelhin köyünden (Üçkonak Köyü) Mehmet Eroğlu. Mehmet oriye (Almanya’ya) gitmiş. Burada bir hanımı varmış. İsmi Melek, anasının adı Atiye, babasının adı Musa. Şimdi Memed orda çok çalışmamış. 75’lerde yahud 76’larda Memed orada gendini intihar etmiş. Memed gendini intihar edince anasına, babasına tabi o zaman böyle telefon yok, işte ayağa gırıldı falan bir yalan söylüyollar. Memed’in cenazesi geliyor. Anası geliyor bakıyor ki oğlu ölmüş. Oğlunun tabutu orada, diyor ki:

Yedi senede bulduğum
Goluna çala vurduğum
Ne diye camiye endin (eve gelmedin)
Bişe mi duydun öldüğüm

Ondan sonra bizim eniştenin emmi oğlu olur. O da Almanya’da öldü. O da madenciydi. Memed öldükten sonra Memed’in hanımı buraya gociye (kocaya) geldi, şu eve. Gadın buraya geliyor (anası). Emmisinin oğlu Osman’ın cenazesine gelince bakıyor ki, hanı gelin çıhdı çehezini (çeyizini) mehezini aldı ya, yorganı görüyor duvarda gendinin Memed’e döktüğü yorganı görüyor diyor ki:

Elinen Almancı etdim
Ağan gurban ben de gurban
Garapınar’da geziyor
Memed’e döktüğüm yorgan

Buradaki ölüye ağlıyo da gendi oğlunu gatıyo.

Ondan sonra Emiruşâ’na Almanya’dan bir cenaze geliyor. Gadın oraya gidiyor. Gadın oraya gidince cenazeyi görünce gene oğlu aklına geliyor diyor ki:

Al yaralı ala ganlı
Bilirim tabut dilinden
Melek çıkıp giderkene
Çarpıp dutmadım golundan”

Ağıtın Tam Metni

Yedi senede bulduğum

Goluna çala[116] vurduğum
Ne diye camiye indin
Bişe mi duydun öldüğüm

El yerine kül atıyor
Ağan gurban ben de gurban
Garapıgar'da geziyor
Memmed'e döktüğüm yorgan

Melek görünme gözüme
Memmed gelici izine
Yaşı cahal[117] gelin başlı
Ne diyim elin gızına

Al yaralı ala ganlı
Bilirim tabud dilinden
Gelin çığıp giderkene
Çarpıb dutmadım golundan
(Melek çıhıb giderkene)
(Çarpıb dutmadım golundan) (K.K: Hasan Çeri)[118]

36. Mehmet Tapmaz'ın (Öşgen) Ağıdı

Emirdağ'dan Belçika'ya çalışmak için ilk gidenlerden olan ve hemen hemen bütün akrabalarını götüren Mehmet Tapmaz'ın (Öşgen) vefatı üzerine, eşi ve aynı zamanda halasının kızı olan Güssün'ün yaktığı ağıt şu şekildedir:

Anamdan doğalı çektiğim zahmet
Gardaşına gitti gaynım Ahmet
Seydi burda gün görmedi orada görsün
Yolla dayım oğlu evine gelsin

Dayımın oğlu da bakmaz sözüme
Sözün yok mu oğlun ile kızına
Ben ne deyim içimdeki sızıma
Gurbanlar olurum dayım oğluna (Yaldızkaya, 2018: 353-354)

[116] Yamalık.
[117] Genç.
[118] Bu ağıt, KAEÜ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinden Leyla Uçar tarafından derlenmiştir.

37. Oğlu Fransa'da Ölen Anne

Gümüşhane'den bir annenin, Fransa'da ölen oğlu için yaktığı ağıt şu şekildedir:

Oğlum Fransa'da öldü
Onun ardından ben nasıl kaldım?
Ben seni nasıl büyüttüm?
Nasıl ninnilerdim?
Bu zamana getirdim yavrum
Şimdi beni bıraktın karlı dağlar ardında
Geçtin gittin dedim öyle ağladım (Çalışır ve Demiray, 2017: 277)

38. Oktay'a Ağıt

Hacıbektaş'ın Köşektaş köyünden öğretmen Oktay Şeref, Almanya'da geçirdiği kalp krizi sonucu -18 Şubat 2008 Pazartesi günü- vefat eder. Oktay Şeref'in ölümü üzerine Cemil Gören tarafından şu ağıt yakılır:

Yürekleri sardı bir derin sancı
Sorarım dostlar bu nasıl acı
Yok muydu genç ölümlerin ilacı?
Söyle Cemil Ağam söyle derinden,
Kaçış olmaz imiş kader elinden

Genç yaş ölümleri verir elemi
Kalp krizi ölüme bahane mi?
Acıya bend eder cümle âlemi
Söyle Cemil Ağam söyle derinden,
Alemler hisse alsın sözlerinden

Gurbetin acısı yürekler yakar
Oktay'ın gözleri sılaya bakar
Çekilmez sancısı sineye akar
Söyle Cemil Ağam söyle derinden
Giden gelmez imiş gurbet elinden

Almanya sılaya ne kadar uzak?
Nice Oktaylara kurulmuş tuzak
Oktay'ın giydiği kefenden kazak

Söyle Cemil Ağam söyle derinden
Kim kurtulur azrailin elinden?

Köye acı verir gelen tabutlar
Yürekler dağlar yanan ağıtlar
Mezara konunca biter umutlar
Söyle Cemil Ağam söyle derinden
Söyle anaların yanık dilinden... (K.K. Ramazan Çöl)

39. Olmadı

Hacıbektaş'ın Köşektaş köyünden Yusuf Şeref'in Fransa'da geçirdiği kalp krizi sonucu 29 Ekim 2020 tarihinde vefat etmesi üzerine Hayati Akdemir tarafından aşağıdaki ağıt söylenmiştir:

Yusuf daha dünkü çocuktun
Babanla oynadığımızda sen yoktun
Bu yalan dünyadan ne çabuk bıktın
Ciğerleri dağladın yaktın (K.K. Ramazan Çöl)

40. Sarızlı Nişanlı Gencin Yurt Dışında Ölümü Üzerine Söylenen Ağıt

Kayseri'ye bağlı Sarız ilçesinden bir gencin Almanya'da ölümü üzerine yakılan ağıt aşağıdaki gibidir:

Olmaz olsun gara haber
Gene çökmüş bizim eve
Emmimoğlu geliyormuş
Düğün dernek gurrum[119] diye

Söylesene gelin dezzem
Murad'ın Mikdad'ın nerde
Almanya'dan geldi mevta
Gurbet elde galmış derde

Beyaz kefenin açıldı
Al kanlar yere saçıldı
Küstün mü emmimoğlu
Niye boynun bükük galdı

[119] Kurarım.

Olmaz olsun emmi dayı
Al ganlı mıydı düğünün
Yiğidimi gören gözler
Ben ağlayım siz öğünün

Bahtı gara canım anam
Biz de sana çektik taman[120]
Ağlama bacım ağlama
Eşi gurbet elde galan

Ben seni çocuk bilirdim
Olmuşsun bir gara ceylan
Ağlama bacım ağlama
Ben sana olurum gurban (Kalkan, 2012: 398)

41. Seydi Tapmaz'ın Ağıdı-1

Afyon Emirdağlı Seydi Tapmaz'ın Belçika'da vefatı üzerine bacısı Gökkız şu ağıtı yakmıştır:

Varır varır ben onları bellerim
Buranın ahvâlin size yollarım
Dayımın oğlunu katar ağlarım
Gurbanlar olurum anam uşağı

Gabirin içinde bir ince çığra[121]
Aman da gardaşım ağama uğra
Buranın halini onlara söyle
Gurbanlar olurum anam uşağı

Eğil dağlar eğil geçiyim bari
Gâvurun köyüne göçüyüm bari
Üç gardaş yitirdim ölüyüm gayri
Gurbanlar olurum anam uşağı

Çarşılar çarşılar uzun çarşılar
Mehmet Ağam şimdi seni karşılar

[120] Biliyor musun?
[121] Taşlı yol, patika.

Çok acıdı seni duyan komşular
Anamın oğlu da garip gardaşım

Çoban olur dağı taşı delerim
Üç gardaş yitirdim onu ararım
Koyununan kuzu gibi melerim
Gurbanlar olurum garip gardaşım

"Başını yesin de gâvurun eli"
Bekledim gelmedi Turan'ın teli
Anamın uşağı şehirin gülü
Gurbanlar olurum garip gardaşım

Dönüp de bakmadı yeşil evine
Gayri gidemezsin gâvur köyüne
Anamoğlu gelememiş izine
Gurbanlar olurum anamın oğlu (Yaldızkaya, 2018: 350-351)

42. Seydi Tapmaz'ın Ağıdı-2

Seydi Tapmaz'a bir ağıt da, yengesi ve aynı zamanda halasının kızı olan Gülsüm Tapmaz tarafından yakılmıştır:

Ağlayı ağlayı burdan gidelim
Bilmiyom yazımda bilmem kaderim
Turgut oğlum guzuların güderim
Gurbanlar olurum dayım uşağı

Hemi karlar yağar hemi gıcılar
Siz de beni gınamayın bacılar
Ağır geldi de dayanamam acılar
Gurbanlar olurum dayım uşağı (Yaldızkaya, 2018: 351-352)

43. Yusuf'a

29 Ekim 2020 tarihinde Fransa'da kalp krizi geçirip vefat eden Yusuf Şeref için Önder Çelik'in söylediği ağıt şu şekildedir:

Gidersem dönemem
bi daha gayrı
Gözlerim ayrı diyor

gönlüm bir ayrı
Yanıp yıkılsa da şimdi buralar

Gidiyorum artık
kal deme bana
Kazdılar kabrimi okurlar sela
Vurdu yüreğimden iyi olmaz
yara
Benim yaralarım artık kim sara
Gidiyorum buralardan kal demen
bana... (K.K. Ramazan Çöl)

44. Zelfin Köyünden Cihan'ın Ağıdı

Kayseri'nin Zelfin köyünden Cihan'ın, Almanya'da ölümü üzerine annesi tarafından yakıldığı düşünülen ağıt şu şekildedir:

Sana derim bacım Şerif
Gocuğunu iyi sakla
Oğlum Almanya'dan geldi
Fındık terminali yokla

Bana hedaye mi aldın
Gadasın aldığım Ali
On dört senedir böyleyim
Kalkmaz oğlansızın golu

N'olur gollarımdan dutma
Candarma döşümden yitme
Senin evin yok muyudu
Öksüz oğlum yolda yatma

Sen yunarken Cihan oğlum
Havada bulut ağladı
Gucakladım ala ganlı
Açtı gözümü danedi[122]

Ne diye mezere geldin

[122] Dane-: Bak-, gözle-.

Gelin görünmüyor yasdan
Yaralı yiğit geliyor
Uçak inemiyor sisten (Kalkan, 2012: 308)

7.1.1.2. Kadınlar İçin

45. Ağıt

Kırşehir Dedeli köyünden Hayriye Aydoğan, Almanya'da hastalanıp genç yaşta ölen kız kardeşi için şu ağıtı yakmıştır:

Acı felek (acı da) alnımdaki yazıya
Derman bulamadım (ah) ben de sızıya
Hasret galdım yavrulara guzuya
Bırah yollarımı gidem Almanya

N'olur bizim gurbet ilde halımız
Açmadan soldu (of) gonca gulümüz
Dilerim ki perişan olur ölünüz
Mezara dikecek daş da bulunmaz

Sanki düğünüm oldu yahıldı gınam
Hangi derdime düşünüp yanam
Nirde evladım diyor mu anam
Evladını atıya mahrum iden Almanya

Hevaya gitti çektiğim emek
Zehir oldu yinmiyor yaptığım yemek
Kirlidir yıhanmaz giydiğim gömlek
Ben erkek idim garı yaptın Almanya

Ne hallerde gazanırsın parayı
Gafan bozulur da içen birayı
Bu Almanya (da) unutdurur silayı
Bırah yollarımı gidem Almanya

Erken çıhar (da) kederlinin arısı
Kara çapan (da) kederlinin yarısı
Başımda dönüyor (yavrum of) cahil garısı
Yetiş gardaş yetiş (de) düşman eve varmadan

Yoğudu heç cekatını yorgan ittiler
Palasga gayışını (da yavrum of) urgan ittiler
Halid'iminen Ceylan'ıma (of) gurban ittiler
Yetiş gardaş yetiş düşman eve varmadan (Tekeli, 2009: 77-78)

46. Ağıt

Hayriye Aydoğan'ın, Almanya'da ölen kız kardeşine yaktığı ağıtlardan biri de şu şekildedir:

Hastanenin öörü (de) bir uzun dere
Yavaş sür ambulansı (da) ciğeri yara
Almanya'nın dohturları da
Bulamamış çare (de) sürmelim sana

Hastanenin öörü (de) incir ağacı
Dökülmüş yaprağı (da) galmış ağacı
Zalım dohturlar (da) olmamış ilacı
Yahtın beni oylum oylum niyleyim
(Zalım dohturların verdiği (de) bacım zehirden acı)
(Yahtın beni oylum oylum niyleyim) (Tekeli, 2009: 79)

47. Almanya'da Ölenler "Yüksel Özkasap"

"Köln Bülbülü" olarak ifade edilen Yüksel Özkasap aslen Malatyalıdır. 1966-70 yılları arasında Malatya'daki bazı gazinolarda sahne alan Özkasap, sesiyle Malatyalıları büyülemeyi başarmış bir insandır. Ortaokul ve lise yıllarını Malatya'da geçirip müzikle ilgili özel derslar alan Özkasap, liseyi bitirince Almanya'nın yolunu tutmuştur. Ali Ekber Çiçek'in yeteneğini keşfetmesiyle birlikte ilk plağı olan Gülom'u çıkaran Özkasap, ilerleyen süreçte Alamancıların gurbet özlemini dindirmek için dinlediği sanatçılar arasındaki yerini almıştır (Yılmaz, 2015).

Özkasap, Almanya'da Ölenler adlı ağıtında da gurbet konusuna eğilmiş ve Almanya'da ölmenin zorluğundan, Türkiye'ye defnedilme isteğinden söz etmiştir. Kanun, keman ve def eşliğinde icra edilen ağıtta, yer yer çan sesleri duyulur:

Almanya derler de olmaz olaydı
Cenazemiz de Türk toprağını bulaydı
Mü'min kardeşlerimiz namazımız kılaydı

Şiir

Aç şu İstanbul'a yolumuz Ya Rab!

Almanya'da kalanlar (ah)
Acı ey yüce Allah'ım yâr (ey ey)
Kara toprağına Türkiye'min
Gömdür ölümü Allah'ım yâr (ey ey) (medet ey aman aman)

Şiir

Nişanlıma söyleyin yoluma çıksın
Cenazem geliyor boyuma baksın
Alları çıkarıp karalar taksın
Muradımız mahşere kaldı sevgilim

Yurdumdan ayırma beni ne olursun Allah'ım (medet ey ey ey ey)
Mahvıma sebep sensin ey zalım yoksulluk (aman aman)
Beni gurbet elde koyma bari yâr (ey aman aman gönül ey aman aman) (URL-30)

48. Fadiliş'in Ağıdı

Çorumlu Fadiliş, Almanya'daki amcasının oğluyla evlenip Almanya'ya gider ve evliliklerinin ikinci yılında yüksek ateş şikâyetiyle hastaneye kaldırılır. Çok kısa bir süre sonra da vefat eder. Frankfurt'ta ölen Fadiliş, Frankfurt'ta toprağa verilir. Fadiliş'in ölümü üzerine dayısı Ali Karakuş tarafından şu ağıt yakılır:

Çok erken değil mi düştün yollara?
Elveda eyledin garip ellere
Dönüp bakan açılmadık güllere
Dumanlı dağları aşan Fadiliş

Beyaz gelinliğin rengi solmamış
Düğün dernek yapıp murat almamış
O zalim feleğe karşı gelmemiş
Kader böyle deyip giden Fadiliş

Hatırdan hiç çıkmaz İstanbul yolu
Söyleme geçmişi ısdırap dolu
Dökülmüş yaprağı kalmamış gülü
Gülleri açmadan solan Fadiliş

Solmadı ki ellerinin kınası
Nerden buldu seni grip belası

Nere giden Frankfurt'un sunası
Hiç geri dönmeden giden Fadiliş

Turnalar ötüşür bahar gelince
Sarı gelin yatar artık serince
Fadime ebesi ağlar görünce
Karakuş'a elin salla Fadiliş (Korkmaz, 2015: 111-112)

49. Gelin

Antalya Gazipaşa'dan Osman Çabuk'un oğlu ve gelini Almanya'da işçi olarak çalışmaktadır. Günlerden bir gün gelinin intihar ederek öldüğü haberi köye ulaşır. Bunun üzerine Osman Çabuk aşağıdaki ağıtı yakar:

Bir fısıltı geldi aniden
Merak sarmış herkesi birden
Ne var diye sorunca hemen
Şimdi uçak kalkmış yerinden

Gelmişti bir haber uzaktan
Ağlıyor gözler durmadan
Cenaze çıkmış Avrupa'dan
Geliyor Batı Almanya'dan

Neden unuttun bu dünyayı?
Hiç mi düşünmedin yuvanı?
Annesiz koydun tek yavrunu
Kimlere bıraktın varını?

Gözü yaşlı Sultan gelinim
Kessen akmaz kanı Şerif'in
Kanla dolu içi sinemin
Haline baktıkça âlemin

Bir yüzünü görmeden senin
Terse mi düştü çarkı feleğin?
Meğer ki toprakmış kaderin
Uçup gittin ey nazlı gelin

Neyine baktın şu dünyanın?

Ayrılmakmış sanki kaderin
Babanı yıktı acıların
Bağrı yandı geri kalanın

Kara yazılmış demek bahtın
Genç yaşta acılar bıraktın
Hayal olup kendini arattın
Söyler misin bunu neden yaptın?

Ne olurdu daha yaşasaydın?
Ölümünle acı saçmasaydın
Bizi terk edip kaçmasaydın
Dertle yuvanı yıkmasaydın

Sürmedin gençliğin çağında
Ayrıldın yuvandan bağından
Almadan zevkini dünyadan
Bırakıp gittin tüm varından

Niçin aramızdan ayrıldın?
Yoksa dünyana mı darıldın?
Büyütüp bir murat almadan
Yetim kaldı bir tek evladın

Mezarın kazılırken o gün
Başladı yağmuru göklerin
Çadırla kazıldı kabrin
Islandı üstü herkesin

Mehmet kalktı hemen evlenmeye
Başladı çevreye karşı gelmeye
Koptu felaket değer görmeye
Yeniden geldi gelin eve (Uysal, 2008: 81-82)

50. Genç Yaşta Öldüğüme Yanarım "Gurbetçi Âşık Ali Kabadayı"

Sivas'ın Divriği ilçesine bağlı Diktaş Köyü'nde dünyaya gelen Ali Kabadayı, ilk delikanlılık çağlarında bağlama çalmaya merak sarmıştır. Bir süre sonra ise gurbet macerası başlayan Kabadayı için ilk durak Ankara, ikinci ve son durak Almanya olmuştur

(Kabadayı, 2009: 9-10). Ömrünün büyük bölümünü gurbette geçiren âşık, bu sebeple şiirlerinde Gurbetçi Âşık Ali Kabadayı mahlasını kullanmıştır (Kabadayı, 2009: 14). Gurbet ile ilgili pek çok şiir kaleme alan âşığın bazı şiirleri de Almancaya çevrilerek yayımlanmıştır (Kabadayı, 2009: 20).

Gurbette uzun yıllar geçiren âşık, pek çok şiirinde gurbetin zorluğundan ve çekilen sıkıntılardan söz eder.

Âşık, aşağıda verilen ağıt özelliği taşıyan şiiri Almanya'da vefat eden Sivaslı Zakine Demir için söylemiştir:

Bu nasıl kar idi yağdı başıma
Azrail de dolaşıyor peşime
Doyamadım yavrulara eşime
Yavrularım küçük ona yanarım

Ne zalim dert imiş bulunmaz derman
Yaş otuz olmadan yazılmış ferman
Devşirdim topladım etmedim harman
Bir sefa sürmedim ona yanarım

Yeter Kasım yeter tuttuğun nöbet
Yavrularım öksüz sana emanet
Mevlam versin sana sabır selamet
Eşimden ayrıldım ona yanarım

Evlenirsen sütü bozuk gelmesin
Yavrularım için bela olmasın
Onları ezersen yüzün gülmesin
Vayide'm küçüktür ona yanarım

Bergisch Gladbach da Köln'ün yakını
Orda vurdu felek bana okunu
Eşim dostum helal etsin hakkını
Dostlardan ayrıldım ona yanarım

Felek ile bölemedim kozumu
Mevlam kara yazmış alın yazımı
Ağlatmayın şu kardeşim Kâzım'ı

Annemi görmedim ona yanarım

Derdim kanser imiş ne idi suçum
Kalmadı başımda döküldü saçım
Apartman yaptırdın yâr kimin için
Gurbet elde öldüğüme yanarım

Eşim Kasım karayımış bahtımız
Böyle miydi senin ile ahtımız
Zahmet çektin helal eyle hakkımız
Ben sana doyamadım ona yanarım

Yetmiş sekiz yılı ondokuz şubat
Sabahın dördünde kesildi imdat
Vasiyet eyleyip verdim selavat
Babamı görmedim ona yanarım

Bizim elin kışı gayet yamandır
Şimdi Kösedağı tipi borandır
Ancak bu derdime ölüm dermandır
Hasretim yaylama ona yanarım

Ecel gelmiş buna doktor ne yapsın
Çocuklarım size emanet olsun
Fotoğrafım benden hatıra kalsın
Evimden ayrıldım ona yanarım

Kahbe felek vurdu yıktı bendimi
On dört aydır sakladınız derdimi
Zaten ben bilirdim kendi kendimi
Doymadım dünyama ona yanarım

Hasan, İzzet, Kâzım, Hüseyin
Kayınlarım Aney teselli edin
Eltilerim iyiliğim söyleyin
Sizlerden ayrıldım ona yanarım

Ne olur ecel geç gelseyidin
Halil'i Turan'ı everseyidim

Kızımı büyütüp gelin etseydim
Bir düğün etmedim ona yanarım

Adım Zakine'dir Demir soyadım
Kınamayın ben hayata doymadım
Cenazemi Almanya'da komayın
Sılamda değilim ona yanarım

Sivas vilayetim Zara'dır kazam
Köyüm Çevirmehan mezarım kazan
Ali Kabadayı destanım yazan
Almanya'da öldüğüme yanarım (Kabadayı, 2009: 417-419)

51. Gurbette Ölenlere Ağıt

Afyon'un Emirdağ ilçesine bağlı Güveçci köyünden Hollanda'ya çalışmaya giden bir ailenin beş ferdi evde çıkan yangın sonucu yanarak ölür. Bunun üzerine ölenlerin yakını Hasibe Doğan tarafından aşağıdaki ağıt yakılır:

Koyunu kuzudan bir günde seçtim
Kaderin elinden sılaya kaçtım
Ektiğim ekini göğ iken biçtim
Kurbanlar olurum bu beş ölüye

Kimi yeğenim, kimi kızım, torunum
Allâh sabrını versin böyle ölümün
Dolu vurmuş yaprağı yok dalımın
Kurbanlar olurum bu beş ölüye

Kurban oluyum kızımın adına
Altı sene doyamadım tadına
Yarâb tarif etse çıkam yoluna
Kurbanlar olurum bu beş ölüye

Oğlumun kızı yandı adı Selda
Felek olur mu bu kadar cefâ
Ya durdur çileyi kapansın yara
Kurbanlar olurum bu beş ölüye (Yaldızkaya, 2018: 342-343)

52. Hamit'in Anasına

Aşağıdaki ağıt, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesine bağlı Kızılören Köyü'nden Küpeli Ağa'nın kızı Fatma için yakılmış bir ağıttır. Ağıtın hikâyesi ve metni şu şekildedir:

"Bu ağıdı oğlu söylemiş, kendisi Almanya'da. Bu söyleyen oğlundan küçükken kocasından ayrıldı, öksüz galdı. Cabe (Ayvacık) Köyü'nden birisine vardı. O da aldı Almanya'ya götürdü. 30-40 seneden beri Almanya'daydı. Orada hastalandı. Yanına gelir giderdi. (Buradaki oğlunun yanına). O da (oğlu) herhalde anası öldükten sonra duygulandı o da ağıdı söyledi":

Sana diyom bre anam
Görgülerin hepin gördün
Gader Allah'ın gaderi
Ağlayarak gözden oldun

Sen ananı buldun m'ola
Bacın sana geldi m'ola
Hele agan şurda dursun
Gardaşını gördün m'ola

Goş dağının seli söker
Akar bulanı bulanı
Benim anam böyle (ağlamış)
Gana beleni beleni

N'ettin anam sen de n'ettin
Beni bırakıp da gittin
Küçücük beşikte galan
Sen Hamid'e ayıp ettin

Yoruldum anam yoruldum
Akarsular gibi duruldum
Sana dedim bre anam
Ben dayıma çok gırıldım

Dezzemi dayımı bilmem
Methin âlemde söylenir
Biri Mehmet Bö (Bey) dese

Hemen gözlerim sulanır

Elli sene olmuş taman
Ana gardaşım gideli
Sen orada gavuştun mu
Gene yaram tazelendi

Allah'tan bir dileğim var
Hepimiz orda buluşak
Sırat köprüsünü geçip de
Cennet-i âlâda buluşak

Ben anamı yolcu eyledim
Havalanına varıncağız
O gün umudum kesildi
Uçak kalkıp uçuncağız

Fırank deli gönlüm fırank
Almanya'nın yolu ırak
Sabahaça hep yatamadım
Uzun gece olmaz sabah

Ne kötü gaderin varmış
Gurbet elde geçti ömrün
Bacı gardaş diye diye
Ağlayarak getti günün

Gelen olmaz giden olmaz
Oğlun gızın bizi bilmez
Sen orada garip galdın
Mezarına gelen olmaz

Gelirim anam gelirim
Gelir de seni bulurum
Mezarına varıncağız
Orada Gur'an okurum

Sana diyom bre anam
Ellerin yurdunda yatma

Burda yatan kim derlerse
Küpelağa'nın gızı Fatma
(O da benim anam Fatma)

Mezarına vardımıdı
Üzerinde otlar bitmiş
Mor belikli garip anam
Ellerin yurdunda galmış

Varır da Yasin ohurum
Mezarıyın başucunda
İzin ver de bize anam
Ben yatıyım ayakucunda

Yücedir dağların başı
Dinmiyor gözümün yaşı
Acep garşı gelir m'ola
Anamın bacı gardaşı

Anan baban hepsi burda
Bacı gardaşın da nerde
Yaradana yalvarsam da
Gavuşur muyuz orada

Yeter bre Hamit yeter
Bu günler de böyle geçer
Küçük yaşta öksüz galanlar
Ağlayarak ömrü geçer (K.K: Hatice Korkmaz)[123]

53. Karısına Ağıt

Mersin'in Silifke ilçesine bağlı Karadedeli köyünden bir kişinin Almanya'ya götürdüğü karısı altı ay sonra vefat eder. Cenazesi Silifke'ye getirilir. Yakınları adama, yeni gelinin nasıl olup da öldüğünü, bu acıya nasıl dayandığını sorarlar. O da "Size ne söyleyeyim, ne anlatsam az gelir.", deyip aşağıdaki ağıtı söyler:

Şemsiyenin telleri
Gezdim gurbet elleri

[123] Bu ağıt, KAEÜ Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü öğrencilerinden Leyla Uçar tarafından derlenmiştir.

Almanya'da ölenin
Perişandır halleri (Berker, 2018: 180)

54. Selbi Sezgin'in Ağıdı

Afyon Emirdağ'dan Gökkız adlı kişinin, Belçika'da vefat eden ablası Selbi'ye yaktığı ağıt şu şekildedir:

Bacımın evi de kanala bakar
Düşürdüğü ateş sinemi yakar
Etem oğlu orda bacıma bakar
Gurbanlar olurum usul boyuna
Bir daha gelmem senin köyüne

Çayır çimen olmuş Alikel düzü
İlâhi kör olsun feleğin gözü
Yedinci ay gelmeden ayırdı bizi
Sana diyom sana anamın gızı
Şu senin yokluğun içimde sızı (Yaldızkaya, 2018: 352)

55. Suna Özsoy'a Ağıt

Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesine bağlı Köşektaş köyünden Kezban Çelik'in, Almanya'da ölen Suna Özsoy için yaktığı ağıt şu şekildedir:

Sarı Suna'm yedi dağın çiçeği
Gâvur düşman nasıl vurdun bıçağı?
Kah gelin gadaların alayım
Gardaşların biner gelir uçağa

Gurbanlar oluyum yumru döşüne
Gözünün üstünde hilal kaşına
Hiç mi insafın yok ey gâvur düşman
Sürahiyi nasıl vurdun başına

Teneşire çıkmış açık gözleri
Al kana boyanmış beyaz yüzleri
Zalim düşman bıçağını çekince
Acep yalvardı mı tatlı sözleri

Dolanırım tabutuyun kıyını

Kimlere benzetsem gelin boyunu
Çiçeklerin su isterse hey gelin
Kimlere emanet ettin evini

Zalim düşman bıçağını dayamış
Sarı saçı da al kana boyanmış
Kimselere kapısını açmazdı
Ahmet gelir diye ona güvenmiş

Gelin Kerem oldum senin yoluna
Bek koygun yanıyom babam oğluna
Hiç durmadan hayrını ederdi
Bak Allah'ım başındaki zulüme

Yatmış teneşire ediyor seyran
Önünden gelen hayırlı bayram
Sana diyom sana ah Suna gelin
Çalışın itine oldun mu kurban?

Olayları Türkiye'de duyuldu
Bileziği kollarından soyuldu
Zalim doktor vücudunu açınca
Gama yeri sekiz yerinden sayıldı

Tentenesi parmağanda dolalı
Sarı saçı al kanlara beleli
Bu işlere talim olmaz komşular
Allı gelin boğazından yaralı

Yoruldu da gönlerim yoruldu
Babamın oğlunun belleri kırıldı
Yanmayacak iş mi oldu obalar?
Allı gelin gazeteye verildi

Bu kapıdan iki gelin çıkıyor
Babam oğlu ciğerimi yakıyor
Bu işlere talim olmaz komşular
Kesilmiş boynu da gözü bakıyor (K.K. Ramazan Çöl)

56. Ülkü'ye Ağıt

Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesine bağlı Köşektaş köyünden Ülkü Tandoğan'ın 1994 yılında Almanya'da vefatı üzerine, Vahdettin Şen tarafından söylenen ağıt şu şekildedir:

Çıktım gurbet ele ne olur halimiz
Genç yaşta bükülmüştür belimiz
Korkarım gurbette kalır ölümüz
Halimi anlayan dil gerek bana

Derdimi söylerim anlayan olmaz
Değişir bu dünya böyle kalmaz
Haber saldım yâre yanıma gelmez
Yârimi sarmaya kol gerek bana

Çok cefalar çektim büküldü belim
Açmadan kurudu bahçemde gülüm
Kendim gurbet elde sılada gönlüm
Sılaya gitmeye yol gerek bana

Yana yana kardeşimin derdinden
Ben ölüyorum kimse ağlamasın ardımdan
Ayrı kaldım vatanımdan yurdumdan
Mezara gitmeye sal gerek bana

Geldim şu âleme bir gün görmedim
Her zaman ağladım bir gün görmedim
Hayat denen bir nesneyi bilemedim
Kuşların konduğu dal gerek bana

Haber verin anam etmesin bayram
Kanıyor içimde derindir yaram
Dünyada yaşamak bize mi haram
Dikeni neyleyim gül gerek bana

Senin derdin benim olsun sıradan
Böyle emreylemiş ulu yaradan
Usandım iyice bıktım karadan
Sarıda yeşilde al gerek bana

Bir mektup yazdım da saldım anama
Haber verin dostlar gelsin yanıma
Zalim felek susamıştır kanıma
Çeşmeyi neyleyim göl gerek bana

Şen ozanım yitirdin Ülkü bacını
Dindirmez kimse derin acını
Saklayın sandıkta tüllü tacını
Neyleyim dağları çöl gerek bana (K.K. Ramazan Çöl)

7.1.1.3. İş Kazalarında Ölenler İçin

57. Ağıt

Yaşanan iş kazaları sonucunda gerçekleşen ölümler, ağıtların farklı bir kolunu oluşturmaktadır. Muhan Bali tarafından yayımlanan "Ağıtlar" başlıklı kitapta yer alan aşağıdaki ağıtın da, ayağından makine geçtiği için öldüğü belirtilen kişi için yakıldığı anlaşılmaktadır:

Istanbıl'dan Angara'nın arası
Soyha gassın şu kafirin parası
Çoh muyumuş gardaşımın yarası
Yaralarına da gurban olayım

Isdanbıl'dan Angara'ya göçeller
Yiğitlerin Almanya seçeller
Gannarını ılgıt ılgıt saçallar
Gannarına gurban olırım gardaş

Ayağından geçmiş soyha makine
Dermanı da yoh ki gaha yekine
Kim götirmiş tohtırlara hekime
Dertlerine gurban olayım gardaş

Yahın değelsin ki mektup atayım
İtolayım başıcunda yatayım
Gannarını diliminen yutayım
Gannarına kurban olırım gardaş

Mısdafam gelmiş de Çuhura gedek

Gedek de dayısı Çuhuru nedek
Nasıl gıydın kafir gardaşım bir tek
Gannarına kurban olırım gardaş

Alamadınnı şu kâfirden acını
Can ağlattın ananınan bacını
Allah göstermesin bana acını
Acılarına da gurban olayım

Merdufanım da gırh ayah
Gırhına da vurdum dayah
Gardaşım yolların irah
Ben nasıl duyuram telli geline (Bali, 1997: 186-187)

58. Ağıt

Aşağıdaki ağıt bir annenin, Almanya'da ölen oğlu için söylediği bir ağıttır. Anne, oğlunun Almanya'ya gitmesini istemese de oğlu Almanya'ya gitmiş ve maden ocağında çalışırken geçirdiği kaza sonucu hayatını kaybetmiştir:

Almanya'nın yazıları
Babam diye ağlaşıyor
Oğlumun da kuzuları
Çavuşumun kuzuları

Çifteyi eline almış
Beline bağlar fişeği
Yekin de kalk aslan oğlum
Hep gelen dürzü uşağı

Ne duruyon kele gelin
Diline geleni söyle
Kaldır o beyaz tülbendi
Sen alnına kara bağla

Genç karıcığına giderim
Iğran atımın oynağı
Nasıl kıydın kahpe felek
İki elimin değneği

Eremedim erğen oğlum
Canım sana kurban oğlum
Akşam oldu soğuk çıktı
Hanı üstünde yorgan oğlum

Zeytinbelin aç aynağı[124]
Kana belenmiş göyneyi
Nasıl kıydın kadir Mevlam
İki elimin bir değneği

Evimizin önü fındık
Fındığın dalını kırdık
Benim gibi olmuş var mı
Kucakladım ceviz sandık

Kadasın aldığım oğlum
Gitme dedim niye gittin
Özümün ömrünü söktün
Yavruların yetim döktün

Ben ağlarım deli deli
Ben ağlarım deli deli
Şaşırdım gittiğim yolu
Şaşırdım gittiğim yolu

Benim oğlum bana iyi
Ben ağlarım her gün sana
Darılma sen oğlum bana
Bebeklerin ağlaşıyor

Mezarlığı dolanırım
Çere çöpe belenirim
Eğer gerekirse oğlum
Torba takar dilenirim

Gelin ağlarım gelin
Oğlumun kaydını görün

[124] Kuş türü.

Temiz gezer benim oğlum
Zarlık bezden kefen alın

Kadasın aldığım bacım
Bu sitem bana yeter mi
Osman küçük Halil büyük
Acep işimi tutar mı (Reinhard, 2007: 39-41)

59. Canfes Bibi'nin Oğlu Ali'ye Ağıdı

Kırşehir'den derlenen ağıt, 1972 yılında -genç yaşında- Almanya'da iş kazası sonucu hayatını kaybeden Ali Güngör için anası Canfes Bibi'nin ağzından Abdullah Altınok tarafından yakılmıştır:

Çömelek üstünde bir kara duman
Göreyim Ali'mi kabire koman
Daha bundan sonra ben iflah olmam
Gitmeyip de köyde kalaydın oğul
Yerine sıramı savaydım oğul

Sene yetmiş iki yazın sıcakta
Yavrumun tabutu gelmiş uçakta
Zöhre'm on üçünde İrfan kucakta
Keşke köyünde kalaydın oğul
Yerine canımı vereydim oğul

Köyün içi birden doldu ahali
Dursun'um ah çeker perişan hâli
Dediler ki ölmüş polisin Ali
Gitmeyip de köyde kalaydın oğul
Yerine sıramı savaydım oğul

Garezin mi vardı Almanya bana
Ali'mi böyle mi vermiştim sana
Sarı saçlarını koydun al kana
Keşke köyünde kalaydın oğul
Yerine canımı vereydim oğul

Ali'mi de ağır işe verdiler

Gömleğini tabutuna serdiler
Tren kazasında öldü dediler
Gitmeyip de köyünde kalaydın oğul
Yerine sıramı savaydım oğul

Evimizin önü söğüt dikmesi
Yakışmaz Ali'min yerde yatması
Bataydı gâvurun kârı kisbesi[125]
Keşke köyünde kalaydın oğul
Yerine canımı vereydim oğul

Almanya'da acı haber tez geldi
Tutmadı dizlerim bağı çözüldü
Bahçem viran oldu bağım bozuldu
Gitmeyip de köyde kalaydın oğul
Yerine sıramı savaydım oğul

Yedi yavruyu da yetim bıraktın
Derviş'in kızını ateşe attın
Yaşlı anacığın bağrını yaktın
Keşke köyünde kalaydın oğul
Yerine canımı vereydim oğul

Mektubunda unutmazdın ananı
Anmadan geçmezdin yengen Sultan'ı
Özledim diyordun bacın Türkan'ı
Gitmeyip de köyde kalaydın oğul
Yerine sıramı savaydım oğul

Akraba canlıydın tatlıydı sözün
Sarıydı saçların maviydi gözün
Ellerden neyimiz eksikti bizim
Keşke köyünde kalaydın oğul
Yerine canımı vereydim oğul

Abdullah der giden geriye gelmez
Evlat acısını tatmayan bilmez

[125] kisb ü kâr: iş güç, kazanç.

Çoğalır derdimiz hiç de eksilmez

Felek tırnağını takıyor oğul

Od düştüğü yeri yakıyor oğul (Altınok, 2003: 418-420)

60. Cuma Uğur'a Ağıt

Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinden Cuma Uğur, Fransa'da geçirdiği iş kazası sonucu hayatını kaybeder ve Hacı Hasan Uğur tarafından aşağıdaki ağıt yakılır:

Cuma'yı taşıyan uçak
Dert getirdi kucak kucak
Tütmez oldu yanan ocak
Karşılasın kardeşleri...

Yavruların hali nice?
Ağlaşırlar gündüz gece
Anasının mahşerece
Aksın gözünün yaşları...

Haber ulaştı basına
Kabile düştü yasına
Dargın mıydı babasına?
Niye çatıktı kaşları

Buyumuş Hakk'ın yazısı
Çıkmaz yürekten sızısı
İki kardeşin kuzusu
Zehir ettiler aşları...

"Ufak acı" demen buna
Nasıl yanmaz baba-ana?
İki yiğidin yan yana
Yazılsın mezar taşları

Bak Uğur'um neler yazar?
Bu yazıyı kimler bozar
Çifte tabut çifte mezar
Kanlı yaş döker eşleri... (Gözükara ve Özalp, 2011/II: 365)

61. Suat'ın Ağıtı

Kırşehirli Numan Şahin, Almanya'da işçi olarak çalışmaktadır ve bir gün işyerinde geçirdiği kaza sonucu hayatını kaybeder. Cenazesi uzun süre Türkiye'ye gelmez. Numan Şahin'in ölümü üzerine bacısı Suat şu ağıtı yakar:

Oturduh ağladıh zabah olmadı
Gardaşın uçaa niye gelmedi
Fabırha demiri sıhmış boynunu
Zalım gâvurlar niye görmedi (K.K: Muhsine Şahin)

7.1.2. SILADA ÖLENLER İÇİN YAKILAN AĞITLAR

7.1.2.1. Erkekler İçin

62. Babam'a "Fakı Edeer"

1954 Afyon Emirdağ doğumlu olan Fakı Edeer, Belçika'ya işçi olarak gitmiş ve gurbeti derinden yaşamıştır. Âşık, aşağıdaki ağıtı sılada ölen babası için söylemiştir:

Evdik[126] ama yetemedik salına
Dumanlar çöktü sıla yoluna
Beklet görem dedim zalim dayıma
Göremedim soğuk yüzünü babam

Bol olsun toprağın ahın vardı
Sanki yalan dünya sana darıdı
Bize minnet etmek sana zorudu
Göremedim soğuk yüzünü babam

Dört yıl oldu Emirdağ'a gitmedim
Nasip olup ellerini öpmedim
Bir gün olsun sana mektup atmadım
Göremedim soğuk yüzünü babam

Az çekmedin Şemen ile ebemden
Bıktıyıdın şerlerinden dilinden
Medet umdun ellehem bu ölümden
Göremedim soğuk yüzünü babam

[126] Ev-: Acele et-.

Yat kara toprakta yerin nur olsun
Evlat olamadım bana ar olsun
Ölünü görmeyen evlat kahrolsun
Göremedim soğuk yüzünü babam (Edeer, 1997: 47)

63. Babaya Ağıt

Kırşehirli Muhsine Şahin'in babası 45 yaşında Avusturya'ya işçi olarak gitmiş ve demir fabrikasında çalışmıştır. Fabrika şartları ağırdır ve bu şartlar altında, özellikle demir tozu ve dumandan kaynaklı sağlık sorunları oluşabilmektedir. Muhsine Şahin de Türkiye'ye kesin dönüş yaptıktan sonra akciğer kanserine yakalanıp 1995'te vefat eden babasının ölümüne, Avusturya'daki çalışma koşullarının neden olduğunu düşünür ve şu ağıtı yakar:

Gurbette babam da dertlendi geldi
Fabırhanın tozu ciğere doldu
Sağa gurban ollum babamın oğlu
Hastane odası evimiz oldu[2]

Gırh beş yaşında da gurbete gitti
Demir ağırıdı ayağnan itti
İlahe kör ola gurbetin gözü
Babamın ömrü gurbette gitti[2] (K.K: Muhsine Şahin)

64. Mustafa Şahin'in Ağıdı

Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerinde yapılan derlemeler sonucu ulaşılan ağıt, Almanya'da işçi olarak çalışıp, ölümüne yakın bir zamanda köyüne gelen Mustafa Şahin için yakılmıştır. Almanya'ya çalışmaya giden Mustafa Şahin orada kansere yakalanır. Hastalığını öğrenmesiyle birlikte köyüne dönen Mustafa Şahin, çok yaşamaz ve bu hastalık yüzünden vefat eder. Ölümünün ardından eşi Rahime şu ağıtı yakar:

Elin Almancısı gelir
Fatmam babasını arar
Haymanın[127] başına durmuş
Bir eli saçını darar

Sabahınan galhdım ıdı

[127] Bağ ve bahçelerde çalı çırpıdan yapılan çardak.

Dışarıya çıkık dipi
Suçun ne de dayım oğlu
Üstüne kitlenik gapı

Hekili[128] anam hekili
Annında gara kekili
Süzülmüş de can veriyor
Sanasın milletvekili

Gadan allım Hasan Ağa
Cami dibini bekledim
Babamoğlu hasda diyi
Gecede üçken yokladım

Kâân[129] başına vardım da
Bir hoş görünüyor mezer
Ben ölüyüm babamoğlu
Neğadara gıyak gezer (Altınkaynak, 1997: 444)

65. Ömer'e Ağıt

Hollanda'da işçi olarak çalışan Ömer Şahin, orada kansere yakalanır. Hastalığının ölümle sonuçlanacağının farkında olan Şahin, memleketi Kırşehir'de ölmek istediğini söyler. Ailesi de hem Şahin'in isteğini yerine getirmek için hem de Türkiye'deki doktorlardan çare aramak için Türkiye'e getirirler. Fakat Ömer Şahin kısa bir süre sonra vefat eder. Ömer Şahin'in ölümü üzerine, akrabası Muhsine Şahin şu ağıtı yakar:

Vurulmuş inne de ağrı durmamış
Hollanda tohturu niye bilmemiş
Kalh dayım gızı işini denkle
Var Hollanda'ya uşaa başına topla (K.K: Muhsine Şahin)

66. Tutunamadım

Kırşehirli Kadir Ünlü'nün uzun yıllar gurbette kalan "Elinde tutunan eli çözülerek ölen babasına" söylediği ağıt şu şekildedir:

Çarık, soğuk kuyu, iskarpin derken

[128] Ses taklidi kafiye kelime
[129] Üçkonak (Zelhin) köyünde bir mevki adı.

Irgatlık bitti, gurbet başladı
İsli tren yanaştı, düştüm yollara
Kendi vatanımda tutunamadım

Hastayım, hazırım son yolculuğa,
Ciğerimi yedi zalim Almanya
Gözleri gözlerimde, eli elimde
Biricik oğluma tutunamadım

Son nefes yaklaştı tükendi gücüm
Doyumsuz yaşama tutunamadım
Yüklendi dengim haramsız göçüm
Kırık bedenime tutunamadım

Toprak çağırıyor gitmemek olmaz
Azrail gelmiş tırpan getirmiş
Irgat gelmiştim ırgat giderim
Ezildim un gibi tutunamadım (K.K: Kadir Ünlü)

7.1.2.2. Kadınlar İçin

67. Afide'nin Anasına Ağıtı

3 Nisan 2020'de Kırşehir'de vefat eden annesinin cenazesine koronavirüs salgını nedeniyle gelemeyen ve acısını gurbette (Avusturya) yaşamak zorunda kalan Afide Kılıçlı'nın yaktığı ağıt şu şekildedir:

Sabahınan anam haberini aldım
Tek başıma gâvurda ağladım kaldım
Aldım bileti elimde kaldı
Zalim virüs bize engeller koydu

Anamın ciğeri su mu toplamış
İsmet gardaş hastaneyi beklemiş

Viyana'nın dağı kar ile boran
Kaybettim anamı ben nerde bulam
Anam yohsa bacım ben sana gelem
Çağırdın anam ben gelemedim
Son kez yüzünü ben göremedim

Bir tas suyunu ben veremedim (K.K: Afide Kılıçlı)

68. Anaya Ağıt

Gurbette olan kızın, annesinin ölümü üzerine yaktığı ağıt şu şekildedir:

Anam öleli de gülmüyo yüzüm
Ağlıya ağlıya gan doldu gözüm
Sen küsme anam da garip gızına[2]
Gelemedim gâvurlar vermedi izin[2]

Köye varınca da gırıldı belim
Artıh ben gülmem de öksüzüm dedim
Hayrettin gurbanım gırma gönünü[2]
Gözünde merhamet ben sende gördüm[2]

Yememiş içmemiş yutmamış suyu
İçimden çıhmıyo ah anam sızı
Niye kimsesiz öldün anam gurban olurum
(Niye kimsesiz öldün gurbanım anam)
Yoh muydu anamın beş tane gızı[2]

Keleş gızını da anam beklemiş
Direnmiş anam da canını vermemiş
Hızlı sür arabayı Doğan gurbanım[2]
Anam keleşten de umut beklemiş[2]

Gâvurun dağında garip gezerim
Gizli gizli ben gözyaşı dökerim
Ölümden gorhmuyom anam gurbanım
(Ölümden gorhmuyom gurbanım anam)
İnşallah ben yanına gelirim[2]

Kesmişler mi anamın saçını
Çağırsaydın Atiye Uhulu gızını
Gelin mi yoh gurban olurum anam[2]
Yükle götür gardaş anamın göçünü[2]

Hayrettin'den aldım anamın .....
Galmamış anamın dizlerinde dermanı

Niye görmedin gardaş gurbanım
Örtmemişler anamın üstüne yorganı
(Niye görmedin gurbanım gardaşım)
(Niye örtmemişler anama yorganı)

Köye varınca da bir tek görseydim
O gün yatıp da südün ....
Yağlı dürüm istemem gurbanım anam
(Yağlı dürümünü istemem anam)
Yavan ekmeeni ben tek yeseydim[2]

Atiye anamı almıya geldim
Dertlerini anamın sarmıya geldim
Yutamıyon mu anam gurban olurum[2]
Bir yudum suyunu vermiye geldim[2]

Açmayın camı da esmesin yeller
Anamın derdini ne bilsin eller
Anam Meliha'nın yolunu bekler[2]
Yol verin de dağlar anama gidiyim
(İzin verin gâvurlar ben anama gidiyim)

Ananın acısı ne bek zorumuş
Atiye senin odan ne bek darımış
Ben nasıl yanmayım dertli anama[2]
Ölmeden evel de dizi kırılmış
(Düşmüş odada da dizi kırılmış)

Hayrettin sana da ne bek yanıyo
Abim de saçlarını yoluyo
Niye yahmadınız soyha sobayı[2]
Kömürün gapıda yığılı duruyo[2]

Anamın elini ısıttım geldim
İyi olur deyi ben umut ettim
Gayle çekmeyin bacılarım gurbanım[2]
Atiye geline emanet ettim[2] (URL-31)

69. Anasının Ağıdı

Çukurova bölgesinden derlenen bu ağıt, Ayşe Hüsnene tarafından yaşlı ve hasta olan annesinin vefatı üzerine yakılmıştır:

Gardaşlarım gardaşlarım
Getmez burada gışlarım
Benim anam yok burada
Ben burada ne işlerim

Gardaşlarım gardaşlarım
Canım gaynar ganınıza
Benim anam yok burada
Gayrı gelmem yanınıza

Almanya'nın yolu daşlı
Ben ağlarım gözüm yaşlı
Gurban ollum gardaşlarım
Yavruların/ız/ ufak başlı

Gonşularım gonşularım
Ben buradan gediciyim
Benim anam yok burada
Ben burayı nediciyim

Guzularım guzularım
Ağlar ağlar sızılarım
Benim anam yok burada
Sabahaça bozularım

Hatın anam canım anam
Ben ağlarım başka başka
Oturasın hatın anam
Cennet alâdaki köşke (Görkem, 2001: 365)

70. Garip Anam "Gurbetçi Âşık Ali Kabadayı"

Ali Kabadayı'nın, sılada ölen annesi için söylediği ağıt aşağıdaki şekildedir:

Düştüm gittim Almanya'nın yoluna
Annem hasret ben hasretim anneme

Derdim döktüm bağlamanın teline
Annem hasret ben hasretim anneme

Hastaneye gittim ziyaretine
Doktor derman olamamış derdine
Ne telgraf ne mektup son haberine
Annem hasret ben hasretim anneme

Köln'den uçtum Ankara'ya tatile
Annemi arayıp bulmak nafile
Başın sağolsun dediler hep bile
Annem hasret ben hasretim anneme

Dokuzyüz seksende Hakk'a yürüdü
Nice hasret nice kara gün gördü
Ali'm Almanya'da çok uzak derdi
Annem hasret ben hasretim anneme

Hasretlikten ne gün gördün ne güldün
Kendi öleceğin sen kendin bildin
Ben yokum gözlerin açık mı öldün
Annem hasret ben hasretim anneme

Evlatların kahrın çektin büyüttün
Ninnilerle uyumadın uyuttun
Büyüdüler hep başından dağıttın
Annem hasret ben hasretim anneme

Gördüğü rüyalar doğru çıkardı
Rüyanın tabirin kendi yapardı
Hüzünlü bakışın yürek yakardı
Annem hasret ben hasretim anneme

Ankara Karşıyaka'da kabirin
Taşında bir resmin anlamı derin
Sen annem nur olsun yattığın yerin
Annem hasret ben hasretim anneme

Annemle arası bir beş yıl geçti

Aziz peder ecel şerbetin içti
Bir manevi duvar arkamdan göçtü
Ben hasretim hem babama anneme

Hiçbir kula yoktu kinin kibrin
Fatmana gibi yüce değerin
Küs müsün babama uzak kabirin
Annem hasret ben hasretim anneme

Âşık Kabadayı gönlü farımaz
Uzakta halimi kimseler sormaz
Garip anam sana gözyaşım durmaz
Annem hasret ben hasretim anneme (Kabadayı, 2009: 472-473)

71. Memnune'nin Ağıdı-1

Belçika'da yaşayan Memnune Denizli, hasta olan babasının son nefesinde yanında olmak için Emirdağ'a gelir. Birkaç gün sonra babası Mehmet Kocaman (Haskara) vefat eder. Babasının vefatından 10 gün sonra Memnune Denizli de aniden -42 yaşında- vefat eder. Eşini genç yaşta kaybeden ve geride beş çocuğu kalan Mevlut Denizli aşağıdaki ağıtı yakar:

Acı haberini bana verdiler
Konu komşu hep yanıma geldiler
Aslı nedir diye hepsi sordular
Gözü yaşlı boynu bükük yavruları gördüler

Mutlu'yla Murat'ın benzi de soldu
Rabia, Dudu, Ferah'ım saçların yoldu
Dostlarım ağlarken düşmanım güldü
Topak eşim bir tek düşmanım yoktu

Aralı da zalim gurbet aralı
Zaten yıllardır bahtımız karalı
On üç gün olmuştu tantan salalı
Beş guzumuz yan yana da sıralı

Arzuladın "vahim" diye babana geldin
İnan eşim bağrıma pek derin geldin

Gözüne ıramadığın yavrularını öksüz koydun
Dön gel eşim ailecek izin edelim

Gece gündüz durmadan arzuladın
Nasıl bilirdim gücenme diye yolladım
Boynunu büküp havaalanından el salladın
Murad'ımı tasa etme ben askere salarım

Unutamam yârim inan zor oluyor
Kanadı kırık yavruların seni soruyor
Duy topak eşim bugün üç gün oluyor
Haber saldık nüfus kütük siliyor

Söylen Gacerli var mı size zararım
Yâr yitirdim uğrun uğrun ararım
Önüme gelene seni sorarım
Dön gel eşim düğün dernek kuralım

Bırak felek bırak benim peşimi
Ben kaybettim yirmi dört yıllık eşimi
Pek zamansız büktün benim belimi
Gel de beraber seçelim gelini

Gayri Gacerli bana düşman görünür
Rabiya, Dudu, Ferah yasa bürünür
Tatlı hatıraların nasıl silinir
Dön gel eşim ailecek izin edilir

Ben ve guzuların yüzü gülmez
Gitti topak eşim bir daha gelmez
Akan gözyaşımı kimseler silmez
Gitme nazlı eşim bayram geliyor

Yavruların soğuk yüzün gördüler
Tüm Emirdağ ateşine yandılar
Baban ile yan yana koydular
Konu komşu hep yanıma geldiler

Orucu tuttu da bayram etmedi

Topak eşim muradına ermedi
Azrail sana da mühlet vermedi
Sızı yeğinmiş bazen gülmezdi

Avlumuza kurdular senin kazanı
Mevlam erken bozdu benim düzeni
Herkes yandı acıdı Topak geline
Bayram geliyor eşim dön gel evine

Duy topak eşim de bugün kırkın oluyor
Yavruların boynu bükük oturuyor
Döndü bacım ağlayarak geri dönüyor
Konu komşu geldiler seni soruyor (Çankaya, 2008: 45-46)

72. Memnune'nin Ağıdı-2

Genç yaşta ölen Memnune'ye bacısı Nermin Kocaman da aşağıdaki ağıtı yakar:

Ölesiye abam diye yanarım
Yedinci ayda her gelene sorarım
Topaklar içinde bacı ararım
İki bacı görünce hemen ağlarım

Sıfır kalır Keziban'ın acısı
Hani nerde beş oğlanın büyük bacısı
Kalmadı gayrı ciğerinin sancısı
Benim abam oldu ahret yolcusu

Ne deyim ben anamın dertli kızına
Vardım başına bakmadı yüzüme
Toprak mı doldu abamın kara gözüne
Gurban olayım ben senin usul sözüne

Benim ablam bacıların iyisi
Yanına aldı da büyük dayısı
İkiydi bir oldu kızıyın sayısı
Garip anamın karaymış yazısı

Aradan gel topak bacım aradan
Usandın mı ciğerdeki yaradan

Hem babadan oldum hem de abadan
İki bacı olur da biri çıkar mı aradan

Kırıldı kanadım tutmuyor elim
On günün içinde çiftedir ölüm
Feleğin yaptığı bu bize zulüm
Bacısız ölesiye ne olur halim

Kırdın abam kanadımı kolumu
Muradına biz alırız gelini
Ben istemem böyle genç ölümü
Açmadan soldurdu felek gülümü

Eller gelir de abam gelmez izne
Başka bacım yok çok dokunur özüme
Hasret kaldım gayrı bacı sözüne
Bacım mı deyim teyzem mi deyim büyük kızına

Kara gözlerine olurum kurban
Dermansız derdine olurum derman
On günün içinde olur mu çifte harman
Allah'tan geldi ne yapalım bu acı ferman

Eller çıkar balkonda sallanır
Öksüz Murad'ına davul çalınır
Ciğerlerim parça parça bölünür
Anasız Murad'a gelin alınır (Çankaya, 2008: 47-48)

73. Selvinaz'ın Ağıdı

Almanya'da yaşayan Selvinaz'ın, Ordu Akkuş'taki anasının ölümü üzerine yaktığı ağıt şu şekildedir:

Anam anam gurbetliğ sen bitüdün anam
Anam anam ben bitüremedün anam
Gurbete düştüm anam anam
Gece gündüs seni düşünürken acı haberin aldım anam
Başucuna geldim gülen yüzlerin gülmedi anam
Söyleyen dillerin söylemedi anam

Beni eller eline bakmasın diye okuttun anam
Heveslerin kırmadım okudum anam
Ellerin eğrü yüzlerine bakarak okudum anam
Her acılara sabrettim de anam anam
Bu acılara sabredemiyem anam anam
Gurbetlerde hasretinle yanarken
Acı haberlerin bana nasıl gönderdin anam
Senin muratların böyle miydi anam anam
Ben memlekete döndüğümde
Kimin gucaklarında avunurum anam anam
Beni nasıl bıraktın güzel anam (Akkaya, 2006: 170)

7.1.3. TRAFİK KAZALARINDA ÖLENLER İÇİN YAKILAN AĞITLAR

74. Ağıt

Kırşehir Toklumenli Kâni Değirmenci'nin Belçika'da yaşayan Sezai adında bir kardeşi vardır. Sezai, Belçika'da bir trafik kazası geçirir ve hayatını kaybeder. Kardeşinin genç yaşta öldüğünü duyan Kâni Değirmenci şöyle bir ağıt yakar:

Ben yanarım gurbet elde ölene
Kim yanmaz ki tabutuna gelene
Hemi küskünüm hemi de dargın
Toklumen'e kara haber verme

Dilim varmaz sana neler söyleyim
Beş tane yavruyu kurban eyleyim
Yeter ki sen çık gel aslanım
Ölene kadar ben seni bekleyim (Demirbaş, 2012: 28-29)

75. Ağıt

Almanya'dan Türkiye'ye –Malatya'nın Arguvan ilçesine- izne gelirken Kırşehir yolunda meydana geldiği anlaşılan trafik kazası sonucu gerçekleşen ölümler üzerine söylenen ağıt şu şekildedir:

Ölümler acısı olur mu böyle
İki tabut bir mezara koydular
Turan'ın muradı Emek Zekine

İki gardaş bir mezara koydular

Hüseyin der Fatma ne oldu
Kırşehir yolunda uykuya daldı
Turan der gardaş hayat son buldu
İki gardaş bir mezara koydular

Dört göz bekler eşi yanına gelsin
Cenazeler geldi Yusuf ne bilsin
Gözü yaşlı Fatma ağlasın gülsün
İki gardaş bir mezara koydular

Zehir oldu Almanya'nın parası
Kırık kemikleri derin yarası
Zekine ağlama yoktur çaresi
İki tabut bir mezara koydular

Sülmenli yukarı bir de aşağı
Gözyaşı akıttı Göçeruşağı
Acılar acısı doktor bıçağı
İki gardaş bir mezara koydular

Yazı yazman mezarımın taşına
Neler geldi kalanların başına
Anam ağlar gelin gider işine
İki gardaş bir mezara koydular

Çobani'mden Allah rahmet eylesin
Ehmalkarlık kader buna neylersin
Öldüğümü dostlarıma söyleyin
İki gardaş bir mezara koydular (Şahin ve Özerol, 2004: 537-538)

76. Ağıt

Adana Tufanbeyli'den Âşık Yemliha, birkaç aylık evli olan yeğeninin Belçika'da trafik kazası sonucu ölümü üzerine aşağıdaki ağıtı yakmıştır:

Bu ne biçim ağır şelek
Felek vurdu ben götürdüm
İçerime düştü yalım

Gelin kızımı yitirdim

Yalım zaten olmamış
Biliyom bahtı gülmemiş
Mezar taşlarına yazın
Deyin ki muraz almamış

Acı haberin duyunca
Kırıldı kanadım kolum
Belçika ocağın batsın
Görülmemiş böyle ölüm

Kuzum anan kurban olsun
Unuttun mu sen bizleri
Nasıl öldüğün bilmiyom
Kan ile dolmuş gözleri

Kurban olam kuzum sana
Zaten bahtın gülmedi
Nasıl kıydın kadir Mevlam
Elinin kınası solmadı (Savur, 2010: 307-308)

77. Almanya'dan Çıktım "Kamil Abalıoğlu"

1952 Kırıkkale doğumlu olan Kamil Abalıoğlu, küçük yaşlarda saz çalmayı öğrenmiş ve Muharrem Ertaş, Hacı Taşan, Çekiç Ali gibi saz ustalarının yanında bulunmuştur. Özellikle derlediği ve kendi yazdığı şehit türküleriyle bilinen âşık, 15 albüm yapmıştır (URL-32). Âşık, "Şehit Asker" adlı albümünde Almanya ile ilgili bir ağıt da seslendirmiştir.

Bağlama eşliğinde seslendirilen ağıt, Almanya'dan Türkiye'ye gelirken meydana geldiği düşünülen trafik kazasında hayatını kaybeden kişinin ağzından verilmiştir:

Almanya'dan çıhtım (da) gelirim deyi
Hiç ahlıma gelmedi (de) ölürüm deyi
Ufacıh yavruları (da) görürüm deyi[2]

Yata yata (da) her yanlarım çürüdü
(Yata yata (da) yerde yanım çürüdü)
Bahar geldi yağan garlar eridi[2]

Adımı sorarsan (da) Nazır'dır Nazır
Gazıldı mezarım (da) cenazem hazır
Yetişdin arhamdan (da) gır atlı Hızır[2]

Yata yata (da) her yanlarım çürüdü
(Yata yata (da) yerde yanım çürüdü)
Bahar geldi yağan garlar eridi[2]

Gundura aldım (da) yüzü solmadı
Gardaşlarım aramıya gelmedi
Galdım yollarda (da) anam kimse görmedi
(Galdım gurbet elde (de) anam kimse görmedi)

Yata yata (da) her yanlarım çürüdü[2]
Bahar geldi yağan garlar eridi[2] (URL-33)

78. Almanya'ya Ağıt "Nusret Sümmanioğlu"

1945 Erzurum Narman doğumlu olan Nusret Sümmanioğlu, Âşık Torunî olarak da bilinmektedir. Sümmani koluna mensup olan Sümmanioğlu, 1974-2001 yılları arasında 30'a yakın plak ve kaset çıkarmış; türkülerinde, aşk, gurbet, sıla özlemi, din, tasavvuf, vatan, millet, dünyanın faniliği ve sosyal meseleler gibi pek çok farklı konuyu işlemiştir. Sümmanioğlu ayrıca, 1978 yılından itibaren Almanya, Hollanda, Belçika, Fransa, Yugoslavya, Avusturya, İsviçre, İtalya ve İngiltere gibi pek çok Avrupa ülkesinde düzenlenen organizasyonlara katılarak sanatını icra etmiştir (URL-34). Sümmanioğlu'nun 1945'te başlayan yaşam yolculuğu 2003'te sona ermiştir.

Farklı konularda türküler söyleyen Sümmanioğlu, Almanya konusuna da değinmiş ve ısmarlama olarak nitelenebilecek aşağıdaki ağıtı, Almanya'dan Türkiye'ye gelirken geçirdikleri tarfik kazası sonucu vefat edenler için söylemiştir. Bağlama eşliğinde söylenen ağıta "*Gurbet çilesi çekmek çok zordur. Almanya'daki işçilerimizden ölenlere ağıt.*" şeklinde ön söz olarak nitelendirilebilecek bir girişle başlayan âşık, dinleyicileri konuya hazırlamaktadır. Ağıtın hikâyesi ve metni şu şekildedir:

"İşte bizim köylüler 8 yılda Almanya'daydılar. Sayın değerli hemşerimiz Çobanoğlu dedi ki hani babam gel diyor o gelememiş. Geliyormuş ama gelememiş. Bu hadise de gelememiş. Niye gelememiş çünkü ecel onları Bulgaristan topraklarında yakalamış da onun için. Bunlar memlekete gelmek istiyorlar karanlık gece düşüp Bulgaristan'da bir virajda askeriye … karşılarına çıkar. Arabadan kurtarıyım derken ceryan

direğine çarparlar. Her ikisi de yanar kül olur. Bu hadiseyi mütahit Dursun Bey anlatmıştı. İşte nesi var şunun şusu var bunun busu var. Sizler ozansınız bunlara bir ağıt yapar mısınız demişti. Ben de bu türküyü onun için söylemiştim. Bu türkü değil de bu bir ağıttır. Bütün ekranı başında bizleri izleyen değerli hemşerilerimize, Gümüşhanelilere, Bayburtlulara hasılı tüm Türkiye'ye şu türküyü burada söyleyelim" (URL-35).

Gurbet çilesi çekmek çok zordur. Almanya'daki işçilerimizden ölenlere ağıt:

Döndük Almanya'dan silaya doğru
Dağlara sis çöktü boran ağladı
Neşeli neşeli çıhtıh asvalta[2]
Acı korna çaldı fren ağladı[2]

Rüya gördük gorhu çöktü yürege
Bir soğukluk geldi gola bilege
Arabadan gaçıp çarptık direge[2]
Motor kederlendi fren ağladı[2]

Döndü cenazemiz Gümüşhane'ye
Varın gidin haber verin Suna'ya
Saat onda teslim olduh haneye[2]
Bahçeli sızladı Şiran ağladı[2]

Şerafeddin Selahaddin dediler
Fehime'nin sesi dağları deler
Hüsameddin Sinan yetim yavrular[2]
Baş ucunda boyun buran ağladı[2]

Vatandaşlar kederliyiz bu sıra
Başınız sağ olsun vatandaşlar
İki dağ devrilip girdi mezara[2]
Üzerinde talhın[130] veren ağladı[2] (URL-36)

79. Anasının Kızına Yaktığı Ağıt

Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerinde yapılan derleme çalışmasıyla tespit edilen aşağıdaki ağıt, Fadime Aydoğdu tarafından kızı için yakılmıştır. Aydoğdu'nun kızı, memleketten Almanya'ya dönerken bir trafik kazası geçirmiş ve vefat etmiştir:

[130] Talkın: Cenazenin defnedilmesinden sonra imamın mezar başında söylediği dinsel sözler.

İlaha soyhama gala
Sırtıma da örmüş gazah
Adam tahsiyinen gelmez
Biliyon ki yollar uzah

Golunu goluma öşdüm
Senin golun benden uzun
Bin sırtıma gidek gızım
Eğer dutmuyorsa dizin

İnc'ahıllı yalnızım
Gaderim gızım gaderim
Ulu bayramlar geliyor
Gızına fisdan ederim

Gınaman obalar beni
Ben ağlarım üzü üzü[131]
Gelirkene yolda ölen
Omar'ın yalnız gızı

Sabahınan er galharım
Gızım sobanı yaharım
Çocuhları götürüyon
Burda kedine baharım

Bir oğlum da bir gızım
Guru yere geldi dizim
Eller evini gapışdı
Anan gurban yalnızım (Altınkaynak, 1997: 503)

80. Dahar'ın (Tahir) Ağıdı

Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerinde yapılan derleme çalışmalarıyla tespit edilen bir başka ağıt ise teyze Senem Yaman tarafından, Almanya'dan gelirken Yunanistan sınırında geçirdiği trafik kazası sonucu vefat eden yeğeni Tahir Çakır için yakılmıştır:

Tamer neden ağlamıyon

[131] Üzgün.

Ciğerini dağlamıyon
Baban size dayanamaz
Bunu yolda ağlemiyon

Hemi Tamer hemi Taner
Bunu duyan eller yanar
Yaralı gel bre gurban
Gardaşların dığrak[132] döner

Gızının da adı Mine
Ben ağlarım döne döne
Işırkan basdılar zile
Acı habar geldi gene

Sürmeli Yeliz'in gözü
Babasının nazlı gızı
Bizim gaderimiz batsın
Garalı geçirrik yazı

Daha yaşın otuz dağel
Ben Pampali'yi nediyim
Ben durmam çıharım derse
Yeliz'ini büyüdüyüm

Ne duruyon gız Naciye
Gel ağlıyah soluh soluh
Sen Dahar'ı arıyorsan
Gâvur dağlarında galık

Ağlamıya yok gi halım
Gardaş ciğerimi delik
Şu bacımın Dahar oğlu
Yarış arabası alık

Şu Dahar nerede galık
Çıhsın oyunun başına
İlaha gurban oluyum

[132] Güzel, düzgün, şık giyim.

Gan mı bulaşmış gaşına

Hepsinin başıyıdı
Bir yürür de bir hoplar
Şuna dezze dayanır mı
Eşe kekilini toplar

Kekilini toplarım da
Bacımınan bölüşürüm
Yarın mezara varır
Senininen gonuşurum

Böyle gelme bre Dahar
Bacıların sana küser
Yaralı gel bre gurban
Hacı Duran gısır keser

Nen ağlıyon gız Naciye
Toplanah mezere gidek
Dahar yaralı yatamaz
Biz dayına tembeh edek

Gadanı alıyım Yılmaz
Dahar getdi geri gelmez
Çocuhlara bir şey desen
Gardaşıyın gönlü olmaz

Getme gadanı alıyım
Ben sana ana oluyum
Ağır al da bre Dahar
Şu Yaşar'a tel vuruyum

Gurban oluyum eline
Ne gözel çalardı sazı
Oğlanlarına demiyom
Gurban ossun Yeliz gızı

Yüksek galdırın salını
Getsin görünü görünü

Ağer buna kim derlerse
Hacel'ağa'nın torunu (Altınkaynak, 1997: 500-501)

81. Emine'nin Ağıdı

Almanya'dan Türkiye'ye izne gelirken 24 Temmuz 1988 Pazar günü Çorlu'da meydana gelen trafik kazası sonucunda hayatlarını kaybeden Çorum Kuşsaray köyünden Sadık Çetin, eşi Türkan Çetin ile kızları Emine Çetin için Gazi Atçal'ın söylediği ağıt şu şekildedir:

Sana bir gelin geliyor
Aç bağrını kara toprak
Anası almış geliyor
Gül domurcuk taze yaprak

Yaban elden koşa koşa
Karlı dağlar aşa aşa
Analı kızlı geliyor
Çift tabutta koşa koşa

Varın postaneye varın
Eşe dosta bir tel vurun
Emine'nin öldüğünü
Danimarka'ya duyurun

Almanya'ya tel vuruldu
Bütün dünyaya duyuldu
Kuşsaray'a mahşer günü
Duyup gelenle kuruldu

Helalleşip çıktık yola
Veda ettik sağa sola
Bayram günü yaptırdılar
Yakışmıyor soyka sala

Çorum yurdun elin diye
Haber etmiş "gelin diye"
Pullu çember bağlamışlar
Emine'ye gelin diye

Kimler yazdı bu fermanı
Çorlu'da kurban olmamı
Tabipler de saramıyor
Fitil işlemez yaramı

Anasının ardı sıra
Ellerinin kınasına
Mutlu edecekse seni
Sarsın toprak sinasına

Yürü yavrum yürü eşim
Melekler olsun yoldaşın
Kuru yerde yatılır mı?
Emine'm on sekiz yaşın

Çeyizimi satmam diye
Kuru yerde yatmam diye
Anası almış gidiyor
Karşı koymaz gitmem diye

Birbirini almış yeder
Dönüşsüz yollara gider
Sizler küsüp giderseniz
Beni kimler gelin eder?

Mezarımı derin eşmen
Ne dost vurdu ne de düşman
Çifte canı aldığına
Azrail'i bile pişman

Sorgucular sival sorman
Emine'yi fazla yorman
Seksen sekiz bayramında
Verdik size çifte kurban

Yolun uzak bitmez miydi?
Az öteden gitmez miydi?
Emleyip de sarsaydın

Yaran dikiş tutmaz mıydı?

Ebem ağla dedem ağla
Amcam suçum nedir söyle?
İşte salacam geliyor
Kardeş kuşağımı bağla

Hem kardeşin hem dayınım
Buna nasıl can dayanım?
Yanağımda ılgıt ılgıt
Süzülüyor al kanlarım

Emine'mle nihayeti
Getirdik biz kıyameti
Hala teyzesi sizlere
Yavruların emaneti

Mezarımı amcam dayım
Anam ile bile oyun
Son dileğim budur sizden
Gelinliğim ile koyun

Kaşlarını eğip yıkmış
Zülüflerin yana dökmüş
Hele sorun Emine'ye
Neden küsüp boyun bükmüş?

Ne biliyor gidem duram
Bak terlemiş buram buram
Almış kendi götürüyor
Baş yenge mi benim anam?

Emsalları yeryüzüne
Gelin olmuş sözlüsüne
Emine'ye göz mü koymuş?
Lanet toprak aç gözüne

Bu mu kader bu mu yazın?
Uyan benim kara gözlüm

Eller gülüp oynaşıyor
Neden soluk senin benzin?

Öğün kara toprak öğün
Yaktın beni göğün göğün
Bize karalar giydirdin
Sen bayramda ettin düğün

Yürü bre kahpe felek
Hep ağlattın nasıl gülek?
Emine'ye yakışır mı?
Yakasız düğmesiz yelek

Kırılası kazma kürek
Yok mu sende vicdan yürek?
Emine'nin üzerine
Yığılır mı kara toprak?

Kara toprak soğuk serin
Ne uyursun derin derin?
Talipli var uzak yoldan
Görücüler geldi görün

Ne yatalak ne de hasta
Kuşsaray'ı koydun yasta
Ana kız kurban gidiyor
Taziyeler eşe dosta

Gazi der ruhun şad ola
Dinleyen gözün yaş dola
Türkan'la kızı Emine
Ahiretiniz mamur ola (Korkmaz, 2015: 99-102)

82. Getir Onu

Şair Ali İhsan Kuyumcu'nun çocukluğundan hayal meyal hatırladığı amcası Almanya'da çalışmaktadır. Amca, ölümünden bir yıl önce Elbistan'a gelir ve o sırada lise öğrencisi olan yeğenine, liseyi bitirince okutmak için Almanya'ya götürmek istediğini

söyler. Ancak amca Almanya'ya dönüşte, arabasının Ren nehrine uçması sonucu ölür. Bunun üzerine Ali İhsan Kuyumcu bu şiiri (ağıtı) kaleme alır:

Hep mi bulutlar
Yine mi yağmur
N'olursun yârab
Onu geri getir
Bütün gün ağlıyorum
Yağmur zaten kalbimde
Ben onu arıyorum
Bu acılar hiç mi bitmeyecek
Hep feryat hep gözyaşı
Belki de sonu gelmeyecek
Bir kâbus kaplıyor gözlerimi
Her nefesimde o
Her acı tebessümde tatlı hatıraları
N'olursun acı bana Tanrı'm
Suyu kurumuş bir çeşme sanma gözlerimi...
Hep onu düşünüyorum
Bir bahar
Bir ağaç
Bir yaprak
Hepsi de solmuş
Sadece yeşili kalan
Boynu bükük bir tomurcak
Yine yıldızlar kaybolmuş
O zifiri karanlıkta
Hıçkırıklar ağıtlar
Titrek dudaklara yüklenmiş
Boğuk sesler
Bir mahşer tufanı
Ocaklar yanmaz gözler yaşarmaz olmuş
Kiminde bir kasvet
Kiminde acı bir Fatiha

Klüplerde dumanlar tütmez olmuş
O giden amcamdır
Ruhumdan bir parça
Bak gidiyor
Gidiyor Tanrı'nın katına
Teninde bir solukluk
Vücudunda donukluk
Gidiyor gidiyor gidiyor
Yanaklarında bir nurluk
Bak ben yalnız kaldım
Zaten yanımda çok uzaktaydı
Getir
Getir onu yârab
En yakınıma
Kalbimin içine getir onu!.. (Gözükara ve Özalp, 2011/II: 151-152)

83. Hasan'ın Ağıdı

Kayseri'nin Pınarbaşı, Sarız ve Tomarza ilçelerinde yapılan derleme çalışmaları ile tespit edilen bir başka ağıt da Şerife Göktaş tarafından yakılmıştır. Şerife Göktaş'ın Hollanda'da çalışan oğlu, gelini ve çocukları Türkiye'ye gelirken trafik kazası geçirirler ve oğlu Hasan Göktaş ölür. Bunun üzerine Şerife Göktaş oğluna şu ağıtı yakar:

Bunları böyle büyütdüm
Gıldan habe[133] dohuyarak
N'ola evimde öleydi
Hoc'üsdüne ohuyarak

Anam şo gapıyı örtün
Hössüün duyar sesimi
Gelinleri kör ederim
Çeksin oğlumun yasını

Geldin mi sen bacım Döne
Ben ağlarım yana yana
Gapıya bayrah dikip de

[133] heybe.

Geline vurmadıh gına

Hatice dayısı gızı
Yandı ciğerimin özü
Erol'a bayrah galdırrım
Hep davet ederim sizi

Bir oğlu da bir tek gızı
Dağlarda güderim guzu
Gadanı alıyım Hatçam
Üç gün evvel düştü sızı (Altınkaynak, 1997: 505)

84. Sultan Yurtseven İçin Söylenen Ağıt-1

Almanya'da yaşayan Sultan Yurtseven ve kızı Hatice Yurtseven, izin için geldikleri Türkiye'den –memleketleri Burdur Dirmil'den- Almanya'ya dönerken Karamanlı'da bir trafik kazası geçirirler ve ikisi de ölür. Bu olay üzerine pek çok kişi tarafından ağıtlar yakılır. Sultan Yurtseven'in annesinin teyzesi olan ünlü ağıtçı Fatma Aksoy tarafından yakılan ağıt ise şu şekildedir:

Yassıl Almanya'nın dağları yassıl
Yassılmazsan merdimen gurayım
U cavır bizden eyi bakmışmış
U cavur Sultan'ımızı bora nee salmış bi sorayım
Yenice düzen dutmuşumuşa
Varıp da bi evlerini göreyim! (Özdemir, 2015: 172)

85. Sultan Yurtseven İçin Söylenen Ağıt-2

Sultan Yurtseven'in annesi ve aynı zamanda yörenin ünlü ağıtçılarından olan Hatice Yurtseven'in yaktığı ağıtlar da şu şekildedir:

Feyime nenene habar ver de
Hacca gızı gelin etsin
Emin dayına habar ver de
Durgadın Haccasını yemekçi dutsun (Özdemir, 2015: 172)

Ah dedim de ahlarım olmadı!
Gelin gızım sabağla siltene siltene getdi de
Bi daha da dönüp gelmedi! (Özdemir, 2015: 173)

Nere godun getdin anam
Beşikde eşikde guzularını!
Uçuruvedim mi hava alanından ileri? (Özdemir, 2015: 173)

Sorarsanız haçındadır gelin gızım haçında?
Otuz bir ile otuz ikinin içinde!
Torunum Hacca'yı sorarsanız
On üçünün içinde! (Özdemir, 2015: 173)

Ağustos ayında yakdın anam, ciğerimin bağını!
Sökdün anam, ciğerimin yağını!
Beş yaşında girdiydi anam Ezrail, ciğerimin köşesine (Özdemir, 2015: 173)

Bağrım eziğdiye,
Dayanamağcağan anam sekiz aylık guzuna!
Bağrıma basdım anam!
Senin yerine godum guzunu anam!
Böyüdemeğceğen çabuk dön geri anam! (Özdemir, 2015: 174)

7.2. GURBET VE ÖZLEM ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR

7.2.1. ALAMANYA'YA GİDENLERİN ARDINDAN YAKILAN AĞITLAR

7.2.1.1. Erkekler İçin

86. Aslan Yârim Gidiyo

Giresun'a bağlı Doğankent ilçesinden bir kadın, Almanya'ya giden eşi veya sevgilisi olduğu anlaşılan kişinin ardından şu ağıtı söylemiştir:

Tayyareler gidiyo
Gümbür gümbür ediyo
Tayyarenin içinde
Aslan yârim gidiyo
Dayanamıyom
Yârim gurbete gitti de
Ona yanıyom

Tayyareye bindin mi?
Almanya'ya indin mi?
Sarı gızı görünce

Dinini dönderdin mi?

Dayanamıyom
Başka zevklere dalmış da
Ona yanıyom (Caner, 2009: 71)

7.2.1.2. Kadınlar İçin

87. Benim Döndü'm Almanya'ya Gidiyor "Metin Türköz"

Kayserili Âşık Metin Türköz tarafından seslendirilen ağıt, Yavuz Burç Plak'tan çıkmış bir 45'likte yer almaktadır. Bağlama eşliğinde seslendirilen ağıtta, sevgilinin Almanya'ya gitmesinden duyulan üzüntüyü görmek mümkündür:

Benim Döndü'm Almanya'ya gidiyor
Arbeitsamt[134]'a işçi diye yazılmış
Dizlerim tutmuyor yüzüm gülmüyor
Benim Döndü'm Almanya'ya gidiyor (vay canım)

İzinlere gittim (de) nişanlar goydum
Köyün alt ucunda (da) bir haber duydum
Beş ayım dolmadan (da) yârden ayrıldım
Benim Döndü'm Almanya'ya gidiyor (sevdigim)

Yüce dağ başında (da) gar yağar durur
Ağam gafasını (da) daşlara vurur
Gara haber (de) Döndü'm ne tez duyulur
Benim Döndü'm Almanya'ya gidiyor (sevdigim)

Dolanı dolanı (da) çıhtım yamacı
Ayrılıh ataşı (da) ölümden acı
Döndü'm eğer (de) Almanya'dan dönmezsen
Ben sana gardaşım sen bana bacı (sevdigim) (URL-37)

88. Zeyneb'e Ağıt "Çekiç Ali"

1932 yılında Kırşehir'in Kaman ilçesinde doğup 1973'te vefat eden Çekiç Ali'nin asıl adı Ali Ersan'dır. Bağlama çalışındaki kıvraklığı nedeniyle "Çekiç" lakabını alan âşık, Hacı Taşan ile birlikte Muharrem Ertaş okulunun en yetkin temsilcisidir. Sözleri kendisine ait türküsü bulunmayan âşık, daha çok anonim türkü ve ağıtları seslendirmiştir. Özellikle

[134] Federal İstihdam Dairesi.

hareketli türkülerde yöre türküleri, oyun havaları ön plana çıkmakta, ağıtlarının ise yörede gerçekleşen acıklı olaylar üzerine söylenen ve anonimleşmiş olan ağıtlar ile Toklumenli Âşık Said ve Âşık Seyfullah'ın şiirleri üzerine söylenmiş ağıtlardan oluştuğu görülmektedir (URL-38).

Âşığın, Kızılırmak adını taşıyan ve 1999 tarihli olduğu belirtilen albümünde yer alan "Zeyneb'e Ağıt" adlı türkü, Alamanya üzerine söylenmiş ağıt özelliği taşımaktadır. Âşık, bağlama eşliğinde seslendirdiği ağıtta, Almanya'ya giden Zeynep'in hüznünü anlatır:

Aman Şad olup gülmüyo galbi yaslıdır
Garlı dağlar gibi başı pusludur (oy oy)
Aman Ela gözleri nemli kiprik ıslıdır (oy oy ıslıdır)[2]
Düşmüş Alman'a yolu Zeyneb'in (Zeyneb'in oy)[2]

Emsali yoh da elden aşiretten
Destan olup söyleniyon dillerden (oy)
Aman Garip bülbül gibi ıssız çöllerden (oy oy çöllerden)[2]
Solmuş bağçesinde gülü Zeyneb'in (Zeyneb'in oy)[2] (URL-39)

7.2.2. ALAMANYA'DA OLANLAR İÇİN YAKILAN AĞITLAR

89. Ağıt

Adana Feke'nin Oruçlu köyünde yaşayan Mahmut Demirel çalışmak için Almanya'ya gittiğinde eşi Yeter Demirel aşağıdaki ağıtı yakmıştır:

Yaz gelince sular çağlar
Aramızda var karlı dağlar
Yaralı oğlan her an kara bağlar
Garaları çezdir yâr eden

Güz gelince bağlar gazelin döker
Sılada yavruları boynun büker
Bayram günleri de yollara bakar
Sağlık olsun kızım bu günlerimiz de geçer

Bir mektup yazalım da dört ucu garalı
Aramızda dumanlı dağlar sıralı
Gurbet ilde benim galbim yaralı
Bu derin yaramı saran olmaz mı (Karakaş, 2005: 156-157)

90. Ağıt

YouTube'da Ruhi Su, Selda Bağcan ve Şevval Sam gibi pek çok sanatçı tarafından söylendiği görülen ve Karadeniz bölgesi söyleyiş özelliklerini yansıtan ağıtın sahibine dair bilgi bulunmamaktadır. Ağıt, "Vay Beni Ağlarım" adı ile birlikte verilmekte, son bendin çoğunlukla söylenmediği görülmektedir. Son bent, Ruhi Su tarafından "Almanya Acı Vatan" adındaki türkünün ilk bendi olarak "Almanya gemileri / Bir ileri bir geri / Kör olsun Alamanya / Ağlattı gelinleri" şeklinde söylenmekte ve "Almanya acı vatan / Adama hiç gülmeyi / Nedendir bilemedim / Bazıları gelmeyi…" (URL-40) şeklinde devam etmektedir. Ağıtın, Haydar Avcı tarafından yayımlanmış şekli aşağıdaki gibidir:

Vay beni ağlarım *aman Ali'm*
Ağlarım yana yana
Derdimi diyeceğim *aman Ali'm*
Hiç derdi olmayana

Ah gidi Karadeniz *aman Ali'm*
Suların ne karadır
Senin de benim gibi *aman Ali'm*
Yüreğin mi yaradır

Gemiler yanaşmaz mı *aman Ali'm*
Sandallar dolaşmaz mı
Sil gözünün yaşını *aman Ali'm*
Ayrılan kavuşmaz mı

Alamanya dediler
Bir ileri bir geri
Kör olasın Almanya
Ağlattın gelinleri (Avcı, 1985: 14-15)

91. Ağladım "Âşık Yaşar Reyhani"

Âşıklık geleneğinin önemli temsilcilerinden olan Yaşar Reyhani, 1934 yılında Erzurum'un Pasinler ilçesine bağlı Avlar köyünde dünyaya gelmiş, 10 Aralık 2006'da vefat etmiştir. Reyhani, hayatın her anından izleri şiirlerine ustalıkla yansıtmış, bu özelliği onu Türkiye'de ve yurt dışında tanınır kılmıştır. Reyhani ayrıca, Avrupa ülkeleri başta olmak üzere pek çok ülkede sanatını icra etme ve âşıklık geleneğini tanıtma fırsatı

bulmuştur (Aşır, 2009: 31). 72 yıllık ömrüne 74 plak, 250 kaset, bir senaryo ve bir oyun ile birlikte pek çok eser sığdıran Reyhani, şiirlerinde/türkülerinde, ağırlıklı olarak gurbet temasını işlemiş ve bunu Erzurum ile Almanya üzerinden ele almıştır (Aşır, 2009: 39). Âşığın, Almanya ile ilgili söylediği şiirlerinden biri şu şekildedir:

Avrupa işçisi deyip geçmeyin
Gidip hallerini gördüm ağladım
Siz onlara yanlış değer biçmeyin
Baktım akıl fikir yordum ağladım

Vatan derken akar gözden yaşları
Harap olmuş otuz iki dişleri
Beyazlamış kirpikleri kaşları
Genç Ali sen misin sordum ağladım

Vazgeçmiş hayattan elini çekmiş ağlamış
Sanki rüzgar ulu çınarı yıkmış
Çürümüş mezarlar toprağı çökmüş
Baş ucuna bir taş ördüm ağladım

Bazıları der ki işçi cennette
Bilen yok ki çilekeşi gurbette
Yaşlılar hasrette gençler gaflette
Onların sırına erdim ağladım

Birçokları kaderine darılmış
Garip mahzun ibadete sarılmış
Bodrum katlar cami diye verilmiş
Saf eğri namaza durdum ağladım

Reyhanî diliyim o kardeşlerin
Geleceği meçhul n'olacak yarın
Türkçeyi unutmuş o yavruların
Garip dünyasına girdim ağladım (Aşır, 2009: 88-89)

92. Almanya (Oğuldan Babaya) "Âşık Murat Çobanoğlu"

Âşıklık geleneğinin 20. yüzyıldaki önemli temsilcilerinden olan Âşık Murat Çobanoğlu, 1 Kasım 1940'ta Kars'ın Kaleiçi mahallesinde dünyaya gelmiş, 26 Mart

2005'te Ankara'da vefat etmiştir. Çobanoğlu mahlasıyla şiirler söyleyen âşık, usta çırak ilişkisiyle ve bâde içerek ustalaşmıştır. 1968 yılından itibaren pek çok plak ve kaset dolduran âşığın ünü Türkiye ile sınırlı kalmamış pek çok ülkeye davetli olarak giderek sanatını icra etme fırsatı bulmuştur (URL-41).

Âşıkların kimi zamanlar ısmarlama şiirler, türküler, ağıtlar söylediği bilinmektedir. Çobanoğlu tarafından seslendirilen aşağıdaki ağıtın da ısmarlama ağıt olduğu, baş tarafta yer alan ön söz niteliğindeki bölümden anlaşılmaktadır. Bir çocuğun ağzından söylenen ve mektup olduğu belirtilen ağıt, bağlama eşliğinde seslendirilmiştir:

"Murat Amca,

Babam Almanya'ya gideli 11 yıl oldu. Askerlik çağım geldi daha dönmedi. N'olursun, babama bir mektup yaz da tez gelsin, bizi görsün. Anam, gardaşlarım her gün gözyaşı döker. Sabrımız tükendi artık. N'olursun Murat Amca babama yaz da tez gelsin":

Almanya sen babamı götürdün
Hallerimiz yaman oldu dön baba
Hanı söz vermiştin çabuh dönecen
Yaralarım çıban oldu dön baba[3]

Baba sen gideli bin sene oldu
Bir sene demiştin on bir yıl doldu
Anamın saçları hep beyaz oldu
İşıh günler zindan oldu dön baba[2] (vay baba)

Baba boynumuzu eğemez olduh
Yeni bir elbise giyemez olduh
Valla sıcah yemek yiyemez olduh
Guru soğana razıyıh yeter dön baba[3]
(Göreydim olaydım ben gurban baba (can baba[2]))

Baba yazılanlar gelmez mi sere
Seni anıyorum valla bin kerre
Bir oğlun var gidecehtir askere
Seni görüp asker oluyum dön baba[2] (can baba)

Baba anam her gün üçün yaş döker
Ayten, Gülten, Memet boynunu büker

Kulağım sendedir gözüm yol çeker
Her gün beklerim n'olur dön baba[2] (vay muhannet baba)

Çobanoğlu hem söyledi ağladı
Bu nasıl acıdır beni dağladı
Bu belalı Almanya seni bağladı
Evlerimiz viran oldu dön baba[3]
(Göreydim olaydım ben gurban baba (can baba vay can baba)) (URL-42)

93. Alamanya Gardaşımı Geri Ver "Âşık Mahzuni Şerif"

Asıl adı Şerif Cırık olan Mahzuni Şerif, 17 Kasım 1939'da Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesine bağlı Berçenek köyünde doğmuş, 17 Mayıs 2002'de Almanya'nın Köln şehrinde vefat etmiştir. Pir Sultan Abdal, Davut Sulari ve Âşık Veysel gibi isimlerden etkilenen âşığın sanatının arka planında din, tasavvuf, Alevilik-Bektaşilik, halk kültürü ve toplumcu sanat anlayışı vardır. İlk eserlerini üretmeye başladığı 1960'lı yıllardan vefatına kadar 890 şiir yazmış, 450 plak, 10 uzunçalar, 50 kaset ve 70 albüm doldurmuştur (URL-43).

Âşığın Alamanya ile ilgili söylediği bir ağıtı şu şekildedir:

Onun burda taşı toprağı vardır (oy)
Alamanya gardaşımı geri ver[2]
Düz ovası yeşil yapragı vardır
Alamanya gardaşımı geri ver
Dön anam dön babam dön emmim dayım dön Anadolu'ya

Bizi garip eden beyler utansın[2]
Haksız padişahın makamı yansın (oy)
Pirenin emdigi devler uyansın
Alamanya gardaşımı geri ver
Dön bacım, dön gardaş, dön dayım Anadolu'ya

Topragımda elin kara sabanı[2]
Gönderin amcamı, verin babamı[2]
Bagrıma basarım yırtık abamı
Alamanya gardaşımı geri ver
Dön Elif, dön Ali, dön Memet, Hasan Ali dön Anadolu'ya

Anadolu Mahzuni'nin anası[2]
Fabrikası değirmeni binası[2]
Yeter artık bizden (bizden) beter yanası
Alamanya gardaşımı geri ver

Dön Ahmet, dön Mehmet, dön Ayşe, dön Fatma dön artık Anadolu'ya

(URL-44)

94. Almanya Hasreti

Hacıbektaş'ın Büyük Burnağıl köyünden İsmail Oktay, 1973 yılında kaçak işçi olarak Almanya'ya çalışmaya gider. Bu sırada kızı Fidan nişanlanır. Bir müddet sonra düğün günü gelir çatar. Oturma izni olmadığından baba İsmail, kızının düğününe gelemez. Babasız düğün, büyük kızı Zekiye'ye çok dokunur. Bunun üzerine Zekiye, kız kardeşi Fidan gelin giderken şu ağıtı yakar:

Babamın yaşı da oluyor elli
Evine vardım da yerleri belli
Kurbanlar olayım yiğit pederim
Bir fotoğraf gönder elleri güllü

Ağlamaktan açamadım gözümü
Eller verdi Fidan'ıyın sözünü
Kurbanlar olayım yiğit pederim
Sensiz gelin ettik Fidan kızını

Kuzeye de evimizin kapısı
Mermer gibi bey babamın yapısı
Eskiden hal hatır soran dostların
Şimdi bize düşman oldu hepsi (Altınok, 2003: 512)

95. Anadan Almanya'ya Mektup "Âşık Murat Çobanoğlu"

Âşık Murat Çobanoğlu aşağıda metni verilen şiirde (ağıtta), Almanya'da işçi olarak çalışan kişilerin annelerinin üzüntüsünü ve feryatlarını dile getirir:

Aman yavrum saçlarıma ak düştü
Saç ağardı bel büküldü gel yetiş
Her gün için yavruların yaş döker
Dostlarımız bak çekildi gel yetiş

Fatma yârin gelinliği çıkarmış
Onun da saçları bütün ağarmış
Dert bilen komşular hâlini sormuş
Ümidimiz hep kesildi, gel yetiş (Kafkasyalı, 2005: 245-246)

96. Dalakçılı Mahire Özdemir'in Hasretlik Türküsü

Kırşehir'in Mucur ilçesine bağlı Dalakçı köyünden Mahire Özdemir, Almanya'da olan kocası için şu ağıtı yakmıştır:

Gızlar dakınıyo naylonda toka
Boynunu kesiyo golalı yaka
Üç senedir hasiretim sevdiğim
Uzad ellerini yapıyım toka

Elim görür cebim görmez parayı
Sarı gızlar terk ettirir sılayı

Bağına vardım da yağmır yağayo
Dikdiğin dallar boynun ağayo
İzine gel ala gozlüm izine
En güçcüğün üç yaşına dağayo

Elim görür cebim görmez parayı
Sarı gızlar terk ettirir sılayı

Heç bitmez yârim de Dalakçı gışı
Dumandan görünmez dağımın başı
Tez gel nazlı yârim gurban olurum
Mendili çürüttü gözümün yaşı

Elim görür cebim görmez parayı
Sarı gızlar terk ettirir sılayı

Binsem uçağa da insem aşşağa
Beline bağlamış Alman kuşağa
Unutma hasiretlerin sevdiğim
Başıma topladım altı uşağa

Elim görür cebim görmez parayı

Sarı gızlar terk ettirir sılayı (Akgün, 2006: 166; Yaşar'dan aktaran Yağmur, 2007: 550)

97. Dön Baba (Almanya'ya Ağıt) "Mahmut Özçiftçi"

1934 Adıyaman doğumlu Mahmut Özçiftçi, sanat hayatı boyunca 52 plak yapmıştır (URL-45). Özçiftçi'nin Almanya ile ilgisine dair bir bilgi bulunmamakla birlikte, bir evladın Almanya'da olan babasına seslenişini "Dön Baba (Almanya'ya Ağıt)" adlı ağıtında dile getirmiştir:

Olmıyası bu Almanya da nereden çıhtı
Neçe fakirlerin yuvasın yıhtı
Ana baba gitti yavrular yollara bahtı

Boynumuz büküldü öksüz galdık gel baba^{2}
Yeter dön baba (baba) canımsın baba^{2}

Babam sen gideli ocagımız tütmüyor
Heç kimseler yavrum diyip elimizden dutmuyor
Bu zalım ayrılık niye bitmiyor

Gaç bayram babasız geçirdik gel baba
Özledik baba canımsın baba dön gel baba

Gısmet birdir baba iki olamaz
Aza şükretmiyen çogu bulamaz
Herkes bana diyor baban Almanya'dan gelemez

Gohun bize yeter dön de gel baba (baba^{3}*)*
Yetimiz baba (baba) öksüzüz baba^{2} (URL-46)

98. Erkeğimi Alan Almanya "Mahmut Taşkaya"

1939 Adana doğumlu Mahmut Taşkaya, 2016 yılında vefat etmiştir. Yöre âşıklarının türküleriyle düğünlerde sahne alan Taşkaya, saz çalmayı da bu sıralarda öğrenmiştir. Konya'da düzenlenen Türkiye Âşıklar Bayramına 1968'den itibaren katılan âşık, yapılan yarışmalarda başarı göstermiştir (URL-47).

Taşkaya'nın 1970'te ODEON Müzik Yapımcılık'tan çıkan "Torun Eşe" albümünde yer alan "Erkeğimi Alan Almanya" adlı uzun havası, Alamanya ağıtı olarak değerlendirilebilecek özelliktedir. Bir kadının Almanya'da olan kocasına seslenişini

gördüğümüz ağıt, bağlama eşliğinde seslendirilmiş ve ağıtın başında ön söz olarak nitelendirebileceğimiz, ağıt hakkında kısa bilgi veren bir girişe yer verilmiştir:

"Çorunu çocuğunu, ailesini burda bırahıp Almanya'ya giden bir işçi oranın yaşayışı, zevki, âlemi hoşuna gider. Buradaki çorunu çocuğunu, ailesini unutur. Ailesi bir bahar, iki bahar gocası gelmez. Gocasına şöyle seslenir":

Yiğidim erkeğim efendim beyim
Saçlarım ağardı dökülmeden gel (hele)
Buludum yağmurum başka ne deyim
Güzelliğim çöküp yıkılmadan gel (hele)[2]

Bazı elemdeyim bazı yasdayım
Sen gideli çoh dert çekdim hastayım
Bir gün mektup yazıp seni isteyim
Sevgin bedenimden çekilmeden gel (hele)[2]

Yaşlandım düşüyor ağzımdaki diş
Ben sana goşarım sen de bana goş
Birkaç tane kerpiç birkaç da daş
Kabirde bağrıma dikilmeden gel (hele)[2]

.....
.....
Pirini seversen yâr beni üzme
Genciken belimiz bükülmeden gel (hele)[2] (URL-48)

99. Gurbet Kuşu

Yozgat'ın Yerköy ilçesinden derlenen ağıtta, âşık olduğu anlaşılan Süleyman Şahin'in Almanya'da olan oğluna seslenişini ve özlemini görürüz:

Yedi seneden beri oldum(n)[135] gurbet kuşu
Unuttum(n) baba evindeki ekmeği aşı
Yerin dibine batsın gâvurun maaşı
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı

Gurbet ömrünü aldı saçını döktü

[135] Şahıs ekiyle ilgili bir hata olduğu düşünüldüğü için parantez içinde uygun olduğunu düşündüğümüz şahıs ekleri verilmiştir.

Yokluğun belimizi büktü
Sensiz olan yuvamız çöktü
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı

Pişmiyor evde senin sevdiğin yemekler
Helal olsun sana verdiğimiz emekler
Bacıların bağrına taş bastı seni bekler
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı

Çalışıyorsun ana vatandan uzakta
Anan baban artık kızakta
Ölünce üstümüze örtecekler el kadar tahta
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı

Derdim çoktur hangisini söyleyim
Oğul ekmeği aşı neyleyim
Hasretinle mi ben öleyim
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı

Küçük yaşta geçim çöktü başına
Katlanıyorsun Romanya'nın yazına kışına
Oğlu hasretiyle öldü diye yazın mezarımın taşına
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı

Hasretiniz bizi yakıp kavuracak
Zaman yaklaştı ezrail külümüzü savuracak
Sensiz olmuyor artık bu ocak
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı

Gurbet seni yedi bitirdi
Geçim derdi seni aldı götürdü
Baban ile anan ömrü bitirdi
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı

Terk ettin vatanını yurdunu
Kimseye anlatamıyorum derdimi
Gâvur Romanya'nın tapusunu sana verdi mi
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı

Gün doğmadan eser sele yeli
Oğlum gelinim torunlarım oldu gurbet gülü
Anan ile baban hasretinizden oldu deli
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı

Yeter âşık Süleyman uzatma sözü
On bir beyitle oğluna yaptın nazı
Dayanamıyor dinleyenlerin özü
Dön gel yavrum dayanamıyorum gayrı (Şengül, 2014: 16-18)

100. Hüsne'nin Ağıdı

Ordu'nun Akkuş ilçesinden Hüsne Sarıçobanoğlu, Almanya'daki kızı Solmaz için yaktığı ağıtta kızına özlemini şu şekilde dile getirmiştir:

Yavrum yavrum güçücük guzum
Datlu yavrum yavrum
Seni uzak diyarlara yolladım yavrum
Çağarsam eşitdüremem yavrum
Annaklasam göremem yavrum
Yavrum yavrum gaç aylardu yavrum
Sennen buluşamadık yavrum
Yavrum yavrum güçücük guzum
Yavrum yavrum canım yavrum (Akkaya, 2006: 160)

101. Oğlum Oğlum

Trabzon Düzköy'den Havliye Aktaş, İsviçre'de olan oğlu için yaktığı ağıtta, oğluna olan özlemini şu şekilde dile getirmiştir:

Oğlum, oğlum, oğlum annen g(k)urban olsun
Sen annene çok kırık gittin P(B)elçika'ya
Oğlum, oğlum... Ne zaman gelecesun (geleceksin)
Yolları gözedeyim (Yollarını gözlüyorum, bekliyorum)
Emrina sizin için yavrum (Ömrüm sizin için)
Durdum bekledim sizi
Siza(e) bi rezulluk geturmadum (rezillik getirmedim)
Çalıştum çabaladum evladu(ı)m siza(e) p(b)aktum

Kimselara sizi muhtaç etmedum
Oğlum, oğlum... Ha bu deli kari
Ettiğu çalışmalari
P(B)urda sekiz tanede kaldu(ı) p(b)u köyda(e) sade
Beceriksizmiydum hiç da değiludum (beceriksiz miydim hiç de değildim)
Ağaca çıksam pabucum yerda(e) kalmaz[136]
Ama oyla oldu oğlum
Ha bu babaannenida kömaceğumda (ha bu babanneni de gömeceğim de)
Ondan sonra geleceğu(i)m
Millete karşida Allah'a karşida p(b)ırakamam oninda yok hiç kimsesi
Bakmaz uşağının öbür karilari
Oda değil seni ben geliridim
Senin içun (için) dünyanın mermilerini yaktım[137]
Beni sen bakacasun (bakacaksın) o da bırakamam oğlum
Ne zaman gelecasun gideceğuk yaylara yukari (Ne zaman geleceksin gideceğiz yaylaya yukarı)
Yüreyumun tesellicuklari[138] yüreyumun yanmışlıklari[139] (Yüreğimin teselleri yüreğimin yanmışlıkları) (Doğuş Varlı vd. 2007: 31)

102. Sen Almanya'da Kaldın

Ali Osman Ötürk'ün "Alamanya Türküleri" adlı kitabında yer alan aşağıdaki ağıtın, Nevzat Gözaydın tarafından yayımlanan türküler arasında yer aldığı görülmektedir. Bir kadın tarafından Almanya'da olan eşe söylendiği görülen ağıt, özlem içermektedir:

Söyle kurban olam söyle dilen dolanam
Sen söyle ki ben uykudan uyanam
Hele sen Almanya'da kaldın ben de burada
Senin hasretine nasıl dayanam

Aman beyim nide(yi)m suna boylum

[136] Yörede kullanılan bir deyimdir. Kişinin becerikli olduğunu, her türlü işi yapmak için yeterli olduğunu anlatır.
[137] Mermi yakmak: Yörede kadınların da erkekler gibi silah kullanmaya meraklı olduklarını anlatan bir deyimdir.
[138] Yüreğin tesellicikleri: Hislerini, endişelerini teskin etmeye sakinleştirmeye çalıştığını gösteren tanımlamadır.
[139] Yüreğin yanmışlıkları: Üzücü olaylar sonrasında kişinin üzüntülerini belirtmek için kullanılan bir tanımlamadır.

Ben nide(yi)m garip iller ben nide(yi)m

Posta tehirli kalma yollarım (ı)rak
Mektubumu götür de Mir Cafer (e) bırak
Hele duydum seni de bir kötüye vermişler
Yine de aldı soysuz beni bir merak

Aman beyim nide(yi)m suna boylum
Ben nide(yi)m garip iller ben nide(yi)m

Sürümüz gelir sürümüz azar şenliğe karışır
Bayram gelir de küskünler barışır
Hele bunca hasretlik de çeken âşıklar
Helbet bir gün sevdiğine kavuşur

Aman beyim nide(yi)m, suna boylum
Ben nide(yi)m, garip iller ben nide(yi)m (Öztürk, 2001: 226)

103. Sultan Ananın Ailesi İçin Yaktığı Ağıt

Kayseri'nin Tomarza ilçesinden Sultan Altuntaş (Sultan Ana), küçük oğlu Cengiz'e, kızına, çocuğu olmayan oğlu Hacı'ya özlemini ağıt yoluyla dile getirmiştir. Ağıtın 5. ve 6. bentlerinde ise Paris'te olan kızına değindiği görülmektedir. Bu yüzden aşağıdaki metinde sadece Pariste'ki kızı için söylediği bölüme yer verilmiştir:

Gene deli gönlüm coştu
Pozantı dağların aştı
Adana'yı dolandı da
Oradan Paris'e geçti

Deli gönlüm bulanıyor
Ta Paris'i dolanıyor
Vatanı burnunda tütmüş
Ara uzak gelemiyor (Ulaş, 2014: 74-75)

104. Yalnızlığa Ağıt

Kırşehir'in Dedeli köyünden Arzu adlı kadının eşi, evlendikten kısa bir süre sonra çalışmak için Avusturya'ya gitmiş ve orada yaşlı bir kadınla evlenmiştir. Kızı evlenme çağına gelen Arzu, babası olmadığı için kızı için gelenleri geri çevirmiştir. Bu durumun artık canını sıkmaya başlaması nedeniyle, 14 yıl boyunca izne gelmeyen kocasını bulup

getirmek için Avusturya'ya gitmiş ve kocasını getirmiştir. Arzu, aşağıdaki ağıtı da çok bunaldığı bir dönemde vefasız kocası için yakmıştır:

Oh dedim de vay ömrüm gitti
Yıkık viranede baykuşlar öttü
Bu ayrılık felek bizinen gitti
Kıyamete kadar bulunmazımış

Yüce dağ başında yayılan engel
Dola kollarını boynuma çengel
Ölürsem ölüme aslanım sen gel
Sıva kollarını sen de yu beni

Yüce dağ başında kirmenin[140] başı
Ağlarım ağlarım gözlerim yaşlı
Eller bayram etti yanı yoldaşlı
Ben bayram etmedim yanı kardaşlı

Mezarımı kazın kazın dar olsun
Etrafı da mor sümbüllü bağ olsun
Ben ölürsem ahbaplarım sağ olsun
Kokar burcu burcu gülün Kırşehir

Bir taş attım gümbürdesin gölünüz
Ben gidersem sekin olsun eviniz
Belli olsun akıllınız deliniz
..... (Tekeli, 2019: 292-293)

105. Yaralar Türlü Türlü

Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinden Haydar Ali Temur'un (Böhtani) gurbette olan çocukları için aşağıdaki ağıtı söylediği anlaşılmaktadır:

Akar gözyaşlarım sel gibi çağlar
Eşim diya gelin karalar bağlar
Yetim yavrularım babam der ağlar
Bendeki yaralar türlü türlüdür

Dertler dalga dalga başımdan aşar

[140] Kale, hisar.

Derdim içeride kaynayıp coşar
Yiğit yavrularım aklıma düşer
Bendeki yaralar türlü türlüdür

Tüm gurbetçiler izine geldi
Benim yiğitlerim nerede kaldı
Feleğin kurşunu kalbimi deldi
Bendeki yaralar türlü türlüdür

Bu yer bana zindan gideyim nere
Dizildi sinemde yaralar sıra
Ne sargı tutuyor ne de bir çare
Bendeki yaralar türlü türlüdür

Haydar Ali bitmez gayrı bu çile
Baş başa kalmışım dertlerim ile
Lokman Hekim gelse hepsi nafile
Bendeki yaralar türlü türlüdür (Gözükara ve Özalp, 2011/II: 315)

106. Yavrusundan Ayrı Kalan Annenin Ağıdı

Afyon Emirdağ'dan bir annenin Belçika'da olan evladına özlemini dile getirdiği ağıt şu şekildedir:

Dillerimde kitap kitap heceler
Sıralandı yavrum yavrum diyerek
Uyku haram oldu bütün geceler
Karalandı yavrum yavrum diyerek

Soruyorum size cümle analar
Yavrumdan ayrıyım bunca seneler
Kavruldu kalmadı gayri sineler
Paralandı yavrum yavrum diyerek

Benim yavrum kaldı gâvur elinde
Şu zalim Brüksel'inde
Çok ırmak akıttım gözüm selinde
Derelendi yavrum yavrum diyerek

Bir yavru görmezse ana kucağı

Yaşlıdır gözleri soluk yanağı
Sökülür annenin ciğeri bağı
Yaralandı yavrum yavrum diyerek

Gece gündüz düşmez resmin elimde
Bir teselli oldu ismin dilimde
Bu hasretlik ateş oldu gönlümde
Kürelendi yavrum yavrum diyerek

Ağustos'da saplanmışım kürtüne[141]
On sekiz yaşında koptu fırtına
Göğüs gerdin bu hayatın şartına
Kiralandı yavrum yavrum diyerek (Çankaya, 2008: 110)

107. Zalim Almanya "Fayat Alagöz"

Gaziantepli olan Fayat Alagöz daha çok barak havası (bir tür uzun hava) söylemektedir. Âşığın barak havası tarzında bağlama eşliğinde söylediği aşağıdaki ağıtta Almanya'ya seslenişini, sitemini ve bedduasını görürüz:

Şo dagın ardında gelin sesi var[3] (a)
Bilmem bu zalım Almanya'nın da bizde nesi var (oy oy)
Bir yârim vardı da aldın elimden[3]
Daha ne istersin de benden zalım Almanya (aman[3] ah aman aman[2])

(Amanın) Almanya seni de delik delik delerim[2]
Kalbur alır da nerden gelen topragın elerim (aman[3])
(Amanın) Eger yârime gelirim gelmez ise de gene valla
Bugün daş üstünde daşın kalmasın derim zalım Almanya[3]
Ah neden sevdigimi de elimden aldın
Gettin Almanya[3] (oy) (URL-49)

[141] Rüzgârın etkisiyle kuytu yerlere toplanmış kar yığını.

7.2.3. SILADA KALANLAR İÇİN YAKILAN AĞITLAR

7.2.3.1. Eşler İçin

7.2.3.1.1. Kadınlar İçin

108. Ağıt

Haydar Avcı tarafından yayımlanan aşağıdaki ağıtın Arguvan havası denilen bir çeşit uzun havayla, dokunaklı bir biçimde söylendiği ifade edilmektedir. Bu bilgiden yola çıkılarak ağıtın Malatya yöresine ait bir ağıt olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır:

Ah bana derler gam yükünü sen götür
Benim yük götürür dermanım mı var

Bu sene bu sene
Ah elin kızı bu sene bu sene
Şaşkın gelin bu sene bu sene

Ah hasret kaldım saramadım belini
Dertli dertli gezdim Alman elini

Bu sene bu sene
Ah elin kızı bu sene bu sene
Şaşkın gelin bu sene bu sene

Ah Malatya yolunda kervanım mı var
Kız beni öldürmeye fermanın mı var

Bu sene bu sene
Ah elin kızı bu sene bu sene
Şaşkın gelin bu sene bu sene

Ah gitme güzel dayanamam derdine
Uzadı yol gelemem ki yurduna

Bu sene bu sene
Ah elin kızı bu sene bu sene
Şaşkın gelin bu sene bu sene (Avcı, 1985: 13)

7.2.3.2. Anne-Baba İçin

109. Annem "Celil Kaplan"

Gurbetin etkisiyle annesine büyük bir özlem duyan âşık, aşağıdaki dizelerle özlemini ve gurbetin zorluğunu dile getirmiştir:

Belçika'ya genç yaşta düştü yolum
Bir kara topraktır akıbetim
Kırıldı kanadım kırıldı kolum
Bekle seneye gelirim annem

Bu dünyaya geldim iyi gün görmedim
Bir defacık olsun neden gülmedim
Belçika'da hastalandım ölmedim
Bekle seneye gelirim annem

Bu dünyada boşa gitti emeğim
Ekmeğim tatlıdır zehir yemeğim
Pantolon boldur yırtık gömleğim
Bekle seneye gelirim annem

Ne tatsız Belçika gelip de düştüm
Koskoca dünyada çukura uçtum
Ayrılık dert verdi yanıp tutuştum
Bekle seneye gelirim annem

Otuz dört yaşında sevda büktü belimi
Konuşamaz oldum ana dilimi
Özlemişim annem güzel ilimi
Bekle seneye gelirim annem (Turan ve Bolçay, 2010: 45-46)

7.2.3.3. Çocuklar İçin

110. Almanya (Babadan Oğula) "Âşık Murat Çobanoğlu"

Âşık Murat Çobanoğlu tarafından söylenen ve daha önce oğulun Almanya'da bulunan babasına seslenişini gördüğümüz ağıtın devamı olarak ele alabileceğimiz bu bölümde, babanın oğluna cevabını görürüz. Ağıtın başında yer alan ön söz niteliğindeki girişte, babanın Almanya'ya gitme nedenine ve geri döneceğine dair verdiği söze yer verilmektedir:

"Mektubunu aldım oğlum. Ağladım. Benim kolum, kanadım, aslanım oğlum. Ben Almanya'ya keyfimden getmedim. Yavrum, sizler için getdim, ömrümü tükettim. Bekle

yolumu gelecem. Anan, gardaşların sana emanet. Kendi elimle askere gönderecem seni oğul. Bekle yavrum, gelecem. Gelecem oğlum":

Mektubunu alır almaz ağladım
Bekle yollarımı gelirim oğul[2]
Küçük kardeşlerin sana emanet
Bekle yollarımı gelirim oğul[2]

Sensin benim ganadım hem golum oğul (gelirim oğul)

Ben seni goymuştum dohuz yaşında
Şimdi büyümüşsün yirmi yaşında
Kem rüzgar esmesin senin başında
Bekle yollarımı gelirim oğul gelirim oğul[2]

Sensin benim ganadım hem golum oğul (gelirim oğul)

Gem kervanı birer birer çekilmiş
Duydum … beli bükülmüş
Gurbet elde benim ömrüm sökülmüş
Bekle yollarımı gelirim oğul[2]

Mektubun içimde açmıştır yara
Gelirim dağları ben yara yara
Kendi elimle yolcu edim askere
Bekle yollarımı gelirim oğul[2]

Sensin benim ganadım hem golum oğul (vay canım oğul)

Garslı Çobanoğlu bir destan goşmuş
Ananın da rengi saralmış solmuş
Benim de saçlarım hep beyaz olmuş
Ümüdüm sensin gelirim oğul[2]

Bir canım var sana da gurban oğul (gelirim oğul)
Bekle yollarımı gelirim oğul (canım oğul) (URL-42)

7.2.4. MEMLEKET HASRETİ ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR

111. Gurbete Ağıt

Gençliğinde 2 yıllığına Almanya'ya çalışmaya giden Kırşehirli İsa Erdoğan, Almanya'da bulunduğu zaman diliminde yaşadığı memleket özlemini şu dizelerle dile getirmiştir:

Bağlandı yollarım varamaz oldum
Kırşehir burnumda tütüyor benim
Uzak kaldım vatanıma yurduma
Kırşehir gönlümde yatıyor benim

Gurbet acı gelir çekmekle bitmez
Gülsüz bahçelerde bülbüller ötmez
Seslensem uzansam ellerim yetmez
Kırşehir gönlümde yatıyor benim

Hayalini ben gözümde unuttum
Ben ömrümü gurbet elde çürüttüm
Yağdı yağmur güneş vurdu kuruttum
Kırşehir gönlümde yatıyor benim

Gurbet ellerinde ah u zardayım
Sormayın halımı pek de dardayım
Gönlüm Kırşehir'de kendim burdayım
Kırşehir gönlümde yatıyor benim

Kaleden görünür obruğun başı
Ağlarım gurbette dökerim yaşı
Özledim içtiğim tarhana aşı
Kırşehir gönlümde yatıyor benim

Bahar gelir lale güller açılır
Güzelleri top top gider seçilir
Tarlalarda ekinleri biçilir
Kırşehir gönlümde yatıyor benim

Yel vurunca kokar iğdenin dalı
Güzeller de giyer pembeyi alı

Eskiler söylerler kadife şalı
Kırşehir gönlümde yatıyor benim

İsa Erdoğan'ım sazım elimde
Yazarım söylerim kendi halimde
Elin gülü kokmaz kendi gülümde
Kırşehir gönlümde yatıyor benim (Umucu, 2013: 173-175)

112. İzin Ver Meister Köye Gideyim "Metin Türköz"

Hasretlik ve özlem içeren bu ağıt, Metin Türköz'ün Yavuz Burç Plak'tan çıkan 45'liğinin içerisinde yer almaktadır. Tambur ve kabak kemane eşliğinde seslendirilen ağıt, "*Of of*! *Hasretlik bağrımı yakıyor, dayanamıyorum hasretliğin acısına. Of of*!" şeklindeki bir girişle başlar:

İzin ver meister köye gideyim
Ah çekip de arham sıra ağlar var[2]
Bakarım bakarım sılam görünmez
Aramızda yıkılası dağlar var[2]

Garşıdan garşıya yanar bir ışıh
Bunu söylüyenin dilleri âşıh[2]
Bir buğday benizlim zülfü dolaşıh
Gitme diye beni yolda eyler var[2]

Âşık der ki biraz kendim öveyim
Taşlar alıp gara bağrım döveyim[2]
Güzel sevme derler nasıl sevmeyim
Yanağı üstünde çifte benler var[2] (URL-50)

113. Vatanımı Özledim "Ozan Arif"

Asıl adı Arif Şirin olan ozan, 1949'da Giresun'un Alucra ilçesine bağlı Hapu köyünde dünyaya gelmiş, 2019 yılında vefat etmiştir. Sanat hayatının başladığı 1964'ten vefatına kadar pek çok eser üretip yurt içi ve dışında pek çok konser veren ozan, şiirlerinde sadece Türkiye Türklerini değil, Türkiye dışındaki Türkleri ve gurbetçi vatandaşları da ele almış, dini ve milli konulara değinmiştir (URL-51).

Ozanın vatan özlemini dile getirdiği ağıt niteliğindeki şiirlerinden birisi şu şekildedir:

Sorma kardaş derdimi
Vatanımı özledim
Adım adım yurdumu
Vatanımı özledim

Özledim ben yurdumu
Kimse bilmez derdimi...

Çekmeyen bilmez hey hey
Yurt hasreti kötü şey
Şehir şehir kaza köy
Vatanımı özledim

Muşlu hasrettir Muş'a
Maraşlılar Maraş'a
Ben ise baştan başa
Vatanımı özledim

Bahçesini bağını
Dalını yaprağını
Taşını toprağını
Vatanımı özledim

Ilgıt ılgıt yelleri
Elvan elvan gülleri
Türkü diyen dilleri
Vatanımı özledim

Gelenekler töreler
Ezanlar minareler
Ah daha neler neler
Vatanımı özledim

Her bayram acı acı
Sızlar burnumun ucu
Batsın gurbetin tacı
Vatanımı özledim

Arif der çürür müyüm?

Kalır mı durur muyum?
Acaba görür müyüm?
Vatanımı özledim

Özledim ben yurdumu
Kimse bilmez derdimi
Sen bilirsin derdimi... (URL-52)

7.2.5. GURBET ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR

114. Ağıt

Gülabi adlı âşık tarafından söylendiği anlaşılan ve Malatya'nın Arguvan ilçesinden derlenen ağıtta, Almanya'da bulunan kişinin sılada kalan sevgilisine özlemi ve gurbetin zorluğu anlatılmaktadır:

Hangi dağın ardındasın sevdiğim
O yanlara bakam ağlayam
Bir mektup gönder ki kurban olduğum
Yüzlerime sürem ağlayam

Tövbe gelmem daha Alman eline
Mevla sen kavuştur beni yarime
Gine duman çöktü Çorum iline
O ellere bakam bakam ağlayam

Gülabi'yem mekan gurbet elleri
Ne kadar özledim sevdiğim seni
Aramızda köyler bırakmaz beni
O köyler soram soram ağlayam (Şahin ve Özerol, 2004: 500)

115. Ağıt

Haydar Avcı'nın "Almanya'da Yeni Bir Âşık" olarak ifade ettiği Derviş Can tarafından söylenen ve gurbetin zorluğunu anlatan şiir (ağıt) şu şekildedir:

Boynu bükük bükük benim yavrular
Sararıp da solan güle benziyor
Yurdundan uzakta körpe kuzular
Ellerin yanında ele benziyor

Melil melil bakar durur gözüme
Bir gülücük çok mu iki kuzuma
Ekmeği bulamam bansam tuzuma
Yüzümdeki acı çile benziyor

Kar oldu kış oldu bahar gelmedi
Yavrularım gülün dedim gülmedi
Neden Derviş oldum kimse bilmedi
Benim öfkem akan sele benziyor (Avcı, 1985: 20)

116. Ağıt

Derviş Can yarafından söylenen bir başka ağıt şu şekildedir:

Yol üstünden yol geçiyor
Yıl üstünden yıl geçiyor
Burda para pul geçiyor
Sevemem ki gurbet seni

Seni seni gurbet seni
Alan olmaz satsam seni

Görünmüyor sıla uzak
Gidem desem yollar tuzak
Felek yazmış nasıl bozak
Yazamam ki gurbet seni

Seni seni gurbet seni
Alan olmaz satsam seni

Ağzım kuru dilim kuru
Konuşamam duru duru
Dönemem ki dönsem geri
Ne yapsam ki gurbet seni

Seni seni gurbet seni
Alan olmaz satsam seni

Ne sonun var ne de başın
Yok benzerin yok kardeşin
Tarih yazmaz bozuk işin

Övemem ki gurbet seni

Seni seni gurbet seni

Alan olmaz satsam seni

Gün geçmiyor gözüm yaşsız
Yuva olmaz çifte kuşsuz
Sevdiklerim başsız bunsuz
Dövemem ki gurbet seni

Seni seni gurbet seni

Alan olmaz satsam seni

Dert başkadır kahır başka
Altın gümüş bakır başka
Diyorlar ki ahir başka
Savamam ki gurbet seni

Seni seni gurbet seni

Alan olmaz satsam seni

Derviş Can'ın yaşlı gözü
Yüreğime işler bazı
Kurşun gibi elin sözü
Kovamam ki gurbet seni

Seni seni gurbet seni

Alan olmaz satsam seni (Avcı, 1985: 20)

117. Ağıt

Derviş Can tarafından söylenen başka bir ağıt ise şu şekildedir:

Gurbet elin toprağında
Sakın koman koman beni
Belim tutmaz kalkamıyom
Tutun aman aman beni

Bir ummana dalmış gibi
Sanki murat almış gibi
Dağ başında kalmış gibi
Sardı duman duman beni

Özlemiyle yakan sıla
Gözlerimden akan sıla
Burcu burcu kokan sıla
Sardı yaman yaman beni

Kime desem duymuyor ki
Aç gözlüler doymuyor ki
Beni bana koymuyor ki
Giden zaman zaman beni

Derviş Can'ın payı ile
Ölürsem de huyu ile
Bu gurbetin suyu ile
Aman yuman yuman beni (Avcı, 1985: 21)

118. Acı Bana Gurbet

Nevzat Gözyadın tarafından yayımlanan ve gurbetçi âşık Yaşar Alev tarafından gurbetin zorluğu üzerine söylenmiş olan şiir (ağıt) şu şekildedir:

Ben de düştüm gurbetin yoluna
Azığımı alamadım belime
Sadece sazımı aldım elime
Sılanın aşkına çalar giderim

Kırıldı kanadım tutmaz dizimiz
Kör oldu artık görmüyor gözümüz
Buralarda geçmez bizim sözümüz
Vatan aşkına yanar giderim

Gurbet elde geçmez günlerim
Dinmez acılar durmaz inlerim
Bu gurbeti artık ben neylerim
Kanayan yaramı sarar giderim

Adım Yaşar'dır derdim çoktur
Sılada başka sevdiğim yoktur
Yüreğime sapladıkları bir oktur
Bu acıyı çeke çeke giderim (Gözaydın, 1983: 27)

119. Alamanya "Mahzuni Şerif"

Âşık Mazunî Şerif aşağıdaki şiirinde gurbette olduğu için vatanından ve çocuklarından ayrı düşen işçilerimiz ile yakınlarının yaşadıklarını dile getirmektedir:

Bizim Yemen ellerine benzedin
Alamanya sana giden dönmüyor
Çok mu tatlı geldi el kapıları
Alamanya sana giden dönmüyor

Eli meli yoktur gerçi insanın
Garipler doludur hayımın[142], hanın
Uy be hey ikilik çıkası canın
Alamanya sana giden dönmüyor

Para gelmiş Memed'inden Eşe'ye
Çocuklar çekilmiş kalmış köşeye
Yavrular babasız nasıl yaşaya
Alamanya sana giden dönmüyor

Aman yıkılası oy kula kulluk
Gelinler ağladı türedi dulluk
Mahsuni der bütün sebep yoksulluk
Alamanya sana giden dönmüyor (Gözaydın, 1983: 23)

120. Alamanya Türküsü (V1)[143]

Kırşehir'in Mucur ilçesinden derlenen ağıtın iki varyantı bulunmakta, varyantlar arasındaki fark bent sayısından kaynaklanmaktadır. Ağıtın bir anne tarafından Almanya'daki oğlu için söylendiği anlaşılmaktadır:

Alaman'a gideni de gelmez diyorlar
Akar göz yaşlarım dinmez diyorlar
Evlenir oğlan da dönmez diyorlar
Gitti benim kara gözlüm gelmedi

Soğuk olur Alaman'ın havası
Issız olur gariplerin yuvası

[142] Hayım (Heim): İşçilerin kaldığı yurt benzeri yer.
[143] Bu ağıt, iki (2) varyant olduğu için ağıt isminin yanında varyant numarası (V1, V2) verilmiştir.

Nazını çekecek var mı annesi
Gitti benim kara gözlüm gelmedi (Atalay ve Tanus: 230)

121. Alamanya Türküsü (V2)

Alaman'a gideni de gelmez diyorlar
Akar gözyaşlarım dinmez diyorlar
Evlenir oğlan da dönmez diyorlar
Gitti benim kara gözlüm gelmedi

Uçağa bindi de mendil salladı
Annesine selamını yolladı
Gelirim didi de teselli iyledi
Gitti benim kara gözlüm gelmedi

Soğuk olur Alman'ın havası
Issız olur Gariplerin yuvası
Nazını çekecek var mı annesi
Gitti benim kara gözlüm gelmedi (Öcalan'dan aktaran Yağmur, 2007: 245)

122. Almanya "Alev Özdemir"

Alev Özdemir tarafından serbest tarzda söylenen ağıtta gurbete sitemi görmek mümkündür:

Hayallerimi tahta bavula koydum da
Yollarına düştüm Almanya
Altı aylık bebeğimi kundakta bıraktım
Emanet ettim anama ona iyi bak dedim
Dili olsa da söylese gözyaşlarımın şahidi tahta bavulum
Dili olsa da söylese beni yavrumdan koparan kara trenin
Ne yaman bir kavgaymış ekmek kavgası
Ne yaman bir çileymiş hasret acısı
Yüreğim kanıyor Almanya yüreğim kanıyor

Memlekete ha döndüm ha dönecem dedim
Yıllarına yenik düştüm
Ben yağmurunu bol bilirdim
Oysa saçlarıma kar yağdırdın Almanya

Bir dilim ekmeğin bedeli gençliğim olmamalıydı
Bir dilim ekmeğin bedeli koskoca bir ömrüm olmamalıydı
Kursağımda kaldı verdiğin ekmek
Yüreğim kanıyor Almanya yüreğim kanıyor

Sana mı sitem etsem bilmiyorum
Yoksa bu yüreği sana satanlara mı
Kim verecek gençliğimin hesabını
Kim verecek giden ömrümün baharını
Kursağımda kaldı verdiğin ekmek
Yüreğim kanıyor Almanya yüreğim kanıyor

Yıllar önce abimi teröre kurban veren anam
Dostlar sağ olsun geride bir yavrum daha var dedi
Bilemezdi geride kalan yavrusunu da gurbete kurban vereceğini
Çilekeş anamın acılı anamın yoksul anamın omuzlarına
Bir de hasretlik yükledin ya
Sana zalımsın demek bile az gelir Almanya

Çok sonra duydum ki anam ölmüş
Kara bulutların gözlerimde yağmur oldu Almanya
Anam ölmüş de haber etmemişler
Benim için o gurbette gelemez demişler
Ne ölüme sahip çıkabildim ne de diskolarında harcanan dirime
Bayram gelmiş neyime
Öksüzüm ben Almanya yetimim ben Almanya

Ben sana yabancıyım Almanya
Ekmeğimin peşinde gönüllü sürgünüm ben
Kursağımda kaldı verdiğin ekmek
Hayallerimin enkazı umutlarımın katili
Yalancı cennet Almanya (URL-53)

123. Almanya

Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinden Hacı Hasan Uğur tarafından söylenen aşağıdaki ağıtta, sevenleri ayıran Almanya'ya sitem ön plandadır:

Ateş düşüp yanasıca Almanya
Bizleri gelinden kızdan eyledin
Sevgililer ayrı düştü eşinden
Ağlayı ağlayı gözden eyledin

Anneler evlatsız duramaz oldu
Yavru annesini göremez oldu
Aşık maşukuna eremez oldu
Sevgi bağlarını buzdan eyledin

Terk-i diyar etti genci kocası
Tütmez olsun fabrikayın bacası
Ayırdın gençleri gerdek gecesi
Taze gelinleri nazdan eyledin

Hasretlik ateşi vücuda zarar
Eşinden ayrılan eder mi karar
Her gelin bayramda kocasın arar
Elinin kınasın tozdan eyledin

Güzellerin kuduz köpek dalasın
Senin yavrunu eller belesin
Alamanya Allah'ından bulasın
Kalpteki ateşi közden eyledin

Hacı Hasan soran olmaz halinden
Hasretliği zor geliyor ölümden
Çifte kuzularım aldın elimden
Akıbeti bizi bizden eyledin (Gözükara ve Özalp, 2011/II: 360)

124. Almanya Türküsü

Haydar Avcı tarafından yayımlanan ve Batı Almanya'dan Mahzun Haydar tarafından söylendiği belirtilen aşağıdaki ağıtta, gurbetin kahrından söz edilmektedir:

Yine kara duman çöktü
Bu gün hava bulanıyor
Şu Almanya'nın yolları
Uzun uzun dolanıyor

Almanya bir uzak diyar
Dağlarına karlar yağar
Ağlama nazlı sevdiğim
Sevdamızı eller duyar

Garib kalmışım arada
Fitil işliyor yarada
Çetin imiş gurbet kahrı
Çeken biliyor burada

Ezen bilir üzen bilir
Gurbet eli gezen bilir
Kör olası Almanya'yı
Yuvasından tezen bilir

Hangi yeller attı beni
Dertten derde kattı beni
Kör olası gurbet iller
Boynu bükük etti beni

Dallarda kuşlar öter mi
Derdi de benden beter mi
Sılanın derdine düşen
Gözünü yumsa yatar mı

Yollar yolcu getirdi
Beyler baktı oturdu
Kör olsun gurbet iller
Genç ömrümü bitirdi (Avcı, 1985: 18)

125. Almanya Yolları

Haydar Avcı tarafından yayımlanan ve gurbetin zorluğundan söz eden bir başka ağıt da aşağıdaki gibidir:

Almanya yolları uzayıp gider
Hep bana düşmüş acıynan keder
Sevdiğim de döne döne el eder
Ölmeden öldürdü hasretlik beni

Bilseydim şu Almanya'ya gelmezdim
Ayrılık ta nedir ben de bilmezdim
Garib olup gurbet ilde kalmazdım
Muhanetin derdi ne çetinmiş

Çekerim hasreti böyle kalır mı
Gönül aradığını bir gün bulur mu
Almanya derler de bize yurt olur mu
Ölmeden öldürdü gurbetlik beni (Avcı, 1985: 14)

126. Almanya'ya Ağıt

Afyon'un Emirdağ ilçesinden derlenen aşağıdaki ağıtta özlem ve gurbet konuları ön plana çıkmıştır:

Almanya'nın ne karanlık adı var
Yavrular boyun eğer derdi var
Uçun kuşlar uçun sılaya doğru
Hep ellerin vatanı var yurdu var

Koyun meler kuzu meler neyleyim
Kuzusu ceylana benzer neyleyim
Yârin mendilini verin elime
Ben de onnan göğnümü eyleyim

Kır atıma bindim yorgun gelirim
Verem oldum deli yârim ölürüm
Sordun gelin sen kimlerin nesisin
Yaylaya doğru da ağladı gelin

Emirdağ derler otlu kurulu
Çiçekler açıyor allı sarılı
Yeni adet gençlik allı sarılı
Bizim yaylalara kon allı gelin

Kuyunun başında nesi varımış
Beni del'etmeye kastı varımış
Yârin benden başka dostu varımış
Söyle allı yârim derdini söyle (Çankaya, 2008: 112-113)

127. Almanya'ya Mecbur Ettin "Yüksel Özkasap"

Yüksel Özkasap tarafından söylenen aşağıdaki ağıtta, geçim sıkıntısının sebep olduğu Almanya'ya göçten şikâyet söz konusudur:

Ayrı düştüm vatanımdan yurdumdan
Sermayem yok servetim yok elimden
Bilinmiyor yoksulların dilinden
Almanya'ya mecbur ettin yoksulluk (fakirlik) beni beni[2] *(vay)*

Bir garibim kimse bilmez halimden
Ağlıyorum hasretimden derdimden
Çekmem şu gurbeti gelse elimden
Anamdan babamdan ettin yoksulluk (fakirlik) beni beni[2] *(vay)*
(Almanya'ya mahkûm ettin yoksulluk (fakirlik) beni beni (vay))

Gelemedim vatan bana çok uzak
Her dem kurdu kader bana bir tuzak
Eller kömür yakar bizde yok tezek
Almanya'ya mecbur ettin yoksulluk [fakirlik] beni beni (vay)[2] (URL-54)

128. Almanyalarda "Taner Olgun"

1976 Kırıkkale Keskin doğumlu olan Taner Olgun, 2020 yılında vefat etmiştir. Pek çok türkü seslendiren Olgun, Türkiye dışında pek çok Avrupa ülkesinde sanatını icra etme fırsatı bulmuştur (URL-55).

Taner Olgun'un Ozi Produksiyon'dan çıkan "Kara Gözlüm" albümünde yer alan "Almanyalarda" adlı türküsü Alamanya ağıtı olma özelliğini taşımaktadır. Bağlama eşliğinde seslendirilen ağıtta, ekonomik sebeplerle gidilen Almanya'nın yarattığı hüzün ve sılaya dönememekten kaynaklı çaresizlik anlatılmıştır:

Yüreğimde sızı çıhtım yurdumdan
Emmi dayı ağlar oldu ardımdan
Şu feleğin hasret dolu derdinden[2]
Ağlayıp dururum Almanyalarda[5]

Dilimiz değişik dinimiz başka[2]
İhtiyaç mı vardı saraya köşke[2]
Sılamda kalıp da gelmesem keşke[2]

Ağlayıp dururum Almanyalarda[2]

Çağırsam bağırsam duyulmaz sesim[2]
Sılaya gitmeye yetmez nefesim
Bütün eşi dostu geldi göresim[2]
Ağlayıp dururum Almanyalarda[5]

Dilimiz değişik dinimiz başka[2]
İhtiyaç mı vardı saraya köşke[2]
Köyümde (Sılamda) kalıp da gelmesem keşke[2]
Ağlayıp dururum Almanyalarda[2] (URL-56)

129. Anam Anam

Haydar Avcı tarafından yayımlanan aşağıdaki ağıt, Abdullah Papur tarafından söylenmiştir. Papur, 1945 yılında Sivas'ın Kangal ilçesine bağlı İğdeli köyünde doğmuş, 1988 yılında vefat etmiştir. Yaklaşık 140 albümü bulunan âşık şiirlerinde genellikle aşk, çile, gurbet, yoksulluk, cezaevi ve dert gibi konuları işlemiştir (URL-57).

Âşığın Almanya üzerinden gurbet konusunu işlediği şiirlerinden biri şu şekildedir:

Bir kara sevdadır vatana hasret
Tüter de burnumda bitmiyor (anam[3])
Yüreğim dolu dolu da her yanım bir dert
Dertler çoğaldı da bitmiyor (anam[3])

Sözleri bir diken batıyor cana
Her dertler söylenmiyor ki yabana (anam[2])
Lanetler yağdırdım uzay çağına
Satılmış çilesi bitmiyor (anam[3])

Almanda çalışırım borçluyum hâlâ
Borç miras bıraktım doğan yavruma (anam[2])
Ömrüm bitti karlar yağar başıma
Efkârım çoğaldı da bitmiyor (anam[3])

Göç merağı sarmış bütün milleti
Ne hale koyarmış açlık illeti (anam[2])
Gelipte görenler Alman ilini
Koparır yürekten ahları (anam[3])

İçimden geliyor ah neler diyem
Azmış kesik kolda sızılar yaram (anam[2])
Gurbette dost olmaz kimi çağıram
Papur'un yüreği yanıyor (anam[3]) (Avcı, 1985: 17-18)

130. Âşık Hayri'den Ağıt

Kırşehirli âşık Hayri Sapmaz tarafından gurbet üzerine söylenmiş ağıt şu şekildedir:

Akşamleyin çıktım Kapıkule'den,
Bizim rızkımızı verir Yareden,
Gözlerim mektubum gelmez sıladan
Öldürecek bizi bu zalım gurbet!

Çocukların hayalini unuttum
Çamaşır yıkadım telde kuruttum
Bir yudum su gücülen yuttum
Öldürecek bizi bu zalım gurbet!

Akşamleyin Alman eve çekilir
El sevinir benim boynum bükülür
Her mektupta gözyaşlarım dökülür
Öldürecek beni bu zalım gurbet!

Yandı bu ciğerim bir kaşık ayran
Diyarı gurbette olur mu seyran?
Sılada çocuklar yapmadı bayram
Öldürecek beni bu zalım gurbet!

Neydi felek Âşık Hayri'ye garezin
Yaşım küçük ben almadım murazım
Tazedir de gülüm döktü kirazım
Öldürecek beni bu zalım gurbet! (Bulut'tan aktaran Saygılı Savaş 2021: 702)

131. Bir Mektup Gönderdim Almanya'dan

Ali Osman Öztürk tarafından yayımlanan ve Mustafa Boz'un aktardığı metinler arasında verilen aşağıdaki ağıtın ilk bendinde ölümden söz edildiği görülse de, ilerleyen dizelerde gurbetten söz edilmektedir. Ayrıca, ilk bentte değinilen ölüm konusunun, ölümle eş değer görülen ayrılık acısını ifade etmek için kullanıldığı düşünülmektedir:

Bir mektup gönderdim Almanya'dan
Nazlı yâr okumuş hemen ağlamış
Benim burda öldüğümü duyunca
Genç yaşında karaları bağlamış

Geniş olur Almanya'nın yolları
Nasıl iştir anlaşılmaz dilleri
Duydum açmış bizim elin gülleri
Yaylamızda soğuk sular çağlıyor

Hasretim vatana bağrım sızlar
Anneyi babayı gönül arzular
Sıladaki körpe körpe kuzular
Garip babam derler ağlar m'ola (Öztürk, 2001: 201)

132. Çok Çektirdin Almanya "Ozan Ata Canani"

1964 Kahramanmaraş doğumlu Ozan Ata Canani, 1975'ten beri Almanya'da yaşamakta ve sanatını icra etmektedir. Ata Canani Türkçenin yanında Türkçe-Almanca karışık dilli ve Almanca türküler söylemektedir. Ozan türkülerinde -Türkçe de olsa Almanca da olsa- Almancıların çektikleri sıkıntıları ve gurbet konusunu işlemiştir. Aşağıdaki ağıtında da Almanya'yı hedef alarak gurbetin zorluğuna değinmiştir:

İnsanları sen buraya
Çektin Almanya^2
Birçoklarının belini^2
Büktün Almanya^2

Evini yıktın başına
Dokundun ... aşına
Yabancının göz kaşına^2
Vurdun Almanya^2

Çoklarını ettin ağa
Çoklarını saldın dağa
Birçoklarını sokağa^2
Attın Almanya^2

Vatan bizi kovar gibi

Sanki sizler sever gibi
Biz Türkleri döver gibi[2]
Ettin Almanya[2]

Canani'yim coşar gibi
Vatanına koşar gibi
Bu dünyada şaşar gibi[2]
Ettin Almanya[2] (K.K: Ozan Ata Canani)

133. Çürütmüş Ömrümü Zalim Almanya "Mahmut Erdal"

1938 yılında Sivas'ın Divriği ilçesine bağlı Şahin köyünde doğan âşık, 2010'da İstanbul'da vefat etmiştir. Türkülerinde adını ve soyadını mahlas olarak kullanan âşığın toplam 52 adet 45'lik plağı ve 15'ten fazla kasedi vardır (URL-58). Âşığın bağlama eşliğinde seslendirdiği aşağıdaki ağıtında, geçim sıkıntısından dolayı Almanya'ya giden kişinin Almanya'ya ve Almanya'ya gitmelerine sebep olanlara sitem ve beddularını görmek mümkündür:

Sararmış gül benzin gurbet ellerden
Çürütmüş ömrümü zalım Almanya[2]
Haber mi beklersin esen yellerden
Eritmiş ömrümü zalım Almanya (Almanya yıkılasın Almanya)

İl gâvuru vurur taş gibi sözler
Dermanın mı yokmuş sararmış yüzler
Yavrum boynunu eğmiş yolumu gözler
Bırakmaz yakamı zalım Almanya (Almanya yıkılasın Almanya)

Bilmem kaderde böyle olmak vardı
Sanki sen sığmadın vatan mı dardı
Mecbur kaldın kardeş geçim zorardı
Çürütmüş ömrümü zalım Almanya (Almanya yok olasın Almanya)

Düşünür mü gayıtsızca yatanlar
Kör olsunlar seni böyle atanlar[2]
Elde sürünecek vatan satanlar
Çürütmüş ömrümü zalım Almanya (Almanya yok olasın Almanya)

Bülbül gülü bekler ahu zârımdır

Hasretlik içinde figanlarımdır narımdır
Gel kardeş üzülme mevla kerimdir
Çürütmüş ömrümü zalım Almanya (Almanya yıkılasın Almanya) (URL-59)

134. El Kapısında

Ali Osman Öztürk tarafından yayımlanan ve Mustafa Boz tarafından aktarıldığı belirtilen aşağıdaki ağıtta gurbetin zorluğuna değinilmektedir:

Bugün yarın diyerek gençliğim gitti
Her gelen yaktı kalbimi bu mudur sevgi
Belki de şu belki de bu nafile hepsi
Her gün ağlıyorum el kapısında

Tutuldum hayatın ince derdine
Kime açtıysam derdimi güldü halime
Ölürsem Almanya'da ağla derdime
Merhamet dileniyorum el kapısında

Cehennem ateşlerinde yanmış gibiyim
Sana uzandım gizlice yaktın kalbimi
Şimdi beni insanlar yaratmış gibi
Umut dileniyorum el kapısında (Öztürk, 2001: 188-189)

135. Eyvah "Âşık Hüseyin Tekerek"

1945 Osmaniye doğumlu olan âşık, 1970 yılında Almanya'ya işçi olarak gitmiş ve tekstil işçisi olarak çalışmıştır (Dağı, 2007: 19). Almanya macerasının başlaması ile birlikte meydanlara çıkıp sazı ve sözüyle dinleyicilere ulaşan âşığın şiirlerinde en çok işlediği konu gurbet olmuştur (Dağı, 2007: 25).

Âşık aşağıdaki şiirinde (ağıtında) de, gurbet üzerine duygularını dile getirmiştir:

Nerede vatanım nerede yurdum
Gurbette hâlimi soran olmuyor
Ana bacı kardeş kaldı sılada
Arada bir gelip gören olmuyor

Dörte dört odada altı karyola
Yirmi dört saatte bir saat mola
Gönül kuşum konar hep daldan dala

Yarama merhemi süren olmuyor

Seçemedim yâran ile dostumu
Güneşe serdiler şimdi postumu
Yavrularım babasına küstü mü
Ayrılık yarasın saran olmuyor (Dağı, 2007: 224)

136. Geçti Gider Yadellerde Ömrümüz

Gurbetçi âşıklardan olan Cengiz İyilik (Almanya), 1981 yılında yazdığı aşağıdaki şiirinde gurbete sitem etmektedir:

Harcadık yılları elin uğrunda
Sebil ettik ömrü Hans'ın yurdunda
Kırıldı merdiven çoktan kırkında
Geçti gider yadellerde ömrümüz

İşin pisi bizde bizdedir tozu
Verdik en çok işi aldık en azı
Çeke çeke bıktık niyazı nazı
Geçti gider yadellerde ömrümüz

Genç idik bantlara dizildik
Preslerde madenlerde ezildik
Bir posayız süzüm süzüm süzüldük
Geçti gider yadellerde ömrümüz

Hasret içimizde derin yaradır
Yabancılık alnımızda karadır
Gülme dostum ağlanacak sıradır
Geçti gider yadellerde ömrümüz

Ne arayan ne de soran var bizi
Bir değil beş değil dert dizi dizi
Kar yağdı dağlara kaybettik izi
Geçti gider yadellerde ömrümüz

Yalanlar dinledik hep tümen tümen
Palavrayla geçti uzun bir zaman
Dipsiz kiler boş ambar bir kalbur saman

Geçti gider yadellerde ömrümüz

Çocuklar büyüdü dün bebeydiler
Hepsi delikanlı çağa geldiler
Hem talihsiz hem sanatsız kaldılar
Geçti gider yadellerde ömrümüz

İyiliğim zehir etme aşını
Düşürme göğsüne dik tut başını
Ağlamak kâr değil sil göz yaşını
Geçti gider yadellerde ömrümüz (Doğan, 1994: 75)

137. Gözümün Yaşı Kan Oldu Benim

Nevzat Gözaydın tarafından yayımlanan ve Ahmet Öztürk tarafından söylendiği belirtilen aşağıdaki ağıt, gurbetin zorluğu üzerine kurulmuştur:

Gurbet dedikleri zehirden acı
Ciğerime verdi büyük bir sancı
Vatanımda beni bekliyor bacı
Yakma beni gurbet gençliğime acı

Gözümün yaşı kan oldu benim

Gurbetin çilesi ölünce biter
Yaktın beni gurbet bu kadar yeter
Bacım yollarımı dört gözle bekler
Baykuşlar durmadan git diye öter

Gözümün yaşı kan oldu benim

Gurbette kalmışım dertlerim bitmez
Kardeş acıları kalbimde gitmez
Bu gurbet Ahmed'im sana da gülmez
İçerim yanıyor kimse su vermez

Gözümün yaşı kan oldu benim

Oy gidi Ahmed'im gurbet böyledir
İnsanı bülbül gibi söyletir
Yüreğimi volkan gibi kaynatır

Yaktın beni gurbet sen de yanasın

Gözümün yaşı kan oldu benim (Gözaydın, 1983: 28)

138. Gurbet

Hacıbektaş'ın Köşektaş köyünden Sahre'nin Hacı (Hacı Çelik) işçi olabilmek için sık sık Avrupa ülkelerinin yolunu tutmuş ve gurbeti derinden yaşamıştır. Hacı Çelik aşağıdaki ağıtında da, gurbetin göründüğü gibi olmadığını ve gurbette insanların zor günlerinde yanında olmadığını anlatmıştır:

Yaman olur gurbet elin sıtması
Köşede bucakta garip yatması
Aman şu sılanın göze tütmesi
Ağlatır garibi gurbet elinde

Gurbet dağlarında sam yeli esti
Çok akrabam vardı iyi gün dostu
Dostlar ahbaplarım selamını kesti
Ağlatır garibi gurbet elinde (K.K: Ramazan Çöl)

139. Gurbet

Nevzat Gözaydın tarafından yayımlanan ve Hidayet Zeytinci tarafından söylendiği belirtilen aşağıdaki ağıtta gurbetin yarattığı sıkıntılar üzerinde durulduğu görülmektedir:

Perişanım kimse sormaz
Halimi gurbette gurbette
Uzattım yâre yetmez
Elim gurbette gurbette

Aşmıyor boğazdan lokma
Yakma felek beni yakma
Darlık günaha sokma
Zalim gurbette gurbette

Yârim yok ki yanıma alam
Bilmem yârsız nerde kalam
Ben şaşırdım nerde kalam
Yolum gurbette gurbette

Uykular girmez gözüme
Geceler gülmez yüzüme
Yazılmış alın yazıma
Zalim gurbette gurbette

Boş geceler geçmez oldu
Gönül kuşu uçmaz oldu
Goncalarım açmaz oldu
Gülüm gurbette gurbette

Gecelerim hayal oldu
Gönlüm keder gamla doldu
Nazlı yârim sarmaz oldu
Kolum gurbette gurbette (Gözaydın, 1983: 25)

140. Gurbet Ağıdı

Afyon'un Emirdağ ilçesine bağlı Bağlıca köyünden Şaban Barışık, 1969 yılında Fransa'ya işçi olarak gittiğinin ilk gününde, gurbet acısıyla aşağıdaki ağıtı yakmıştır:

Uçakta ağladım ağrıdı başım
Kesilmiş evimden ekmeğim aşım
Yavrularım diye akar gözyaşım
Uçak senden şikâyetim çok benim

Söyle zâlim uçak ben sana n'ettim?
Paris'e bırakıp nereye gittin?
Türkiye'mde yüce dağlar yok gibi
Kâfir dağlarının ardına attın

Uçak bedduaya dilim varmıyor
Mevlâ esirgesin bütün âzânı
Sağ selâmet Türkiye'me dönersem
Hava Kuvvetleri versin cezanı

Uçak üç saatte binbir dağ aştı
Alpler'e gelince karlardan geçti
Avrupa'ya bunca vatandaş geldi
Bana da talihten Fransa düştü

Fransa'da günüm seneyi geçti
Yine efkârlandım ağıt yakayım
Def'i kalem[144] kara yazmış yazımı
Bırakın gurbette biraz gezeyim (Yaldızkaya, 2018: 354-355)

141. Gurbet Bayramları "Ozan Arif"

Ozan Arif, gurbetin zorluğunu ve bayramlarda daha da artan memleket özlemini şu dizelerle dile getirmiştir:

Bu kaçıncı bayram vatandan uzak
Saya saya usandım ben bıktım ben
Umutlar karlı dağ hayaller kızak
Kaya kaya usandım ben bıktım ben

Bayramlarda seni aziz vatanım
Daha başka türlü arzular canım
Heyhat... Hasret benim bayram mintanım
Giye giye usandım ben bıktım ben

Hayal-mayal köyüm gelir gözüme
Mübarek gün ateş düşer özüme
Dertlerimi dert ortağım sazıma
Diye diye usandım ben bıktım ben

Çaresizlik kement geçer boynuma
Ayrılık balyozla vurur beynime
Boyun büküp ellerimi koynuma
Koya koya usandım ben bıktım ben

Gurbet beni toprağıyla tasıyla
İyi tanır iyi her karışıyla
Yollarını gözlerimin yaşıyla
Oya oya usandım ben bıktım ben

Her bayram her bayram "Allahu Ekber"
Kulaklarım ezan sesini bekler

[144] levh-i kalem: Üzerinde insan kaderinin, olmuş ve olacak şeylerin yazılı olduğuna inanılan levh-i mahfuzu yazan kalem.

Lakin çan sesinde acı gerçekler
Duya duya usandım ben bıktım ben

İşte o gerçekler biner sırtına
Arif'in içinde kopar fırtına
Elin vatanında elin şartına
Uya uya usandım bıktım ben..

(Frankfurt am Main, 9 Nisan 1990) (URL-60)

142. Gurbette Ayrılık "Ozan Dursun Çelebi"

1952 yılında Erzurum'un Oltu ilçesine bağlı Tutmaç köyünde doğan âşık, 1975 yılında Hollanda'nın Venlo kentine işçi olarak gitmiştir (Atasever, 1999: 9-10). Saz çalmayı Âşık Hüseyin Sümmanioğlu'ndan, ozanlık geleneğini Âşık Reyhani'den öğrenen âşık, 700 kadar şiir yazmış, 10 tane de kaset çıkarmıştır. Şiirlerinde vatan hasreti, aşk, ayrılık, ölüm, göç, gurbet, Avrupa'daki Türklerin sorunları ile tabiat, tasavvuf ve milli birlik ile ilgili konuları işlemiştir (URL-61).

Âşığın memleket özlemini ve gurbetin zorluğunu dile getirdiği şiirlerinden biri şu şekildedir:

Gurbette ayrılık kâr etti bana
O güzel vatanı çok özlüyorum
Köle olsam babam ile anama
Ağlayıp gözyaşım süzülüyorum

Ne zaman gelecek izin sırası?
Gurbette iyi olmaz hasret yarası
Bizleri bağladı Hollanda parası
Bazen bağlı bazen çözülüyorum

Durmadan yavrular mektup yazıyor
Ağlayıp da gözyaşları çağlıyor
Gelen Almancı'ya baba soruyor
Hasret çekenlere üzülüyorum

Çelebi çok sözler vardır kafamda
Dönmek istiyorum artık yakında
Bu ayda olmasa gelecek ayda

Çantamı gelmeye hazırlıyorum (Atasever, 1999: 55-56)

143. Hapisliğe Ağıt

Kırşehirli Ali Savran, 1979 yılının Mart ayında -işçi olmak amacıyla- Almanya'ya turist olarak gitmiştir. Bir gece köylüsü olan bir genç içkiyi biraz fazla kaçırınca radyoyu yüksek seste açarak etrafı rahatsız etmiş, Ali onu sakinleştirip yatırmaya çalışmış fakat başarılı olamamıştır. Durumdan rahatsız olan Alman komşuların durumu polise bildirmesiyle polisler olay yerine gelmiş, Ali ve arkadaşına çalışma izin kağıdını ve pasaportları sormuş fakat pasaport Fransa'da kaldığı için olumsuz yanıt almıştır. Bunun üzerine polis, Ali ve arkadaşını önce hapse atmış daha sonra da sınır dışı etmiştir.

Ali Savran, 21 gün kaldığı hapishanede gurbetin zorluğu üzerine şu ağıtı yakmıştır:

Turist dedi mi de yanar ciğerim
Hiçbir yerde yoktur yeri turistin
Polise tutuldum büküldü belim
Nire gidem kader senin elinden

Almanya dediler geldik buraya
Sıra sıra dağlar girdin araya
Burdan öteye geçsek Hollanda'ya
Nire gidem kader senin elinden

Yaşım yirmi yedi ağardı saçım
Yarımız toktur da yarımız açım
Sılada ağlıyor annemle bacım
Nire gidem kader senin elinden

Ne kadar söylesem tükenmez derdim
Zalım felek derdi hep bana verdin
Benim yatağımı gurbete serdin
Nire gidem kader senin elinden (Umucu, 2013: 186-187)

144. İşçi "Âşık Hüseyin Tekerek"

Gurbetçi âşık Hüseyin Tekerek'in Alamanya'daki işçiler ile ilgili söylediği eleştiri ağırlıklı şiiri (ağıtı) şu şekildedir:

Geldik Almanya'ya ekmek Pekin'de
Gurbet bizi burda ele döndürdü

Değirmende zavar[145] etti unları
Çevirdi havaya yele döndürdü

Bir nesil çürüdü markın peşinde
Çoluk çocuk hırsız on beş yaşında
Devlet baba bizi görmez düşünde
Ateşi söndürüp küle döndürdü

Çok şirin gelmişti gurbetin sesi
Mark kurşunu yedi çıkmaz nefesi
Yaralı sinesi göğüs kafesi
Yıktı bendimizi sele döndürdü

Nice evler temelinden yıkıldı
Tohumumuz gurbet ele ekildi
Hüseyin neylesin boynu büküldü
Kadını kızıyla dula döndürdü (Dağı, 2007: 238)

145. Neden "Âşık Hüseyin Tekerek"

Gurbetçi âşık Hüseyin Tekerek'in söylediği bir başka ağıt niteliğindeki şiiri ise şu şekildedir:

Seyreyledim Almanya'nın dağını
Dört bir yanı oylum oylum kar imiş
Kopardılar benden yârin bağını
Ayrılığın derdi gayet zor imiş

Ben çok sitem yedim onun dilinden
Merhametsiz saçlarının telinden
Sözünde durmayan dostun elinden
Yiğidin kazancı ahu zar imiş

Hep ağlamış bir gün olsun gülmemiş
Bir dost gelip yarasını sarmamış
Yaşamış dünyadan murat almamış
Desinler ki bir Hüseyin var imiş (Dağı, 2007: 233)

146. Olmaz Olsun Zalim Gurbet "Gurbetçi Âşık Ali Kabadayı"

[145] Ezmek, parçalamak.

Gurbetçi âşıklardan Ali Kabadayı'nın gurbetin yaşattığı zorluklarla ilgili olarak söylediği ağıtlardan biri şu şekildedir:

Anam öldü babam öldü
Olmaz olsun zalim gurbet
Ümit çiçeğimiz soldu
Olmaz olsun zalim gurbet

Hatır gönül soramadım
Çok uzaktı varamadım
Cenazeyi göremedim
Yaktın beni zalim gurbet

Kime kızan kime çatan
Utan kötü kader utan
Gurbet bana acı vatan
Sen acısın zalim gurbet

Âdet töre bayram başka
Devran başka seyran başka
Gurbet olmasaydı keşke
Niye oldun zalim gurbet

Kardeş uzak bacı uzak
Ahvalimiz kime yazak
Zalim gurbet bana tuzak
Yedin ömrüm zalim gurbet

Bir yabancı olmak ne zor
Âşık Kabadayı'ya sor
Acı haber bir ateş kor
Çekilir mi zalim gurbet

(1986/Batı Almanya) (Kabadayı, 2009: 509)

147. Öpemez Oldum "Gurbetçi Âşık Ali Kabadayı"

Kabadayı'nın bir başka gurbet ağıtı ise şu şekildedir:

Şu yaban ellerde gülemez oldum
Özledim silayı dönemez oldum

Annemin babamın kutsal elini
Bayramdan bayrama öpemez oldum

Almanya'nın kahrı çokmuş bilemedim
Genç ömrüme yazık heder eyledim
Ateş-i sinemde hasretlik derdim
İçin için yandım tütemez oldum

Âşık Kabadayı sıla hasreti
Yiğidin gurbette yoktur kıymeti
Sinemde toplanan gam gasaveti
Kaldırıp üstümden atamaz oldum (Kabadayı, 2009: 132)

148. Satılanlar

Ali Osman Öztürk tarafından yayımlanan ve Abdullah Eryılmaz'ın kasetinden alındığı belirtilen aşağıdaki gurbet ağıtının 1978'de Köln'de kaydedildiği belirtilmiştir:

Biliyor musun sevdiğim
Bizi buraya sattılar (oy)
Bir mark on beş lira diye
Döviz için aldattılar (oy)

Makinamın başındayım
Tam on dokuz yaşındayım (oy)
Alaman'ın işindeyim
Bizi buraya sattılar (oy)

Ne faydam var benim yurda
Yevmiyem kalıyor burda (oy)
Kuzu verir gibi kurda
Bizi buraya sattılar (oy)

Üç vardiye çalışırız
Alamancaya alışırız (oy)
Merak etme sen sevdiğim/cananım
Elbet bir gün kavuşuruz (oy) (Öztürk, 2001: 237-238)

149. Sıla Özlemi

Ozan Ata Canani'nin "*70'li yıllardaki gurbetçilerin özeti*" şeklinde ifade ettiği ağıt niteliğindeki türküsü şu şekildedir:

Analı babalı yavrular öksüz[2]
Ne olacak bunun sonu gülemem
Söylerim doğruyu demeyin hadsız[2]
Şu yalan dünyada hadsız olamam[2]

Yavrular silada boynunu büker[2]
Analar gurbette gözyaşı döker
Anlamaz gurbeti siladakılar[2]
Ellerin yurduna bağlı galamam[2]

Ellerin vatanı bize yurd olmaz[2]
Ağlıyor gözümüz yüzümüz gülmez
Ellerin yurdunun refahı olmaz
Ellerin yurdunda sefa bulamam
(Alman'ın yurdunun refahı olmaz)[2]
(Ellerin yurdunda sefa bulamam)[2]

Koyuldu yavrular dost akrabaya[2]
Ana baba göç etmiş Avrupa'ya
Figan geldi ağlar Ozan Ata'ya[2]
Ağlarım bu hale daha gülemem[2] (K.K: Ozan Ata Canani)

150. Soldum Almanya

Nevzat Gözaydın tarafından yayımlanan aşağıdaki ağıtın Şenay Şenses tarafından okunduğu belirtilmiştir. Ağıtta Almanya'ya olan sitemi, sılaya özlemi görmek mümkündür:

Beş tane yavrumu bıraktım geldim
Sana iş bulmaya geldim Almanya
Ben de bir insanım bir köle değil
Çekilmez derdinden öldüm Almanya

Başkadır yuvamın ekmeği aşı
Bulunmaz dünyada bir tane eşi

Neyleyim olmuşum gurbetin kuşu
Kırdın kanadımı kaldım Almanya

Gönül muhabbeti daha mı çeksin?
Yavrularım bensiz boyun mu büksün?
Babasız yuvada baykuş mu ötsün?
Doymadan hayata soldum Almanya (Gözaydın, 1976: 7694)

151. Verem Oldum Hasta Düştüm Köln'de "Yüksel Özkasap"

"Köln Bülbülü" olarak nitelenen Yüksel Özkasap'ın bağlama eşliğinde seslendirdiği aşağıdaki ağıtın başında göçün ilk yıllarındaki temel ulaşım aracı olan tren sesine yer verilmiştir. Bir ezgili bir ezgisiz şekilde söylenen ağıtta, ekonomik sebeplerle gidilen Almanya'da çekilen yalnızlık, sılaya özlem ve tüm bunların sonucu olarak Almanya'da verem olma konusu işlenmiştir:

Verem oldum hasta düştüm Kölün'de
Derdimi söylecek de bir kimsem yoktur (anam)
Sızlayan yaramı da görmedi doktor (anam)
Verem oldum da hasta düştüm Kölün'de[2]

Bütün trenler de gelip geçecek
Anam gözyaşlarımı da kimler silecek
Son mektubun da beni bulamıyacak
Verem oldum hasta düştüm Köln'de
} Şiir

Bütün trenler de gelip geçecek (anam)
(Oy) Anam gözyaşlarımı da silemiyecen
Son mektubun da beni bulamıyacak (anam)
Verem oldum da hasta düştüm Kölün'de[2]

Yoksulluk beni de yurdumdan attı
Anam hastaneler de ciğerimi kanattı
Anamdan yârimden sılamdan attı
Verem oldum hasta düştüm Köln'de
} Şiir

Yoksulluk beni de yurdumdan attı
Hastaneler de ciğerimi kanattı anam
Anamdan yârimden sılamdan attı

Verem oldum da hasta düştüm Kölün'de[2] (URL-62)

152. Warte Mein Land Warte Bekle Ülkem Bekle "Ozan Ata Canani"

Ozan Ata Canani tarafından Almanca olarak söylenen "Warte Mein Land Warte" başlıklı ağıt, sılaya olan özlemi, elbet bir gün memlekete dönüleceğine dair inancı yansıtmaktadır:

Warte mein land warte bisch ich wieder komm[2]	Bekle ülkem bekle tekrar gelmemi[2]
Denn auch in der ferne bleib ich dein sohn[2]	Uzaklarda senin oğlun olarak kaldım[2]
Abends wenn ich schlafe seh ich dich im traum[2]	Akşamları uyurken rüyamda seni görüyorum[2]
Wenn die sehnsucht schlug im herzen	Özlem duyduğum zaman kalbim atıyor
Wurzeln wie im baum	Ağaçtaki kökler gibi
Warte mein land warte[3]	Bekle ülkem bekle[3]
Warte mein land warte bisch ich bei dir bin[2]	Bekle ülkem bekle seninle olana kadar[2]
Einmal treibt die sehnsucht mich wieder zu mir hin[2]	Özlem beni kendime getiriyor[2]
Leicht wie eine taube flieg ich dann zu dir[2]	Hafif bir kuş gibi sana uçacağım[2]
Und die sonne schenit auch auf die scherben unter mir	Ve güneş tekrar doğacak
Warte mein land warte[3]	Bekle ülkem bekle[3]
Warte mein land warte ich komm ganz gewiss[2]	Bekle ülkem bekle mutlaka döneceğim[2]
Du bist fern und ahnst ja nicht wie ich dich vermiss[2]	Uzaklarda olduğun için ne kadar özlediğimi bilemezsin[2]
Auch wenn man im sarg ist[3]	Tabutta olsam bile[3]
Auch wenn man im sarg ist ich komm ganz gewiss	Tabutta olsam bile mutlaka döneceğim.

(K.K: Ozan Ata Canani)

153. Yaktın Beni

Nevzat Gözaydın tarafından yayımlanan ağıt, Avrupa'ya gittiğinden beri hiçbir işi rast gitmeyen Yusuf Deveci'nin kendisine yazdığı bir şiirdir:

Avrupa deyip can paraladım
Yaktın beni yüreğimden Fransa
Gurbet acısıyla tutuşup yandım
Yaktın beni ciğerimden Fransa

Saçlarım ağardı belimi büktün
Gözlerim görmez oldu dişimi döktün
Ezrail misali göğsüme çöktün
Yaktın beni ciğerimden Fransa

Hasret bıraktın Ana Babaya
Sen beni bırakmadın sılaya
Seni şikâyet ettim Mevla'ya
Yaktın beni ciğerimden Fransa

Gece olur gözüme uyku girmez
Dertlinin hâlinden kimseler bilmez
Bahtım kara imiş hiç yüzüm gülmez
Yaktın beni ciğerimden Fransa

Candan bir dost gibi bastın kucağına
Hasret koydun çoruma çocuğuma
Verdiğin dertler yetti canıma
Yaktın beni ciğerimden Fransa

Yusufum kendime destan yazdım
Küçük yaştan beri hep gurbet gezdim
Usandım tatlı canımdan bezdim
En son sende kaldım Fransa (Gözaydın, 2019: 38)

154. Yiğit Durak'tan Şiir

Nevzat Gözaydın tarafından yayımlanan bir başka şiir ise Yiğit Durak tarafından söylenmiştir. Şiirde gurbet ve hasret konularını görmek mümkündür:

Düştüm bir acı derde

Bulunmaz oldu çare
Dalından kopmuş son yaprak gibi
İtilip dururum Dortmund sokaklarında

Sonu gelmez gurbetin çekmek ile çilesi
Kader oyuncak etti, bu hayatın cilvesi
Başım karlı dağ gibi, çağlamaz oldu ömrüm
Tükenmez oldu hasret Dortmund sokaklarında

Bir kuru canım kaldı, çıkmaz oldu bedenden
Bitti ömrüm, tükendi gençlik çağım gelmeden
Veda sizlere son bir daha görmeden
Garipçe yatarım Dortmund sokaklarında
... (Gözaydın, 2019: 38)

155. Yol Vermez Almanya "Gurbetçi Bektaş"

Asıl adı Bektaş Altun olan Gurbetçi Bektaş, 1956 yılında Yozgat'ın Şefaatli ilçesine bağlı Dedeli köyünde doğmuştur. Âşık, şiirlerinde ağırlıklı olarak memleket hasretini, sevgiliye duyulan özlemi ve ahlaki değerleri işlemiştir (Gurbetçi Bektaş, 2003). Âşığın gurbet ile ilgili söylediği bir şiiri şu şekildedir:

Yol vermez Almanya gidem sılaya
Bağladı yolları bir kuru lokma
Özlem duysam da tozlu yollara
Yol vermez Almanya dönem sılaya

Özlesem de gül kokulu bağları
Yol vermez Ankara dönem sılaya

Gurbette bitirdim uzun yılları
Ak eyledim saçım ile sakalı
Zincir oldu muhanetin bağları
Yol vermez Ankara dönem sılaya

Özlesem de ahbapları dostları
Yol vermez Almanya dönem sılaya

Şerbet diye sundun acı zehri
Ankara'ya yazdım ben gahiri

Gurbet ile gömdüm o gençliğimi
Yol vermez Almanya dönem sılaya

Mezar kazıp gömdüm o gençliğimi
Yol vermez Ankara dönem sılaya (Gurbetçi Bektaş, 2003: 25)

156. Zalim Almanya

Ali Osman Öztürk tarafından yayımlanan aşağıdaki ağıt, Mustafa Boz'un aktardığı metinlerdendir. Ağıtta, gurbette olan kişinin sevgilisine olan özlemi dile getirilmiştir:

Döneceğim sevgilim senin yanına
Şu gurbetin acıları yetti canıma
Sil gözünün yaşlarını yeter ağlama
İkimizi ayıran zalim Almanya

Seni rüyamda gördüm güzel yüzünü
Siyah kaşlarını yeşil gözünü
Kollarını açaraktan gel dedin bana
İkimizi ayıran zalim Almanya

Aşkımı zehir ettin yıllarca bana
Yemin ettim dönmeyeceğim artık sana
Diliyorum Allah'ımdan hiç mutlu olma
İkimizi ayıran zalim Almanya (Öztürk, 2001: 193)

157. Zalim Almanya

Ali Osman Öztürk tarafından yayımlanan ve Mustafa Boz'un aktardığı metinlerden olduğu belirtilen bir diğer ağıtta da sıla hasreti ve gurbet konuları üzerinde durulduğu görülmektedir:

Yıllarca gurbet yolu yürüdüm
Felek attın gurbetlerde çürüdüm
Rüyalarımda ben Türkiye'mi görürüm

Yol ver zalim felek gidelim buralardan
Kurtulamadım kaldım bu zalim Almanya'dan

Olmaz olsun böyle kader
Gurbet ellerinde eyledi heder

Bu hasretlik ayrılık canıma yeter

Yol ver zalim felek gidelim buralardan
Kurtulamadım kaldım bu zalim Almanya'dan

Sinemi yakar sılanın hasreti
Bu Almanya'ydı bizi mahvetti
Bir zalim vardı elimden aldı gitti
Kurtulamadım kaldım bu zalim Almanya'dan (Öztürk, 2001: 203-204)

7.3. ALAMANYA'NIN KURUMLARI ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR

158. Alman Hastanesi "Metin Türköz"

Almanya ile ilgili pek çok konuda türkü söyleyen Türköz, bağlama eşliğinde seslendirdiği Alman Hastanesi adlı türküsünde gurbette ölmenin zorluğuna değinir, Alman hastanesine ve zalim olarak nitelediği doktorlara sitemlerde bulunur:

Gece girdim hastaneden içeri
Asistanlar karşıladı hemşeri
Sorgusuz sualsiz girdim yatağa
Zalım dohtor vurdu hemen hançeri

Kaldım hastanede bir kemik deri
Gurbette ölenin yoğumuş yeri
Sızlayor vücudum gan ter içinde[2]
Alman hastanesi öldürdün beni[2] (URL-63)

159. Zalim Gardiyan "Metin Türköz"

Metin Türköz'ün bir başka türküsü de yine bağlama eşliğinde seslendirdiği "Zalim Gardiyan" adlı türküsüdür. Ağıta hitap içeren ve ön söz olarak da niteleyebileceğimiz, önce kendisini tanıtan daha sonra da ağıt ile ilgili bilgi veren bir girişle başlayan âşık, Alman hapishanelerindeki durumu anlatır:

"Sevgili kardeşlerim,

Bendeniz Âşık Metin Türköz. 1960'ta Almanya'ya geldim. Köln meyhanelerini, kahvehanelerini, fabrikalarını dile getirdim. Şimdi Almanya hapishanesindeki mezalimi anlatacağım":

Karanlık hücreler demir parmaklar

Her gün yükseliyor da binlerce âhlar (oy[4])
Şu Köln'de söndü nice ocahlar
Acı şu halime zalım gardiyan
(Aman acı şu halime de zalım gardiyan)

Kimi on beş sene kimi muebbet
Alman polisinde de yohtur merhamet (oy[4])
Beklemiyom sizden artıh merhamet
Acı şu halime zalım gardiyan
(Aman acı şu halime de zalım gardiyan)

Her sabah künyemi ohur gardiyan
Hapise düşmüşüm de yohtur ağlıyan (oy[4])
Senin ocâna düştüm zalım Almanya
Acı şu halime zalım gardiyan
(Aman acı şu halime de zalım gardiyan) (URL-64)

7.4. SOSYAL OLAYLAR ÜZERİNE YAKILAN AĞITLAR

160. Ağıt

Kırşehirli bir kadının, Almanya'da çalışan eşinin yabancı bir kadınla yaşadığını öğrenmesi üzerine yaktığı ağıt şu şekildedir:

Dünya malı gözükmüyor gözüme
Senesi dolunca gelir izine
Sarı kızla evli duydum sevdiğim
Nasıl bel bağladın gâvur kızına

Tatlı olur bağımızın üzümü
El adamı götürmüyor nazımı
Senede izine gelirim diyordun
Unuttun mu nazlı yârim sözünü

Biz bir yoldaş idik bal ile şeker
Güz geldi yoldaşım göçünü çeker
Böylesi yoldaştan geçer miyim ben
Benim gaybetime gözyaşı döker

Evimizin önü yeşil çay akar

Yaralı gözlerim postaya bakar
Çıkmaz olasıca Alaman çıktı
Gül olur sevdiğim burnuma kokar

Gençlikte dilbenti iki kat attım
Ellerin gülünü burnuma tuttum
Benim çilem zati dolgun sevdiğim
Sen niye mektubu kahırlı yazdın (Baş, 2012: 32-33)

161. Ağıt

Kırşehirli bir annenin, eşi tarafından Almanya'ya gönderilen oğluna yaktığı sitemle karışık ağıt şu şekildedir:

Er doğuyor kapımızın güneşi
Yusuf uşağımın keleşi
Ben de senin anan idim sarı oğlum
Elif'e giydirdin mavi kumaşı

Üzgün olur Alaman'ın gecesi
Kerpiç olur soyha kalsın pecesi
Sarı oğlumu ellerimden götürdü
Gelin imiş Yusuf'umun hocası (Baş, 2012: 59-60)

162. Almanya'da Namus Uğruna Çekinmeden 2 Alman Gencini 7 Kurşunla Öldüren Türk Kadınının Destanı

Aşağıdaki ağıt metninde, çalışmak için Alamanya'ya giden bir Türk kadının yaşadıkları anlatılmaktadır. Ağıt Mehmet Nuri Parmaksız tarafından yayımlanmış ve ağıt destan olarak nitelenmiştir:

Acı bir haberdir yurda duyuldu
Almanya şehrinde duydum anneler
Türklerden bir kadın hapse konuldu
Kadir Mevla'm etsin yardım anneler

Almanlardan iki genci vuruyor
Bunları vurmaya mecbur oluyor
İşte namusunu böyle koruyor
Ben bile sevinip durdum anneler

Gidip geliyordum kendi işime
İki Alman genci düştü peşime
Vaziyeti yazam dedim eşime
Ağlayıp kendim yordum anneler

Düşündüm taşındım nasıl edeyim
Gidilmez ki dostlar geri gideyim
Biraz borcum vardı onu ödeyim
Para kazanmaktı derdim anneler

Almanya'nın dostlar boldur parası
Kadınlara layık değil burası
Gelenlerin mesut olmaz yuvası
Geldiğime pişman oldum anneler

Bir kısım kadınlar şahit olaya
Namus için başım girdi belâya
Dönülmez ki dostlar dönem sılaya
Öldürmeye karar verdim anneler

Beş aylık işçiyim dostlar burada
Hiç gözüm kalmadı pulda parada
Namusla yaşanır yalan dünyada
Düşünüp kendimi yordum anneler

İşçi kadınlara varıp söyledim
Akıl verin bana dedim ağladım
Annem diye ağlar iki evlâdım
Onlara boynumu eğdim anneler

Namuslu kadına böyle yapılmaz
Para için dostlar namus satılmaz
Dinimizde el ırzına bakılmaz
Dört kitapta yerin gördüm anneler

Akıl verin bana nasıl edeyim
Yoksa başım alıp geri gideyim
Sizden başka kime bunu diyeyim

Türkiye'dir benim yurdum anneler

Ağladı gözlerim döndü bir kana
İçerim ilişti ben yana yana
Kadınlar bir silah verdiler bana
Başımın altına koydum anneler

Yalnız başıma girdim odama
Bildirmek istemem anne babama
Denilmez dostlar desem kocama
Şaşırıp orda da kaldım anneler

Uyku yok gözümde yatamıyorum
Yaş dolu gözlerim bakamıyorum
Kapıdan dışarı çıkamıyorum
Çok zaman korkarak girdim anneler

Soyundum yatağa yatayım derken
Uyku yok gözümde vakit çok erken
Peşime düştüler işten gelirken
Vaziyeti bütün gördüm anneler

Anlamıştım dostlar fikirlerini
Öğrendiler benim evin yerini
Yaşatamam dünyada bunun birini
Mevlâ'm bana eder yardım anneler

Kim olsa dayanır benim yerime
Çekip tabancayı aldım elime
Boşalttım kurşunu tepelerine
İkisini yere serdim anneler

Gözlerim doluyor beni yatırmaz
Aslı temiz olan aslın yitirmez
Aslan yatağına çakal getirmez
Büyüklerden böyle duydum anneler

Âşık Ali der ki, yazdım adını
Bulamadım şu dünyanın tadını

Meht eylemek lazımdır böyle kadını
İsmi Türkân size yazdım anneler (Parmaksız, 2010: 309-311)

163. Namurlu Gelin "Hakiki Kabakçı"

Belçika'da yaşayan işçi ve şair Hakiki Kabakçı 1971 Afyon Emirdağ doğumludur. Şair, gurbete ve gündeme dair eleştirel yönü ağır basan pek çok şiir söylemekte, şiirlerini sosyal medya hesaplarında yayınlamaktadır.

Şair tarafından bir gelinin ağzından söylenen aşağıdaki ağıtta, ithal gelinlerin yaşadıkları hikâye edilmekte ve gelinin üzüntüsü, sitemi gözler önüne serilmektedir:

Kapımıza dayandı siyah bir cip
Polat'ın cipten daha da şahane
İndi damat adayı züppe bir tip
Giyim kuşam tam veledi-i zamane

Oğlanın dört başı mamur dediler
Mesleği bankada memur dediler
Kaldıkları şehir Namur dediler
Annem dedi ki a kızım daha ne

Nişan düğün bize sığdı bir aya
Nihayet ben de geldim Belçika'ya
Beklerken cipi bindik bir takaya
Ev dediği yer yüz yıllık virane

Her şey fosmuş doğru neyimiz
Deve gibi eğriymiş her şeyimiz
Memur mu aylardır boşmuş beyimiz
Küresel krizmiş hazır bahane

Önce gâvur sevdiği varmış meğer
Gayrimüslimle evlenirsen eğer
Mirası unut demiş kayınpeder
Aman Allah gel de olma divane

Oğlanda olmayan halt yok dediler
Kızım bunu sen yola sok dediler
Hem eş ol hem psikolog dediler

Dedim elin delisinden bana ne

Oğlumuza bak arkanda dururuz
Hatta sana göz kulak oluruz
Hem parayla hakkını doldururuz
Öğrendim buymuş burdaki anane

Avrupa'sı batsın gel de ağlama
Gayem yarını almaktı sağlama
Eller çalarken keman ud bağlama
Benim çaldığımsa kabak kemane (K.K: Hakiki Kabakçı)

164. O Gelin "Âşık Yaşar Reyhani"

Âşık Yaşar Reyhani tarafından söylenen aşağıdaki ağıt, Almanya'da olan eşi uzun süredir gelmeyen kadının durumunu anlatmaktadır:

"Temsilsiz hikâye, çivisiz tahtaya benzer; temsilsiz vaaz da şekersiz helvaya benzer, derler. Onun için başları var bu işlerin.

Bir gün evde oturuyordum, bir hanım gelmiş 5, 6, 7, 8 tene fakir çocuk yanında. Döktürmüş mübarek. Benimle de konuşmuyor. Tabi Erzurum kadini ya oldukça tesettürlüdür, oldukça geleneklerine sadihtir, anadan babadan öyle görmüştür. O göreneğini sürdürmek zorunda, benle gonuşmuyor. Ama bizim hanım tercümanlıh ederek bana diyor ki "Herif!", didim "Ne var hanım?". Hanım da değil gari tabi. "Ne? Bişe mi diyorsun?" didim. Didi "Bu gelinbacin diyi ki ağabeyim Almanya'ya giderse bizim o soysüzi bi bulsun...". Meğerse 7-8 senden beri getmiş Memet Almanya'dan gelmemiş. "Peki gızım, ben Memet'i görürsem ne diyim Memet'e?". Tabi o zaman sesini biraz yükseltti. Şu gögsinden bir mendil çihardi, mehtuplari mendile düğülemiş. Dibi, köşesi, planı, projesi galmamış. Gözyaşlarını döke döke mehtuplari ohunmaz bir hale getirmiş. O zaman ben o foturafını çizdim onun. Foturaf gibi çektim o hayali.

Almanya'ya giderken Saarbrücken diye bir şehirdeyim. Böyle büyük bir salun, burdan da daha geniş bir salunda söylüyoruz. Türkler de dolmuş oruya. Bi bahtım bizim Memet geldi, golunda da bir hanım var. Memet 1 metre boyunda hanım 2 metre. Sanki böyle cekatini ağacın dalından asmış. Gariyi bi yere oturtturdu, Memet dedi ona "Sen keyfine bah 1 dakka.". Goştu geldi yanıma. "Ağbi! Sen beni tanıyamadın heralde.". Ula oglum, sen gaymaham gibi beyazlamışsın, ben ne biliyim, o zaman gapgara bi oğlandın. "Sen kimsin?". Dedi, "Ben Arabacı Memet'im.". Memet biraz oturdu, "Ağbi, daha ne var

ne yoh?". Şimdi o çoluk çocuğunu soracah ama bizim Dogu'nin insani, kadini hele açıhtan gocasının ismini birdenbire söylemez ve sormaz. Ancah işte daha ne var ne yohlan geçiştirir, ordan bir havadis alır. Daha ne var ne yoh, daha ne var ne yoh? "Ula Memet, yohsa sen yengeyi mi sorisen?". "He ağbi, sizin orda oturuyor da.". "Oglum, yenge gomşuların merhametine, imamın himayesine galmış. Biraz sonra söyliyecem, dinle." didim. O gelinbacinin gözyaşlarini bir foturaf makinesi gibi garşımda hayal edip ohuduğum bir türkü vardı: "Memet O Gelin".

Rahim Sağlam ohuyacak, dinleyeceğiz":

(Hele) Eli goynunda pinar başında
Almanya'ya doğru bahar o gelin (Memet o gelin[2])
Yedi yavrusu var dördü peşinde
Çıhar da yollara bahar o gelin[4]

Söyler ağlar o gelin[4]

Sordum (bacı) derdin nedir söylemez dili
Yirmi beş yaşında bükülmüş beli[2]
Hatıra verdigin kirli mendili
Gözünün yaşıyla yıhar o gelin[4]

Söyler ağlar Memet o gelin[4]

(Hele) Aylar geçer senesinden habersiz
Sözün söyler manasından habersiz[2]
İplik düşmüş iğnesinden habersiz
Dikeceği yerde söker o gelin[4]

Söyler ağlar o gelin[4]

(Hele) Memet o gelinin yaraları azarmış[2]
Gözyaşıyla mektubunu yazarmış[2]
Küçük oğlu babasına benzermiş
Durmadan yüzüne bahar o gelin[4]

Söyler ağlar o gelin[4]

(Hele) Memet Reyhanî der n'olur gel beni gına[2]
On yıldır elleri görmemiş gına[2]
Sofrada sevdigi düşer ahlına

Yemeden çorbayı döker o gelin[4]

Söyler ağlar o gelin[4] (URL-65)

Ağıtın, Dilaver Düzgün tarafından yayımlanan kitaptaki şekli ise şu şekildedir:

Elleri koynunda pınar başında
Almanya'ya doğru bakar o gelin
Yedi çocuğu var dördü peşinde
Feleğe dişini sıkar o gelin

Sordum derdin nedir konuşmaz dili
Yirmi beş yaşında bükülmüş beli
Mehmet'ten hatıra kalan mendili
Her gün göz yaşıyla yıkar o gelin

Gurbetçi görünce yarası kanar
Nerden ses gelirse o yana döner
Kapıdan geçeni postacı sanar
Fırlayıp dışarı çıkar o gelin

Zavallının hasret vurmuş serine
Der ki böyle hayat batsın derine
Kemerini satmış borcun yerine
Beline bir gazıl sıkar o gelin

Kitap okur manasından habersiz
Aylar geçer senesinden habersiz
İplik düşer iğnesinden habersiz
Dikeceğim derken söker o gelin

Mektubunu göz yaşıyla yazarmış
Gücü yetse şu kaderi bozarmış
Küçük oğlu babasına benzermiş
Geceler yüzüne bakar o gelin

Reyhani gel sen bu gelini kına
On yıldır görmemiş elleri kına
Sofrada Mehmet'i düşmüş aklına
Çorbayı yemeden döker o gelin (Düzgün, 1997: 200-201)

165. Sakat Oldu da Gitti

Aşağıdaki ağıt Federal Almanya'da işçi olarak çalışan Fevzi Aydın'ın bir kaza sonucu ayağının kesilmesi üzerine Ozan Dursun Çelebi tarafından yazılmıştır:

Ömür baharımın taze çağında
Açmadan çiçeğim soldu da gitti
Meyve verecekti tam zamanında
Kırdı dallarımı yoldu da gitti

Aydın söyler diler benim adıma
İyi günde gelirdiler yanıma
Şimdi gülüyorlar garip halime
Eski dostlar düşman oldu da gitti

Dokuz kırk sekiz, geldim dünyaya
Daim şükreylerim kani Mevla'ya
Kıymet veriyordum baba anaya
Onlar da bir hayal oldu da gitti

Almanya'ya çağırmıştı kaderim
O gün uğurladı ana pederim
Çile başlamıştı çoktu kederim
Nasip gurbet ele aldı da gitti

Hasretlik çökmüştü gönül bağıma
Mektup yazıyordum gam ortağıma
Kazan düştü birden sol ayağıma
Bir bacağım sakat kaldı da gitti

Ozan Çelebi'yim gözümde yaşım
Allah'tan geleni al kardaşım
Hakkına şükreyle canım kardeşim
Koy desinler sakat oldu da gitti (Atasever, 1999: 35-36)

166. Yaşanan Bir Olaya Dayanan Türkü

Haydar Avcı tarafından yayımlanan aşağıdaki ağıt, kendisini ve çocuklarını Türkiye'de bırakıp Almanya'ya giden ve orada başkasıyla evlenip çocuk sahibi olan eşine bir kadının söylediği ağıttır:

Alnına dökülmüş kâkül bir tutam
Bir yâr sen tutmuşsun bir de ben tutam
Gözüyün önünde sarılıp yatam
Bakalım ki yâr tutması kolay mı (Avcı, 1985: 19)

SONUÇ

İnsanlık tarihindeki önemli dönüm noktaları çoğu zaman edebi metinlere kaynaklık etmiş, kitlesel olarak gerçekleşen göçler de bunların başında gelmiştir. Göçebe topluluk özelliği taşıyan Türkler tarih boyunca pek çok göç yaşamıştır. Yakın zamanlara gelindiğinde, özellikle 1950'lerdeki iç göç ile başlayan sürecin 1960'lara gelindiğinde dış göçe evrildiği görülmektedir. Günümüzde hâlâ göç hareketleri yaşanmakta, insanlar ekonomik kaygılarla, eğitim amacıyla, yeni yerler keşfetme düşüncesiyle farklı şehirlere ve ülkelere gitmektedir. Fakat bir hareketin ses getirmesi, farklı açılardan ele alınması kitlesel olarak gerçekleşmesine bağlıdır. Bu açıdan bakıldığında, yakın tarihimizde gerçekleşen en büyük göç olayı, 1961'de işgücü anlaşmaları kapsamında, başta Alamanya olmak üzere Batı Avrupa ülkelerine gerçekleştirilen işgücü göçü olmuştur.

Avrupa ülkelerinin Türkiye'den işgücü talebiyle başlayan süreçte pek çok Türk, Avrupa ülkelerine gitmiş, dilini, dinini bilmedikleri toplumda, ağır şartlar altında sevdiklerinden uzakta bir yaşam sürmüştür. Başta geçici olacağı düşünülen göçün 1970'li yıllardan itibaren kalıcılaşma yönünde ilerlemesi, ailelerin de Avrupa ülkelerine götürülmesinin yolunu açmıştır. Ailelerin Avrupa ülkelerine götürülmesiyle birlikte Türkler, "Alamancı/Almancı" olarak ifade edilmeye başlanmışlardır. En büyük göç hareketinin yaşandığı ve aynı zamanda ilk göç alan ülkenin Alamanya olması, diğer Avrupa ülkelerindeki Türklerin dahi Alamancı olarak ifade edilmesine zemin hazırlamıştır. Alamanya'da uyum sorunu başta olmak üzere dil ve eğitim alanında, ibadetlerin gerçekleştirilmesi noktasında pek çok sorun yaşayan Türkler, tüm bunlara ek olarak varlıklarından rahatsız olan Almanların ırkçı saldırılarına maruz kalmışlardır. Türkler, her yönden farklı buldukları, aynı zamanda da dışlandıkları Alamanya'da zamanla kendi yaşam alanlarını oluşturmuş ve artık Alamanya'yı vatan olarak benimsemişlerdir.

Türkiye'de Alamancı, Alamanya'da yabancı olarak görülen Türkler kendi özgün edebiyatlarını da oluşturmuştur. Bu edebi ürünler içerisinde acıların, öfkenin ve hüznün dışa vurulduğu ağıtlar da yer almaktadır. Alamancılar ve sıladakiler tarafından yaratılan Alamanya ağıtları şekil açısından halk şiiri geleneğine uygun şekilde, çoğunlukla 11 heceli dörtlüklerle kurulmuştur. Ali Osman Öztürk tarafından yayımlanan "Alamanya Türküleri" başlıklı çalışmada da 11 heceli türkülerin ilk sırada geldiği, 8 heceli türkülerin onu takip ettiği görülmektedir (2001: 46-47). Bu durum, her iki türün de (türkü ve ağıt), halk şiiri geleneğine uygun olarak yaratıldıklarını ispatlamaktadır. 1 ile 28 arasında değişen bent

sayısına sahip olan ağıtlarda yarım, tam, zengin ve tunç kafiye çeşitleriyle tek ve döner ayak örnekleri görülmektedir.

Ağıtların dili Türkçe olmakla birlikte bazı ağıtlarda Almanca kelimelere yer verildiği, bir ağıtın ise tamamen Almanca söylendiği görülmektedir. Öztürk'ün çalışmasında da, türkülerin büyük bölümünün dilinin Türkçe olduğu sonucuna ulaşılmış, arada Türkçe-Almanca karışık dilli türkülerle tamamen Almanca söylenmiş türkülerin varlığına dikkat çekilmiştir (2001: 35-39). Türkülerin ağıtlardan daha farklı bir şekilde, genel dinleyici kitlesine hitap edebileceği göz önünde bulundurulduğunda karışık dilli ve Almanca olması kabul edilebilirdir. Alamanya ağıtları içerisinde 1 ağıt metninin Almanca olması, Türkler dışındaki kesimin hedef kitle olarak benimsenmediğini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca, ağıtların sadece Alamanya'dakiler tarafından değil Türkiye'dekiler tarafından da söylenmesi, Türkçenin hâkim dil olarak ön plana çıkmasının gerekçeleri arasında yer almaktadır.

Ağıtların dili ile ilgili dikkat çeken bir başka husus ise Anadolu insanının ağız özelliklerini yansıtmasıdır. Anadolu insanı, kelimeleri diline kolay geldiği şekilde söylemiş ve kimi zaman ses düşürme kimi zaman ses türetme kimi zaman da ses değiştirme yolunu seçmiştir. Ağıtlarda ayrıca yöresel söyleyiş özelliklerini görmek de mümkündür.

Ağıtlar üslup bakımından incelendiğinde ise Alamancıların ve sıladakilerin her zaman öfke duydukları Almanlar'dan ve Alamanya'dan yakındıkları, dolayısıyla da yakınmanın ve sitemin ilk sırada geldiği görülmektedir. Alamancıları vatanlarından ve sevdiklerinden ayıran, bu yetmezmiş gibi ağır iş şartlarında çalıştırıp bir de dışlayan topluma ve toplumun insanlarına öfke duymamak neredeyse imkânsızdır. Bu yakınma ve sitemlere bir de beddualar eklenince metinler daha da sertleşmektedir. Almanlara yöneltilen yakınmalara ve beddualara, eleştiriler ve aşağılamalar da eşlik edebilmektedir. Ağıtlarda bunlar dışında pek çok üslup özelliği görülmekte, bunlar arasında en çok öyküleme, tasvir, talep/vasiyet, istifham ve mecaz öne çıkmaktadır. Özellikle ölüm ağıtları söz konusu olduğunda güzellemeler, öykülemeler ve vasiyetler dikkat çekmektedir. Kişi ve tabiat tasvirleriyle ağıtlar güzelliklerle donatılmakta, yapılan mecazlarla içinde bulunulan durum farklı şekillerde anlatılmaya çalışılmaktadır.

Öztürk'ün çalışmasında da türkülerde yakınma başta olmak üzere taşlama ve eleştiri üslubunun hâkim olduğu görülmektedir (2001: 66). İki türde de yakınmanın ilk sırada çıkmış olması, çekilen sıkıntıların, özlemin ve acının bir sonucu olarak

değerlendirilebilir. Yakınmayı takip eden eleştiri ise Alamanya'ya ve Almanlara olan olumsuz bakış açısının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Ağıtlar içerik bakımından ele alındığında ise 85 ağıtın ölüm üzerine, 72 ağıtın gurbet üzerine yakıldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Ölüm üzerine yakılan ağıtlarda ise ilk sırayı 56 ağıtla Alamanya'da ölenler için yakılan ağıtların aldığı görülmektedir. Alamanya ağıtları söz konusu olduğunda iş kazalarında ölenler ile trafik kazalarında ölenleri de ayrı bir yere koymak gerekmektedir. İş şartlarının ağırlığı ve çoğu işçinin vasıfsız olması başta olmak üzere pek çok sebepten iş kazaları gerçekleşmiş ve kimileri ölümle sonuçlanmıştır. Yine izin dönemi olan yaz aylarında arabalarıyla sıla yoluna düşen Alamancılardan trafik kazası geçirerek ölenlerin olduğunu da unutmamak gerekir. Ölüm ağıtları söz konusu olduğu zaman ölüm nedeni, yeri ve zamanına ilişkin bilgileri bazı ağıtlarda görmek mümkün olmaktadır. Ölüm yeri ile ilgili veriler incelendiğinde ise Alamanya ön plana çıkmaktadır.

Ağıtlarda, isim ve lakaplardan başlamak üzere, mekânlara, kişilerin özelliklerine, âdet ve geleneklere, yas ile ilgili unsurlara; çoğunlukla sembolik olarak kullanılan hayvanlara, renklere ve bitkilere; tasvirlerde görülmekle birlikte kimi zaman içinde bulunulan durumu ifade etmek üzere veya benzetme amaçlı olarak kullanılan gökyüzü ve yeryüzü ile ilgili kozmik unsurlara da yer verildiği görülmektedir. Ağıtlarda ayrıca Alamanya ve Almanlar'ın nasıl ifade edildiği ve hangi özellikleri ile ön plana çıktığı, Türklerin Alamanya'ya gidişine dair bilgiler ile Alamancı kesim ile özdeşleşen şeylere de değinildiği görülmektedir.

Tüm bunların dışında yapılan incelemeler sonucu, yakılan ağıtların büyük bölümünün bölgesinin, Avrupa ülkelerine işgücü gönderen bölgelerle paralellik gösterdiği, ağıtların isimlendirilmesinde ağırlıklı olarak ağıt yakılanın isminin ve Almanya ile Almanya'ya dair kelime veya kelime gruplarının kullanıldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Özellikle ölüm üzerine yakılan ağıtlarda ağıtçıların, gurbet üzerine yakılan ağıtlarda ise âşıkların ön plana çıktığı görülmüş; ağıt yakıcılar cinsiyete göre ele alındığında ise 86 ağıt yakıcının erkek, 75 ağıt yakıcının ise kadın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, ağıtların sadece kadınlara mal edilecek bir edebi yaratma olmadığını da açık bir şekilde göstermektedir. Öztürk'ün çalışmasında türkü yorumcularının cinsiyetine dair yapılan sınıflamada da erkeklerin açık ara önde geldikleri görülmektedir (2001: 28). İki tür arasındaki bu benzerlik de işgücü göçünün erkek ağırlıklı gerçekleşmesi ve çoğunluğu âşık olan yaratıcıların cinsiyetinin erkek olması ile açıklanabilecek bir durumdur.

Ağıtların kimlere yakıldığı incelendiğinde ise erkeklerin ön plana çıktığı görülmektedir. Öztürk tarafından hazırlanan çalışmada da türkü kişilerinin çok büyük bir bölümünün erkek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (2001: 29). İki türde de erkeklerin ön plana çıkması erkek ağırlıklı göçün bir getirisidir. Ağıtların muhatabına bakıldığında ise çok büyük bölümünün Türkleri muhatap aldığı, bazı ağıtlarda ise Alamanya, Almanlar, kader, felek gibi unsurların muhatap alındığı görülmektedir. Öztürk tarafından hazırlanan çalışmada da benzer şekilde en fazla Türklerin muhatap alındığı, onu Almanya ve Almanya'daki sevgilinin izlediği tespit edilmiştir (2001: 34).

Alamancı şeklinde adlandırılan ve Avrupa'da azımsanmayacak bir sayıya sahip olan Türklerle ilgili özellikle sosyo-ekonomik durumları başta olmak üzere yaşantıları ve yaşadıkları üzerine pek çok çalışmanın yapıldığı görülmekle birlikte edebi yaratmaları üzerinde kapsamlı bir şekilde durulmadığı görülmektedir. Alamancıların gurbet etkisiyle vücuda getirdikleri eserlerinde, yaşantılarına, daha önce yaşadıklarına ve duygularına dair pek çok bilgiye yer verdiklerini unutmamak gerekir. Fakat yapılan çalışmalar incelendiğinde Alamancılığın ve Alamanya'ya göçün konu olarak yer aldığı hikâye ve romanların dışında halkın kendi yaratması olan ürünlerinin ihmal edildiği görülmektedir. Bu noktada, Ali Osman Öztürk'ün Alamanya türkülerini ele alması ve alana dikkat çekmesi oldukça önemlidir. Hazırladığımız bu çalışma ile de Alamancı kesimin ve sılada kalan sevdiklerinin yaratması olan ağıtları bir araya getirmeye çalıştık. Fakat Alamancı kesimin yaratmalarının sadece türkü ve ağıtlardan ibaret olmadığı, maniler ve şiirler başta olmak üzere pek çok türden yaratmalarının olduğu da bilinmektedir. Alana ilgi duyan araştırmacıların yapacakları çalışmalar ile bu edebi yaratmaları tespit etmeleri ve yayımlamaları, alanımız için önemli bir katkı olacaktır.

KAYNAKÇA

A. YAZILI KAYNAKLAR

A.1. Kitaplar/Kitap Bölümleri

Abadan Unat, N. (2017). *Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Açа, M. (2012). "Halk Şiirinde Tür ve Şekil". M. Öcal Oğuz vd. (Ed.), *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* içinde (235-282). Ankara: Grafiker.

Açа, M. ve Yolcu, M. A. (2016). "Halk Bilgisinin İnanış Temelli Temsilleri". Mustafa Açа (Ed.), *Halk Bilimi El Kitabı* içinde (306-395). İstanbul: Motif Vakfı.

Aker, A. (1972). *İşçi Göçü: Nisan 1970 ile Nisan 1971 Arasında Almanya'ya Giden Türk İşçileri Üzerinde Sosyo-Ekonomik Bir Örnekleme Araştırması*. İstanbul: Sander.

Aktaş, Ş. ve Gündüz, O. (2008). *Yazılı ve Sözlü Anlatım: Okuma-Dinleme Konuşma-Yazma*". Ankara: Akçağ.

Anık, M. (2012). "Türk Sinemasında Yurtdışına Göç Olgusu". Ensar Yılmaz (Ed.), *Türk Sinemasında Sosyal Meseleler* içinde (31-58). İstanbul: Başka Yerler.

Artun, E. (2012). *Anonim Türk Halk Edebiyatı Nazmı: Edebiyat Tarihi-Metinler*. Adana: Karahan.

Aslan, E. (2010). *Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: Maya Akademi.

Atasever, M. (1999). *Bir Gurbet Şairi Ozan Dursun Çelebi Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: Kaplan.

Aydın, F. (2014). *Uluslararası İşgücü Anlaşmaları*. Ankara.

Bali, M. (1997). *Ağıtlar*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı.

Başgöz, İ. (1986). "Ağıtlar Üzerine". *Folklor Yazıları* içinde (245-247). İstanbul: Adam.

Bayat, F. (2011). "Türk Folklorunda Ağıt". Emine Gürsoy Naskali (Haz.), *Ağıt Kitabı* içinde (257-270). İstanbul: Kitabevi.

Bayatlı, O. (1989). *Şifalı Otlar ve Lokman Hekim*. İzmir: Bergama Kültür ve Sanat Vakfı.

Bekki, S. (2004). *Baş Yastıkta Göz Yolda: Sivas Türküleri*. İstanbul: Kitabevi.

Bektaş, H. (1983). *Erlangen Şiirleri*. İstanbul: Derinlik.

Boratav, P. N. (1982). "Türk Halk Türkülerinde 'Şiirlik Motif'ler". *Folklor ve Edebiyat-2* içinde (364-377). İstanbul: Adam.

Boratav, P. N. (1997a). "Türk Ağıtlarının İşlevleri, Konuları ve Biçimleri". Pertev Naili Boratav ve Remy Dor (Haz.), *Ahmet Şükrü Esen* "*Anadolu Ağıtları*" içinde (13-25). İstanbul: İletişim.

Boratav, P. N. (1997b). "Anadolu Ağıtlarının Türlü Nakışları ve Yakınışları Üzerine". Pertev Naili Boratav ve Remy Dor (Haz.), *Ahmet Şükrü Esen* "*Anadolu Ağıtları*" içinde (27-47). İstanbul: İletişim.

Boratav, P. N. (2015). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: BilgeSu.

Çağımlar, Z. (2011). "Adana Avşar Ağıtlarında Destan Unsurları". Emine Gürsoy Naskali (Haz.), *Ağıt Kitabı* içinde (151-174). İstanbul: Kitabevi.

Çalışır, G. ve Demiray, E. (2017). "Sözlü Kültürün Yansıtıcısı Olarak Ağıt: Gümüşhane Yöresine Özgü Ağıtlar". Aydın Ziya Özgür ve Aytekin İşman (Ed.), *İletişim Çalışmaları* içinde (268-284). Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Çetin, N. (2008). *Şiir Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Öncü Kitap.

Çobanoğlu, Ö. (2000). *Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü*. Ankara: Akçağ.

Dağhan, O. (2012). "Göçün Tanımı". *Türk-Alman İşgücü Anlaşmasının 50. Yılında Almanya Türkleri* içinde (53-60). Eskişehir.

Demirbaş, D. (2022). "Genç Kızlar ve Gelinler İçin Yakılan Ağıtlarda Hegemonik İzler". Salahaddin Bekki ve Yeliz Saygılı Savaş (Ed.), *Prof. Dr. Ensar Aslan'a Armağan* içinde (455-465). Erzurum: Fenomen.

Duman, G. (2019). *11. Peron: Bir Yanı Memleket Bir Yanı Gurbet*. İstanbul: Vadi.

Edeer, F. (1997). *Sırlı Yol: Şiirler*. Eskişehir: Uğur.

Eke, M. (2011). "Kırık ve Uzun Hava Ezgileriyle Ağıt". Emine Gürsoy Naskali (Haz.), *Ağıt Kitabı* içinde (237-253). İstanbul: Kitabevi.

Elçin, Ş. (1990). *Türkiye Türkçesinde Ağıtlar*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ.

Emre, G. (1993). *Yarım Damla: Almanya'daki Türk Şiiri*. İstanbul: Yapı Kredi.

Ergin, M. (2008). *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi.

Ergin, M. (2021). *Dede Korkut Kitabı 1-2*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Fidan, S. (2019). "Göç, Kimlik, Kültürel Etkileşim Bağlamında Avrupa'ya Türk İşçi Göçü ve Âşıklık Geleneği". Mehmet Cem Odacıoğlu (Ed.), *Filoloji Alanında Yeni Ufuklar* içinde (99-118). Ankara: Gece Akademi.

Göksu, T. (2000). *İşçilikten Vatandaşlığa: Almanya'daki Türkler*. Ankara: Özen. (Elektronik Versiyonu).

Gör, S. S. (1987). *Yaban El*. Ankara: Kerem.

Görkem, İ. (2001). *Türk Edebiyatında Ağıtlar: Çukurova Ağıtları: İnceleme-Metinler*. Ankara: Akçağ.

Gözaydın, N. (1983). "Federal Almanya'da Yaşatılan Halk Şiirimizden Örnekler". Umay Günay, Abdurrahman Güzel ve Dursun Yıldırım (Haz.), *Şükrü Elçin Armağanı* içinde (21-33). Ankara: METEKSAN.

Gözükara, M. ve Özalp, Ö. H. (2011/I). *Elbistan Ağıtları: Her Gözyaşı Aynı Renk*. Birinci Cilt. İstanbul: Özgü.

Gözükara, M. ve Özalp, Ö. H. (2011/II). *Elbistan Ağıtları: Her Gözyaşı Aynı Renk*. İkinci Cilt. İstanbul: Özgü.

Greve, M. (2006). *Almanya'da 'Hayali Türkiye'nin Müziği*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Gurbetçi Bektaş (2003). *Sılanın Sesi*. Ankara: Azim.

Gülensoy, T. (2010). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ.

Günay, U. (2008). *Türkiye'de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi*. Ankara: Akçağ.

Irmak, Y. (2018). *Almancı: Batı Avrupa Göçmen Türk Toplumuna Sosyo-Kültürel Bir Bakış*. Ankara: Berikan.

İİBK (1980). *1978 İstatistik Yıllığı*. Ankara.

İŞKUR (t.y.). "Tablo 32: Yurt Dışına Yapılan Göndermeler". *2020 İstatistik Yıllığı*. Ankara.

Kabadayı, A. "Gurbetçi Âşık Ali Kabadayı" (2009). *Yüreğimin Şiirleri*. Ankara: BRC.

Kalkan, E. (2012). *Mor Feryatlar: Afşar Ağıtları*. İstanbul: Ötüken.

Karagöz, R. (2007). *Almanya: Yeni Yurt: Son Göçün Anatomisi*. İstanbul: Fide.

Korkmaz, H. (2015). *Öyküleriyle Çorum Yöresi Ağıtları*. Ankara: Kültür Ajans.

Köprülü, M. F. (1980). *Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Ötüken.

Martin, P. L. (1991). *Bitmeyen Öykü: Batı Avrupa'ya Türk İşçi Göçü: Özellikle Federal Alman Cumhuriyeti'ne*. Ankara: Uluslararası Çalışma Bürosu.

Miraç, Y. (1985). *Yurdumun İşçileri*. Duisburg: Yeni Türkü.

Nocera, L. (2018). *Manikürlü Eller Almanya'da Elektrik Bobini Saracak: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Batı Almanya'ya Türk Göçü (1961-1984)*. Fazıla Mat (Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Oğuz, M. Ö. (2001). "Türkiye Sahası Halk Şiirinde Tür ve Şekil Sorunu". *Halk Şiirinde Tür, Şekil ve Makam* içinde (11-20). Ankara: Akçağ.

Önal, M. N. (2011). "Muğla'da Yas Etme Geleneği". Emine Gürsoy Naskali (Haz.), *Ağıt Kitabı* içinde (3-38). İstanbul: Kitabevi.

Örnek, S. V. (2016). *Türk Halkbilimi*. Ankara: BilgeSu.

Özen, A. (2011). "Dile Dökülen Acı: Kayseri İncesu'dan Ağıtlar". Emine Gürsoy Naskali (Haz.), *Ağıt Kitabı* içinde (83-88). İstanbul: Kitabevi.

Öztürk, A. O. (2001). *Alamanya Türküleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Öztürk, A. O. (2017). "Türk Halk Türkülerinin Yapısı". *Türküyü Okumak: Türkü Yazıları-II* içinde (64-70). İstanbul: Hiperlink.

Parmaksız, M. N. (2010). *Türk Edebiyatında Ağıt Yakma Geleneği ve Ağıt-Destanlar*. Ankara: Akçağ.

Pazarkaya, Y. (1979). *İncindiğin Yerdir Gurbet*. Ankara: Şiir Tiyatro.

Reinhard, K.-U. (2007). *Türkiye'nin Müziği: Halk Müziği (Cilt 2)*. Sinemis Sun (Çev.). Ankara: SUN.

Silkin, S. (2012). "Üç Kuşağın Çalışma Deneyimleri: Türk Kökenli Kadınların Alman İş Piyasasındaki Fırsat ve Sorunları". *Türk-Alman İşgücü Anlaşmasının 50. Yılında Almanya Türkleri* içinde (243-257). Eskişehir.

Şahin, H.ve Özerol, S. (2004). *Arguvan Türküleri: Halkbilimsel Bir Araştırma Denemesi*. İstanbul: Arguvan ve Köyleri Eğitim Kültür Vakfı.

Şen, F. (2017). *Şen Olasın Almanya*. Ankara: Kaynak.

Şentürk, R. (2020). "Gurbetçi Rap: Türk-Alman Rap Metinlerinin Dilsel Açıdan İncelenmesi". Hikmet Asutay (Ed.), *Almancanın İzdüşümleri (Projektionen des Deutschen)* içinde (99-117). Edirne: Trakya Üniversitesi.

Şimşek, E. (1993). *Kadirli ve Osmaniye Ağıtları*. Antakya: Kültür.

Tarlan, A. N. (1981). "Edebî San'atler". *Edebiyat Meseleleri* içinde (140-185). İstanbul: Ötüken.

T.C. Berlin Büyükelçiliği Çalışma ve Sosyal Güvenlik Müşavirliği (t.y). *2013 Yılı Sayısal Veriler ve Bilgiler*.

Tufan, B. (1994). *Göçmen İşçilerde İş Kazaları*. Ankara: SSK.

Turan, F. A. ve Bolçay, E. (2010). *Sazın ve Sözün Sultanları: Belçika'da Yaşayan Halk Şairleri*. Ankara: Gazi.

Yaldızkaya, Ö. F. (2018). *Emirdağ Yöresi Türkmen Ağıtları*. İzmir: Kanyılmaz. (Emirdağ Belediyesi Kültür Yayını).

Yasa, İ. (1979). "Dış Göçler ve 'Alamancı Aile'". *Yurda Dönen İşçiler ve Toplumsal Değişme* içinde (82-87). Ankara: TODAİE.

Yaşar Kemal (1992). *Ağıtlar*. İstanbul: Toros.

Yılmaz, C. (2002). "Batı Avrupa'daki Türk İşçileri; Sorunlar, Beklentiler ve Gerçekleşenler". A. A. Dikmen (Ed.), *Kentleşme, Göç ve Yoksulluk* içinde (105-122). Ankara: İmaj. (Erişim Adresi: https://www.cevdetyilmaz.com.tr/wp-content/uploads/2002-BATI-AVRUPADAKI-TURK-ISCILERI-SORUNLAR-BEKLENTILER-GERCEKLESENLER.pdf). [E.T: 02.11.2021].

YTB (2011). *Avrupa'da Yaşayan Türkler – Yaz Tatili Döneminde Türkiye'ye Gelen Türkler Örneği (Saha Araştırması)*. Ankara. y.y.

A.2. Tezler

Akgün, D. (2006). *Kırşehir Türkülerinde İnsan*. (Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Balıkesir. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ePX_SaJ0b35Gq45swKG3lIbMptjm8rOVo6Qh3xv9D2JFQckCxe6450v_GxvLYrMT).

Akkaya, L. (2006). *Akkuş (Ordu) Yöresi Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Bir Çalışma*. (Araştırma Projesi). Gazi Üniversitesi/Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

Altınkaynak, E. (1997). *Pınarbaşı-Sarız-Tomarza Avşar Ağıtları*. (Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Elazığ. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=_F5QEpayDXGqGZlp9XiFtIp2KA4REUOm1b3epQcgbSBxskcHhNH9bVqGxlt_HcH4).

Aşır, A. (2009). *Âşık Reyhanî-Hayatı ve Sosyal Konulu Şiirlerinin İncelemesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Manisa. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=UPP_Zu9isEmWGFXFCBYasX2GKcUyyu3-RtObrQlQLA2MahlIGjAo8oa1CQHKAvzJ).

Atalay, A. ve Tanus, Ö. Ü. (2014). *Mucur ve Köyleri Halk Kültürü Ürünleri II Cilt*. (Araştırma Projesi). Ahi Evran Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

Baş, P. (2012). *Yağmurlu Köylerinden Derlenen Maniler, Türküler, Ağıtlar*. (Araştırma Projesi). Ahi Evran Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

Berker, Ç. (2018). *Mersin'de Ağıt Söyleme Geleneği ve Mersin Ağıt Örnekleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Mersin Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Mersin. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=hcgrYffRbz0Z44UJEuLtwcd2IUD1ZwbyKX2AWtWj5YSrtSGWOpDY1bDjCx-cJJSv).

Caner, S. (2009). *Doğankent Kasabası Folkloru*. (Araştırma Projesi). Ahi Evran Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

Çankaya, A. (2008). *Emirdağ Yöresi Türkmen Ağıtları*. (Araştırma Projesi). Ahi Evran Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

Dağı, F. (2007). *Âşık Hüseyin Tekerek: Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Örnekler*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wBmNpkQC9Nhi90NLW7E7-bAiL8mNuAbw8GQEtqfIeSYEHLII7upttjeUSyk1yODX).

Demirbaş, D. (2012). *Toklumen Kasabası Monografisi*. (Araştırma Projesi). Ahi Evran Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

Doğan, A. A. (1994). *Almanya'ya Türk Göçü ve Türkçe Yayın Yapan Radyo-Televizyonlar*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Gez, H. (2014). 1961-1973 *Yılları Arasında Türkiye'den Almanya'ya Emek Göçünün Sosyo-Ekonomik Açıdan Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. (https://tez.yok.gov.tr/ UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=gyLHMouPes-CvnhRcjQsKb_bPHVqltGI80quITGZvdWsxo0SLV8MBQlamto-TU1y).

Karakaş, A. (2005). *Feke Halk Kültürü Araştırması*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana. (https://tez.yok.gov.tr/ UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ePX_SaJ0b35Gq45swKG3lFv-A9LR_f8BwMA8LA-pNCTQLVwT9yRpkMgmCiY3oWih).

Kaya, M. (2013). *Dulkadirli Yarımkale Köyü Monografisi*. (Araştırma Projesi). Ahi Evran Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

Kitiş, K. (2010). *Kızılhüyük Köyü Monografisi*. (Araştırma Projesi). Ahi Evran Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

Korkmaz, M. A. (2012). *Almanya Türklerinde Başarı ve Başarısızlığı Kavramsallaştırmaya Bağlı Kişisel Anlatımların Aileye ve Çevreye Yansımasında Geleneksel Yapılar ile Dünya Görüşünün İşlevsel Analizi*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara. (https://tez.yok.gov.tr/ UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=1zw6GvYMe-q3Hf6HR-3US08CyN6wJ_bkw5kloZ_rB23rQ3nyle4t-hZybTyyyVS9).

Kurt, B. (2012). *Malatya İli Doğanşehir İlçesi Halk Kültürü Araştırması*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=rcbWnuqW6HxCZ_98ARapgr2Z-RHovFAlDMsL_ckIuGIqZ452yeHhIzSuGh516-fb).

Oymak, A. (2005). *Almanya'daki Türk Edebiyatı: İlk Kuşak Yazarları ve Eserlerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi/Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü. İstanbul. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=ePX_SaJ0b35Gq45swKG3lATcgre7yYPlEwhsWXUqFqGbV3t_rdjCeDqA8_J1V0ZO).

Özdemir, V. C. (2015). *Burdur Dirmil'de (Altınyayla) Ağıt Geleneği ve Ağıtlar*. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=sY7m19PfcL6F1NUw-cr80D465sNyiQC4aueSCbXs75L0Y8WljrZvlfF4ti7D-Pxk).

Parlak, N. (1999). *Ağıtlarda Ritim Unsuru*. (Sanatta Yeterlik). İstanbul Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Savur, S. (2010). *Adana İli Tufanbeyli İlçesi Halk Kültürü Araştırması*. (Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Adana. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=zD1B0cW7zVr3VcnZjitVXmLV9inYK1U8h3jxfi9-1OMAbpgwuBV6BJpGzmmNzTpx).

Şengül, G. (2014). *Yerköy İlçesi Sözlü Kültür Ürünleri*. (Araştırma Projesi). Ahi Evran Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

Tahtaişleyen, N. (2013). *Anadolu Ağıt Geleneğinin Özellikleri ve Kültürel Süreklilikteki Rolü*. (Yüksek Lisans Tezi). Mimar Sinan Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=1zw6GvYMe-q3Hf6HR-3US60Za6bIwWOCpfwt6AehD-M0B9JjJNnkjh9dpOpZXZDS).

Tekeli, N. (2009). *Dedeli Köyü Monografisi*. (Araştırma Projesi). Ahi Evran Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

Tosun, A. F. (2006). *Almanya'da Yaşayan Türk Yönetmenlerin Filmlerinde Göçmen Olgusu*. (Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Güzel Sanatlar Enstitüsü. İzmir. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=-L8ilcwn9ZRRc_YMKxXW1npO4KjCpkxbzsjw7Fdrj_RenuoGwSjA21GD3CGLGkfq).

Ulaş, İ. (2014). *Tomarza Yöresi Avşar Ağıtları*. (Yüksek Lisans Tezi). Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Sivas. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=sY7m19PfcL6F1NUwcr80PHZ8ssiCp5kHYZji-WgpU_VYxlqbGqyhObUHR874XSi).

Umucu, Z. (2013). *Kırşehir İli Kızılırmak Havzası Ağıtları*. (Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Isparta. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=vVNzTGHHhjHu3WMToxQnu0iPL1g5Q1TieCieO4jsQ4daosZfXaQ35CBjO-Q7ED).

Uysal, Y. (2008). *Gazipaşa'da Folklor ve Halk Edebiyatı Ürünleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wBmNpkQC9Nhi90NLW7E7Uzmn2oJ9Vgw5fZOJJBBwF9Ywp9FXopumr-vHBx_ZzTN).

Yağmur, F. (2007). *Kırşehir Türküleri*. (Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. Niğde. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=wBmNpkQC9Nhi90NLW7E7XAU82070qYYfkHptRMyG5UgUYeO4blvg4jCWK067Ij9).

Yılmaz, C. (1992). *Batı Avrupa Ülkelerinde Çalışan Türk İşçilerinin Türkiye'de Kırsal Kesim ve Şehirleşme Üzerine Etkileri*. (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul. (https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=L8ilcwn9ZRRc_YMKxXW1vPDpsiciBrNoOH8BsLYqFgEgO9AVLfjNv9sZvtv18Le).

Yılmaz, M. (2008). *Palangıç Köyü Monografisi*. (Araştırma Projesi). Gazi Üniversitesi/Kırşehir Fen-Edebiyat Fakültesi. Kırşehir.

A.3. Makaleler

Akgün, A. (2015). Edebiyatımızda Göç ve Göçmen Edebiyatları Üzerine Bir Değerlendirme. *Göç Dergisi*. 2(*1*), 69-84.

Akün, Ö. F. (2006). Atalar Sözü Üzerine. *TÜBAR*. 19, 117-119.

Avcı, H. (1985). Almanya Gurbeti ve Türküleri. *Halk Kültürü: Derleme, Araştırma*. 1985/1, 11-22.

Aykaç, O. (2017). Avrupa'da Âşıklık Geleneğinin İcrası ve Bu Geleneği 'Geleceğe' Taşımanın Yolları. *SEFAD*. 38, 341-352.

Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*. 5(*2*), 368-388.

Başkurt, İ. (2009). Almanya'da Yaşayan Türk Göçmenlerin Kimlik Problemi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*. 12, 81-94.

Bekki, S. (2008). Anadolu Sahası Halk Şiirinde Kafiye: Tespitler ve Öneriler. *Milli Folklor*. 78, 55-67.

Cengiz, S. (2010). Göç, Kimlik ve Edebiyat. *ZfWT*. 2(*3*), 185-193.

Çakmak, S. (2016). Van İlinde Ağıt Yakan Kadınlar ve Ağıtların Sosyal / Psikolojik Yönleri. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. 9(*17*), 217-232.

Çelik, L. (2012). Ellinci Yılında Göçtürklerin Türkiye ve Almanya Açısından Önemi. *Tarihin Peşinde / Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 4(*7*), 147-164.

Çetindağ Süme, G. (2017). Türk Kültüründe Değerler Simgesi Gül. *AKRA Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*. 5(*13*), 105-123.

Çıblak, N. (2005). Türk Halk Kültürü İçerisinde Mersin Ağıtlarının Yeri. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 14(*2*), 201-226.

Demirbaş, D. (2020). YouTube'daki "Alamanya" Ağıtları Üzerine Bir Değerlendirme. *TULLIS*. 5(*2*), 136-179.

Doğan, A. A. (2001). Türkiye'den Almanya'ya Göçün 40. Yılında Beklentiler ve Gerçekler. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(*2*), 17-37.

Doğramacıoğlu, H. (2009). Avrupa Birliği Ekseninde Dış Göçün Türk Edebiyatına Yansıması. *Folklor/Edebiyat*. 15(*60*), 155-166.

Doğuş Varlı, Ö. vd. (2007). Kadın Çığlıklarının Müziğe Dönüşümünde Ağlamalar. *İTÜ Dergisi*. 4(*1*), 23-33.

Fidan, F. ve Fidecioğlu, A. (2010). Türkiye'den Almanya'ya Göç Sürecinde Geride Kalan Kadınlar: Almanyalı Beylerin Fedakâr Eşleri. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*. 1, 29-39.

Gelekçi, C. (2014). Türkiye'den Yurtdışına Gerçekleşen İşçi Göçlerine Bağlı Olarak Dilimize Yerleşen Bir Kavram: "Almancılar". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 21, 103-108.

Görkem, İ. (2006a). Ömer Faruk Akün: "Anadolu Halk Şiirinde Tabiat Motifleri", [Basılmamış Doktora Tezi], İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul 1953, XVI+767 s. *TÜBAR*. 19, 213-221.

Görkem, İ. (2006b). Anadolu-Türk Ağıtlarının Mizahî Karakteri Hakkında Bir Değerlendirme. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Prof. Dr. Tuncer Gülensoy Armağanı)*. 20, 153-168.

Gözaydın, N. (1976). Yurtdışındaki İşçilerimizin Folkloru Üzerine. *Türk Folklor Araştırmaları*. 16 (*324*), 7693-7694.

Gözaydın, N. (1989). Anonim Halk Şiiri Üzerine. *Türk Dili*. 445-450, 1-104.

Gözaydın, N. (2019). Avrupa Konseyi'nde Türk Dili ve Almanya'da Halk Şiirimiz. *Türk Dili*. Ocak 2019, 32-39.

Günay, U. (1990). Halk Şiirinde "Ayak" Konusunda Düşünceler. *Milli Folklor*. 8, 32-34.

Güney, S., Pekman, C. ve Kabaş, B. (2013). Sokaklardan 'Club'lara: Alman-Türk Gençliğinin Müzik Serüveni. *Sosyoloji Dergisi*. 3 (*27*), 251-271.

Irmak, Y. (2015). Batı Avrupa'da Yaşayan Göçmen Türk Toplumunda Kültür Aktarımı Bakımından Âşıkların Rolü ve Şiirlerinde İşlediği Konular. *Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 5 (*3*), 11-26.

Kafkasyalı, A. (2005). Batı Avrupa'ya Giden Türklerin Sosyal ve Kültürel Meselelerinin Anadolu Âşık Edebiyatına Yansıması. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 28, 241-255.

Karavar, H. (2021). Ekonomik Diplomasi Perspektifinden II. Wilhelm ve Theodor Heuss'un Türkiye Ziyaretlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası İlişkiler*. 1-16. (DOİ: 10.33458/uidergisi.954772).

Kaya, D. (1999). Âşık Şiirinde Ayakla İlgili Problemler. *TÜBAR*. 8, 335-348.

Kaya, İ. (2008). Avrupalı Türkler: Misafir İşçilikten Avrupa Vatandaşlığına. *Doğu Coğrafya Dergisi*. 13(19), 149-166.

Kaya, T. (2018). Filmlerde Türkiye'den Almanya'ya İşgücü Göçü: Son Bölüm. *Loji Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(*1*), 101-121.

Kemper, T. (2021). Göç, Mahalle ve Ana Akım: Türkiye'de ve Diasporada Türkçe Rap. (URL: https://tr.boell.org/tr/2021/11/02/goc-mahalle-ve-ana-akim-turkiyede-ve-diasporada-turkce-rap. (E.T: 10.03.2023).

Kırmızı, B. (2016). Göçmen Türklerin Almanya'da Yaşadığı Sorunların Dünü ve Bugünü. *Litera Turca (Journal of Turkish Language and Literature)*. 2 (*3*), 145-156.

Koçak, S. (2016). Türkiye'den Almanya'ya İşçi Göçünün Türk Sinemasına Yansıması. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 24, 173-192.

Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 3 (*3*), 163-184.

Köksal, H. (1999). Günümüz Âşık ve Şairlerinde Ağıt Yakma Geleneği. *Erdem*. 12 (34), 135-150.

Köksel, B. (2012). Dede Korkut Kitabı'nda Dinî-Mitolojik Yardımcı Kahraman Motifi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 161 (*161*), 73-88.

Köse, S. (2019). Türk Kültüründe Baykuş. *Kültür Araştırmaları Dergisi*. 1 (*3*), 288-301.

Mustan Dönmez, B. (2008). Müziksel İletişim Biçimi Olarak 'Anadolu Ölüm Ağıtları' / Doğaçlamaya Dayalı Müziksel İletişim Biçimi Olan 'Anadolu Ölüm Ağıtları'nın

Diğer İletişim Biçimleri İçindeki Yeri. *C.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 32 (*1*), 139-148.

Sandıkçı, Ö. F. (2020). Almanya'daki Gurbetçiler ve Türkçe Rapte Gurbet Teması. *Sanal Mecmua*. 23 Nisan 2020. (URL: https://sanalmecmua.com/2020/04/23/almanyadaki-gurbetciler-ve-turkce-rapte-gurbet-temasi. (E.T:10.03.2023).

Saygılı Savaş, Y. (2021). Kırşehir Yöresi Ağıtlarında Al(a)manya İmgesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 10 (*2*), 681-702.

Sirkeci, İ., Cohen, J. H. ve Yazgan, P. (2012). Türk Göç Kültürü: Türkiye ile Almanya Arasında Göç Hareketleri, Sosyo-Ekonomik Kalkınma ve Çatışma. *Migration Letters*. 9 (*4*), 373-386.

Soydan, E. (2019). Avrupa Ülkelerinde Yapılan Türkçe Televizyon Yayınlarının Dünü ve Bugünü Üzerine Bir İnceleme. *TRT Akademi*. 4 (*7*), 6-25.

Sözbilici, Ş. (2002). Ağıt Kelimesinin Kökeni. *Türk Dili, Dil ve Edebiyat Dergisi*. 604, 325-332.

Şahin, B. (2010). Almanya'daki Türk Göçmenlerin Sosyal Entegrasyonunun Kuşaklar Arası Karşılaştırması: Kültürleşme. b*ilig*. 55, 103-134.

Şahin, M. (2022). Türk ve Yunan Folklorunda Baykuş. *Şehrengiz*. 135, 8-11.

Tezcan, M. (1993). 'Almancı Aile' – Ülkemizde Yeni Bir Aile Türü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 26 (*2*), 51-66.

Tokgöz, O. (1985). Türk Gazetelerinin Yurtdışı Baskıları: Nedenleri-Rolü ve Önemi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 40 (*1*), 143-153.

Ulusan Öztürkmen, E. (2019). Anadolu Türkmen Ağıtlarının Yapısı. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*. 12 (27), 580-599.

Ünver, O. C. (2012). Almanya'ya Türk İşgücü Göçü-Geçmişten Geleceğe Sorunlar, İmkanlar ve Fırsatlar. *Journal of Social Policy Conferences*. 45, 177-226.

Yardımcı, M. (2021). Geleneksel Kültürümüzde Renkler. *TÜRKAY*. 47, 77-78.

Yılmaz, C. (1996). Batı Avrupa'daki Türk İşçilerinin Bazı Demografik Özellikleri. *Akademik Açı*. 1996/1, 126-141.

Yöntem, V. ve Yaşar, S. (2019). Burdur Çeltikçi İlçesinde Tespit Edilen Ağıtların Müzikal ve Edebi Açıdan İncelenmesi. *AKÜ AMADER*. 9, 1-26.

Yücel, A. (2015). Batı Avrupa'da Türkçe Medya: Almanya, Fransa ve Hollanda. *Selçuk İletişim* 8(*4*), 244-265.

Yücel, H. (2019). "Gurbette" Müzik Yaşamı. *Perspektif*. 282 (30 Mayıs 2019).

Zeyneloğlu, S. ve Sirkeci, İ. (2014). Türkiye'de Almanlar ve Almancılar. *Göç Dergisi*. 1 (*1*), 77-118.

A.4. Bildiriler

Artun, E. (2005). Osmaniye'de Ağıt Söyleme Geleneği ve Osmaniye Ağıtları. *Karacaoğlan'dan Bela Bartok'a Dadaloğlu'ndan Âşık Feymâni'ye Osmaniye Kültür Sanat ve Folklor Sempozyumu Bildiriler* içinde (8-34). Ankara. (Erişim

adresi: http://turkoloji.cu.edu.tr/HALK%20EDEBIYATI/erman_artun_osmaniye_agit.pdf).

Atasever, M. (2017). Sözün Teknolojileşmesi Bağlamında Yeni Bir İfade Biçimi "Kaset Mektup", 537-543: Cilt 3. *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu (26-28 Nisan 2017 / Niğde)*. Niğde.

Avşar, M. ve Türkmen, İ. (2013). "Neşet Ertaş Türkülerinde Göç ve Gurbet Olguları", 67-87: Cilt 1. Salahaddin Bekki (Haz.). *Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu (13-14 Mayıs 2013) Bildiriler* içinde. Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi.

Bekki, S. (2016). Kadın Yaratıcılığının Ürünü Olarak Anonim Halk Edebiyatı Türleri. Özkul Çobanoğlu vd. (Ed.). *IV. Kazan Uluslararası Halk Kültürü Sempozyumu Bildiriler* içinde (904-911). Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Genç, H. N. (2017). "70'li Yıllardan 2010'lu Yıllara Almanya'ya Dış Göçün Türk Sinemasındaki Yansımaları". Ali Tilbe vd. (Haz.). *Göç Konferansı (2017) Seçilmiş Bildiriler* içinde (173-187). Transnational Press London.

Gözaydın, N. (1982). "Federal Almanya'daki İşçilerimiz Arasında Gelenek Değişiklikleri Üzerine -Ad Verme ve Örnekleri-". *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV. Cilt (Gelenek-Görenek ve İnançlar)* içinde (209-225). Ankara: Basımevi.

Ok, B. (2014). Sosyolojik Bir İmgelem Olarak Ağıt. *III. Türkiye Lisansüstü Çalışmalar Kongresi Bildiriler Kitabı-I / Sosyoloji-İlahiyat-Eğitim* (15-18 Mayıs 2014 / Sakarya) içinde (67-78). Nuriye Kayar ve Ümit Güneş (Ed.). Sakarya: Sakarya Üniversitesi.

Yaprak, Ş. (2013). Uluslararası Emek Göçü Bağlamında Almanya'ya Türk İşgücü Göçü ve Sosyo-Ekonomik Etkileri. *International Conference on Eurasian Economies* içinde (862-870).

A.5. Gazete Haberleri

"Alamanya'da Türkler Bir Kiliseyi 100 Seneliğine Kiralayıp Cami Yaptılar". *Günaydın*. 21 Ekim 1972. (Erişim Adresi: http://cdn.gecmisgazete.com/). [E.T: 14.04.2021].

"Alman Irkçılığının Başka Bir Gaddarlığı / 23 Bin Türk Çocuğu Geri Zekâlılar Okuluna Kapatıldı". *Tercüman*. 10 Ocak 1986. (Erişim adresi: http://cdn.gecmisgazete.com/). [E.T: 15.04.2021].

"Almanya'dan Mark Getirmek İçin Bademler Köyünün Son Erkeği de Gurbete Gitti". *Hürriyet*. 31 Ocak 1966. (Erişim adresi: http://cdn.gecmisgazete.com/). [E.T: 15.04.2021].

"Almanya'ya 150 Kişilik Bir İşçi Kafilesi Gidiyor". *Hürriyet*. 13 Eylül 1961.

"Almanya'ya 45 Bin İşçi Gitmek İstiyor". *Hürriyet*. 15 Ekim 1961.

"Almanya'ya Giden İşçiler". *Hürriyet*. 25 Şubat 1961.

"Almanya'ya Her Hafta Üç İşçi Kafilesi Gönderilecek". *Hürriyet*. 17 Ekim 1961.

"Almanya'ya İşçi Olarak Gidecek Olan Kadınlarda Vücut Güzelliği Aranıyor". *Hürriyet*. 23 Nisan 1966. (Erişim adresi: http://cdn.gecmisgazete.com/). [E.T: 15.04.2021].

"Avusturya On Bin İşçi İstiyor". *Hürriyet*. 18 Mart 1962.

"B. Almanya Çalıştırmak İçin 1500 Çoban İstedi". *Hürriyet*. 2 Eylül 1961.

"Derdini Almanca Anlatamayan İki Türk İşçisine Ameliyat Yapıldı Fakat Öldüler". *Milliyet*. 27 Ekim 1970. (Erişim adresi: http://cdn.gecmisgazete.com/). [E.T: 15.04.2021].

"Mark Yağmuru". *Hürriyet*. 6 Temmuz 1984. (Erişim adresi: http://cdn.gecmisgazete.com/). [E.T: 15.04.2021].

"Rizeli Selâmet Almanya Sırası Beklerken İhtiyarladı". *Hürriyet*. 20 Ağustos 1972. (Erişim adresi: http://cdn.gecmisgazete.com/). [E.T: 15.04.2021].

"Selâmetle / Gurbetçinin İzini Bitti, Dönüş Çilesi Başladı". *Bulvar*. 27 Ağustos 1986. (Erişim adresi: http://cdn.gecmisgazete.com/). [E.T: 15.04.2021].

"Türk Çocuğu Geri Zekalı Değildir". *Güneş*. 13 Mayıs 1985. (Erişim adresi: http://cdn.gecmisgazete.com/). [E.T: 15.04.2021].

"Türk-Alman İşçi Anlaşması İmzalandı". *Hürriyet*. 2 Kasım 1961.

"Video ve Renkli TV Gümrükte Satılsın". *Hürriyet*. 8 Mayıs 1982. (Erişim adresi: http://cdn.gecmisgazete.com/). [E.T: 15.04.2021].

Şen, Faruk (2021). "Avrupa'daki İşveren Sayısı 149 Bine Ulaştı". *Hürriyet*. 05.11.2021. [E.T: 10.02.2022].

Yılmaz, M. (2015, 28 Aralık). Köln Bülbülü. malatyahaber.com/haber/koln-bulbulu/. (E.T: 08.10.2020).

A.6. Sözlükler ve Ansiklopedi Maddeleri

Aksoy, Ö. A. (2017). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü: 1. Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılâp.

Albayrak, N. (1998). "Hece Vezni". *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 17, s. 148-150). İstanbul.

Aşağılama (2000). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* içinde (C.1, s.162). İstanbul: Milli Eğitim.

Benzetme (2000). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* içinde (C.1, s. 299). İstanbul: Milli Eğitim.

Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.

Durmuş, İ. (2013). "Vezin". *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 43, s. 77-79). İstanbul.

Elmalı, H. (2011). "Tasvir". *TDV İslâm Ansiklopedisi* içinde (C. 40, s. 135-136). İstanbul.

Eyuboğlu, İ. E. (1991). "Ağıt". *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü* içinde (s. 13). İstanbul: Sosyal.

Gâvur (2000). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* içinde (C. 2, s. 957). İstanbul: Milli Eğitim.

Getto. *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* içinde (C. 2, s. 999). İstanbul: Milli Eğitim.

Görkem, İ. (2001). "Ağıt". *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* içinde (C.1, s. 43-58). Ankara: AKM Başkanlığı.

Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü: Etimolojik Sözlük Denemesi-I*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

IOM/Uluslararası Göç Örgütü (2013). Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath-Cross (Ed.). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü.

Kaşgarlı Mahmut (1985/I). *Dîvanû Lûgat-it-Türk Tercümesi* (*Cilt 1*). Besim Atalay (Çev.). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Kaşgarlı Mahmut (1985/III). "Yoğ". Besim Atalay (Çev.). *Dîvanû Lûgat-it-Türk Tercümesi (Cilt 3)* içinde (s. 143). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü.* Ankara: Akçağ.

Özbek, M. (1998). *Türk Halk Müziği El Kitabı I: Terimler Sözlüğü*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.

Özbek, M. A. (2009). *Türkülerin Dili*. İstanbul: Ötüken.

Sitem (2000). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* içinde (C. 4, s. 2566). İstanbul: Milli Eğitim.

Şenel, S. (1988). "Ağıt". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul. (Erişim adresi: https://islamansiklopedisi.org.tr/agit#2).

Uludağ, S. (1988). "Ağıt". *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul. (Erişim adresi: https://islamansiklopedisi.org.tr/agit#1).

Vasiyet (2000). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* içinde (C. 4, s. 3054). İstanbul: Milli Eğitim.

Yakınma (2000). *Öyküleriyle Türkçe Sözlük* içinde (C. 4, s. 3108). İstanbul: Milli Eğitim.

B. ELEKTRONİK KAYNAKLAR

Gözaydın, N. (18.02.2011). "Prof. Dr. Nevzat Gözaydın Tanıklığında: 50 Yıl Böyle Geçti". TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu, Dünya Hali Programı. (Erişim adresi: http://www.ofhayrat.com/news_print.php?id=5620). [E.T: 02.02.2021].

Gözaydın, N. (20.05.2011). "Prof. Dr. Nevzat Gözaydın Tanıklığında: 50 Yıl Böyle Geçti". *TRT Türkiye'nin Sesi Radyosu, Dünya Hali Programı*. (Erişim adresi: http://www.ofhayrat.com/news_print.php?id=5620). [E.T: 02.02.2021].

URL-1: http://www.gulceedebiyat.net/konu-tahir-kutsi-makal-anadolu-8217-da-agitci-kadinlar-11846.html. [E.T: 11.01.2020].

URL-2: https://www.sosyologer.com/kimligin-rap-muzik-uzerinden-insasi-turk-alman-isci-gocu-uzerinden-bir-inceleme/. (E.T: 10.03.2023).

URL-3: https://tuerkei.diplo.de/tr-tr/themen/politik/0-hochrangige-besuche/1793980 [E.T: 03.01.2022].

URL-4: https://www.mfa.gov.tr/yurtdisinda-yasayan-turkler_.tr.mfa [E.T: 19.01.2022].

URL-5: https://www.hurriyet.com.tr/seyahat/galeri-en-cok-turkun-yasadigi-20-ulke-disisleri-bakanligi-acikladi-41438390/1 [E.T: 19.01.2022].

URL-6: [Alamanya Destanı "Metin Türköz] https://www.youtube.com/watch?v=C1oQn1y6lS8. [E.T: 24.01.2022].

URL-7: [Alamancı Deme "Ozan Arif"] https://www.youtube.com/watch?v=xYLq8lgkXLk [E.T: 16.01.2020].

URL-8: [Almancıyız Ya "Sefa Avcı"] https://www.youtube.com/watch?v=fHPUo5JCKQI : [E.T: 21.01.2020].

URL-9: https://www.bamf.de/TR/Themen/Integration/ZugewanderteTeilnehmende/Einbuergerung/einbuergerung-node.html. [E.T: 30.03.2022].

URL-10: https://www.hollandakonsoloslugu.com/hollanda-vatandaslik-islemleri. [E.T: 30.03.2022].

URL-11: https://www.migrant.at/wp-content/uploads/StBG-TR-2020.pdf. [E.T: 30.03.2022].

URL-12: https://www.belcikavizesi.org/oturum-izni# [E.T: 30.03.2022].

URL-13: https://www.fransakonsoloslugu.org/fransa-cifte-vatandaslik# [E.T: 30.03.2022].

URL-14: https://www.hollandapostasi.com/hollanda-da-son-25-yilda-hollanda-vatandasligina-gecen-turklerin-sayisi-aciklandi/866/. [E.T: 30.03.2022].

URL-15: https://www.havadis.at/haber/son-10-yilda-64-bin-765-turk-avusturya-vatandasi-oldu_h59.html. [E.T: 30.03.2022].

URL-16: https://www.medyaavusturya.at/blog/2021-yilinda-avusturya-vatandasligina-gecen-turklerin-sayisi-belli-oldu/ [E.T: 30.03.2022].

URL-17: http://arsiv.ntv.com.tr/news/5105.asp. [E.T: 30.03.2022].

URL-18: https://www.arti33.com/gecen-yil-5-bin-101-turk-fransiz-vatandasligina-gecti/. [E.T: 30.03.2022].

URL-19: https://tr.euronews.com/2019/03/22/ab-den-en-fazla-vatandaslik-alan-4-ulke-turkiye-ingiltere-almanya-fransa-multeciler-goc. [E.T: 30.03.2022].

URL-20: [Almanya'da Ölenler "Yüksel Özkasap"] https://youtu.be/7Ab40iBDQ28 [E.T: 24.10.2020].

URL-21: [Aman Almanya'da Ölme Hemşerim "Metin Türköz"] https://www.youtube.com/watch?v=Oj3LWVCK1YM. (E.T: 07.06.2022).

URL-22: turkleravrupada.com/firmalarimiz.html/. (E.T: 16.02.2022).

URL-23: https://www.trthaber.com/haber/bilim-teknoloji/ilk-alonun-uzerinden-143-yil-gecti-407884.html#:~:text=%C4%B0lk%20telefon%20hatt%C4%B1%20s%C3%B6z%20konusu,'te%20%C4%B0zmir'de%20ba%C5%9Flad%C4%B1. (E.T: 17.02.2023).

URL-24: https://yenihayat.de/about/. [E.T: 11.04.2022].

URL-25: https://ufuk.nl. [E.T: 11.04.2022].

URL-26: https://www.aa.com.tr/tr/kultur-sanat/almanyanin-ilk-turkce-radyosu-yayin-hayatini-cosmo-turkce-olarak-surdurecek/2464994#. (E.T: 08.05.2022).

URL-27: [Deutsche Freunde "Ozan Ata Canani" https://youtu.be/BcS377EZOxY (E.T: 22.11.2020).

URL-28: https://www.facebook.com/212279448791080/posts/pfbid0Z58XsqL6FnUBw5c3mo6NofAM6XpioG5bijjiaLrQk4Yzh83u9MGsSbedqQQyJev6l/https://www.facebook.com/212279448791080/posts/pfbid0Z58XsqL6FnUBw5c3mo6NofAM6XpioG5bijjiaLrQk4Yzh83u9MGsSbedqQQyJev6l/. (E.T: 11.12.2022).

URL-29: [Döndü Kızın Ağıdı "Metin Türköz"] https://youtu.be/T18UUmCjmd0. (E.T: 21.01. 2020).

URL-30: [Almanya'da Ölenler "Yüksel Özkasap"] https://youtu.be/7Ab40iBDQ28. (E.T: 24.10.2020).

URL-31: [Ana Acısı Başkadır] https://youtu.be/QhubKAn6JuI. (E.T: 21.06.2022).

URL-32: https://www.edebiyatvesanatakademisi.com/Arama.aspx?a=/m/Kamil-Abal%C4%B1o%C4%9Flu-(-1952-K%C4%B1r%C4%B1kale)-%C5%9Eiirleri&id=0. (E.T: 15.11.2022).

URL-33: [Almanya'dan Çıktım "Kamil Abalıoğlu"] https://youtu.be/HP2_HT6F0ik. (E.T: 21.01.2020).

URL-34: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nusret-toruni-nusret-yazici. (E.T: 07.11.2022).

URL-35: [Almanya'ya Ağıt Hikâyesi "Nusret Sümmanioğlu] https://www.youtube.com/ watch?v=gwEvlBYpe5g. (E.T: 22.06.2022).

URL-36: [Almanya'ya Ağıt "Nusret Sümmanioğlu"] https://youtu.be/BKTRDrpXFJQ. (E.T: 21.01.2020).

URL-37: [Benim Döndü'm Almanya'ya Gidiyor "Metin Türköz"] https://www.youtube.com/ watch?v=aTGVYxHHROQ. (E.T: 21.01.2020).

URL-38: http://ihsanozturk.com/cekic_ali-39.html. (E.T: 09.10.2020).

URL-39: [Zeyneb'e Ağıt "Çekiç Ali"] https://www.youtube.com/ watch?v=YS0dZpTNR2k. (E.T: 30.09.2019).

URL-40: [Almanya Acı Vatan "Ruhi Su"] https://www.youtube.com/ watch?v=e69ELEzaH8M. (E.T: 15.11.2022).

URL-41: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/murat-cobanoglu. (E.T: 07.11.2022).

URL-42: [Almanya "Murat Çobanoğlu"] https://www.youtube.com/ watch?v=UPoZM48cWUo. (E.T: 10.10.2020).

URL-43: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mahzuni-mahzuni-serif-serif-cirik. (E.T: 08.11.2022).

URL-44: [Alamanya Gardaşımı Geri Ver "Mahzuni Şerif"] https://www.youtube.com/ watch?v=0MQ4lk3tiyU. (E.T: 22.06.2022).

URL-45: https://www.turkudostlari.net/kimdir.asp?kim=1008. (E.T: 07.11.2022).

URL-46: [Dön Baba (Almanya'ya Ağıt) "Mahmut Özçiftçi"] https://www.youtube.com/ watch?v=r_ygO6BNKJA. (E.T: 16.02.2021).

URL-47: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mahmut-taskaya. (E.T: 07.11.2022).

URL-48: [Erkeğimi Alan Almanya "Mahmut Taşkaya"] https://www.youtube.com/ watch?v=ES7PMonS4DE. (E.T: 25.01.2020).

URL-49: [Zalim Almanya "Fayat Alagöz"] https://www.youtube.com/ watch?v=nu3Vn1Su_jg. (E.T: 25.03.2020).

URL-50: [İzin Ver Meister Köye Gideyim "Metin Türköz"] https://www.youtube.com/ watch?v=qXlH31MLO_o. E.T: 21.01.2020.

URL-51: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ozan-arif-arif-sirin. (E.T: 08.11.2022).

URL-52: [Vatanımı Özledim "Ozan Arif"] https://www.ozan-arif.net/index.php/siirler. E.T: 26.11.2021).

URL-53: [Almanya "Alev Özdemir"] https://www.youtube.com/watch?v=clzY8bxQN8k. E.T: 23.06.2022.

URL-54: [Almanya'ya Mecbur Ettin "Yüksel Özkasap"] https://www.youtube.com/ watch?v=0nhzOFIGfdc. E.T: 23.06.2022.

URL-55: http://www.ilgazetesi.com.tr/sanatci-taner-olgun-sevenlerini-uzdu-280529h.htm. (E.T: 17.11.2022)

URL-56: [Almanyalarda "Taner Olgun"] https://www.youtube.com/ watch?v=qYQuYuqNRKI. E.T: 03.08.2020.

URL-57: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/papur-abdullah-papur. (E.T: 08.11.2022).

URL-58: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/mahmut-erdal. (E.T. 12.11.2022).

URL-59: [Çürütmüş Ömrümü Zalim Almanya "Mahmut Erdal"] https://www.youtube.com/ watch?v=9DxbPCpy-Ys. (E.T: 25.03.2020).

URL-60: [Gurbet Bayramları "Ozan Arif"] https://www.ozan-arif.net/index.php/siirler. E.T: 26.11.2021).

URL-61: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/celebi-dursun-celebi. (E.T: 19.11.2022).

URL-62: [Verem Oldum Hasta Düştüm Köln'de "Yüksel Özkasap"] https://www.youtube.com/watch?v=8RoNplDqCjE. (E.T: 25.03.2020).

URL-63: [Alman Hastanesi "Metin Türköz"] https://www.youtube.com/ watch?v=zI5fMQaHmhQ. (E.T: 21.01.2020).

URL-64: [Zalim Gardiyan "Metin Türköz"] https://www.youtube.com/ watch?v=1TxQRZDaLWc. (E.T: 03.09.2020).

URL-65: [O Gelin "Âşık Reyhani"] https://www.youtube.com/watch?v=_Na0dm9p_7w. E.T: (23.06.2022).

C. SÖZLÜ KAYNAKLAR

K.K. -1-

Adı-Soyadı: Hakiki Kabakçı

Doğum Yeri-Yılı: Afyon/Emirdağ-1971

Eğitim Durumu: Üniversite terk

Meslek: İşçi

Görüşme Tarihi: 11.06.2021

Alınan Şiirler/Ağıtlar: "Gâvura Gönder Beni Baba", "Namurlu Gelin".

K.K. -2-

Adı-Soyadı: Hasret Baş

Doğum Yeri-Yılı: Çağırkan/Kaman-1979

Eğitim Durumu: Üniversite

Meslek: Avukat

Görüşme Tarihi: 16.06.2021

Alınan Şiirler: "Memlekete Selam".

K.K. -3-

Adı-Soyadı: Ozan Ata Canani

Doğum Yeri-Yılı: Kahramanmaraş-1964

Eğitim Durumu: Lise

Meslek: İşçi

Görüşme Tarihleri: 10.06.2021, 22.02.2022

Alınan Şiirler/Ağıtlar: "Warte mein Land Warte", "Çok Çektirdin Almanya", "Sıla Özlemi".

K.K. -4-

Adı-Soyadı: Ramazan Çöl

Doğum Yeri-Yılı: Nevşehir-1974

Eğitim Durumu: Yüksekokul

Meslek: Güvenlik Görevlisi

Görüşme Tarihi: 01.07.2021

Alınan Ağıtlar: "Ahmet Dündar'a Ağıt-1", "Ahmet Dündar'a Ağıt-2", "İsmail Vural'a Gurbet Ağıdı", "Ülkü'ye Ağıt", "Oktay'a Ağıt", "Gurbet", "Yusuf'a", "Olmadı", "Hoşça kal Oyun Arkadaşım".

K.K. -5-

Adı Soyadı: Emine Uçar

Doğum Yeri-Yılı: Kayseri/Pınarbaşı Gültepe Köyü-1971

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 25.07.2020

Alınan Ağıtlar: "Kemal ile Hamdi'nin Ağıdı-1".

K.K. -6-

Adı Soyadı: Hamime Akbaş

Doğum Yeri-Yılı: Kayseri/Tomarza Cingözlü Köyü

Eğitim Durumu: Eğitimi Yok

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 16.06.2020

Alınan Ağıtlar: "Kemal ile Hamdi'nin Ağıdı-2".

K.K. -7-

Adı Soyadı: Hasan Çeri

Doğum Yeri-Yılı: Emiruşağı-1963

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Dolmuş Şoförü-Çiftçi

Görüşme Tarihi: 13.05.2020

Alınan Ağıtlar: “Memed’in Ağıdı”.

K.K. -8-

Adı Soyadı: Hatice Korkmaz

Doğum Yeri-Yılı: Kayseri/Pınarbaşı Artmak Köyü-1960

Eğitim Durumu: İlköğretim

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 16.07.2020

Alınan Ağıtlar: “Hamit’in Anasına”.

K.K. -9-

Adı Soyadı: Muhsine Şahin

Doğum Yeri-Yılı: Kırşehir-1955

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Ev Hanımı

Görüşme Tarihi: 24.04.2020 / 20.08.2021

Alınan Ağıtlar: “Suat’ın Ağıtı”, “Babaya Ağıt”, “Ömer’e Ağıt”.

K.K. -10-

Adı Soyadı: Kadir Ünlü

Doğum Yeri-Yılı: Mucur-1959

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Emekli, şair, sanatçı.

Görüşme Tarihi: 28.10.2021

Alınan Ağıtlar: “Tutunamadım”.

K.K. -11-

Adı Soyadı: Afide Kılıçlı

Doğum Yeri-Yılı: Kırşehir-1962

Eğitim Durumu: İlkokul

Meslek: Emekli İşçi

Görüşme Tarihi: 10.04.2020

Alınan Ağıtlar: “Afide’nin Anasına Ağıtı”.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı **:** Dicle DEMİRBAŞ

Eğitim Durumu

Lisans : Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. (2012)

Yüksek Lisans: Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı. (2017)

Yayınlar:

Demirbaş, D. (Salahaddin Bekki ile birlikte) (2017). *Son Abdal Neşet Ertaş: Hayatı, Eserleri ve Hakkında Yapılan Çalışmalar*. İstanbul: Kesit.

Demirbaş, D. (2022). "Genç Kızlar ve Gelinler İçin Yakılan Ağıtlarda Hegemonik İzler". Salahaddin Bekki ve Yeliz Saygılı Savaş (Ed.). *Prof. Dr. Ensar Aslan'a Armağan* içinde (455-465). Erzurum: Fenomen.

Demirbaş, D. (2020). YouTube'daki "Alamanya" Ağıtları Üzerine Bir Değerlendirme. *TULLIS*. 5(*2*), 136-179.

Demirbaş, D. (2019). Galsan Tschinag'ın Türkçeye Çevrilen İlk Eseri "Kervan"da Yer Alan Tuva Halk Kültürü Unsurları. Sezen Güngör (Ed.). *Motif Uluslararası Genç Halkbilimciler ve Türk Dünyası Kongresi (15-16 Mayıs 2019) Bildiri Tam Metinleri Kitabı* içinde (220-240). (ISBN: 978-975-9049-29-4).

Demirbaş, D. (2019). "Seyfullah, Seyfullah Değirmenci". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. (Erişim Adresi: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/seyfullah-seyfullah-degirmenci).

Demirbaş, D. (2019). "Soner Demirbaş". *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*. (Erişim Adresi: http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/soner-demirbas).